780.92
ธ245ก
2560

การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี

26 ก.ย. 2561

ปริญญานิพนธ์
ของ
ธนาพงษ์ พรหมทัศน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
สิงหาคม 2560
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A 437778

การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี

บทคัดย่อ

ของ

ธนาพงษ์ พรหมทัศน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
สิงหาคม 2560

ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ (2560). *การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์

การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ศึกษา ประวัติ ผลงาน และ แนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลาย ตามโรงเรียนในท้องถิ่น โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา พบว่า วิถีชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ล้วนแต่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมและบริบททางด้านดนตรีก็เช่นเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่า จะมีชาวบ้านผู้ใด ที่มีความโดดเด่นในเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถสร้างตนเองให้เกิดภูมิปัญญาทางความคิดสร้างสรรค์ และ การปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ จึงได้พบว่า ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นบุคคลหนึ่ง ที่มีความสามารถทางด้านดนตรีไทย ในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ซึ่งบุคคลนี้ เป็นบุคคลที่มีค่านิยมและแนวคิดในการสอน เทคนิคการบรรเลงดนตรี องค์ความรู้เดิมที่ได้สืบทอดมา ประกอบกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้น นำมาปรับใช้กับการเรียนการสอนทางดนตรีไทย ตามสถานศึกษาในเขตท้องถิ่นของตนเองหรือเขตใกล้เคียง ซึ่งได้รับยกย่องจากหน่วยงานราชการประจำท้องถิ่นและหน่วยราชการประจำจังหวัด สามารถถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยให้กับเด็กในท้องถิ่น จนผู้เรียนมีความสามารถที่จะบรรเลงได้

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ครูสำเริง ภาคบุญมี มีความเชี่ยวชาญ และเทคนิคต่างๆ ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยได้หลากหลาย และนำผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆ มารวมวงเป็นวงดนตรีไทยสามารถรับงานการแสดงดนตรี ในงานประเพณีต่างๆ และยังสามารถสร้างรายได้พิเศษให้ผู้เรียนได้มีทุนการศึกษาไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน

THE STUDY OF FOLK WISDOM TEACHER: A CASE STUDY OF TEACHER SAMRUENG PAKBOONMEE

AN ABSTRACT

BY

TANAPONG PROMMATAD

Present in Partial Fulfillment of the Requirements for the

Master of Fine Arts Degree in Ethnomusicology

at Srinakharinwirot University

August 2017

Tanapong Prommatad. (2017). *The Study of Folk Wisdom Teacher: A Case study of Teacher Samrueng Pakboonmee*. Master. Thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committees: Assoc Prof Dr. Manop Wisuttipat.

This study of local wisdom teacher: a case study of Teacher Samrueng Pakboonmee aims to study the history, work and variety of Thai traditional music transfer practice to local schools by means of descriptive research. The research found that factors such as lifestyle, society, environment, tradition and culture are different in each area. Culture and musical context are the same. This depends on whether or aot there are any villagers who are unique in their own identity and able to create their own creative wisdom and practice it for their benefit or not. It is found that Khru Samrueng Pakboonmee is one of the most talented in Thai music in the Nong Khae District in Saraburi. He is a person who has values and a way to teach music performance techniques using the original inherited knowledge together with the new knowledge developed and created to be applied to the teaching of Thai music in schools in the local area or neighboring districts. He has been praised by local government agencies and provincial government agencies for being able to transfer Thai musical knowledge to local children so that the students have the ability to play Thai music accordingly.

Based on the results of this study, it is found hat Khru Samrueng Pakboonmee has the expertise and techniques to transfer a variety of knowledge in Thai music and local group students together as a Thai musical band to show musical performance in various traditional ceremonies. The children can also earn extra money for a scholarship to use in their daily lives.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี

ของ

ธนาพงษ์ พรหมทัศน์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญากุล)
วันที่ 26 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2560

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

.....ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนรรฆ จรัณยานนท์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องมาจากได้รับความกรุณาและการสนับสนุนจากผู้มีพระคุณมากมายหลายท่าน ที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินงานวิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์เป็นอย่างสูง ที่ท่านกรุณาสละเวลาเป็นที่ปรึกษา ให้แนวคิดทิศทางในหัวข้อต่างๆ ให้คำแนะนำในการปรับปรุงปริญญานิพนธ์ ตลอดจนช่วยตรวจสอบแก้ไขการใช้ภาษา และรูปแบบการจัดพิมพ์ รวมถึงชี้ให้เห็นจุดหมายปลายทาง จนกระทั่งวิจัยชิ้นนี้ได้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุจี ศรีสมบัติ ประธานในการสอบ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนรรฆ จรัณยานนท์ กรรมการภายนอก ที่กรุณาเป็นคณะกรรมการสอบ ชี้แนะพร้อมทั้งแนะนำแนวทาง ให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ ประจำสาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา รวมถึงอาจารย์ทุกๆท่านในภาควิชาดุริยางคศาสตร์ไทย ที่กรุณาถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ จนสามารถนำไปใช้ในการจัดทำปริญญานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ลงได้

ขอขอบพระคุณ ครูสำเริง ภาคบุญมี ที่ได้ให้คำปรึกษา ได้ชี้แนวทาง และถ่ายทอดความรู้ให้อย่างมากมายมหาศาล เป็นทั้งครูและเป็นแบบอย่างในวิถีทางของการถ่ายทอดวิชาและประสบการณ์ทางด้านดนตรีให้กับตัวผู้วิจัย อีกทั้งยังให้ข้อมูลสำหรับการทำวิจัยอย่างละเอียด ทำให้การวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ขอขอบพระคุณ คณะครู-อาจารย์จากโรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ และโรงเรียนวัดหนองจิก ที่ให้การต้อนรับและให้ข้อมูลต่างๆ ประกอบการทำวิจัยได้โดยสำเร็จ

ขอขอบคุณ พี่ ป้า น้า อา บุคคลแวดล้อมในหมู่บ้านหนองจอกใหญ่ รวมไปถึงน้องๆ สมาชิกวงปี่พาทย์มอญคณะ เอกดุริยศิลป์ และน้องตั้ม นิพัทธิ์ ภัทรโสภณกุล ที่มีส่วนเติมเต็มให้ข้อมูลและถ่ายทอด ความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ ประสบการณ์จากการเป็นนักดนตรีไทย ที่ได้ร่วมเผยแพร่ สืบสาน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบต่อไป

ขอขอบคุณ พี่ๆน้องๆ ในคลาสเรียน Ethnomusicology 55' ทุกคน ที่ได้ให้การช่วยเหลือให้คำปรึกษา ส่งข้อมูลต่างๆ รวมถึงผลักดัน ในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะน้องแจ็ค น้องอุ้ม น้องเอก น้องนพ และป่าเริง

ขอขอบคุณ ปริ้น อธิพัฒน์ แสงน้อย ที่เป็นกำลังใจและผลักดัน อีกทั้งช่วยเหลือช่วยสร้างงานในทุกๆด้านให้งานทุกๆด้านผ่านไปได้โดยดีและราบรื่น

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ นายสุรพงษ์ และนางฉันทนา พรหมทัศน์ บิดาและมารดาของผู้วิจัย ผู้ให้การเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน ให้กำลังใจ สนับสนุนการศึกษา คอยผลักดันและช่วยเหลือจนผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

ธนาพงษ์ พรหมทัศน์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ภูมิหลัง	2
	จุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย	5
	ความสำคัญของการศึกษาวิจัย	5
	ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	5
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
	กรอบแนวคิดวิจัย	8
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	9
	เอกสารที่เกี่ยวข้อง	9
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
3	**วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย**	30
	ขั้นรวบรวมขอมูล	30
	ขั้นศึกษาข้อมูล	31
	ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	31
	การสรุปข้อมูลและอภิปรายผล	32
4	**ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล**	
	ศึกษาประวัติของครูสำเริง ภาคบุญมี	33
	ประวัติส่วนตัว	33
	ประวัติการทำงาน	35
	ผลงานด้านดนตรี	43
	รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ	46
	การรวบรวมนักเรียนที่มีความสามารถจากโรงเรียนที่ได้ไปทำการถ่ายทอดมาสู่วงปี่พาทย์มอญของครู สำเริง ภาคบุญมี เพื่ออนุรักษ์เผยแพร่และการรับงานการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่างๆ	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลายตามโรงเรียนในท้องถิ่น ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี	84
5 สรุปผล และอภิปรายผล	121
ความมุ่งหมายของการวิจัย	121
สรุปผลการวิจัย	121
อภิปรายผล	129
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	136
ภาคผนวก ก	137
ภาคผนวก ข	152
ภาคผนวก ค	158
ประวัติย่อผู้วิจัย	179

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ		หน้า
1	ครูสำเริง ภาคบุญมี	34
2	ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นผู้กำกับจังหวะวงมหาดุริยางค์ไทย	43
3	โล่ประกาศเกียรติคุณ	46
4	การรับศิษย์ตามแบบจารีตของครูสำเริง ภาคบุญมี	49
5	บรรยากาศสถานที่ซ้อมดนตรีไทย	51
6	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	58
7	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	59
8	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	60
9	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	61
10	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	62
11	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	63
12	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	64
13	นักดนตรีไทยวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี	65
14	รถขนเครื่องดนตรีไทย	66
15	การรับงานบรรเลงวงปี่พาทย์มอญ	67
16	ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูล	68
17	แผนผังพิธีสงฆ์	73
18	แผนผังการตั้งศีรษะ	74
19	แผนผังการตั้งศีรษะแบบที่ 2	74
20	ผังแสดงเครื่องบูชา	75
21	ผังบริเวณประกอบพิธีไหว้ครู	76
22	การจัดตั้งเครื่องดนตรีพิธีไหว้ครู	79
23	การรับมอบของที่ระลึก	80
24	การลงพื้นที่ภาคสนามของผู้วิจัยเก็บข้อมูลบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี	83
25	วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี บรรเลงประกอบพิธีตักบาตรข้าวต้มลูกโยน	84
26	โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง	86
27	ครูสำเริง อธิบายเรื่องจังหวะเพลง	90
28	โรงเรียนอนุบาลเสาไห้	90
29	ท่านั่งตีระนาด	94

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ		หน้า
30	การจับไม้ระนาด	95
31	การจับไม้ระนาดแนวเส้นตรง	96
32	ระบบเสียงซอด้วง	97
33	ระบบเสียงซออู้	98
34	ลักษณะการนั่งบรรเลงซอด้วง	101
35	ลักษณะการนั่งบรรเลงซออู้	102
36	ลักษณะการนั่งบรรเลงจะเข้	102
37	ลักษณะการนั่งบรรเลงขลุ่ย	103
38	ครูสำเริง สอนนักเรียนเป่าขลุ่ย	107
39	โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่	107
40	ครูสำเริง ภาคบุญมี ปรบมือให้จังหวะ	110
41	โรงเรียนวัดหนองจิก	110
42	ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบครึ่งวงกลม 7 เสียง	112
43	ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบครึ่งวงกลม 5 เสียง	112
44	ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบแถวตอนลึก 7 เสียง	113
45	ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบแถวตอนลึก 5 เสียง	113
46	ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบครึ่งวงกลม 7 เสียง	114
47	ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบครึ่งวงกลม 5 เสียง	114
48	ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบแถวตอนลึก 7 เสียง	115
49	ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบแถวตอนลึก 5 เสียง	115
50	กิจกรรมการการถ่ายทอดการบรรเลงรวมวงอังกะลุง เพลง โหมโรงมหาฤกษ์	120

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

ดนตรีไทยเป็นศิลปะประจำชาติแขนงหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม พิธีกรรม การแสดงออกทางความรู้สึก และการรับใช้สังคม ซึ่งความลึกซึ้งของศิลปะประจำชาติไทยแขนงนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามละเอียดอ่อนต่อวัฒนธรรมที่อยู่ควบคู่กับวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย อันเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมสืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งจนมาถึงปัจจุบัน โดยมีการสร้างสรรค์ เครื่องดนตรี บทเพลง รูปแบบของวงดนตรี กลวิธีในการบรรเลง และถ่ายทอด อันเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของดนตรีไทยที่มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีอย่างเป็นระเบียบแบบแผน และได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคมที่ได้มีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม โดยยังคงยึดถือตามภูมิปัญญาเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นหลักในการปรับใช้อย่างเหมาะสมเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำชาติไทย

ศิลปะดนตรีนั้นแรกเริ่มเกิดจากการได้ยินเสียงจากธรรมชาติแล้วโดยเกิดการเลียนแบบและได้นำมาดัดแปลงแก้ไขให้เกิดความประณีตและมีความไพเราะงดงามมากขึ้น ต่อมาผู้ประพันธ์หรือนักดนตรีได้มีการประพันธ์และบรรเลงโดยสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ต่างๆผ่านทางการร้องและบรรเลง อันสะสมจนเกิดเป็นภูมิปัญญา อันแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของนักประพันธ์จน นำมาสู่ความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย (สุรพล สุวรรณ. 2549: 56)

วิถีชีวิตของคนในสังคมไทย การดำเนินชีวิตแบบมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรมโดยเฉพาะศาสนานั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นบ่อเกิดของการจัดงานประเพณีต่างๆ เช่น การทำขวัญเดือนและโกนผมไฟเมื่อแรกเกิด งานโกนจุก งานอุปสมบท งานศพ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าดนตรีมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์หลายอย่าง ดนตรีได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านการถ่ายทอดความรู้สึกตามความต้องการดังที่ได้กล่าวมา มนุษย์ทุกชาติพันธุ์จึงมีดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตและรับใช้สังคมของตน อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ดนตรีในแต่ละท้องถิ่น ภูมิลำเนามีความแตกต่าง ซึ่งต่างกันไปตามภูมิประเทศ อากาศ ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ของคนในท้องถิ่นที่อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น (ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. 2549: 4)

ดนตรี เป็นสิ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล และเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่และสืบทอดกันต่อมานานนับร้อยปี เป็นศิลปะที่อาศัยเสียงเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ไปสู่ผู้ฟัง เป็นศิลปะที่ง่ายต่อการสัมผัส ก่อให้เกิดความสุข ความปีติพอใจแก่

มนุษย์ได้ (เสาวนีย์ สังฆโสภณ. 2541: 8) และนอกจากนี้ ดนตรีมีความผูกผันต่อมนุษย์โลกมานาน ไม่มีการบันทึกหลักฐานที่แน่ชัดว่า "ดนตรี" เกิดขึ้นเมื่อใดและเกิดอย่างไรเพียงแต่ใช้การสันนิษฐานว่าคงจะเกิดจากเสียงของธรรมชาติต่างๆในโลกเช่น เสียงจากปรากฏการณ์ต่างๆ เสียงพูดหรือเสียงร้องซึ่งเกิดจากอารมณ์ต่างๆของมนุษย์นั่นเอง แล้วมนุษย์ก็ได้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเสียงเหล่านั้นมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมหรือพิธีต่างๆในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ซึ่งเราสามารถกล่าวได้ว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม คงจะแยกออกจากกันไม่ได้ (เสาวนีย์ ซื่อตรง. 2540: 1)

มนุษย์ได้นำเอาคุณค่าของดนตรีมาใช้ประโยชน์มากมายทั้งในด้านการสร้างความเพลิดเพลินบันเทิงใจและด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ จึงมีการจัดพิธีกรรมต่างๆขึ้นโดยมีดนตรีเป็นส่วนประกอบเช่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง การสู่ขวัญ เป็นต้น เห็นได้ว่าดนตรีมีคุณค่าต่อชีวิตการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายอย่างจากคุณค่าดนตรีที่ใช้สนองความต้องการของมนุษย์ได้ดังกล่าว มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงมีดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงวิถีทางของตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้ดนตรีของท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะ มีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมและความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน(สุกิจพลประถม. 2538: 1)

ดนตรีไทย เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในหลายๆด้านที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย กิจการด้านดนตรีไทยเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย นักดนตรีในอดีตได้สร้างผลงานทางด้านดนตรีไทยให้เจริญก้าวหน้าควบคู่มากับความเจริญของชาติอย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาและพัฒนามาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง มีคุณสมบัติทางด้านดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวจนสามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ นอกจากเป็นวัฒนธรรมของชาติแล้ว ดนตรีไทยยังเป็นอาชีพของคนไทยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ประเพณีและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างลึกซึ้ง มีระเบียบแบบแผนทั้งในด้านการศึกษา การถ่ายทอด และการนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆของสังคม ความดีของดนตรีไทยมีความไพเราะงดงามเป็นสุนทรียะทางเสียงที่ผู้เล่นและผู้ฟังสามารถสัมผัสได้(อรรถพร ทัศนะ. 2546: 1)

การดนตรีไทยเป็นศิลปะด้านการใช้เสียง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางอารยธรรมของชนชาตินั้นๆ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงจิตใจของมนุษย์และความเจริญในสังคมนั้น

นานาชาติไม่ว่าสมัยใดถิ่นใด ตั้งแต่ชาติที่เป็นป่าเถื่อนจนถึงชาติที่เจริญ ย่อมมีการร้องรำทำเพลงเป็นสมบัติประจำชาติของตน สำหรับใช้ในกิจการพิธีทางลัทธิศาสนาและในการพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องด้วยสังคม การร้องรำทำเพลง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่เกี่ยวกับจิตใจขาดไม่ได้ เพราะเป็นศิลปะ ซึ่งบำรุงจิตใจให้แช่มชื่น ชาติใดมีความเป็นอยู่อย่างไร มีจิตใจดีงามหรือเลวทราม อาจดูได้จากการร้องรำทำเพลงประจำชาติของตน และอาจเปรียบเทียบดูได้กับชาติอื่นว่า มีความสูงต่ำกันอย่างไรทางวัฒนธรรม (พระยาอนุมานราชธน. 2515)

วัฒนธรรมทางด้านดนตรีไทยนั้น มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบขั้นตอนได้รับการพัฒนาตามกาลเวลาที่ผ่านมาโดยศิลปินที่มีความสามารถในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดนตรีไทยนั้นถ่ายทอดและ

รับช่วงกันมาโดยการใช้ความทรงจำ ทั้งมี เนื่องจากเราไม่มีการบันทึกเนื้อเพลงเป็นตัวโน๊ต วิธีการถ่ายทอดด้วยตัวต่อตัวแบบนี้ จึงทำความให้ครูมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่พอใจถ่ายทอดเพลงให้แก่ผู้อื่นหรือไม่ ใครก็ตามที่อยากเล่นดนตรีได้ ไม่มีทางอื่นที่จะหาความรู้ นอกจากจะฝากตัวเป็นศิษย์ของใคร ความสำคัญของครูนั้น คนไทยถือว่าเป็นรองกว่าหรือมีความสำคัญเท่าพ่อแม่ทีเดียว ก่อนที่นักแสดงจะมีความสามารถเล่นดนตรีได้ดีจนร่วมวงออกโรงได้นั้น จะต้องผ่านพิธีเกี่ยวกับครูถึง 3 พิธีด้วยกัน คือ พิธียกครู ไหว้ครู และพิธีครอบ ฐานะของครูในพิธีเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของเทพเจ้าดนตรีที่จะประสิทธ์ประสาทความรู้ให้แก่ศิษย์ ความสำคัญของครูมีความหมายอย่างยิ่งในการจะศึกษาทำความเข้าใจนักดนตรี เพราะความเชื่อมั่นในคำสอนของครูที่จะทำให้ไม่มีประพฤติผิดนอกรีตนอกรอยหรือเปลี่ยนแปลงประเพณีการเล่นดนตรีที่เคยทำสืบมาแต่โบราณ เนื่องจากกลัวอำนาจลึกลับบางอย่างที่เรียกว่า “แรงครู” และมีผลทำให้ผู้นั้นเสียสติ หรือล้มตายได้ (ปรานี วงษ์เทศ. 2525: 56)

การสร้างสมทางดนตรีไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ถูกถ่ายทอดต่อกันมาจากครูดนตรีและนักดนตรี นอกจากนี้ ยังได้มีการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีเพิ่มขึ้นมาจนเป็นความรู้ใหม่ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกหล่อหลอมรวมกันขึ้นเป็นองค์ความรู้ หรือที่เราเรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา เป็นที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการกำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่นๆกล่าวคือมีมันสมองที่มีความสามารถในการคิดค้น เรียนรู้ แก้ปัญหา และมีการสืบทอดแบบแผนความรู้เป็นมรดกมาช้านาน แม้ว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดเป็นมรดกมาช้านาน แต่มีเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ ค่าใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนกัน (ประเวศ วะสี. 2530: 20)

เช่นเดียวกับ ธวัช บุณโณทก (ม.ป.ป.: ออนไลน์) บอกว่า ภูมิปัญญา คือ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม คือ การเรียนรู้มาจากผู้ใหญ่ หรือความรอบรู้สะสมภูมิปัญญา เปรียบเทียบกันไม่ได้ว่าใครดีกว่าใคร หรือ ใครด้อยกว่าใคร เพราะภูมิปัญญามีลักษณะเฉพาะถิ่น ไม่แยกจากสังคม มีพลวัตหลากหลาย และไม่ค่อยเป็นเอกภาพ เช่น กระแสจตุคามรามเทพ มีลักษณะพิเศษ เป็นภูมิปัญญาของนครศรีธรรมราช มีหลากหลายรูปแบบและมีการเปลี่ยนแปลงคงอยู่ได้อีกไม่นาน ความนิยมก็จะลดน้อยถอยลง ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา

ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรมสั่งสอน และถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสามารถทำให้คนเรามีชีวิตร่วมกันอย่างมีสันติสุข เป็นความรู้ที่มีการสร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต(ชลทิตย์ เอี่ยมสำอาง; และ วิศนี ศิลตระกูล. 2533: 211)

การศึกษาภูมิปัญญาครูดนตรีไทย เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์บุคคลที่มีความสามารถสูงทางด้านดนตรีในบริบทของวิธีการศึกษา เทคนิคการบรรเลงเครื่องดนตรี การสืบทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ องค์ความรู้ใหม่ในการสร้างสรรค์บทเพลงของครูแต่ละท่าน และความรู้เดิมที่ครูแต่ละท่านสืบทอดมา อันจะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาดนตรีไทย ซึ่งมีการศึกษาโดยตรงทั้งในวิชาพื้นฐานวิชาชีพทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเด็กเล็ก ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งศึกษาอิสระได้ตลอดชีวิต วิชาการด้านดนตรีนั้นมีส่วนช่วยให้เอกลักษณ์ของชาติด้ายดนตรีดำรงอยู่ ผดุงความเป็นชาติที่เจริญ ทีวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง (สมหมาย โมกขศักดิ์. 2550: 4)

การถ่ายทอดทางดนตรีไทย ได้มีประวัติศาสตร์ และวิวัฒนาการทางด้านดนตรีอันยาวนานควบคู่มากับชนชาติไทย โดยมีครูดนตรีเป็นผู้จดจำ กลั่นกรอง ดัดแปลง และถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ ดังนั้นครูหรือผู้ที่สืบทอดศิลปะทางดนตรีไทยจึงถือเป็นส่วนสำคัญที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่ศิษย์ มิใช่แค่ด้านฝีมือเท่านั้น แต่หมายรวมถึงด้านวิชาการทางดนตรี ดังที่ มนตรี ตราโมท ได้แบ่งแยกนักดนตรีออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ผู้ที่มีฝีมือ และผู้ที่มีความรู้ดังนี้

นักดนตรีทั้ง 2 รูปแบบ นี้ ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะถือว่าใครดีกว่ากันนั้นไม่ได้ ฝ่ายเครื่องดนตรีอาจบรรเลงเครื่องดนตรีนั้น ให้เป็นเสียงโหยหวน หวานเย็น หรือเผ็ดร้อนได้ตามความพอใจทุกอย่าง แต่หากไม่รู้จักวิธีการที่จะใช้เสียงเหล่านั้น ให้ถูกลักษณะของเพลง ผูกประโยคหรือเชื่อมให้มีสัมผัสเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่เป็นเสียงที่ทำได้อย่างนั้น ก็จะไม่ได้ ประดุจผู้ที่มีดอกไม้ดีๆ มีสีสัน วรรณะ ล้วนแต่สวยๆ ทั้งสิ้น แต่มิรู้ที่จะจัดเรียบเรียงใส่พานให้ได้ระเบียบงดงาม ถูกต้องตามลักษณะสีนั้นๆ ก็ทำให้ดอกไม้ที่ควรจะมีความลดถอยคุณภาพลง ฝ่ายที่มีความรู้อาจปรับปรุงการดนตรีได้เป็นอย่างดีทั้งหมู่และเดี่ยว มีความคิดสามารถที่จะเรียบเรียงเสียงต่างๆ ให้ได้เกิดความไพเราะถูกต้องตามลักษณะของเพลง แต่หากไม่มีความสามารถที่จะทำเสียงนั้นๆ ขึ้นจากเครื่องดนตรี ให้ถึงแนวความคิดของตน ความคิดนั้นก็ไม่ได้ผล (มนตรี ตราโมท. 2545: 4) นักดนตรีทั้งสองรูปแบบจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน บางคนมีฝีมือ บางคนมีความรู้ บางคนมีทั้งฝีมือและความรู้ ซึ่งทั้งฝีมือและความรู้นั้น ต่างคนก็มีไม่เท่ากัน นักดนตรีแต่ละคนจะต้องขวนขวายอย่างมากที่จะมีทั้ง 2 อย่าง และต้องมีการสั่งสมประสบการณ์อย่างยาวนาน

การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี ในครั้งนี้ เพื่อให้ได้รู้ว่า ในแต่ละท้องถิ่น หมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอนั้น ล้วนมีวัฒนธรรมทางดนตรีเป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับว่าจะมีชาวบ้านผู้ใดที่มีความโดดเด่นในเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นทางดนตรีไทย ในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ซึ่งบุคคลที่จะศึกษาวิจัยนี้ เป็นบุคคลที่มีแนวคิดในการสอนดนตรีไทยตามโรงเรียนต่างๆ ได้อย่างหลากหลายในเขตท้องถิ่นของตนเองหรือเขตใกล้เคียง ซึ่งได้รับการยกย่องและไว้วางใจในหน่วยงานราชการประจำท้องถิ่น สามารถถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยให้กับเด็กในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า หรือกระทั่งการบรรเลงวงอังกะลุง จนผู้เรียนมีความสามารถที่จะบรรเลงดนตรีได้และนำผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆมารวมวงเป็นวงดนตรีไทยที่ครู

ท้องถิ่นมีเป็นวงของตนเอง สามารถรับงานการแสดงดนตรีไทย วงปี่พาทย์ วงปี่พาทย์มอญในงานประเพณีต่างๆ และยังสามารถสร้างรายได้เสริมให้ผู้เรียนได้มีทุนการศึกษาไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน

ความมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของ ครู สำเริง ภาคบุญมี
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลาย ตามโรงเรียนในท้องถิ่นโดยภูมิปัญญา ของครูสำเริง ภาคบุญมี

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

ดนตรีไทยในแต่ละท้องถิ่น แต่ละอำเภอแต่ละจังหวัดล้วนมีความแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นต่างๆ สิ่งแวดล้อม และสังคม ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องต่อวิถีชีวิต ในบริบทของดนตรีไทย การศึกษาดนตรีไทยในท้องถิ่นจากครูดนตรีท้องถิ่นนั้นจะได้ทราบกลวิธีการสืบทอดของครูดนตรี ค่านิยมและแนวคิดในการเรียนการสอน เทคนิคการบรรเลงดนตรี องค์ความรู้เดิมที่ครูดนตรีได้สืบทอดมา องค์ความรู้ใหม่ๆที่ครูดนตรีได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งนำมาปรับใช้ในการเรียนสอนทางดนตรีไทยในปัจจุบัน เป็นแนวทางในการศึกษาวิชาการดนตรีไทยซึ่งมีส่วนช่วยให้เอกลักษณ์ของชาติด้านดนตรีไทยดำรงอยู่ผดุงความเป็นชาติไทยที่เจริญ มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และสามารถนำความรู้ที่ได้เรียน มาประกอบอาชีพ หรือ หารายได้พิเศษระหว่างเรียน เพื่อเป็นทุนการศึกษาในอนาคต

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1. ศึกษาประวัติผลงานและเกียรติคุณที่ได้รับ พร้อมทั้งการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมทางดนตรี
2. ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลายตามโรงเรียนในท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี โดยมีโรงเรียนดังนี้
   - 2.1 โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง
   - 2,2 โรงเรียนอนุบาลเสาไห้
   - 2.3 โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่
   - 2.4 โรงเรียนวัดหนองจิก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาประวัติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับครูดนตรีไทยจะได้รับผลประโยชน์หลายด้านจากบริบทดังนี้

1. ได้ทราบประวัติของครูดนตรีไทย ศิษย์ของครูดนตรี เกียรติคุณและที่มาแห่งเกียรติคุณ การศึกษาดนตรี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องการรับศิษย์ การไหว้ครูดนตรีไทย แนวคิดในการสอนดนตรีไทย และการบรรเลงดนตรีไทยในโอกาสต่างๆ

2. ได้ทราบแนวการถ่ายทอดทางดนตรีที่มีความหลากหลาย ตามโรงเรียนในท้องถิ่น เทคนิคการสอนดนตรี การจัดตำแหน่งที่นั่งบรรเลง การบรรเลงรวมวง

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้วิจัยกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัยครั้งนี้

1. ศึกษาประวัติผลงานและเกียรติคุณที่ได้รับ พร้อมทั้งการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมทางดนตรีไทย ของครูสำเริง ภาคบุญมี

2. ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยตามโรงเรียนในท้องถิ่น ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ครูดนตรีไทย หมายถึง ผู้ที่ถูกยกย่องให้เป็นครูและได้ทำการสอนมีลูกศิษย์ยอมรับการสอนทางด้านดนตรี ไทย การขับร้องเพลงไทย ดนตรีพื้นบ้านไทย การขับร้องพื้นบ้าน

ภูมิปัญญา หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์จากความคิดของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ แก่บุคคล ชุมชน และ ประเทศชาติ

ท้องถิ่น หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติ ที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้นๆ เป็นสำคัญและยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง หรือเป็นหน่วยงานระดับรองไปจากหน่วยงานใหญ่ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น

ชนบท หมายถึง ส่วนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล เป็นเขตแดนที่พ้นจากเมืองหลวง ออกไป มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือกระจัดกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยมมีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่าในเมือง

การสอน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะและเจตคติที่ดี

บทบาท หมายถึง การดำเนินหน้าที่ของครูดนตรีไทยที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ของสังคม

ดนตรีไทย หมายถึง ศิลปะการร้องและการบรรเลงเพลงไทย ด้วยเครื่องดนตรีไทย แต่ไม่จำกัดว่าต้องเป็นคนไทยเล่น หรือ คนไทยฟัง

การสืบทอด หมายถึง การถ่ายทอดดนตรีไทย ระหว่างครูผู้สอนดนตรีไทยกับศิษย์ผู้เรียนดนตรีไทย

การต่อเพลง หมายถึง การสอนเพลงไทยของครูให้ศิษย์

จังหวะ หมายถึง การเคลื่อนไหวที่สม่ำเสมอ อาจกำหนดไว้เป็นความช้า-เร็วต่างๆกัน เช่น เพลงจังหวะช้า เพลงจังหวะเร็ว ในทางดนตรี การกำหนดความสั้น-ยาวของเสียงที่มีส่วนสัมพันธ์กับระยะเวลาในการร้องเพลงหรือเล่นดนตรี จะต้องมีจังหวะเป็นเกณฑ์ ถ้าร้องเพลง หรือ เล่นดนตรีไม่ตรงจังหวะ ก็จะไม่มีความไพเราะเท่าที่ควรในกรณีที่ร้องเพลงหรือเล่นดนตรีหลายคนในเพลงเดียวกัน และต้องการร้องเพลงหรือเล่นดนตรีพร้อมกัน ต้องใช้จังหวะเป็นตัวกำกับเพื่อที่จะให้การร้องเพลงหรือการเล่นดนตรีออกมาในลักษณะที่พร้อมเพียงกันและผสมกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม

ครูดนตรีไทย หมายถึง ผู้ที่ยกย่องให้เป็นครูและได้ทำการสอนมีลูกศิษย์ยอมรับการสอนทางดนตรีไทย การขับร้องเพลงไทย ดนตรีพื้นบ้านไทยการขับร้องพื้นบ้าน

วงปี่พาทย์ หมายถึง วงดนตรีที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทตีเป็นหลัก โดยมีปี่(เครื่องเป่า)ประธาน มี 3 ขนาด คือ วงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

วงปี่พาทย์มอญ หมายถึง วงดนตรีที่ได้รับอิทธิพลของชาวมอญ นำเอาเครื่องดนตรีของมอญมาผสมกับเครื่องดนตรีของไทยในวงปี่พาทย์ของไทย

โค้ง หมายถึง ภาษาที่ใช้พูดในกลุ่มนักดนตรี หมายถึง ลักษณะนามของฆ้องมอญ 1 ฆ้องมอญ เรียกว่า 1 โค้ง

เวลา หมายถึง การนับเวลาที่ใช้บรรเลง ตั้งแต่ช่วงเริ่มงานจนเสร็จพิธี 1 วัน เรียกว่า 1 เวลา

พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเป็นเรื่องราว ความเชื่อที่มีจุดประสงค์เพื่อให้จิตใจอบอุ่นเป็นกิจกรรมที่อยู่คู่กับคนและสังคม สังคมเจริญขึ้นเท่าใดพิธีกรรมก็เจริญขึ้นเท่านั้น

กำนล หมายถึง สิ่งของที่จัดไว้ให้วงดนตรีไทยทำการบูชาครูก่อนที่จะแสดง ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า บุหรี่ เงินค่ากำนล 12 บาท

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม หรือ การรักษาศิลปกรรมที่สร้างขึ้นบนผืนแผ่นดินไทย อันเป็นวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป โดยศึกษาถึงสาเหตุและการเสื่อมสลายและหาแนวทางเพื่อการอนุรักษ์ให้ศิลปะไทยดำรงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้

การเผยแพร่ หมายถึง การเผยแพร่งานสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการนำเสนอผลงานศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ ผลงานศิลปะ ดนตรี และการแสดงที่เป็นผลงานวิชาการ สู่สาธารณะหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการจัดการนำเสนอในระดับชาติหรือนานาชาติอย่างเป็นระบบและเป็นวิธีการที่ยอมรับในวงวิชาชีพ หรือได้รับการสนับสนุนจากองค์กร สมาคมที่เกี่ยวข้องและมีชื่อเสียงในระดับชาติหรือนานาชาติ และมีการประเมินคุณค่าของผลงานในการเผยแพร่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์ (2540: 26) พูดถึงการเรียนดนตรีไทยในสมัยก่อนว่า นักดนตรีไทยในสำนักดนตรีมีแบบแผนการเรียนแบบเข้ม มีวินัย มีขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกันระหว่างครูกับศิษย์ ระหว่างศิษย์กับศิษย์ ซึ่งหลักสูตรก็มีความหลากหลายไปบ้าง แต่โดยหลักการทั่วไปแล้วการเรียนเริ่มต้นด้วยเพลง สาธุการ เพลงชุดโหมโรงเย็น เพลงเรื่อง เพลงพิธีกรรม เป็นต้น การเรียนเพลงชุดโหมโรงเย็นเพราะในการบรรเลงเพลงพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวชนาค งานพิธีกรรมอื่นๆ เพลงส่วนนี้ต้องใช้บรรเลงงานเหล่านั้น แต่ละเพลงในชุดโหมโรงเย็น มีเพลงขนาดยาวหลายเพลง เช่น เพลงเข้าม่าน เชิด กลม กราว เป็นต้น เพลงในลักษณะสำคัญและใช้เป็นหลักในการเรียนก็คือ เพลงเรื่อง แต่ละสำนักดนตรีมีเพลงเรื่องที่ใช้สอนศิษย์มากมายแตกต่างกัน การรู้เพลงเรื่องมากย่อมหมายความว่า นักดนตรีผู้นั้นได้รู้จักเพลงเล็กเพลงน้อยที่จัดกลุ่มไว้ชัดเจน ในยุคที่นิยมนำเพลงเก่ามาแต่งขยายในอัตราสามชั้น และแต่งตัดเป็นชั้นเดียว และนำมาบรรเลงลดหลั่นที่เรียกว่า เพลงเถานั้น ส่วนใหญ่นักดนตรีนำทำนองเพลงเรื่องไปเป็นสมมุติฐานในการแต่งเพลง กระบวนการเหล่านี้ เป็นการเรียนดนตรีไทยตามแบบแผนดั้งเดิม

ในเรื่องของวิธีการสอนนั้น เสรี หวังในธรรม และ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2527: 120) กล่าวว่า การเรียนดนตรีไทย เรียนด้วยความจำ การสอนจึงเริ่มด้วยภาคปฏิบัติอย่างเดียว ส่วนภาคทฤษฎีนั้นไปสอนเมื่อสามารถปฏิบัติได้แล้ว การที่จะเลือกเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดก็สำคัญอยู่ไม่น้อย เพราะเครื่องดนตรีแต่ละอย่าง มีลักษณะการเล่นต่างกัน โดยใช้หูและความจำเป็นหลัก ในการปฏิบัตินั้นบางอย่างใช้นิ้ว บางอย่างใช้ข้อ บางอย่างใช้ปอด ต้องใช้กำลังลมเป่า หากศิษย์ผู้ที่เลือกเรียนเครื่องดนตรี เลือกสิ่งที่ไม่เหมาะสม ผลที่ได้ก็ไม่ได้เป็นไปตามความประสงค์ เพราะฉะนั้นผู้ที่เลือกเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดนั้น จะต้องเลือกให้เหมาะสมกับตนเองด้วย

ในเรื่องของเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนการฝึกซ้อมนั้น ชลิตา จันทร์แก้ว (2539: 9-10) กล่าวถึงสำนักดนตรีไทยบ้านบาตรของ ครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) จัดเวลาเรียนดนตรีว่า เริ่มตั้งแต่เช้ามืด เพื่อไล่มือ ฝึกซ้อมและทบทวนเพลงต่อเนื่องกันเป็นชั่วโมงก่อนที่จะถึงเวลาอาหารเช้า ช่วงสาย บ่าย เย็น ค่ำ มีการต่อเพลงจากครู ฝึกซ้อมวง หรือทบทวนเพลงเฉพา

บุคคล สำหรับสื่อที่ใช้ในการสอนของครูดนตรีไทย มักเป็นเครื่องดนตรีไทยที่ครูมีอยู่แล้ว หากจำนวนเครื่องดนตรีมีน้อย ไม่พอกับจำนวนผู้เรียน มักจะให้ผลัดกันเรียน ผลัดกันซ้อม ส่วนสื่ออื่นๆ มักไม่ปรากฏว่าครูโบราณท่านใช้อุปกรณ์ใดๆมาช่วยในการสอนมากนัก

ปัญญา รุ่งเรือง (2533: 126) กล่าวถึง มนุษย์มีความแตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นไปตามกำเนิดของมนุษย์ที่ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและความแตกต่างในด้านวัฒนธรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากสภาพภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ พืชพันธุ์ธรรมชาติ ที่เป็นตัวกำหนดความเป็นอยู่การทำมาหากิน การแต่งกาย และเป็นพื้นฐานต่อแนวความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมด้านต่างๆของมนุษย์ ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ประจำถิ่นของมนุษย์แต่ละแห่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2538: 757) ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการหมายถึงพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันละกัน และร่วมใช้ในหมู่คณะของตน ซึ่ง ยศ สันตสมบัติ (2539: 75) ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ คือ เป็นความคิดร่วม (shared ideas) และค่านิยมทางสังคมเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ทีละเล็กละน้อยโดยได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งที่มีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกันและกัน เป็นองค์ร่วมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว โดยออกมาในรูปความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม ฯลฯ เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งหากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา อันมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) ในขณะที่พระยาอนุมานราชธน (2515: 73) กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้เพียง 4 ประการ คือ มีการสะสม หมายถึง จะต้องมีทุนเดิมอยู่ก่อนแล้วและสะสมทุนนั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆมีวัฒนธรรม ต้องมีการปรับปรุง หมายถึง ต้องรู้จักดัดแปลงและปรับปรุงส่วนบกพร่องอยู่ให้เหมาะสมและถูกต้อง จะต้องมีการถ่ายทอด คือทำให้วัฒนธรรมนั้นๆแพร่หลายในวงกว้าง มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นหรือ ชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540: 53) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า การสร้างพฤติกรรมขึ้นมาใช้จนเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น เป็นที่เข้าใจในสังคมนั้น ว่าพฤติกรรมนั้นดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดสำหรับหมู่คณะของตนแล้ว เมื่อตกลงใช้ร่วมกันแล้ว จึงเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น ว่าสมาชิกทุกคนต้องทำตามที่ตกลงกันไว้ เพื่อความสะดวกสบาย พอใจ และปลอดภัยกับทุกๆคนทุกๆฝ่าย พฤติกรรมที่ประพฤติปฏิบัติตามกันนั้นก็กลายมาเป็นวัฒนธรรมของสังคม ข้องตกลงนั้นจะเป็นอุดมการณ์ก็ได้ เพราะทุกคนตกลงกันว่าจะปฏิบัติตาม เพราะคิดว่าดีที่สุดแล้ว

ประสิทธ์ กาพย์กลอน (2518: 9) ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. คติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้านศาสนา ด้านจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องของแนวทางหรือหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต

2. เนติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี

3, วัตถุธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ

4, สหธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม เช่น การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนและมารยาทในสังคม

ในด้านประวัติศาสตร์การศึกษาด้านดนตรีนั้น ดวงใจ อมาตยกุล (2533: 1) กล่าวถึงวิวัฒนาการของดนตรีว่า การเกิดดนตรีของมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ของชนทุกชาติทั่วโลก ย่อมมีรากฐานคล้ายคลึงกัน คือ เกิดจากการคิดค้นหาวิธีการเกิดเสียงดนตรีเพื่อการต่างๆ เช่น รื่นเริง พิธีการหรือกล่อมเด็ก โดยเริ่มจากการตบมือในเสียงร้อง ตีเกราะเคาะไม้ อันเป็นเหตุให้เกิดเสียงดนตรี เมื่อชนกลุ่มต่างๆ รวมตัวกันเป็นสังคมจึงพัฒนาการคิดค้นเครื่องดนตรีของขึ้นมา โดยเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวก่อนและพัฒนามาตามลำดับ

ในเรื่องประเภทของดนตรี ปัญญา รุ่งเรือง (2546: 8-9) ได้แบ่งดนตรีออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ดนตรีพื้นเมือง (regional Music) หมายถึง ดนตรีของผู้คนในอาราบริเวณใดบริเวณหนึ่งหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งในวงกว้าง ไม่มีเส้นพรมแดนกำหนด และดนตรีชนิดนั้น เป็นที่เข้าใจซาบซึ้ง หมายรู้ และรู้ความหมายซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ระหว่างผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ บุคคลอื่น นอกจากวัฒนธรรม แม้จะสามรถซาบซึ้งกันดนตรีนั้นได้ แต่ก็ในระดับจำกัด ตัวอย่างเช่น ดนตรีพื้นเมืองล้านนา เวลาที่ชาวบ้านเป่าปี่ ดีดซึง จ้อยซอ อ่านคาว ฮ่ำ แม้แต่สวดและแหล่เทศน์ชาล้านนาด้วยกันเท่านั้นที่ซาบซึ้งที่สุดโดยไม่ต้องมีการแปลความ ตีความ หรือขายความแต่ประการใด แต่ถ้าคนนอกวัฒนธรรมไปฟังก็ต้องการคำอธิบายอย่างมาก และถึงแม้จะอธิบายกันอย่างละเอียดพิสดารเพียงใด ก็ยังไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงอยู่ดี คือ ยังไม่เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงภายในชนิดที่ไม่ต้องอธิบาย และถ้าคนล้านนาไปฟังหมอลำแคนของชาวอีสานเข้า แม้ว่าถ้อยคำบางคำจะมีความหมายที่ใกล้เคียง ก็ยังต้องการคำอธิบายอยู่ดี แต่ถ้ายิ่งเป็นคนต่างวัฒนธรรมกันมากๆ เช่น ให้ชาวล้านนาและชาวอีสานไปดูโนห์รา หรือฟังเพลงบอก ของชาวทักษิณก็ยิ่งต้องแปลความกันมากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากดนตรีจะแตกต่างกันมากแล้ว ก็ยังมีตัวแปรทางภาอีกด้วยและถึงแม้จะอธิบายกันเท่าไรๆ ก็ยังไม่เข้าใจถึงความหมายภายในอยู่ดีดนตรีพื้นเมืองเดียวกัน ก็ใช่ว่าจะเป็นแบบเดียวกันไปเสียทั้งหมดดนตรีพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่น ยังมีความแตกต่างกันในรายละเอียดแล้วแต่ความนิยม การถ่ายทอดและการแสดงออกของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่นดนตรีพื้นเมืองอีสานใต้กันตรึมที่บ้านดงมันในจังหวัดสุรินทร์ ก็ต่างไปจากที่บ้านโคกตาชัย จังหวัดบุรีรัมย์ วงสะล้อ-ซึง-ปี่ซึ่งเป็นดนตรีพื้นเมืองล้านนาที่บ้านแม่สารป่าขามจังหวัดลำพูนก็แตกต่างไปจากที่แม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในกรณีเช่นนี้คำว่า ดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music) ก็น่าจะนำมาใช้เรียกดนตรีประจำถิ่นได้

2. ดนตรีแบบฉบับ (Classical Music) พระยาอนุมานราชธน กล่าวถึงคำว่า คลาสสิคในหนังสือการศึกษาดนตรีในแง่วรรณศิลป์ ซึ่งสามารถจับใจความได้ว่า คำว่า คลาสสิค นั้นมีความหมายเป็น 3 นัย คือ หนึ่งหมายถึง ศิลปะและวรรณคดีของกรีกและโรมันโบราณ ซึ่งได้เจริญถึงขั้นสูงสุด สองหมายถึง ศิลปะและวรรณคดีที่ทำขึ้นหรือแต่งขึ้นตามแบบอย่างกรีกและโรมันโบราณซึ่งถือว่า เป็นครูและสามารถทำได้ดีถึงขั้น และนัยที่สามหมายถึง ศิลปะและวรรณคดี ไม่ว่าจะเป็น

ของชาติใดก็ตาม ที่มีความเจริญรุ่งเรืองถึงขั้นที่จะถือเป็นแบบแผนได้ เช่น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย วรรณคดีสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น จากความหมายที่สามนี้เอง ที่เราอาจตีความได้ว่า เมืองไทยเรานี้มีดนตรีที่ถือว่าเป็นแบบครู หรือแบบฉบับได้อย่างน้อยก็ 4 ประเภท คือ ดนตรีแบบฉบับของภาคกลาง เช่น ปี่พาทย์ มโหรี เครื่องสาย ดนตรีในส่วนที่ถือเป็นแบบแผนได้ของล้านนา เช่น สะล้อ-ซึง-ปี่ ดนตรีในส่วนที่เป็นแบบฉบับได้ของภาคอีสาน ซึ่งได้แก่ เพลงแคนลายน้อย ลายใหญ่ ลายสร้อย และดนตรีในส่วนมากเป็นแบบฉบับได้ของทักษิณ เช่น มโนห์รา หนังตะลุงเหล่านี้เป็นต้น ในฐานะที่ไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งประเทศ เราต่างก็ภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันสูงส่งซึ่งมีอยู่ทั่วทุกภาค ความจริงแล้วดนตรีเหล่านี้ต่างก็มีความสำคัญและคุณค่าในฐานะที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของไทยอย่างเท่าเทียมกัน แต่โดยเหตุที่ที่ตั้งเมืองหลวงของประเทศอยู่ที่ภาคกลางมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่แรกตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา เป็นเวลากว่าห้าศตวรรษ รวมทั้งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ องค์พระประมุขของประเทศ ศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ เมืองหลวงจึงเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมไทย ในราชสำนักที่มีพื้นบานมาจากวัฒนธรรมภาคกลางมากกว่าภาคอื่นๆ ดนตรีไทยภาคกลาง จึงมีโอกาสพัฒนาก้าวหน้ามรการวางกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผน ให้ลึกซึ้งและสลับซับซ้อนโดยนักดนตรีผู้ทรงคุณวุฒิและประสบการณ์มากกว่าภาคอื่น ดนตรีไทยแบบฉบับนี้ จึงกลายเป็นดนตรีประจำชาติไปในที่สุดที่ว่าดนตรีไทยเป็นดนตรีแบบฉบับนั้น ก็คือ ความมีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนในด้านต่างๆ เช่น แบบแผนในการประพันธ์บทเพลง การประสมวงดนตรี การบรรเลง การขับร้อง ระเบียบวิธีการใช้ดนตรีในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงในราชสำนัก ในราชพิธี ในพิธีกรรมทางพระพุทธสาสนาทั้งของหลวงและราษฎร์ ตลอดจนเพื่อความบันเทิงโดยทั่วไปซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปภายหลัง

3. ดนตรีชนนิยม (Popolar Music) หรือดนตรีสมัยนิยม ดนตรีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเช่นเดียวกับศิลปวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เพียงแต่ความเปลี่ยนแปลงในสมัยโบราณเป็นไปอย่างช้าๆไม่รวดเร็วเท่ายุคปัจจุบัน ซึ่งเนื่องมาจากความรวดเร็วทางการสื่อสารคมนาคม อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย พร้อมกับเทคโนโลยีในตอนปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 นั้นได้เปลี่ยนความคิด ค่านิยมและแนวทางดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น เพลงไทย๔กนำไปบรรเลงโดยแตรวง เช่นเดียวกับมีการนำออร์แกนและไวโอลินมาประสมวงเครื่องสายไทย ต่อมาเมื่อมีวงดนตรีแจ๊สเกิดขึ้น เพื่อบรรเลงดนตรีสำหรับเต้นรำแบบบอลรูม (Ballroom Dance) ก็ได้มีการประสมเครื่องไทยและสากลเข้าด้วยกันเป็นแบบสังคีตสัมพันธ์ พัฒนาการของดนตรีไทยในแนวตะวันตกที่ต้องรสนิยมของดนตรีไทยสมัยดำเนินตามแบบของตะวันตกนั่นก็คือเพลงไทยสากล ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของเพลงลูกกรุงและลูกทุ่ง ต่อมาดนตรีประเภทนี้ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยแทนที่ดนตรีปี่พาทย์ ซึ่งยังคงรักษาหน้าที่ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและอื่นๆที่จำเป็น บทเพลงไทยที่เคยบรรเลงด้วยมโหรีปี่พาทย์เครื่องสายก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของดนตรีชนนิยม (popolar Music) ไปในที่สุด

สงัด ภูเขาทอง (2532: 32) ได้เขียงลงในหนังสือเส้นทางเข้าสู่ดนตรีไทย เรื่องการศึกษาดนตรีไทยว่า

"... การศึกษาดนตรีไทยเท่าที่ผ่านมาแล้วในอดีตไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยเดิมหรือดนตรีพื้นเมืองก็ตาม นิยมใช้หลักสำคัญ 3 ประการคือ 1. การชี้แนะคือให้ทำตามครูสั่ง 2. การท่องจำทั้งที่เป็นบทเพลงเทคนิคการบรรเลงโดยไม่มีการบันทึกเป็นตัวโน๊ต 3. ยึดมั่นในจารีตประเพณี..."

พูนพิศ อมาตยกุล (2527: 1) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของดนตรีไทยไว้ว่า ไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านานหลายพันปีแล้ว เรามีภาษาพูด ภาษเขียนและดนตรีเป็นของเราโดยสมบรูณ์ สำหรับเรื่องของดนตรีนั้น ชาติไทยได้คิดค้นประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นใช้เองตั้งแต่ต้น ต่อมาได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดและประดิษฐ์เครื่องดนตรีต่างๆ เพิ่มขึ้น โดยอาศัยหลักและรูปแบบจากประเทศเพื่อนบ้านบ้าง

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์ (2550: 11) ได้กล่าวถึงอิทธิพลการกำเนิดดนตรีไทยไว้ว่า มูลเหตุสำคัญที่ทำให้ดนตรีไทยถือกำเนิดขึ้นนั้น คือ อิทธิพล 3 ประการ ได้แก่ อิทธิพลจากภายนอก หมายถึง อิทธิพลจากชนชาติ อินเดีย จีนี มอญ และตะวันตก อิทธิพลเหล่านี้มีทั้งไทยได้รับมาโดยตรง คือ ดนตรีจีน ดนตรีมอญ และดนตรีตะวันตก โดยได้รับมาผ่านจากชนชาติอื่น เช่นดนตรีอินเดียรับจากชาวขอมโบราณอีกทอดหนึ่ง อิทธิพลประการที่สอง คือ อิทธิพลทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาซึ่งล้วนมีเรื่องดนตรีเข้าไปเจือปนอยู่ในศาสนกิจและเรื่องเสียงสวดต่างๆ อิทธิพลประการสุดท้ายคือ อิทธิพลภายใน เกิดจากการเอาอิทธิพลภายนอกและอิทธิพลทางศาสนามาปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย จนกลายเป็นดนตรีเอกลักษณ์ของชนชาติไทย อิทธิพลภายในทำให้เกิดดนตรีไทยมาตรฐานจนถึงปัจจุบัน

อมรา พงศาพิชณ์ (2525: 76) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ โดยที่มนุษย์เป็นผู้สร้างเพื่อความเป็นรูปแบบของสังคมที่มีเสถียรภาพอันแสดงถึงความเจริญงอกงามกับสังคมและกลุ่มบุคคลในสังคม หากขาดวัฒนธรรมแล้ว สังคมก็ย่อมขาดเอกภาพ ซึ่งทำหน้าที่สร้างสรรค์และกำหนดรูปแบบของสมาชิกในสังคม ได้อย่างมีแบบแผน เพราะได้ผู้มีภาวะทางจิตใจของสมาชิกในสังคมส่งผลให้สังคมมีเอกภาพ ส่วน ยศ สันตสมบัติ (2537: 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมในแง่ของสังคมวิทยาไว้ว่า สังคมมนุษย์ในแต่ละสังคมนั้นมีความแตกต่างกันในแทบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจ ศาสนา และค่านิยมต่างๆ แต่ภายในความแตกต่างเหล่านี้ สังคมทุกหนแห่งทั่วโลก มีลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือ สังคมเป็นการรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดของสมาชิก การที่สังคมจะดำเนินไปได้ด้วยดีนั้นพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนต้องเป็นที่สิ่งที่คาดคะเนได้ (Predictable) สมาชิกทุกคนจะต้องคาดคะเนได้ว่าคนอื่นมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ สังคมมนุษย์ ความสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเป็นผลมาจากการเรียนด้านวัฒนธรรม

ในด้านของลักษณะของวัฒนธรรม พระยาอนุมานราชธน (2515: 73) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมได้ 4 ประการ คือ

1. มีการสะสม หมายถึง จะต้องมีทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว และสมทบทุนนั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

2. มีวัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึงต้องรู้จักดัดแปลง และปรับปรุงส่วนที่บกพร่องอยู่ให้เหมาะสมและถูกต้อง

3. จะต้องมีการถ่ายทอด คือทำให้วัฒนธรรมนั้นๆแพร่หลายในวงกว้าง

4. มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นหรือชุมชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2532: 22) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในหนังสือวัฒนธรรมกับการพัฒนา มีเนื้อหาพอสรุป ได้ว่า วัฒนธรรม คือพลังของปัญญา ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชนซึ่งได้มาจากการเลือกสรร การกลั่นกรอง ทดลองใช้และถ่ายทอดด้วยการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมาวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคม เข้มแข้ง ซึ่งมีคุณลักษณะที่สำคัญ 8 ประการ ดังนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้ และสร้างความเข็มแข้งทางเศรษฐกิจ

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

4. มีความบูรณาการ

5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลที่ยั่งยืน

6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ่ง

7. ส่งเสริมความเข็มแข็งของสังคม

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ในทำนองเดียวกัน กาญจนา อินทรสุนานนท์ (2543: 45-46) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไว้ในบทความเรื่องอิหร่าน: ภูมิลักษณ์ประชาชนและวัฒนธรรม ชุมชนที่อยู่ร่วมกันแต่ละคนในชุมชนมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนในชุมชนจะต้องมีอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งน่าจะเป็นรากแก้วของชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม คือ

1, อยู่อย่างไทย

2. ใฝ่ใจศึกษา

3. เสาะหาความรู้

4, เข้าสู่ค่านิยม

5. สร้างสมอุดมการณ์

6. ประสานวัฒนธรรม

7. จดจำประเพณี

8. ของดีศาสนา

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540: 11) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม” คือ พฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิดที่จะหาวิธีการ มาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์อันได้แก่ การตอบสนองความจำเป็นที่มนุษย์จะยืนหยัดในการอยู่รอดเป็นคนได้ในสังคม เช่น การหาอาหาร และการกินอาหารเพื่อให้ร่ายกายอยู่และเจริญเติบโตตามไว การจัดกลุ่มอยู่ร่วมกัน

ของมนุษย์ การเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ การสื่อสารความคิดติดต่อกัน การมีจิตใจที่ดีมั่นคงไม่หวั่นไหว หวาดกลัวอันตราย และการขับถ่ายทางเทศที่จะไม่เกิดโทษต่อตัวเองและผู้อื่น เป็นต้น วัฒนธรรมสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 หมวดใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมที่เป็นรูปร่างตัวตนเรียกว่าวัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) และวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างตัวตนและเป็นนามธรรม เรียกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมทางจิตใจ (nonmaterial culture) แต่ถ้าจัดหมวดหมู่ให้ครบว่าอะไรบ้างเป็นวัฒนธรรมจะดูได้จากจัดหมวดวัฒนธรรมสากล (universal culture) ของ Clark Wissler (1921) ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมสากล" เพราะทุกๆระบบที่จัดไว้จะมีใช้ในทุกๆสังคมโลก

สุพัตรา สุภาพ (2523: 139-141) ได้กล่าวไว้ว่า "ปกติแล้วคำว่าวัฒนธรรมมักจะใช้พูดกันประจำ เพราะคนที่มีวัฒนธรรมกับคนที่ไม่มีนั้นแตกต่างกัน โดยบุคคลจะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้าง ทะนุบำรุง ถ่ายทอด และเปลี่ยนวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรมคือมีวิธีการเรียนรู้ รับช่วงสืบต่อกันมาได้และสร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายและจิตใจเป็นพิเศษเหนือสัตว์ทั้งปวง และสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง นอกจากนี้และยังกล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมอีกด้วย โดยได้กำหนดให้วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 4 ลักษณะดังนี้

1. องค์วัตถุ คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัสจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอดูดาว และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่นภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตราชั่งตวงจัด

2. องค์การ หมายถึงกลุ่มที่มีการจัดการจัดอย่างมีระเบียบ หรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการมีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มเล็กที่สุด) สหพันธ์กรรมกร ลูกเสือ สภากาชาด วัดสหประชาชาติ (องค์การใหญ่ที่สุด) ฯลฯ โดยทั่วไปบุคคลที่มีร่วมกันเพื่อกันดำเนินการตามวัตถุประสงค์บางอย่าง และวัตถุประสงค์ก็อาจจะเป็นเรื่องไม่ใหญ่โตก็ได้ เช่น สมาคมนักเรียนเก่ารวมกันเพื่อผดุงรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนหรืออาจจะเป็นเรื่องใหญ่ๆ เช่น รวมกันเพื่อป้องกันประเทศชาติให้พ้นภัย

3. องค์พิธีการ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่ บ้างไม่มากก็น้อยรวมถึงพิธีการแต่งกายและรับประทานอาหาร เช่นเวลาไปงานที่เป็นทางการของราชการหญิงมักจะต้องแต่งชุดไทย ชายก็แต่งชุดเต็มยศ หรือการเลี้ยงดูอาหารปัจจุบันในงานต่างๆ มักจะออกมาในรูปแบบบุฟเฟ่ ดินเนอร์ ขันโตก เป็นต้น โดยพิธีการเหล่านี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพสังคม

4. องค์มิติ หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็น ตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อว่ากรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในการมีผัวเดียวเมียเดียว ความเชื่อในเรื่องตายแล้ว

เกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียวหรือหลายองค์ ตลอดจนอุดมการณ์ทัศนคติการยอมรับว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้มาตรฐานในการตัดสินหรือเป็นเครื่องวัดสภาพแวดล้อมของตน

ประวัติศาสตร์ทางดนตรีในสมัยโบราณ ปัญญา รุ่งเรือง (2533: 5) ได้ศึกษาในหนังสือ "ระบบเสียงสยาม" มีข้อความที่เกี่ยวข้องคือ

> "... การดนตรีไทยในสมัยโบราณก่อนยุคสุโขทัยมีความเจริญด้านศิลปะตามลำดับถึง 4 ยุค คือ ยุคทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน และตลอดเวลาแห่งยุคทั้ง 4 นั้น ล้วนดินแดนแถบนี้มีชนชาติขอม มอญ ละว้า ต่างผลัดกันเข้ามาเป็นใหญ่ในดินแดนแถบนี้และชนชาติทั้งหลายนั้นล้วนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองซึ่งมีอิทธิพลต่อการดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย..."

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536: 11-12) ได้อธิบายเรื่องภูมิปัญญาว่า ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนๆนั้นถึงหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน และรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมกลุ่มชนนั้น ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งเกิดจากการประสบการณ์ในพื้นที่จากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นแลการเปลี่ยน ซึ่ง ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (2540: 40) ยังได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไว้อีกว่า ตามรูปศัพท์มีความหมายตามว่า พื้นฐานความรู้สามารถ เป็นเรื่องของสติปัญญามนุษย์ที่มีการกลั่นกรอง ปรับปรุงขึ้นมาจากความรู้ประสบการณ์ความรู้ขึ้นการนำมาใช้ มีการนำมาแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ต้องการให้มีขึ้น พื้นภูมิของความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา เกิดจากการสังเกต การทดลองทำนำมาใช้ จากนั้นจึงคัดเลือกส่วนที่ดี มีประโยชน์ขจัดส่วนบกพร่องออกไป พื้นภูมิความรู้เหล่านี้จึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ คิดขึ้นเอง ทำเอง เมื่อเป็นภูมิของบุคคลในท้องถิ่น ก็หมายความว่าภูมิความรู้ที่มีขึ้นนั้นเกิดขึ้นด้วยคนในท้องถิ่น การนำมาใช้ก็เพื่อเอื้อประโยชน์ของท้องถิ่น มีการนำมาปรับปรุงพัฒนา ประยุกต์ให้สอดคล้องต่อความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ องค์ความรู้เช่นที่กล่าวนี้ มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กลายเป็นสมบัติทางปัญญาของท้องถิ่น

สุจารี จันทรสุข (2531: 12) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้อีกความหมายหนึ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ซึ่งชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ประเวศ วะสี (2534: 82) ได้กล่าวภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1, มีความจำเพาะของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง เพราะฉะนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นที่ต่างกันไม่ได้ หรือไม่ดี

2, มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่อง แม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรมที่สื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติคนเราถ้าเคารพอะไร ย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น

3, มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สงบศึก ธรรมวิหาร (2534: 17) ได้ทำงานวิจัยเรื่องแนวความคิดและวิธีการของมนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์ถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย ได้กล่าวถึงประวัติของ มนตรี ตราโมท ในเรื่องวิวัฒนาการ การถ่ายทอดและการอนุรักษ์ดนตรีไทย และเพลงไทย โดยมีหลักฐานอ้างอิงประกอบด้วยบทสัมภาษณ์บุคคล ในวงการดนตรีไทยและสรุปได้ว่า อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ที่มีความชัดเจนเป็นเลิศ ในด้านดุริยางคศิลป์ และ คีตศิลป์ เป็นทั้งนักปฏิบัติ นักทฤษฎี และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นนักวิจัย ที่มีความสามารถเป็นผู้วิเคราะห์ค้นคว้า และสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างดียิ่ง ได้ค้นคว้าทางโบราณคดี โบราณวัตถุ ภาพศิลปะวัตถุ ประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แล้วนำมาสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ จนเกิดลีลาใหม่ที่เหมาะสม และผสกลมกลืนกับของเก่า ซึ่งสามารถสร้างความบันเทิงเริงรมย์ ให้แก่ประชาชนอย่างดียิ่ง ผลงานวิจัยที่สำคัญของอาจารย์ มนตรี ตราโมท คือเรื่องการวิจัย ในการแต่งเพลงระบำชุดโบราณคดี ซึ่งนอกจากจะให้ความบันเทิงแก่ประชาชนแล้ว ยังทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ ว่าสมัยทวาราวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย มีสภาพเป็นอย่างไร มีแต่งตัวอย่างไร ลักษณะท่ารำเป็นแบบใด ซึ่งนับเป็นสมบัติอย่างหนึ่งของชาติไทย

การแบ่งประเภทของเพลงไทย มนตรี ตราโมท (2527: 20-21) ได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทเพลงไทยไว้ในโสมแสงส่อง: ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท โดยสรุปแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1, การบรรเลงอิสระ คือ การบรรเลงดนตรีรวมกันเป็นวง ทั้งเครื่องทำนองและเครื่องประกอบจังหวะไม่การขับร้องและฟ้อนรำเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การบรรเลงโหมโรง เพลงหน้าพาทย์ และเพลงเรื่อง เป็นต้น

2. การบรรเลงร่วมกับการแสดง คือ การบรรเลงที่มีทั้งขับร้องและการแสดงเข้ามาร่วมด้วย การบรรเลงแบบนี้นักดนตรีจะต้องศึกษาหาความชำนาญหลายด้านทั้งทำนองเพลง ทำนองเพลงร้อง และท่ารำของผู้แสดงซึ่งนักดนตรีจะต้องระวังเป็นพิเศษ

3. การบรรเลงร่วมกับการขับร้อง คือ การบรรเลงโดยมีผู้ขับร้องด้วยในเพลงนั้นๆ เช่น การบรรเลงขับร้องคลอ เคล้า ลำลอง เป็นต้น

อรวรรณ บรรจงศิลป์ และคนอื่นๆ (2534: 21) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นและภูมิปัญญาไทย ชุดดุริยางคศิลป์ ผลของการวิจัยพบว่า

1. การไหว้ครูดนตรีไทย เป็นความเชื่อของสังคมไทย ความกตัญญูกตเวที เป็นสิ่งที่ดี ควรแก่การปฏิบัติ

2, เครื่องดนตรีไทย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ตามกิริยาที่เล่น คือ ดีด สี ตี เป่า เครื่องดนตรีทุกชนิด มีกำเนิดจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทย แต่ได้มีการปรับปรุง ดัดแปลง และผสมผสานกับเครื่องดนตรีกลุ่มคนในวัฒนธรรมอื่น

3. โครงสร้างของเพลงไทยประกอบด้วย

3.1 บันไดเสียงซึ่งมี 7 เสียง

3.2 จังหวะ อัตราจังหวะ 3 ชั้น 2 ชั้น ชั้นเดียว

3.3 ทำนอง มีแนวโน้มเป็นแบบเรียบเสียง หรือเสียงกระโดด ในช่วงแคบๆ และมีลักษณะเป็นวรรคเล็กๆ มาเรียงต่อเนื่องกัน

3.4 การประสานเสียงมีลักษณะการประสานเสียงในแนวนอน

3.5 รูปแบบการแบ่งเป็นวรรค ประโยค ท่อน มีการจัดกลุ่มเพลงเป็นประเภทเพลงต่างๆ และมีรูปแบบของเพลง 3 ชั้น 2 ชั้น ชั้นเดียว

3.6 อารมณ์เพลงสามารถให้ความรู้สึกและอารมณ์ต่างๆ ได้ แต่ไม่รุนแรงเท่าดนตรีตะวันตก

4. ประเภทของเพลงไทย แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ตามความคิดของครูดนตรีแต่ละท่าน การประพันธ์เพลงไทย มี 4 วิธีคือ การแต่งขยายจากเพลงเดิม ตัดท่อนจากเพลงเดิม แต่งทำนองขึ้นใหม่ โดยอาศัยเค้าโครงจากของเดิม แต่งด้วยความคิดของตนเอง อาศัยหลักการแต่งเพลงไทย

5. การร้องเพลงไทย มีวิวัฒนาการมาจากการขับ ลำ และเพลงพื้นบ้าน ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ต่อมาได้พัฒนาขึ้นในราชสำนักสมัยอยุธยาจนเป็นแบบแผนที่ค่อนข้างชัดเจนและพัฒนาต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พบศัพท์ที่ใช้ในการร้องเพลงไทย 28 คำ

ในการศึกษาด้านกลุ่มดนตรีไทย วิมาลา ศิริพงษ์ (2538: 180-191) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมการดนตรีไทยสังคมปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปะบรรเลง เป็นงานวิจัยในมานุษยวิทยา เนื้อหามีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาชีวประวัติของสายสกุลพายทโกศลและสกุลศิลปะบรรเลง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าทั้งสองสกุลมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือสกุลพาทยโกศล เป็นองค์กรลักษณะบ้านพิณพาทย ประกอบด้วยสมาชิกภายในบ้านหรือเครือญาติเป็นกลุ่มทำงานดนตรีไทยที่อยู่ในบทบาทเดิม คือ บรรเลงประกอบพิธีเป็นหลักเพื่อหา

รายได้การถ่ายทอดวิชาใช้วิธีบอกเล่าหรือปากต่อปากตามประเพณีปฏิบัติ ในวัฒนธรรมไทยสกุลพาทยโกศล จึงเป็นสกุลที่พยายามรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่ ส่วนสกุลศิลปะบรรเลง จึงเป็นสกุลที่พยายามเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อตอบรับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม ได้ชัดเจนกว่าสกุลพาทยโกศล และในอีกสายสกุลหนึ่ง ณรงค์ เขียนทองกุล (2529) ได้ศึกษาและจัดทำหนังสือเรื่องบ้านบางลำพู "ชุมชนดนตรีไทย ชาวบ้านที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ของกรุงเทพฯ" ได้กล่าวถึงบ้านบางลำพู ในฐานะที่เคยเป็นบ้านดนตรี ที่มีสถานภาพและบทบาทหน้าที่หลายอย่าง คือ เป็นสถานบันครอบครัวที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย กล่าวได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาทางด้านดนตรี เพราะมีการจัดการเรียนการสอนด้วย นอกจากนั้น บ้านบางลำพู ยังมีผลงานเพลงตลอดจนการบรรเลงเฉพาะตัวของแต่ละบ้านและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังเป็นแหล่งผลิตนักดนตรีสำคัญของชาติ ทั้งนี้ มานพ วิสุทธิแพทย์ และคณะ (2545: 26) ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดเพลงของบ้านบางลำพู ผลงานวิจัยได้พบวิธีการสืบทอดเพลงแก่ลูกหลานและศิษย์ รวมทั้งได้รวบรวมโน้ตเพลงของบ้านบางลำพูไว้ด้วย

กฤษฎางค์ ไวยนันท์ (2548: 320-326) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสืบทอดปี่พาทย์ในลุ่มน้ำลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า สภาพและบทบาทของวงปี่พาทย์ที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำลพบุรี มีจำนวนคณะปี่พาทย์ทั้งหมดรวมคณะ 65 คณะ เป็นลักษณะวงปี่พาทย์ไทย 20 คณะ เป็นลักษณะวงปี่พาทย์มอญ 45 คณะ จำนวนนักดนตรีทั้งสิ้น 499 คน ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม นิยมใช้วงปี่พาทย์มอญในงานศพ และใช้วงปี่พาทย์ไทยประกอบพิธีในงานบุญทั่วไป เช่น บวชนาค พิธีไหว้ครูเป็นต้น ซึ่งมีแนวโน้มนิยมใช้วงปี่พาทย์มอญมากกว่าปี่พาทย์ไทย การบรรเลงประกอบการแสดง เช่น ลิเก โขน ละคร ในอดีตใช้วงปี่พาทย์ไทย ที่มีประจำอยู่ในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันนิยมปี่พาทย์มอญและเป็นวงที่บรรเลงอยู่ประจำคณะลิเก

ขบวนการสืบทอดวงปี่พาทย์ของคณะปี่พาทย์เป็นดังนี้ คือ การสืบทอดสายนักดนตรี ไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจนว่าสืบทางเพลงมาจากสายใดและนักดนตรีส่วนใหญ่ก็ไม่ยึดติดกับสายใดสายหนึ่งอย่างเคร่งครัด การสืบทอดดนตรีแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจำนวน 41 คณะ และตั้งขึ้นใหม่ 24 คณะ

การรับศิษย์ปัจจุบัน ครูผู้สอนไม่เคร่งครัดเรื่องฤกษ์ยาม และไม่จำเป็นต้องมีผู้ปกครองนำมาฝาก ถ้าเด็กสนใจมาเรียน ก็สอนให้โดยส่วนหนึ่งสอนเพื่อเป็นวิทยาทาน และส่วนหนึ่งหวังเพื่อเป็นลูกวงต่อไป การจัดสถานที่สอน ใช้เครื่องดนตรีที่มีอยู่ประจำบ้านของครูผู้สอน และส่วนหนึ่งนิยมใช้เทปในการช่วยทบทวนเพลง รูปแบบการจัดการเรียนสอน แบ่งเป็น 2 วิธี คือ ยึดถือตามประเพณีการเรียนการสอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ และวิธีประยุกต์ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพในปัจจุบัน วิธีการสอนพบว่ายังใช้วิธีแบบดั้งเดิมคือ ครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางในการเรียนและใช้วิธีสอนแบบ "มุขปาฐะ"

กฤษฎางค์ ไวยนันท์ (2548: 419-427) ได้ศึกษาเรื่องการสืบทอดวงปี่พาทย์ในลุ่มแม่น้ำลพบุรี จำนวน 65 คณะ มีประเด็นสำหรับอภิปรายดังนี้

สภาพและบทบาทของวงปี่พาทย์ในลุ่มแม่น้ำลพบุรีในปัจจุบัน

1. สภาพของวงปี่พาทย์ในลุ่มแม่น้ำลพบุรี

1.1 สภาพวงปี่พาทย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1.1 วงปี่พาทย์ไทย จำนวน 20 คณะ

1.1.2 วงปี่พาทย์มอญ จำนวน 45 คณะ

1.2 จำนวนคณะปี่พาทย์และจำนวนคณะนักดนตรี

คณะปี่พาทย์ในบริเวณลุ่มแม่น้ำลพบุรีปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 65 คณะ

1.2.1 ยังคงประกอบอาชีพปี่พาทย์จำนวน 39 คณะ

1.2.2 ยุบวงแล้วไปเป็นลูกวงของคณะอื่น จำนวน 5 คณะ

1,2,3 เลิกประกอบอาชีพทางด้านปี่พาทย์ จำนวน 21 คณะ

1.3 จำนวนนั้นดนตรีทั้งสิ้น	499	คน
1.3.1 เพศหญิง	19	คน
1.3.2 เพศชาย	480	คน
1.3.3 คนระนาดเอก	87	คน
1.3.4 คนระนาดทุ้ม	50	คน
1,3,5 คนฆ้องวงใหญ่	168	คน
1,3,6 คนฆ้องวงเล็ก	50	คน
1,3,7 คนปี่	43	คน
1,3,7 คนเครื่องหนัง	85	คน
1,3,8 คนขับร้อง	16	คน
ผู้ที่สามารถบรรเลงรอบวง	57	คน

2. บทบาทของวงปี่พาทย์ในการประกอบพิธีกรรมที่เคยรับใช้สังคมในอดีตนั้น ปัจจุบันลดบทบาทจนแทบจะหายไปจากสังคมของคนไทย พิธีกรรมต่างๆก็สูญหายหรือถูกละลายไปมากเช่นกัน ยังคงมีแต่พีกรรมในงานศพเท่านั้นที่นิยมใช้วงปี่พาทย์ แต่ก็เปลี่ยนจากวงปี่พาทย์ไทยมาเป็นวงปี่พาทย์มอญ ซึ่งปี่พาทย์ในวงแม่น้ำลพบุรีนั้นก็ได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไป เพื่อสนองความต้องการของสังคมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ส่วนสาเหตุที่เป็นปัจจัยส่งผลกระทบบทบาทของปี่พาทย์ในพิธีกรรมต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวไทย คือ การคุกคาม ของวัฒนธรรมตะวันตก ความเจริญทางด้านวัตถุ และการเปลี่ยนแปลงชีวิตสู่สังคมเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมนั่นเอง บทบาทของวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงนั้น ถึงแม้ว่าการแสดงพื้นบ้านประเภทลิเกโขน และละครที่โดยทั่วไปต้องใช้วงปี่พาทย์เป็นดนตรีประกอบการแสดงก็ตาม แต่ก็ใช่ว่าคณะวงปี่พาทย์ทุกวงจะมีโอกาสบรรเลงประกอบการแสดงดังกล่าวก็หาไม่ ทั้งนี้เพราะการแสดงต่างๆ ในปัจจุบันต้องมีการปรับตัว ปรับให้สามารถสู้กับผู้แข่งได้ เพื่อความอยู่รอดของคณะและสมาชิก ผู้ร่วมแสดงในคณะจึงทำให้มีวงปี่พาทย์อยู่ไม่กี่คณะเท่านั้นที่มีโอกาสบรรเลงประกอบการแสดงได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่า การรับนวัตกรรมขึ้นอยู่กับระบบสังคม สังคมจะรับนวัตกรรมใหม่ได้เร็ว มีระบบค่านิยม และบรรทัดฐานในสังคม ในลักษณะที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า จึงเป็นสิ่ง

ที่น่าห่วงต่อไปในอนาคต สภาพของวงปี่พาทย์มีแนวโน้มที่จะหาผู้สืบทอดยาก แม้แต่กลุ่มที่มีการสืบทอดในลักษณะครอบครัวที่สืบเนื่องกันมาหลายชั่วอายุก็ตามทั้งนี้ เพราะบทบาทของปี่พาทย์ได้ลดลงเรื่อยๆ ทำให้ผู้สืบทอดมองไม่เห็นประโยชน์ในการนำไปในชีวิตประจำวันที่จะดำเนินวิถีชีวิตต่อไปในอนาคต

3. กระบวนการสืบทอดวงปี่พาทย์ในปัจจุบัน กระบวนการสืบทอดวงปี่พาทย์ของนักดนตรีลุ่มแม่น้ำ ลพบุรีในปัจจุบัน มีลักษณะที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไว้ในบางประการ และบางประการก็ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสความต้องการของสังคมดังนี้

3.1 การสืบทอดสายนักดนตรีของหัวหน้าคณะ ลักษณะสายนักดนตรีที่สืบทอดวัฒนธรรมปี่พาทย์ของลุ่มแม่น้ำลพบุรีในอดีตนั้นมีลักษณะเป็นดังเดิมจากนักดนตรีของแต่ละท้องถิ่นมาก่อน ต่อมาภายหลังได้รับรูปแบบวัฒนธรรมดนตรีในแบบอย่างของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) พระยาเสนาะดุริยางค์ และครูจางวางทั่ว พาทยโกศล เข้ามามีส่วนด้วย แต่ในปัจจุบันนี้นักดนตรีไทยและครูดนตรีไทยได้เปิดใจกว้างยอมรับในสิ่งที่ดีๆของครูท่านอื่นๆมากขึ้น รวมทั้งสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีส่วนช่วยในลักษณะการหวงวิชาแบบในอดีตลดลง นักดนตรีสามารถหาความรู้จากครูดนตรีได้ทั่วไป ส่งผลทำให้ปรับทางดนตรีได้อย่างอิสระ จนทำให้ปัจจุบันไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจนว่า นักดนตรีแต่ละท่านสืบทางเพลงมาจากสายใด และนักดนตรีส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ยึดติดกับความเป็นสายใดอย่างเคร่งครัด

3.2 การรับศิษย์ ในอดีตจะทำพิธีในวันพฤหัสบดี ผู้เรียนต้องให้ผู้ใหญ่พามาฝาก แต่ในปัจจุบันพบว่าครูดนตรีไทยรับศิษย์โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้ปกครองมาฝาก เพราะว่าวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้เหมือนเมื่อก่อน เด็กจำเป็นต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาภาคบังคับ ทำให้ไม่มีเวลาให้กับศิลปะทางด้านนี้มากนัก ดังนั้นครูปี่พาทย์ จึงต้องหาเด็กที่มีความเหมาะสมด้านครอบครัวและด้านการศึกษามาฝึกฝน เพื่อความอยู่รอดของคณะ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีศิษย์กลุ่มหนึ่งสนใจมาขอเรียนด้วยตนเองก็ตาม แต่ก็มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น

3.3 การจัดสถานที่สอน สถานที่ที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบันยังใช้ที่บ้านครูเป็นหลัก ในการเรียนการสอนแม้เพลงที่ห้ามต่อที่บ้านมาแต่ครั้งอดีต ในปัจจุบันก็ลดความเคร่งครัดลง สามารถต่อที่บ้านได้ แสดงให้เห็นว่าที่ให้การศึกษาดนตรีนั้นบ้านครูยังเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ที่สำคัญ

3.4 การใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน ดังนี้

3.4.1 ใช้เครื่องดนตรีที่มีอยู่ประจำบ้านครู

3.4.2 ใช้แถบบันทึกช่วยในการทบทวนเพลง

3.5 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นดังนี้

3.5.1 รูปแบบการสอนมี 2 วิธีคือ

1) ยึดถือตามประเพณีการเรียนการสอนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ

2) ประยุกต์ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพปัจจุบัน

3.5.2 วิธีการสอนพบว่ายังคงใช้วิธีการแบบเดิม คือ ครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางการเรียน ทั้งนี้พบว่าดนตรีเป็นวิชาที่ต้องพัฒนากระบวนการเรียนเป็นขั้นตอน ตามระเบียบแบบแผนที่ครูกำหนดไว้ และเป็นวิชาที่ทั้งศาสตร์และศิลป์ในคราวเดียวกัน ดังนั้นการสอนแบบมุขปาฐะ จึงเป็นวิธีการสอนที่ประสบผลสำเร็จที่สุด ในอนาคตภาพการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่มีการอนุรักษ์อย่างจริงจังจะเลือนกายไป สภาพการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปตามการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสังคม โดยมุ่งไปที่การนำประโยชน์ จนไม่สนใจหลักรากฐานแหล่งวิทยาการต้องเปลี่ยนแปลงจากการเรียนการสอนบ้านครู เป็นการเรียนการสอนตามสถานศึกษาทั่วไป

รสสุคนธ์ อินคง (2546: 29-137) ได้ศึกษาสภาพ บทบาทและกระบวนกี่สืบทอดปี่พาทย์ในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่าปัจจุบันจังหวัดอ่างทองมีคณะปี่พาทย์จำนวน 34 คณะ นักดนตรี 368 คน ส่วนใหญ่เป็นชาย นักดนตรีอายุระหว่าง 10-30 ปีทีมาก แสดงให้เห็นว่ามีการสืบทอดปี่พาทย์สู่เยาวชนปัจจุบันมาก สภาพการสืบทอดของนักดนตรีส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษ บทบาทของปี่พาทย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมปี่พาทย์มีความสำคัญในฐานะดนตรีประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันพบว่าการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมงานศพ การบรรเลงเพื่อประกอบการแสดงลดน้อยลงมาก

บุญโชค ไชยชาติ (2551: 159-165) ได้ศึกษาเรื่องการสืบทอดปี่พาทย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการสืบทอดของนักดนตรีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันมีลักษณะที่ยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษในบางประการ และในบางประการถูกปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของสังคมด้วย

การรับศิษย์ จะทำพิธีในวันพฤหัสบดีเหมือนในอดีต การรับศิษย์ส่วนใหญ่ยังต้องมีผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองนำมาฝากฝังแต่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิมคือ ปัจจุบันพบว่าครูดนตรีไทยรับศิษย์โดยคัดเลือกศิษย์ไม่มีผู้ปกครองนำมาฝากด้วย นั้นเกิดจากสังคมทั่วไปมองว่าวิชาความรู้ด้านดนตรีไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้เหมือนอย่างแต่ก่อน และบทบาทของวงปี่พาทย์มีน้อยลงดับกล่าวข้างต้น ความด้านการศึกษามีมากเด็กต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาภาคบังคับ จึงไม่มีเวลาให้กับศิลปะด้านนี้มากนัก การสืบทอดปี่พาทย์ของนักดนตรีจึงเป็นปัญหาใหญ่มาก สังเกตได้จากวงปี่พาทย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันไม่มีเด็กฝึกหัดปี่พาทย์ เนื่องจากขาดผู้ที่สนใจใส่ใจอย่างจริงจังแม้ว่าในปัจจุบันจะมีศิษย์กลุ่มหนึ่งสนใจมาขอเรียนด้วยตนเองก็ตาม แต่ก็มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น

กำนลใช้ในการรับศิษย์ ได้แก่ ขัน ผ้าเช็ดหน้า ดอกไม้ ธูป เทียน และเงินจำนวนตามที่ครูจะเรียกร้องเหมือนในอดีต คาถาที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมี 2 ลักษณะคือ ใช้ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาบาลี การจับมือศิษย์ ครูดนตรีไทยใช้ฆ้องวงใหญ่บรรเลงเพลงประจำวัด แสดงให้เห็นว่านักดนตรียังยึดถือขนมประเพณีที่สืบทอดมาแต่อดีต แต่มีปรับเปลี่ยนพิธีกรรมบางส่วนในการจับมือเนื่องมาจากจุดประสงค์ คือ ต้องการมุ่งเน้นที่จะให้ศิษย์เรียนเพลงมอญ ตามกระแสการใช้ประโยชน์ดนตรีไทยในปัจจุบัน

สถานที่ที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบันยังใช้ที่บ้านครูเป็นหลัก ในการเรียนการสอน แม้เพลงที่ห้ามต่อที่บ้านมาแต่ครั้งอดีต ยังใช้สถานที่อื่น เช่น วัด เป็นสถานที่ใช้จัดการเรียนการสอน แสดงให้เห็นว่าที่ให้การศึกษาดนตรีนั้น บ้านครูยังเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ที่สำคัญในอดีต เนื้อหาที่สอนต่างจากเดิม คือ มีการใช้เพลงมอญเข้ามาเป็นหลักในการสอน เนื่องมาจากบทบาทการใช้ดนตรีไทยในสังคมมีความต้องการใช้วงปี่พาทย์มอญมากกว่า ปี่พาทย์ไทย ดังนั้น เนื้อหาที่ครูจัดให้กับศิษย์จึงเป็นการจัดเพื่อให้สนองการใช้ประโยชน์ดนตรีในสังคมมากกว่า แต่เนื่องจากดนตรีไทยยังถูกปลูกฝังด้วยความเชื่อสืบต่อกันมา ครูดนตรีไทยยังยึดถือขนมปฏิบัติแบบเก่าอยู่ โดยไม่คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและอีกส่วนหนึ่งได้ปรับปรุงการใช้เนื้อหาทั้งแบบเก่าและแบบใหม่มารวมกัน เพื่อสนองตอบการใช้งานในปัจจุบันไปพร้อมกันกับรักษาขนบปฏิบัติแบบเก่าๆ

วิธีการสอนยังเป็นแบบดั้งเดิม คือ การเรียนแบบตัวต่อตัว มีครูเป็นศูนย์กลางการเรียนอันเนื่องมาจากสาเหตุที่ ดนตรีไทยเป็นวิชาที่ต้องพัฒนากระบวนการเรียนเป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนตามที่ครูโบราณกำหนดไว้ เป็นศาสตร์แห่งศิลป์ที่ต้องการเรียนรู้ด้วยการเอาใจใส่อย่างจริงจังทั้งผู้เรียนและผู้สอนจึงยากที่ใช้วิธีการเรียนการสอนแบบอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ดี

ในอนาคตภาพการจัดการเรียนการสอนปี่พาทย์ น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการแข่งขันเพื่อการอยู่รอดในสังคม ลักษณะการเรียนรู้มุ่งเน้นประโยชน์ จนไม่ได้สนใจหลักการที่แท้จริงของปี่พาทย์เหมือนในอดีตที่บรรพบุรุษสืบทอดสั่งสมมา แหล่งวิทยาการด้านปี่พาทย์ต้องเปลี่ยนแปลงสภาพจากบ้านเป็นโรงเรียน ภาพการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมเลือนหายไป ขาดผู้อนุรักษ์อย่างจริงจัง

กองบรรณาธิการวารสารเพลงดนตรี (2539: 90-91) ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหลายท่าน ในบรรดานักดนตรีไทยเหล่านี้ มีครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อยู่ด้วย ซึ่งท่านได้ตั้งชื่อวงดนตรีไทยวงหนึ่งให้นายถึก แก้วละเอียด ให้ชื่อ วง "ไทยบรรเลง" ตั้งแต่นั้นมา นักดนตรีที่อยู่วงนี้ ก็ฝากฝีมือชื่อเสียงในวงการดนตรีไทยมาหลายชั่วอายุคนแล้ว หลังจากที่นายถึก แก้วละเอียด เสียชีวิต ได้มีผู้สืบทอดสายเลือดศิลปินอยู่ต่อมาจนถึงทุกวันนี้ได้แก่ ครูอุทัย แก้วละเอียด ลูกชายคนโต และพ.อ.จ สมาน แก้วละเอียด ลูกชายคนรองสุดท้องเป็นผู้ควบคุมวง ซึ่งมีนักดนตรีที่อยู่ในสังกัดวงไทยบรรเลงล้วนแต่เป็นญาติพี่น้องลูกหลานของคุณสมาน แก้วละเอียด เกือบทั้งวง มีบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวกับเครือญาติเพียงไม่กี่คน ส่วนครูอุทัย แก้วละเอียด เดินทางมาอยู่กรุงเทพฯ หลังจากที่คุณพ่อถึก ได้เสียชีวิตแล้ว

ในการฝึกสอนดนตรีไทย ในแนวทางเหมือนคุณพ่อ (นายถึก แก้วละเอียด) และยังรับสอนดนตรีไทยให้กับเด็กๆ ที่อยู่ในวัยเรียนซึ่งใช้เวลาว่างช่วงปิดเทอม สอนให้กับเด็กเหล่านั้นและให้ที่อยู่หลับนอนบ้านคุณสมาน และคุณสมานนั้นจะเป็นคนสอนเอง ในบางครั้งก็จะเป็นครูอุทัย แก้วละเอียดด้วย ได้สอนลักษณะนี้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น อายุโดยเริ่มต้นประมาณ 12-13ปี ซึ่งไม่คิดค่าจ้างสอนใดๆทั้งสิ้น คนส่วนมากที่เข้ามาอยู่ในวงที่ไม่ใช่ญาติมากกว่า แถวๆละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงก็มีวงดนตรีอื่นๆมากมาย วงแต่ละวงมีความโดดเด่นแตกต่างกัน สำหรับวงไทยบรรเลงมีทั้งวงปี่พาทย์ไทย-มอญและแตรวงด้วย การรับงานก็จะรับควบไปเลยทั้งปี่พาทย์และแตรวงในงานบวชนาค การ

สอนจะสอนทั้งปี่พาทย์และแตรวงไปด้วย เวลาออกงานสามารถใช้บุคคลเดียวกันเล่นดนตรีทั้ง 2 ประเภทเลย ซึ่งมีนักดนตรีอยู่ 50-60 คน

สำหรับด้านการสนับสนุนของสังคมที่มีต่อดนตรีไทย ซึ่งจะออกมาในรูปของพ่อยกแม่ยก บรรดามิตรรักแฟนเพลงของชาว วงไทยบรรเลงนั้น ก็มีไม่น้อย โดยจะได้รับเงินรางวัลของมีค่าเช่น พระเลี่ยมทอง พระบูชา หรือแม้แต่ซื้อของกินไปให้ในวงก็มี สิ่งหนึ่งที่ภูมิใจคือ เคยได้รับโล่พระราชทานรางวัลที่ 1 พร้อมระนาดทองคำจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในงานฉลองวันคล้ายพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ อุทยาน ร.2 ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดดนตรีไทยงานเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ที่ศาลากลางจังหวัดสมุทรสงคราม ได้รับถ้วยรางวัลจาก ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรีนายพิชัย รัตนกุล พร้อมกับได้รับโล่เกียรติยศจากผู้ว่าราชการสมุทรสงคราม ปีพ.ศ. 2537 เข้าประลองแสงทิพย์เข้าประลองปี่พาทย์ ครั้งที่ 1 ได้รับรางวัลชนะเลิศประจำวัน และชนะการแต่งเพลงแม่โขงยอดเยี่ยมประจำงาน ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1

ปานจรี ดีอนันต์ลาภ (2548: 84-92) ได้ศึกษาสภาพและบทบาทรวมทั้งกระบวนการสืบทอดดวงป้าดในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และเก็บข้อมูลจากภาคสนาม ผลการวิจัยว่า

1. สภาพและบทบาทของวงป้าดในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สภาพของวงป้าดมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ค่าครองชีพสูงขึ้น คนในชุมชนจึงเลือกประกอบอาชีพที่มั่นคงและสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองมากที่สุด ในขณะที่การเป็นนักดนตรีวงป้าดไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ เพราะงานที่มีเข้ามาไม่แน่นอน หากไม่ใช่หน้าเทศกาล เช่น ช่วงเดือนมีการประกอบพิธีกรรมฟ้อนผี ดังนั้นรายได้ที่รับมาจึงไม่พอต่อการดำรงชีวิต ทำให้การประกอบอาชีพนักดนตรีในวงป้าดทำได้เพียงแค่อาชีพเสริม และจากสาเหตุนี้จึงทำให้นักดนตรีที่มีอยู่ลดจำนวนลง บางครั้งต้องมีการหมุนเวียนนักดนตรีในแต่ละคณะ โดยเฉพาะคนเป่าแคน ที่จะต้องใช้ประสบการณ์และการฝึกหัดค่อนข้างนาน มีการหมุนเวียนผลัดกันเล่นวงนั้นบ้าง วงนี้บ้าง มากกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น และหากยังไม่มีการส่งเสริมวงป้าดอย่างเพียงพอ นักดนตรีรุ่นใหม่ๆอาจเกิดขึ้นได้ยาก แต่อย่างไรก็ตาม วงป้าดก็ยังมีบทบาทต่ออยู่แม้จะลดลงจากอดีต เนื่องด้วยคนในชุมชนส่วนหนึ่งยังไม่ละทิ้งความเชื่อและประเพณีที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมองเห็นได้ชัดจากการประกอบพิธีกรรมฟ้อนผีซึ่งต้องใช้วงป้าดบรรเลงประกอบพิธีกรรม ทำให้วงป้าดมีส่วนสำคัญอย่างน้อยก็ต่อคนกลุ่มหนึ่ง และตราบใดที่ยังมีพิธีกรรมฟ้อนผีอยู่ วงป้าดก็จะคงอยู่เช่นเดียวกัน ปัจจัยที่ทำให้วงป้าดมีจำนวนลดลงหรือเลิกกิจการไปพอสรุปได้ดังนี้

1.1 ขาดแคลนนักดนตรี เนื่องจากไม่มีนักดนตรีรุ่นใหม่มาทดแทน หรืออาจมีบ้างจำนวนน้อย ส่วนนักดนตรีรุ่นเก่าล้มหายตายจาก ที่มีอายุมากก็ป่วย ร่ายกายไม่แข็งแรงไม่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีได้ดีดังเดิม นักดนตรีส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในวงป้าดจะมีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป

นักดนตรีในช่วงวัยรุ่นมีจำนวนน้อยมาก การหมุนเวียนของนักดนตรีจึงติดขัด คนเก่าเลิกราไป คนใหม่ไม่มีแทน

1.2 อิทธิพลของดนตรีตะวันตก ดนตรีตะวันตกเป็นส่วนหนึ่งในการเบี่ยงเบนความสนใจของคนรุ่นใหม่ได้รับการสนับสนุนจากสื่อหลายด้าน ทำให้ดูน่าสนใจ ผู้มีความสามารถทางด้านดนตรีตะวันตกมีโอกาสในการแสดงความสามารถได้หลายอย่าง สังเกตจากการประตามเวทีต่างๆ ได้รับการยอมรับจากคนหมู่มาก อีกทั้งเป็นการปูทางไปสู่การสร้างรายได้และชื่อเสียงในอนาคตด้วย ในอีกกรณีหนึ่ง เครื่องดนตรีตะวันตกบางอย่างได้ถูกนำมาบรรเลงในวงป้าดประยุกต์ เป็นการดึงดูดความสนใจของผู้ชม ทำให้ดูครึกครื้นขึ้น แต่ช่วยได้พียงบางส่วนเท่านั้นเพราะบทเพลงที่บรรเลงก็ยังคงเป็นเพลงพื้นเมือง เพลงลูกทุ่ง รวมทั้งวงป้าดประยุกต์ไม่สามรถใช้ประกอบพิธีได้ทุกพิธี

1.3 รายได้ รายได้ในการบรรเลงวงป้าดในแต่ละครั้ง เมื่อเฉลี่ยแต่ละคนประมาณ 200-300 บาทต่องาน ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ไม่น้อยเกินไป แต่นักดนตรีไม่สามารถมีงานได้ทุกวัน ทำให้รายได้ไม่สม่ำเสมอ การยึดอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วย จึงจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงให้ความสนใจวงป้าดน้อย และหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน

1,4 ไม่มีการกำหนดการเรียนการสอนวงป้าดในหลักสูตรสถานศึกษา การเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียนไม่มีกำหนดแน่ชัดว่านักเรียนจะต้องเรียนเกี่ยวกับวงป้าด โรงเรียนส่วนใหญ่มักมีการสอนดนตรีพื้นเมืองประเภทสะล้อ ซอ ซึง ซึ่งดูจะได้รับความสนใจมากกว่า และหากมีปี่พาทย์ก็จะเรียนปี่พาทย์แบบภาคกลาง รวมทั้งเครื่องสายแบบภาคกลางด้วย

1.5 การเล็งเห็นความสำคัญของวงป้าด ลดลง คนในชุมชนมีการจ้างวงป้าดน้อยลง ไม่เล็งเห็นความสำคัญและสุนทรียรสจากการฟังวงป้าด มีการนำเทปในการบันทึกเสียงเปิดแทนการบรรเลงสด เพื่อความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่นึกถึงแนวทางที่จะช่วยอนุรักษ์และให้ความสำคัญเช่นในอดีต

2. กระบวนการสืบทอดวงป้าดในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง การสืบทอดวงป้าดส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นว่าครอบครัวยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้กับสมาชิก สิ่งแวดล้อมในครอบครัวจะเป็นตัวสร้างลักษณะนิสัย ความชอบ และความคุ้นเคยได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าสมาชิกจะไม่ได้รับการสืบทอดโดยตรง แต่การที่สัมผัสกับวงป้าดตลอดทั้งชีวิต ทำให้เกิดการซึมซับทางด้านบทเพลง วัฒนธรรม อย่างน้อยก็สามารถถ่ายทอดให้บุคคลรุ่นหลังทราบได้ว่า วงป้าดมีลักษณะอย่างไร แต่การสืบทอดด้วยวิธีการอื่นคือ การสืบทอดจากครูและการจดจำจากประสบการณ์ก็ยังเป็นส่วนสำคัญ การสืบทอดจากครู ศิษย์สามารถมีอิสระที่จะฝากตัวกับครูท่านใดก็ได้ ครูที่มีฝีมือก็จะถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซึ่งนอกเหนือไปจากที่เคยพบเห็นในครอบครัว แต่สำหรับบุคคลที่ไม่อยู่ในครอบครัวที่มีนักดนตรีวงป้าดร่วมอยู่ด้วย การสืบทอดจากครูก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้กับบุคคลนี้ ในส่วนของการสืบทอดด้วยการจดจำจากประสบการณ์ที่มีข้อดีข้อเสียอยู่บ้าง ในข้อดีก็คือ หากนักดนตรีมีความจำดีและมีการสังเกตที่ดี การจดจำจากผู้อื่นซ้ำๆหลายๆครั้ง ก สามารถกระทำโดยง่าย ทำให้เป็นผลดีต่อการฝึกฝนตนเอง แต่อีกแง่หนึ่ง หากรายละเอียดเนื้อหาของเพลงมีมาก การจดจำอาจจะอาจคาดเคลื่อน อีกทั้งฝึกหัดเองโดยไม่มีครูเป็นผู้แนะนำบางทีอาจก็

ให้เกิดการบรรเลงที่ผิดพลาดได้แต่ในส่วนของนักดนตรีที่ได้รับการฝึกหัดมาบ้างแล้ว มีความรู้และสบการณ์ทางดนตรีดนตรีมาพอสมควร การจดจำจากประสบการณ์จะช่วยให้นักดนตรีเกิดการเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆเพิ่มเติมหรือสังเกตแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองให้ดียิ่งขึ้นได้

ในส่วนของเนื้อหาการเรียนการสอน การต่อเพลงโดยใช้เพลงไทยเดิมบ้าง เพลงพื้นเมืองเหนือบ้าง ทำให้เห็นว่านักดนตรีวงป้าด ได้รับความรู้สืบทอดกันมาหลายแบบ มีการรับวัฒนธรรมของคนภาคกลางโดยเฉพาะการผสมระนาดเข้ากับวงป้าด บทเพลงที่นำมาใช้รวมทั้งประเพณีบางอย่าของชาวมอญคือ ประเพณีฟ้อนผี ซึ่งมีการนำเพลงมอญฟ้อนผีมาใช้ร่วมด้วย

อนงค์นาฏ เจริญรวย (2547: 153-159) ศึกษาการสืบทอดปี่พาทย์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีจุดหมายเพื่อการศึกษาสภาพ บทบาท และกระบวนการสืบทอดปี่พาทย์ในปัจจุบันของจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือเอกสารทางวิชาการ และการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทางมานุษยดนตรีวิทยา คือ การสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์หัวหน้าคณะปี่พาทย์ และผู้เกี่ยวข้องกับคณะปี่พาทย์ ในจังหวัดฉะเชิงเทราโดยทำการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2446-2547 ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจุบันจังหวัดฉะเชิงเทรา มีคณะปี่พาทย์ทั้งหมด 36 คณะ ส่วนใหญ่เป็นคณะปี่พาทย์ที่ตั้งขึ้นใหม่ อยู่ในช่วงอายุประมาณ 15-20 ปี นักดนตรี 225 คน เป็นชาย 207 คน เป็นหญิง 18 คน เนื่องจากคณะปี่พาทย์ส่วนใหญ่เป็นญาติกัน จึงพบว่านักดนตรีบางคนเป็นสมาชิกในวงปี่พาทย์หลายคณะ นักดนตรีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวนมากที่สุด บทบาทของปี่พาทย์จากเดิมที่ปี่พาทย์มีความสำคัญในฐานะดนตรีประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงเพื่อประกอบการแสดง ปัจจุบันพบว่าส่วนใหญ่เป็นการบรรเลงประกอบพิธีกรรมในงานศพ การบรรเลงเพื่อพิธีกรรมอื่นๆลดน้อยลง รวมถึงการบรรเลงเพื่อประกอบการแสดงก็ลดน้อยลงเช่นกัน

2. กระบวนการสืบทอดปี่พาทย์พบว่า สภาพการสืบทอดของนักดนตรีส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษ และยังพบอีกว่าในหลายครอบครัวมิได้มุ่งหวังเพื่อประกอบเป็นอาชีพหลัก แต่เพื่อให้มีความรู้วิชาดนตรีติดตัวไป กระบวนการในการรับศิษย์เข้าเรียนปี่พาทย์ยังเหมือนอดีต คือผู้ปกครองนำเด็กมาฝากให้เรียนปี่พาทย์ เพลงแรกที่เริ่มคือเพลง สาธุการ สถานที่เรียนนอกจากจะใช้บ้านครูเป็นที่เรียนแล้ว ยังใช้บ้านศิษย์เป็นสถานศึกษาด้วยเช่นกัน สื่อการสอนใช้เครื่องดนตรีเป็นหลัก บทเพลงที่ใช้การเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพและบทบาทในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม โดยการนำเพลงมอญมาสอนแทนเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น เพลงเรื่อง และเพลงในพิธีกรรม วิธีการสอนใช้การสาธิตเป็นหลัก

สมชาย เอี่ยมบางยุง (2534: 32) ได้กล่าวว่าในยุคสมัยแรก ๆ นั้น การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทย จะอยู่ในรูปแบบของมุขปาฐะทั้งหมด ซึ่งก็คือการบอกเล่าให้จำ ทำให้ดูแล้วทำตาม สังเกตจำแบบ (ครูพักลักจำ) สถานที่ให้ความรู้ หรือศูนย์รวมแหล่งความรู้นั้นจะมีอยู่ 3 แหล่งหรือ 3 สาย ด้วยกัน คือ **บ้าน วัดและ วัง** ต่อมาเมื่อมีการให้การศึกษาตามอย่างของตะวันตก สถานศึกษาเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคม การศึกษาส่งเสริมให้คนรู้จักการเสาะแสวงหาความรู้ และนำความรู้ไป

พัฒนาให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความรู้ต่าง ๆ หลั่งไหลไปรวมศูนย์อยู่ในสถานศึกษาทั้งรัฐและเอกชน ทำให้สถาบันวัด และวัง ลดบทบาทจากผู้ผลิตนักดนตรีเป็นผู้บริโภคดนตรี ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในงานพิธี งานมงคล และงานอวมงคล

การสอนวิชาดนตรีไทย ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจในธรรมชาติของวิชา และลักษณะเฉพาะ ว่ามีเนื้อหาสาระสำคัญอย่างไรบ้าง เพื่อการวางแผนการสอนให้ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนการสอนวิชาดนตรีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงเป้าหมาย ประหยัดทั้งทรัพยากรและเวลา

สมหมาย โมกขศักดิ์ (2550: 219-229) ทำการศึกษาของครูอุ่น บัวเอี่ยม พบว่า ครูอุ่น บัวเอี่ยม มีนามเดิมว่า ชอุ่ม อินทาปัจ เกิดเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2464 ปัจจุบันอายุ 86 ปี ที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรคนที่ 6 ของรองอำมาตย์ขุนโทแสนประศาสน์ (เขียน อินทาปัจ) กับนางพิศ แซ่อึ้ง การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนลำพระยา จังหวัดนครปฐม จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดมหาธาตุสมรสกับ จ.ส.ต ฟุ้ง บัวเอี่ยม ในปี พ.ศ. 2486 ไม่มีร่วมกัน ปัจจุบันครูอุ่นอยู่บ้านเลขที่ 85/1 ซอยมิ่งขวัญ 5 ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

จากการศึกษาภูมิปัญญาของครูอุ่น บัวเอี่ยม ภูมิปัญญาเดิมได้รวบรวมและบันทึกโน้ตเพลงร้องที่ครูอุ่นได้สืบทอดมาจากรองอำมาตย์ขุนโทแสนประศาสน์ (เขียน อินทาปัจ) ครูสกุล แก้วเพ็ญกาศ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครูชิ้น ศิลปะบรรเลง วิธีการบรรเลงแคนวงคณะอินทประสิทธิ์ศิลป์ ยึดแบบแผนการบรรเลงคล้ายกับวงดนตรีไทย โดยแบ่งกลุ่มแคนเสียงสูงเป็นเครื่องนำ แคนเสียงต่ำเป็นเครื่องตาม มีซออู้ประสานทำนองเพื่อความกลมกลืน และใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะเช่นเดียวกับวงดนตรีไทย บทเพลงที่บรรเลงนิยมใช้เพลงไทยเดินทำนองเพลงสำเนียงลาว และเพลงประเภททางกรอ ภูมิปัญญาที่ครูอุ่นสร้างสรรค์ขึ้นด้านเพลงร้อง 3 เพลง คือ เพลงเขมรโพธิสัตว์ เพลงเขมรไทรโยค ครึ่งชั้น เพลงดันวรเชษฐ์ เถา และได้ปรับขึ้น 1 เพลง คือ เพลงแอ่วลาว การผลิตอังกะลุงของครูอุ่นแบ่งขั้นตอนการผลิตเป็น 7 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมไม้เหลาอังกะลุง
2. การเหลากระบอกอังกะลุง
3. การเทียบเสียง
4. การทำรางอังกะลุง
5. การทำเสาและไม้แขวนอังกะลุง
6. การประกอบอังกะลุงเป็นตับ
7. การทำราวอังกะลุง

วิธีการผลิตไม้ขิมของครูอุ่น ทำจากไม้ไผ่สีสุกและไม้ไผ่ลาย เลื่อยไม้ไผ่เป็นปล้องไว้ข้อสำหรับทำหัวไม่ตี ผ่าออดเป็นซี่นำไปตากให้แห้งเหลาแต่งให้เข้ารูป แล้วเหลาหัวไม้ตีเหลาด้ามให้มีสปริง ตกแต่งด้านท้องเก็บรายละเอียดให้เรียบร้อย ติดหนังที่หัวไม้ตี เป็นการเสร็จสิ้นการทำไม้ตีขิม

หลักการสอนขับร้องเพลงไทยที่ครูองุ่น บัวเอี่ยม ได้พัฒนาขึ้นแบ่งออกเป็น 9 ขั้นตอน คือ

1. การเลือกเพลงให้เหมาะสมกับผู้เรียน
2. การหัดให้ออกเสียงเอื้อน
3. อ่านบทร้องให้ถูกต้อง
4. ต่อเพลงที่ละวรรคสั้นๆ
5. ให้ผู้เรียนร้องตามครู
6. ฝึกกับเครื่องจังหวะ
7. ใช้เครื่องดนตรีช่วยสอนขับร้อง
8. การทบทวนและแก้ไขข้อผิดพลาด
9. อธิบายหลักการขับร้องแทรกให้แก่ผู้เรียน

หลักการสอนอังกะลุงของครูองุ่น บัวเอี่ยม ได้ยึดหลักการฝึกใช้เสียงแบบโบราณจากครูย้อย เกิดมงคล และได้เพิ่มเป็นชุดไล่เสียง 12 ชุด แล้วจึงเริ่มต่อเพลงจะเข้หางยาว สามชั้น

นอกจากนี้ มธุลดา เจียรประเสริฐ (2552: 175-182) ศึกษาภูมิปัญญาอาจารย์ศิริ วิชเวช พบว่าอาจารย์ศิริ วิชเวช เกิดวันอังคารที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2475 ที่บ้านสวนในตำบลบางโคล่ เขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพมหานคร บิดาชื่อนายฟุ้ง วิชเวช (สกุลเดิม พรหมบุปผา) มีอาชีพเป็นแพทย์แผนแบบโบราณ มารดาชื่อนางโป่ วิชเวช มีอาชีพทำการเกษตรทำสวนผลไม้ทั่วไป อาจารย์ศิริ เป็นบุตรคนที่ 4 จากพี่น้องทั้งหมด 10 คน การศึกษาจบปริญญาตรีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมรสกับอาจารย์ นรริต วิชเวช (สกุลเดิม อินทรณัฏ) มีบุตร 2 คนที่อยู่ปัจจุบัน คือ บ้านเลขที่ 4/317 ซอย 20 หมู่บ้านทุ่งเศรษฐี ถนนบางนาตราด ตำบลดอกไม้ เขตประเวศ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษา ภูมิปัญญาของอาจารย์ศิริ วิชเวช ภูมิปัญญาเดิมได้รวบรวมและบันทึกโน้ตเพลงร้อง เพลงบรรเลงเครื่องดนตรี และตีขับกรับเสภาที่อาจารย์ศิริ วิชเวช ได้ศึกษาและสืบทอดมาจากครูท่านต่างๆ หลายๆท่าน ศึกษาภูมิปัญญาที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นของอาจารย์ศิริ วิชเวช ด้านเพลงร้องที่อาจารย์ศิริ วิชเวช ได้แต่งขึ้นคือ เพลงเชิดจีน สามชั้น การตีกรับขับเสภาที่อาจารย์ศิริ วิชเวช ได้แต่งขึ้น คือ

1. การคิดวิธีการจับไม้กรับเพื่อให้เสียงกรอกรับเละเอียดยิ่งขึ้น
2. ไม้รับที่แต่งขึ้นใหม่ คือ ไม้ถอดไม้เดินและชมธรรมชาติ
3. เกริ่นเสภาสำเนียงแขกและจีนทางร้องและทางเครื่องเพลงเห่ช้าลุกหลวงที่อาจารย์ศิริ วิชเวช ได้ปรับปรุงขึ้น

ทางร้องละครหุ่นกระบอกที่อาจารย์ศิริ วิชเวช ได้ปรับปรุงขึ้น วิธีการสอนขับร้องเพลงไทยที่ได้พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบของอาจารย์ศิริ วิชเวช ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การสอนให้รู้จักและเข้าใจพยางค์และคำที่ใช้ในการเอื้อน
2. การฝึกเอื้อนต่างๆ

3. การออกเสียงคำ
4. การสอนเทคนิคการขับร้อง

บทที่ 3
วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาครูสำเริง ภาคบุญมี ผู้วิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูล จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลจริง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นรายการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร บทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทสัมภาษณ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวิถีชีวิตกับระบบการศึกษาดนตรีไทย แหล่งข้อมูลดังนี้

1.1 สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.2 ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.3 ห้องสมุดอาคารรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร

1.4 ห้องสมุดศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

1.5 ศูนย์ดนตรีไทย บ้านหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

1.6 ศูนย์วัฒนธรรมไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

1.7 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี

2. วิธีดำเนินรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1 การสัมภาษณ์ครูสำเริง ภาคบุญมี

2.1.1 การสัมภาษณ์ประวัติส่วนตัวของครูสำเริง ภาคบุญมี

2.1.2 การสัมภาษณ์ประวัติด้านดนตรีของครูสำเริง ภาคบุญมี

2.1.3 การสัมภาษณ์แนวคิดในการถ่ายทอดดนตรีไทยตามโรงเรียนในท้องถิ่น

2.1.4 การสัมภาษณ์เกร็ดความรู้ทางด้านดนตรีจาก ครูข้าราชการบำนาญ

2.1.5 การสัมภาษณ์ลูกศิษย์ สมาชิกในวงของครูสำเริง ภาคบุญมี

2.1.6 การสัมภาษณ์ด้านวิธีการถ่ายทอดดนตรีแก่ลูกศิษย์

2.2 การบันทึกภาพเคลื่อนไหว การแสดงวงปี่พาทย์ , วงปี่พาทย์มอญ ของครูสำเริง ภาคบุญมี

2.3 การบันทึกภาพเคลื่อนไหว การถ่ายทอดดนตรีไทย และการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมด้านดนตรีไทยตามโรงเรียน ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปทำการถ่ายทอด ได้แก่

2.3.1 โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง

2.3.2 โรงเรียนอนุบาลเสาไห้

2.3.3 โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

2.3.4 โรงเรียนวัดหนองจิก

วิธีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ติดต่อและแนะนำตนเองเพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่ต่อผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโสที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือล่วงหน้า

2. จัดทำแบบสัมภาษณ์

3. เข้าพื้นที่แนะนำตนเอง

4. การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านในชุมชน

5. ทำการพูดคุย สอบถาม และสัมภาษณ์จากชาวบ้านและชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

6. นัดหมายกับผู้ที่ต้องการพุดคุย สัมภาษณ์ แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งนักดนตรี,รุ่นพี่ที่เคยร่วมวง เพื่อบันทึกข้อมูลทั้งหมดลงเทปบันทึกเสียงและเทปบันทึกภาพตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสม

7. ลงพื้นที่ติดตามบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวการถ่ายทอดดนตรีไทยและงานแสดงต่างๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องบันทึกภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว

2. สมุดจดบันทึก

3. แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ข้อมูลสัมภาษณ์ แถบบันทึกเสียง ภาพถ่ายและข้อมูลอื่นๆ จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มาจำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์ บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

2. ศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสาร รายงานการวิจัย ตำราและหนังสือต่างๆทางวิชาการ รวมทั้ง วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ข้อมูลที่สมบรูณ์

3. ตรวจสอบข้อมูล หากไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่ม

4. วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงแล้วเรียบเรียงเนื้อหา โดยจัดลำดับให้สัมพันธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาประวัติและผลงานของครูสำเริง ภาคบุญมี

1.1 ประวัติส่วนตัว

1.2 ประวัติการทำงาน

1.3 ประวัติทางด้านดนตรี

1.4 ผลงานด้านดนตรี

1.5 รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

1.6 การรวบรวมนักเรียนที่มีความสามารถจากโรงเรียนที่ได้ไปทำการถ่ายทอด มาสู่วงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี เพื่ออนุรักษ์เผยแพร่ และการรับงานการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่างๆ

1.7 ศึกษาประเพณีไหว้ครูดนตรีไทยของวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี

1.8 ศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทยที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อชุมชน

2. ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลาย ตามโรงเรียนในท้องถิ่น ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี โดยมีโรงเรียนดังนี้

2.1 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภทเครื่องตีและการบรรเลงรวมวง วงปี่พาทย์ไม้นวม โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง

2.2 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภท เครื่อง ดีด สี ตี เป่า โรงเรียนอนุบาลเสาไห้

2.3 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงวงกลองยาวโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

2.4 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงรวมวงอังกะลุง โรงเรียนวัดหนองจิก

การสรุปข้อมูลและอภิปรายผล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลงานการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าต่างๆ
2. นำเสนอผลงานในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์
3. เรียบเรียงบทสรุปที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า
4. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4
การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ได้ดังนี้

1. ศึกษาประวัติของครูสำเริง ภาคบุญมี

ประวัติและผลงานของครูสำเริง ภาคบุญมี

1.1 ประวัติส่วนตัว

ครูสำเริง ภาคบุญมี เกิดวันที่ (มาทราบวันเกิด) เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 ที่บ้านในตำบลพยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อ นายสนิท ภาคบุญมี มารดาชื่อ นางจีด ภาคบุญมี บิดาและมารดาประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาและทำไร่ ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ณ โรงเรียนวัดกุฏีประสิทธ์ จนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่4 ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้เริ่มฝึกดนตรีไทยจากบิดาตั้งแต่อายุ 8 ขวบ โดยเริ่มฝึกจากทางบ้านเพราะที่บ้านมีเครื่องดนตรีไทยไว้ประกอบอาชีพเสริม ใช้เวลาฝึกดนตรีในเวลาหลังเลิกเรียนของทุกๆวันและวันเสาร์-อาทิตย์ โดยเริ่มฝึกหัดดนตรีชิ้นแรกคือ ฆ้องวง ได้พอสักระยะจนเกิดความชำนาญจึงหันไปฝึกเครื่องดนตรีไทยชิ้นอื่นๆเช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม เครื่องหนังและปี่ โดยได้รับการแนะนำจากรุ่นพี่ที่ร่วมวงด้วยกันว่า ลองฝึกหลายๆอย่าง หลังจากที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ครูสำเริง ภาคบุญมี ก็รับเล่นดนตรีร่วมกับบิดามาตลอด และได้เดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพื่อเล่นดนตรีกับวงประจวบ จำปาทอง ได้ระยะหนึ่ง ก็กลับมาตั้งวงดนตรีไทยที่บ้านและรับงานแสดงดนตรีไทยทุกประเภทเป็นต้นมา ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ฝึกหัดดนตรีไทยอย่างเป็นจริงเป็นจัง ซึ่งได้รับการต่อเพลงจากบิดา คือเพลงชุดโหมโรงเย็น โดยเรียงลำดับเพลงที่เริ่มต่อจากบิดาดังนี้

- สาธุการ
- ตระโหมโรง (หญ้าปากคอก)
- รัวสามลา
- เข้าม่าน
- ปฐม
- ลา
- เสมอ
- รัว
- เชิด
- กลม

- ชำนาญ
- กราวใน

ภาพประกอบ 1 ครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ครูสำเริง ภาคบุญมีพี่น้องร่วมบิดา มารดา รวมครูสำเริง ภาคบุญมี ด้วย จำนวนทั้งหมด 4 คน แบ่งเป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน โดยมีรายชื่อดังนี้

1. นางแป๊ด ภาคบุญมี
2. นางล่ำ ภาคบุญมี
3. นายฉลอง ภาคบุญมี (ถึงแก่กรรม)
4. นายสำเริง ภาคบุญมี

ต่อมาครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปเล่นดนตรีตามสถานที่ต่างๆ มิได้มีแต่เฉพาะวงดนตรีไทยเท่านั้น ทั้งยังมีวงแตรวงร่วมกับดนตรีไทย อีกด้วย จนได้มาพบกับ นางเพี้ยน พุกแก้ว ซึ่งเป็นนักดนตรีไทยแตรวงที่อยู่ต่างวงกัน เกิดความสนิทสนมชอบพลอกันและได้แต่งงานกับนางเพี้ยน พุกแก้ว เมื่ออายุ 18 ปี หลังจากนั้นครูสำเริง ภาคบุญมี เข้าอุปสมบทเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ เป็นเวลา 1 พรรษา ณ วัดกุฎีประสิทธิ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังจากที่สึกมาแล้วก็ได้มาตั้งถิ่นฐานกับภรรยา ณ บ้านเลขที่ 20 หมู่ 10 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จนถึงปัจจุบันและมีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ

1. นายอรรณพ ภาคบุญมี
2. นายวรภัทร ภาคบุญมี

แผนที่บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

บ้านเลขที่ 20 หมู่ 10 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

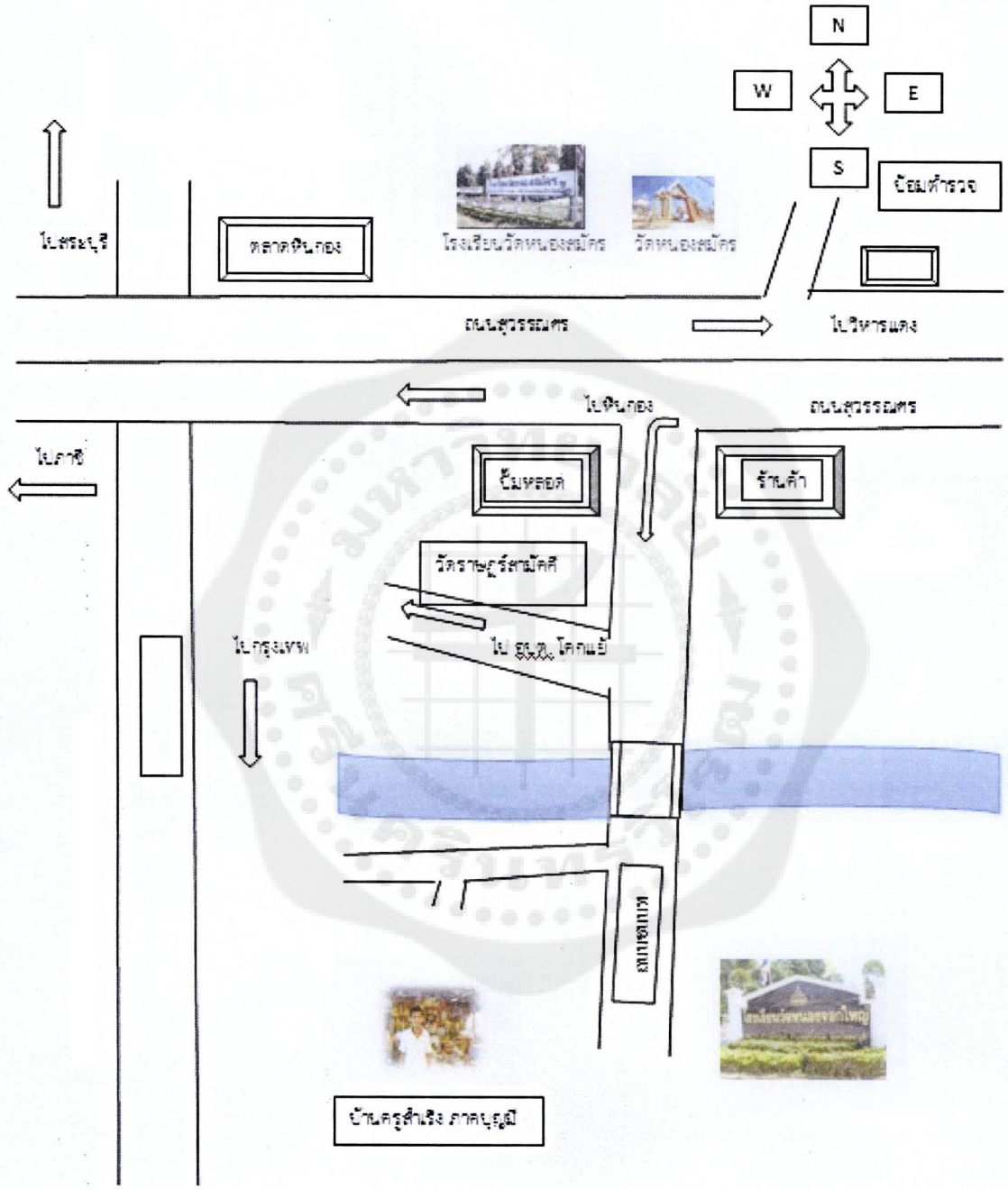

1.2 ประวัติการทำงาน

ครูสำเริง ภาคบุญมี มีอาชีพเลี้ยงไก่เนื้อเป็นหลัก และเริ่มตั้งวงดนตรีเป็นของตัวเองเมื่ออายุได้ 25 ปี ตั้งเป็นวงแตรวงขึ้นมาก่อน โดยหาพรรคพวกญาติพี่น้อง หรือคนในหมู่บ้านมาฝึกวงแตรวงพอได้เพลงบ้างแล้ว ก็รับงานเล็กๆน้อยๆไปเรื่อยๆ รวมไปถึงงานแห่นาค แห่ขันหมากหรือ

งานอวมงคลเป็นต้น ต่อมาครูสำเริง ภาคบุญมี ได้สร้างเพิงเล็กๆภายในบริเวณบ้านเพื่อรับสอนดนตรีไทยให้กับเด็กๆในชุมชนหมู่บ้านหรือละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆชุมชนหนึ่ง โดยจะทำการบอกต่อจากเพื่อนบ้านว่าใครมีลูกมีหลานที่มีใจรักดนตรีไทยก็มารวมตัวเพื่อเล่นดนตรีไทยกันได้ โดยเริ่มเรียนดนตรีไทยจากเครื่องดนตรีไทยที่มีอยู่ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นพ่อมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเครื่องดนตรีไทยที่ใช้สำหรับฝึกฝนเด็กๆในหมู่บ้านคือ

1. ระนาดเอก2ราง
2. ระนาดทุ้ม3ราง
3. ฆ้องวงใหญ่3วง
4. ฆ้องวงเล็ก2วง
5. ขลุ่ยเพียงออ5เลา
6. กลองแขก1คู่
7. ตะโพน1ใบ
8. กลองทัด1คู่

ก็ได้ฝึกฝนเด็กๆในหมู่บ้านไปเรื่อยๆ แล้วแต่เด็กคนไหนจะชอบเครื่องดนตรีชิ้นไหน ครูสำเริง ภาคบุญมี ก็จะฝึกฝนให้เป็นรายบุคคล และสามารถนำมารวมวงเป็นวงดนตรีไทยวงเล็กๆได้ ต่อมา ครูสำเริง อยากให้เด็กๆได้รับประสบการณ์จากการเล่นดนตรีไทยบ้าง จึงหางานให้เด็กๆได้ไปแสดงงานเล็กๆประจำหมู่บ้าน เช่น งานทำบุญประจำวันพระที่วัดหนองจอกใหญ่ ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี โดยจะนำเด็กๆไปบรรเลงดนตรีไทยในช่วงที่ชาวบ้านเดินทางมาทำบุญใส่บาตร และ บรรเลงในช่วงของพระที่กำลังฉันท์เช้า จนเสร็จพิธี จนชาวบ้านเห็นแล้วปลาบปลื้มใจเด็กๆในหมู่บ้านยิ่งนัก ชาวบ้านบางคนยังนำเงินมาให้เด็กบ้างพอเป็นทุนการศึกษาหรือจะเป็นค่าขนมของเด็กๆในแต่ละวันได้ ทำแบบนี้เป็นประจำในทุกๆวันพระ โดยไม่รับสินจ้างรางวัลใดๆทั้งสิ้น หรือ แล้วแต่ชาวบ้านที่มอบให้เป็นรางวัลของเด็กๆ เท่านั้น

ต่อมา นายประสาน คงสมบูรณ์ ครูใหญ่โรงเรียนวัดบำรุงธรรม ต. หนองโรง อ.หนองแค จังหวัดสระบุรี ได้เห็นความสามารถทางดนตรีไทยของเด็กๆในหมู่บ้าน ในการมาทำบุญที่วัดหนองจอก จึงเกิดความชอบและหลงใหลในเสียงดนตรีไทย และได้เข้ามาทักทายพูดคุยกับเด็กๆว่าเป็นมาอย่างไรถึงบรรเลงดนตรีไทยได้ตั้งแต่ตัวเล็กๆ เด็กๆตอบว่าได้มาฝึกเรียนดนตรีไทยที่บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ในทุกๆวันหลังเลิกเรียน และเวลาว่างในวันเสาร์-อาทิตย์ จากนั้นครูใหญ่ประสาน คงสมบูรณ์ ได้ติดตามเข้ามาดูเด็กๆฝึกซ้อมดนตรีไทยที่บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ในวันว่างเวลาเย็น และได้พูดคุยกับครูสำเริง ภาคบุญมี พร้อมกับเชิญให้ ครูสำเริง ภาคบุญมี ไปเป็นครูสอนดนตรีไทยที่โรงเรียนวัดบำรุงธรรมในตำแหน่งวิทยากรภายนอก โดยให้ครูสำเริง ภาคบุญมี ไปสอนดนตรีไทยเป็นรายชั่วโมงตั้งแต่เวลา 14.00 – 15.30 น. วันจันทร์ ถึงวั นพฤหัสบดี เป็นเวลา 1 ภาคเรียน หลังจากนั้น นายประสาน คงสมบูรณ์ ได้ย้ายมาประจำตำแหน่งครูใหญ่ ที่โรงเรียนบ้านหนอกจิก (บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) ตำบลห้วยขมิ้น อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี และได้เชิญ ครู

สำเริง ภาคบุญมี ตามมาสอนดนตรีไทย ตำแหน่งวิทยากรภายนอกที่โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) โดยให้สอนเป็นรายชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 14.00–15.30 น. วันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา (2543)

ในปีการศึกษา 2544 ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอกสอนดนตรีไทยในงบการจัดจ้างวิทยากรภายนอก(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น) ตามโรงเรียนดังต่อไปนี้

ปีการศึกษา 2544

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.

2. โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.

3, โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.

4. โรงเรียนวัดหนองตาเดี้ยง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-15.30 น.

ปีการศึกษา 2545

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.

2. โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.

3. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.

4. โรงเรียนวัดหนองตาเดี้ยง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-15.30 น.

ปีการศึกษา 2546

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.

2. โรงเรียนวัดหนองสมัคร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.
3. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.
4. โรงเรียนวัดหนองตาบุญ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 09.00-11.30 น.
5. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2547

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.
2. โรงเรียนหินกอง(พิบูลย์อนุสรณ์) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.
3. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.
4. โรงเรียนวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 09.00-11.30 น.
5. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2548

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.
2. โรงเรียนหินกอง(พิบูลย์อนุสรณ์) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.
3. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.
4. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 09.00-11.30 น.

5. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2549

1. โรงเรียนบ้านหนอกจิก(บริษัทข้าวไทยจำกัดสงเคราะห์1) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.
2. โรงเรียนหินกอง(พิบูลย์อนุสรณ์) อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 09.00-10.30 น.
3. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 09.00-10.30 น.
4. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 09.00-11.30 น.
5. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสษนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-11.30 น.
6. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.

ปีการศึกษา 2550

1. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.
2. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 14.00-16.00 น.
4. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-15.00 น.
5. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.

ปีการศึกษา 2551

1. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.

2. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 14.00-16.00 น.
4. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-15.00 น.
5. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.

ปีการศึกษา 2552

1. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.
2. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-อังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 14.00-16.00 น.
4. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-15.00 น.
5. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.

ปีการศึกษา 2553

1. โรงเรียนวัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พุธ เวลา 09.00-10.30 น.
2. โรงเรียนวัดหนองตาบุญ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนหนองแคสรกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-16.00 น.

ปีการศึกษา 2554

1. โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30-09.30 น.

2. โรงเรียนวัดไทยงาม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันอังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ-ศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.
4. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2555

1. โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30-10.30 น.
2. โรงเรียนวัดไทยงาม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันอังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ-ศุกร์ เวลา 13.00-16.00 น.
4. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2556

1. โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-ศุกร์ เวลา 08.30-10.30 น.
2. โรงเรียนวัดไทยงาม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันอังคาร เวลา 14.00-15.30 น.
3. โรงเรียนวัดชัยเฉลิมมิตร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 14.00-15.00 น.
4. โรงเรียนวัดห้วยขมิ้น อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี เวลา 13.00-14.30 น.
5. โรงเรียนอนุบาลวิชชากร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 10.00-11.30 น.

ปีการศึกษา 2557

1. โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
   ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์ เวลา 14.00-17.00 น.

2. โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 14.00-17.00 น.
3. โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-12.00 น.
4. โรงเรียนวัดหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-17.00 น.

ปีการศึกษา 2558

1. โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์ เวลา 14.00-17.00 น.
2. โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพุธ เวลา 14.00-17.00 น.
3. โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-12.00 น.
4. โรงเรียนวัดหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 14.00-17.00 น.

ปีการศึกษา 2559

1. โรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์-พุธ เวลา 13.00-14.30 น.
2. โรงเรียนวัดชัยเฉลิมมิตร อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์ เวลา 10.00-11.30 น.
3. โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันพฤหัสบดี-ศุกร์ เวลา 13.00-14.30 น.
4. โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันศุกร์ เวลา 09.00-12.00 น.

1.3 ประวัติทางด้านดนตรี

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้สั่งสมความรู้ทางด้านดนตรีจากบิดา ตั้งแต่ ป.1 และยังมีรุ่นพี่ในวงช่วยแนะ ช่วยฝึกฝน อีกทั้งมีความพยายามหาความรู้จากบุคคลรอบตัว ทั้งด้านการบรรเลงเครื่องตี เครื่องเป่า และมีความรู้ทั้งทางด้านเครื่องสายและปี่พาทย์ โดยบิดาเป็นผู้ "จับมือ" ในพิธีไหว้ครูประจำปี หลังจากนั้นจึงได้ศึกษาเพลง สาธุการ โหมโรงเช้า โหมโรงเย็นตามแผนประเพณี และจึงได้

ศึกษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี เช่น ฆ้องวงใหญ่ ระนาดทุ้ม ระนาดเอก หลังจากนั้นก็เริ่มศึกษาเครื่องเป่า เช่น ขลุ่ยเพียงออ และ ปี่มอญ ต่อมา เมื่อจบชั้น ป.4 ก็ได้เดินทางเข้ากรุงเทพในช่วงวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ กับบิดา เพื่อร่วมบรรเลงแตรวงกับวง ประจวบ จำปาทอง โดยเริ่มแรกได้ร่วมบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะไปก่อน หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาแตรวงกับบิดา โดยเริ่มจากการเป่าทรัมเป็ต ต่อมา ก็เริ่มเป่าแซ็กโซโฟน และ คาลิเน็ท เรื่อยมา จนอยู่ร่วมวงกับวงประจวบ จำปาทอง ได้สักระยะ ก็ได้กลับมาตั้งวงที่บ้านอยุธยา รับงาน ดนตรีไทย งานแตรวง ต่างๆ จนช่วงระยะหนึ่ง ครูสำเริง ภาคบุญมี อยากจะศึกษาการเป่าปี่ให้เป็นอย่างจริงจัง ก็ได้เริ่มศึกษาการเป่าปี่กับบิดาอีกครั้งอย่างจริงจัง โดยการเป่าปี่มอญ ต่อจากนั้น ก็ได้เริ่มฝึกเป่าปี่ใน และ ปี่ชวา เรื่อยมาจนมีความชำนาญ ออกงานต่างๆได้ โดยรับงานทุกประเภท อาทิ งานแต่งงาน งานบวชนาค งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบุญต่างๆ ตลอดจนกระทั่งงานศพ เมื่อครูสำเริง ภาคบุญมี มีความชำนาญ สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีได้หลากหลายชนิดแล้ว จึงได้ศึกษาเครื่องกำกับจังหวะจากบิดาต่อ คือ กลองแขก ตะโพน ตะโพนมอญ และเปิงมางคอก เป็นต้น หลังจากที่ครูสำเริง ภาคบุญมี มีความชำนาญในเครื่องดนตรีแต่ละชนิดแล้ว จึงได้รับงาน ออกงานกับบิดาเรื่อยมา ทั้งในเขตพื้นที่ใกล้เคียงอำเภอวังน้อย และจังหวัดต่างๆ ก็เดินสายรับงานทุกประเภท จนครูสำเริง ภาคบุญมี อายุได้ 18 ปี ก็ได้แต่งงานกับนางเพี้ยน พุกแก้ว โดยเจอกันในงานแตรวงแถบจังหวัดสระบุรี จากนั้น ครูสำเริง ภาคบุญมี จึงได้มาตั้งรกรากถิ่นฐานในจังหวัดสระบุรีกับภรรยา และตั้งวงดนตรีไทยเล็กๆ เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ทางดนตรีไทยให้กับเยาวชนที่มีใจรักดนตรีไทยในละแวกเพื่อนบ้านใกล้เคียง รับงานแสดงดนตรีไทยเรื่อยมา เก็บเล็กผสมน้อยจนได้เงินก้อนหนึ่งจึงได้สร้างวงปี่พาทย์มอญขึ้น โดยถ่ายทอดวิชาให้กับเด็กๆในพื้นที่ใกล้เคียงได้เป็นวงปี่พาทย์มอญ คณะเอกดุริยศิลป์ จนมาถึงปัจจุบัน

1.4 ผลงานด้านดนตรี

ภาพประกอบ 2 ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นผู้กำกับจังหวะการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทย

ที่มา: ภาพถ่ายจากสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาจังหวัดสระบุรี เขต 2 ปี 2552.

ผลงานด้านดนตรีของครูสำเริง ภาคบุญมี นั้น มีหลากหลาย เช่น นักดนตรีไทย,นักดนตรีสากล(แตรวง) วิทยากรสอนดนตรีไทย เป็นต้น ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับการติดต่อประสานงานให้ไปแสดงงาน ตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดต่างอำเภอซึ่งมีทั้งหน่วยงานราชการ ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือ ผู้ที่สนิทชิดเชื้อกับครูสำเริง ให้ครูสำเริง ภาคบุญมี ที่ติดต่อให้ครูสำเริง ได้ไปแสดง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- พ.ศ. 2530 บรรเลงดนตรีแตรวงงานบวชนาค วัดหนองจอกใหญ่
- พ.ศ. 2531 ควบคมวงดนตรีบรรเลงงานประจำปี วัดหนองตาเดี้ยง
- พ.ศ. 2532 บรรเลงดนตรีไทยงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย-นาฏศิลปไทย จังหวัดปทุมธานี
- พ.ศ. 2532 ควบคุมวงแตรวงแห่ขันหมาก วัดหนองจอกใหญ่
- พ.ศ. 2533 ร่วมบรรเลงดนตรีไทย งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่ว่าการอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2535 ร่วมบรรเลงวงกลองยาวประเพณีตักบาตรดอกไม้ อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2537 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข วัดร่องแซง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2538 ควบคุมวงดนตรีไทยโรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ บรรเลงงานประจำปี วัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2539 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี
- พ.ศ. 2540 เป็นกรรมการตัดสินการประกวดวงดนตรีไทย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2541 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
- พ.ศ. 2542 ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานการจัดงานดนตรีไทย ประจำจังหวัดสระบุรี
- พ.ศ. 2543 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี
- พ.ศ. 2545 เป็นกรรมการตัดสินเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ระดับภาคกลางและภาคตะวันออก
- พ.ศ. 2546 เป็นครูผู้สอนการบรรเลงเดี่ยวขิมนักเรียนโรงเรียนหนองผักชี ได้รับรางวัลเหรียญทองระดับจังหวัด
- พ.ศ. 2546 เป็นครูผู้สอนการบรรเลงเดี่ยวขิมนักเรียนโรงเรียนหนองผักชี ได้รับรางวัลเหรียญทอง ระดับภาคกลางและภาคตะวันออก ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน
- พ.ศ. 2547 เป็นวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม โครงการค่ายศิลปะสร้างสรรค์ อุทยานแห่งชาติพระพุทธฉาย
- พ.ศ. 2548 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2549 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีลอยกระทงโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2549 ผู้ควบคุมฝึกซ้อมการแสดงดนตรีวงอังกะลุง โครงการสัปดาห์ผู้สูงอายุแห่งชาติและครอบครัว องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก

- พ.ศ. 2550 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครู และเป็นผู้ช่วยพิธีกรไหว้ครู ในงานไหว้ครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2551 ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานการจัดงานมหกรรมดนตรีไทย วงมหาดุริยางค์ไทย ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2551 ควบคุมนักเรียนโรงเรียนประเทียบวิทยาทานร่วมบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทย ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2552 เป็นผู้กำกับจังหวะการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทยในงานร้อยดวงใจถวายองค์ราชินี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2 อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2552 เป็นผู้กำกับจังหวะการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทยในงานร้อยดวงใจถวายพ่อ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2 อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2553 บรรเลงดนตรีไทยประกอบพิธีเทศน์มหาชาติ วัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2554 บรรเลงไทยงานทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2555 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีตักบาตรข้ามต้มลูกโยน วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2556 บรรเลงดนตรีไทยพิธีไหว้ครูโรงเรียนบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- พ.ศ. 2556 บรรเลงดนตรีไทยประกอบพิธีไหว้ครูองค์การบริการส่วนจังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2557 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีตักบาตรข้ามต้มลูกโยน วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

- พ.ศ. 2557 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- พ.ศ. 2558 บรรเลงดนตรีไทยวัดคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- พ.ศ. 2558 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีตักบาตรข้ามต้มลูกโยน วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

1.5 รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

ภาพประกอบ 3 โล่ประกาศเกียรติคุณ ได้รับยกย่องเป็น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาดนตรีไทย

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ครูสำเริง ภาคบุญมี มีประสบการณ์ในการทำงาน และการเล่นดนตรีเป็นอย่างมาก ทั้งยังมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จึงเป็นที่รู้จักกันในคนหมู่มาก รวมไปถึงข้าราชการ ครู-อาจารย์ ตามโรงเรียนต่างๆ และชาวบ้านทั่วไป จึงทำให้ครูสำเริง ภาคบุญมี มีชื่อเสียงและเป็นที่เลื่องลือ ถึงความสามารถทางดนตรีไทย และประสบการณ์การถ่ายทอดดนตรีไทยให้กับเยาวชน

ครูสำเริง ภาคบุญมี ประกอบคุณงามความดีไว้มากมาย จึงได้รับยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรีไทย ประจำอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี และยังได้รับรางวัล โล่ , เกียรติบัตร และประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นคุณความงามดีให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป ซึ่งรางวัลเกียรติคุณต่างๆนี้ได้รับมอบจากหน่วยงานราชการมากมายหลายหน่วยงาน ในจังหวัดสระบุรี และจังหวัดใกล้เคียง โดยมีรางวัลเกียรติคุณต่างๆ ดังนี้

1. รางวัล วิทยากรท้องถิ่นดีเด่นสาขาดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2
2. รางวัล วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น จากโรงเรียนชุมชนวัดไทยงาม
3. รางวัล ผู้ร่วมสนับสนุนดนตรีไทยในงานประเพณีลอยกระทง จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่
4. รางวัล ผู้ควบคุมฝึกซ้อมการแสดงอังกะลุง จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก
5. รางวัล การเข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2
6. รางวัล วิทยากรบุคคลภายนอกสอนดนตรีไทย จากสำนักงานประถมศึกษาอำเภอหนองแค
7. รางวัล วิทยากรท้องถิ่นดีเด่นสาขาดนตรีไทย-สากล จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2

8. รางวัล สกู๊ปพิเศษ ดนดี..ศรีสังคม จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

9. รางวัล วิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม โครงการค่ายศิลปะสร้างสรรค์ จากโรงเรียนวัดหนองสมัคร(มูลนิธิสุขาวดีอุปถัมภ์)

10. รางวัลศิลปินดีเด่น สาขาศิลปะการแสดงด้านดนตรีไทย จากผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี

11. รางวัล การสนับสนุนช่วยเหลือ ส่งเสริมการศึกษาเป็นอย่างดี จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

12. รางวัล การสนับสนุนการบรรเลงดนตรีไทย ในงานทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

13. รางวัล วิทยากรภายนอกสอนดนตรีไทย จากโรงเรียนวัดหนองตะเข่

14. รางวัล ได้รับคัดเลือกเป็น คนดี ศรีสระบุรี จากผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี

15. รางวัล ครูผู้สอนนักเรียนกิจกรรมวงดนตรีไทย รางวัลเหรียญเงิน จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

16. รางวัลครูภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาดนตรีไทย จากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกแย้

17. รางวัล การเป็นกรรมการตัดสินเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ จากกระทรวงศึกษาธิการ

18. รางวัล ผู้ฝึกซ้อมการแสดงดนตรีไทย งานมหกรรมดนตรีไทยร้อยดวงใจเทิดไท้มหาราชินี จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2

19. รางวัลเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีไทยในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2

20. รางวัล ประกาศยกย่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านดนตรีไทย จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

21. รางวัล ครูผู้สอนนักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันดนตรีไทยประเภทเครื่องเดี่ยวขิม จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

22. รางวัล การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ พิธีไหว้ครู-ครอบครู ดนตรีไทย จากโรงเรียนบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

23. รางวัล การได้รับคัดเลือกให้เปิดเป็นศูนย์ชมรมดนตรีไทยโรงเรียนวัดหนองผักชี จากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกแย้

1.6 การรวบรวมนักเรียนที่มีความสามารถจากโรงเรียนที่ได้ไปทำการถ่ายทอด มาสู่วงปี่พาทย์มอญของครู สำเริง ภาคบุญมี เพื่ออนุรักษ์เผยแพร่และการรับงานการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่าง ๆ

เมื่อครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปทำการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยให้กับโรงเรียนต่างๆ แล้ว ครูสำเริง ภาคบุญมี จึงคอยสังเกตการณ์ความสามารถของนักเรียนอยู่เสมอว่า นักเรียนคนใดมีความขยัน มีความจำดี บรรเลงเพลงได้แม่นยำบ้าง จึงได้ชักชวนเข้ามาเล่นดนตรีไทยในวงปี่พาทย์

ของครูสำเริง โดยต้องมีผู้ปกครองรับทราบและนำมาฝากตัวเป็นศิษย์ซึ่งในวงนั้นจะมีทั้งวงปี่พาทย์ไทยและวงปี่พาทย์มอญ สำหรับฝึกฝนนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านการบรรเลงดนตรีไทย และผู้ที่มีใจรักดนตรีไทยอย่างจริงจัง และยังมีเด็กนักเรียนที่มีถิ่นอาศัยอยู่ใกล้บ้านครูสำเริง มีความตั้งใจที่อยากจะเข้ามาเรียนรู้ดนตรีไทยกับครูสำเริง อีกด้วย จากการศึกษาพบว่าวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี มีวิธีการรับสิทธิ์แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ

1.6.1 ผู้ปกครองนำนักเรียนมาฝากเรียน

ครูดนตรีไทยหลายท่านยังปฏิบัติเหมือนในอดีตโดยทำการรับศิษย์ที่ผู้ปกครองสนใจและมีความสมัครใจที่จะให้ลูกหลานได้เรียนดนตรีจึงนำมาฝาก ส่วนผู้เรียนกับผู้สอนจะมีความสัมพันธ์กันในฐานะเครือญาติที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ในสภาพของการเป็นเครือญาติกันนั้นมักจะทำให้ผู้เรียนมีกรอบจำกัดในการศึกษาดนตรีไทยค่อนข้างน้อย มักจะมีความคุ้นเคยและเป็นกันเองกับครูอยู่แล้ว ความเกรงใจครูจึงดูเหมือนว่าน้อยกว่าศิษย์ทั่วไป ศิษย์ที่ไม่ใช่เครือญาติ ครูดนตรีไทยทั่วไปมักยึดถือปฏิบัติโดยให้ผู้ปกครองนำมาฝากเรียนเพื่อที่ผู้ปกครองจะได้รับรู้กฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ ของการเรียนดนตรีตามที่ครูดนตรีกำหนดและผู้ปกครองจะได้ทำการฝากฝังลูกหลานให้เรียนกับครูท่านนั้นๆด้วย

1.6.2 ผู้เรียนมาขอเรียนปี่พาทย์กับครู

วงปี่พาทย์ของครูสำเริง ภาคบุญมี ส่วนมากใช้วิธีที่ผู้เรียนมีความสนใจมาขอเรียนปี่พาทย์จากครู ในบางครั้งศิษย์ที่รับเข้ามาเรียนปี่พาทย์ จะมีความสามารถในด้านดนตรีไทยมาแล้วแต่ต้องการจะหาความรู้เพิ่มเติม ลูกศิษย์ในลักษณะนี้ครูมักจะเลือกบุคคลที่รู้จักและใกล้ชิดหรือเคยรู้จักกันมาก่อนแล้ว

การเลือกลูกศิษย์ที่จะเรียนปี่พาทย์ทั้ง 2 วิธีดังกล่าว พบว่าการเลือกศิษย์ผู้ปกครองนำมาฝากในวิธีที่ 1 พบว่า เด็กมีความเต็มใจสนใจมากกว่า เพราะผู้ปกครองย่อมถามความสมัครใจของเด็กมาก่อนแล้วแต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีปัญหาภายหลัง เนื่องจากการเรียนดนตรีไทยนั้น ต้องให้ความเอาใจใส่ในการเรียนมาก เพราะเป็นการศึกษาในลักษณะของทักษะในการปฏิบัติ ผู้เรียนจึงต้องให้เวลากับการเรียนเป็นอย่างมากมักพบว่าเด็กจะเบื่อหน่ายในระยะหนึ่ง ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนดนตรีไทยได้มาก

ศิษย์ที่สมัครใจขอเรียนด้วยตัวเอง ในวิธีที่ 2 โดยภาพรวมของปัจจุบัน มักเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ทางด้านดนตรีไทยอยู่แล้ว และขอมาเรียนเพิ่มเติมในด้านต่างๆ เช่น ทางเพลงของแต่ละเครื่องมือ ทางเดี่ยวของแต่ละเครื่องมือ เช่นระนาดเอก ปี่ใน เป็นต้น มักเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาดนตรีไทยเป็นอย่างมาก

ภาพประกอบ 4 พิธีการรับศิษย์ตามแบบจารีต ของครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

เมื่อได้ผู้เรียนดนตรีแล้ว ครูปี่พาทย์จะทำพิธีกรรมตามความเชื่อที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตโดยปฏิบัติในลักษณะดังนี้คือ

วันที่ใช้ประกอบพิธี

เมื่อครูได้ตกลงใจกับเด็ก หรือผู้สนใจเรียนปี่พาทย์แล้ว ครูจะให้ผู้เรียนมาทำพิธีรับสิทธิ์ที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบมา โดยจะทำในวันพฤหัสบดีที่ถือว่าเป็นวันครู ครูปี่พาทย์ตลอดจนนักดนตรีทั้งหมดล้วนผ่านขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมที่พึงกระทำกันในวันพฤหัสบดีเท่านั้นโดยจะต้องมีสิ่งของและวิธีการดังนี้

กำนล

การเรียกร้องค่ากำนลของครู นับเป็นสิ่งที่นักดนตรีปฏิบัติสืบต่อกันมา และจัดว่านักดนตรีไทยทุกคนให้ความเคารพ และให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ส่วนค่ากำนลนั้นมักเป็นสิ่งของและเงินจำนวนแล้วแต่ว่าครูท่านนั้นๆ จะเรียกร้องอย่างไรความแตกต่างของกำนลนั้นขึ้นอยู่กับครูผู้สอนหรือปฏิบัติอย่างไรโดยส่วนมากนักดนตรีวงปี่พาทย์ทั่วไปจะเหมือนกันคือเรียกร้องกำหนดตามที่ได้ร่ำเรียนมา ไม่เคยเพิ่มเติมสิ่งของหรือจำนวนเงินใดๆเลย เพราะถือว่าเป็นการปฏิบัติตามอย่างครูโบราณท่าน โดยพื้นฐานแล้วของกำนล จะมี ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง ผ้าขาว ขันน้ำและเงินจำนวน 12 บาท

คาถา คำกล่าวบูชาครู

คาถาที่ครูปี่พาทย์นิยมใช้กันโดยทั่วไป มีลักษณะที่แตกต่างกันตามแต่ที่ครูแต่ละท่านได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ บางท่านใช้ภาษาเป็นภาษาบาลี บางท่านได้รับสืบทอดมาเป็นภาษาไทย แต่จุดประสงค์ในการใช้ มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เพื่อเป็นการระลึกบูชาพระคุณของครู

นายไพศาล ชูชื่น (สัมภาษณ์) กล่าวว่าได้รับมอบคำกล่าวบูชาครูมาจากบรรพบุรุษ (นะโม 3 จบ) พระพิฆเนเทวะ ข้าขอเชิญพระพิฆเนศเทวะบุตร อันทรงมหิทฤทธิรุทในเชิงประพันธ์ แต่งกาพย์กลอนอักษรสารพันล้วนดีเลิศ พระองค์เป็นผู้ประเสริฐในเชิงกวี ทั่วพิภพจบธานียอมเกรงเดช ทั้งชีพราหมณ์ข้ามเขตยอมบูชา ค่าขออัญเชิญมาอวยพรเปิดปากแด่ข้าผู้เป็นศิษย์ ข้าขออัญเชิญชลิต จะร้องขออย่าผิดปิดทวารให้คล่องดังท้องธารกระแสสินธุ์ ใครได้ยินได้ชมดังได้พรพระสยมภูวนา ข้าขออภิวาทวันทนาน้อม พร้อมด้วยเครื่องสังเวยอันบรรจง ขอเชิญท่านเสด็จลงมารับเครื่องสังเวย แห่งปวงข้าน้อมถวาย ทั้งพระฤาษีตาไฟพระฤาษีนารอด พระฤาษีนารายณ์ พระฤาษีโคดม ผู้รับประสิทธิทั้ง 108 พระองค์

การจับมือ

ประเพณีของการเรียนปี่พาทย์อีกอย่างหนึ่ง ที่มาจากการพิธีการรับศิษย์คือ การจับมือ หลังจากที่ครูนำศิษย์ผ่านพิธีคารวะครู อาจารย์ เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะทำพิธีการจับมือโดยการให้ศิษย์บรรเลงฆ้องวงใหญ่ด้วยเพลงสาธุการ ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู เป็นเพลงที่สำคัญที่สุดในบรรดาเพลงทั้งหมด โดยบรรเลง 1 วรรค 3 จบและให้ศิษย์กราบเครื่องดนตรีอีก 3 ครั้งเป็นอันเสร็จพิธี

นายไพศาล ชูชื่น (สัมภาษณ์) กล่าวว่า พิธีจับมือมีดังนี้ นำดอกไม้ ธูป เทียน มาแล้วให้กล่าวตามครูเสร็จแล้ว จึงจะทำการจับมือ เพลงสาธุการ 3 ครั้ง

เพลงสาธุการที่ใช้จับมือ นับว่าเป็นเพลงสำคัญ ทางเพลงของครูแต่ละท่าน อาจมีมือฆ้องที่ต่างกันบ้างเล็กน้อย มีลักษณะ ดังนี้

เพลง สาธุการฆ้องวงใหญ่ที่ใช้ประกอบพิธีจับมือ

- - - ร	- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- - - -	- ล - ล	- - - ซ	- - - ร
- - - ล	- - - ม	- - - ม	- ซ - ล	- - - ล	- - - -	- - - ซ	- - - ล

ในอดีตการเล่นปี่พาทย์เริ่มเรียนจากเพลงโหมโรงเย็น โหมโมงเช้าเพลงเรื่องและเพลงอื่นๆ เพราะสังคมไทยในอดีตให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่างๆมาก ปี่พาทย์มีบทบาทในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมนั้นๆด้วยพฤติกรรมในการจับมือในการจัดการเรียนการสอนปี่พาทย์ในอดีตจึงใช้เป็นเพลงสาธุการซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในการบรรเลงโหมโรงเย็น โรงเช้าโหมโรงเช้า ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปดนตรีไทยมักไม่ได้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆฉันเชื่อในอดีตครูดนตรีไทยหลายท่านจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมใน ปัจจุบันเพลงโหมโรงเย็น โหมโรงเช้านักดนตรีไทยไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเพลงดังกล่าวเพราะสภาพของงานที่สนองต่อการบรรเลงดนตรีนั้นเปลี่ยนไปงานปี่พาทย์ส่วนใหญ่มักจะเป็นงานอวมงคลใช้ปี่พาทย์มอญบรรเลงเมื่อเช่นนี้การเรียนดนตรีปี่พาทย์จึงปรับเปลี่ยนไปตามโอกาสการใช้งานของดนตรีจึงมีผลให้

เพลงที่ใช้ในการจับมือและเครื่องดนตรีในการรับสิทธิโนการรับศิษย์เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเคยจับมือด้วยฆ้องวงใหญ่เพลงสาธุการปรับเปลี่ยนเป็นการจับมือด้วยฆ้องวงใหญ่เพลงประจำวัดไปด้วย

การศึกษาวิจัย พบว่ามีครูผู้สอนปี่พาทย์หลายๆวง ในอำเภอหนองแคได้กล่าวไว้ว่า 4 วงการจับมือเป็นแบบเดิมด้วยฆ้องวงใหญ่เพลงสาธุการ และ 4 วงจับมืออีกแบบคือการจับมือด้วยฆ้องมอญวงใหญ่เพลงประจำวัดและวงปี่พาทย์ทั้ง 8 วง มีขนบธรรมเนียมประเพณีในการรับศิษย์ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก มีทั้งผู้ปกครองนำมาฝากและมาขอเรียนด้วยตนเองโดยกำนลที่ใช้ในการรับศิษย์มีลักษณะใกล้เคียงกันคือ ขัน ผ้าขาว (บางวงจะไม่ใช้) ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า บุหรี่ เงิน จำนวนตามแต่ที่ครูเรียกร้อง คาถาที่ใช้ประกอบพิธีมี 2 ลักษณะคือมีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี ความเชื่อทางโหราศาสตร์และการสาบานไม่มีครูคนใดปฏิบัติการจับมือครูดนตรีไทยมี 2 ลักษณะคือ เครื่องไทยจะจับมือด้วยเพลงสาธุการ ถ้าเป็นเครื่องมอญจะใช้เพลงประจำวัดและครูผู้สอนปี่พาทย์จะทำพิธีรับศิษย์เหมือนกันคือ ในวันพฤหัสบดี

สถานที่จัดการเรียนการสอนในวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี

ภาพประกอบ 5 บรรยากาศสถานที่ซ้อมดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

สถานที่

การที่ลูกศิษย์จะมีความรู้ได้นั้น สถานที่ก็เป็นสิ่งที่สำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมากไม่ว่าการศึกษาในศาสตร์ใดๆ บรรยากาศในการจัดสถานที่เรียนมักเป็นสิ่งที่อำนวยต่อผลสัมฤทธิ์โนการเรียนของผู้เรียนด้วย การจัดการศึกษาของไทยในอดีต มีวัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ พระสงฆ์เป็นครูสอนวิชาการ คือ อ่าน เขียน คิดเลขและศึกษาพระศาสนา มีการสอนวิชาพิเศษ เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณวิชาช่างศิลป์ โหราศาสตร์ วิชาป้องกันตัว และวิชาดนตรีเป็นต้น สถานที่ๆใช้เป็นโรงเรียนคือ หอฉันท์ หอสวดมนต์บนศาลาการเปรียญ กุฏิ เมื่อพระฉันท์อาหารเสร็จแล้ว ก็เลี้ยงอาหารศิษย์ด้วย หลังจากนั้น จึงเป็นสถานที่เล่าเรียนต่อไป วัดจึงเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาได้ดีเพราะมีความสำคัญที่เป็นวงจรเอื้ออำนวยกับผู้เรียนและครูผู้สอน

ด้วยเหตุนี้บ้านครูสอนดนตรี จึงเป็นสถานที่เรียนที่สำคัญ หากต้องการเรียนให้เป็นเร็ว และเก่งผู้เรียน จะต้องไปอยู่และอาศัยบ้านครูที่มีความรู้อย่างแท้จริง ไปอาศัยและรับใช้ครูอย่างใกล้ชิด ผู้เรียนต้องมีความเข้าใจจริง เพราะต้องเรียนกันตั้งแต่เช้าจนค่ำ ต้องหมั่นฝึกซ้อมและผสมวง บางเวลาครูอาจเรียกมาต่อเพลงที่คิดขึ้นได้อย่างฉับพลัน

เครื่องดนตรี

การเรียนการสอนในวงปี่พาทย์ของครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นการสอนที่มุ่งเน้นการปฏิบัติเครื่องดนตรีเพื่อนำไปใช้มากกว่าทฤษฎี ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนของครูสำเริง ภาคบุญมี มักใช้อุปกรณ์เครื่องดนตรีไทยที่มีอยู่แล้วเป็นสื่อประกอบการสอน ในอดีตเครื่องดนตรีมักจะมีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน เพราะการเรียนต้องใช้เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ไทยเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียนเพลงไทย โดยเฉพาะฆ้องวง เป็นเครื่องดนตรีที่จำเป็นมาก ในสมัยก่อนนั้นปีพาทย์มอญยังไม่เป็นที่แพร่หลาย แต่ซึ่งในปัจจุบัน ความนิยมปี่พาทย์มอญในสังคมมีมาก ทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างดนตรีมากขึ้นโดยการสร้างฆ้องมอญไว้เป็นจำนวนมากๆ เพื่อสำหรับบริการสังคมจึงเป็นผลดีกับการเรียนการสอนด้วย เพราะลูกศิษย์ที่เรียนดนตรีจะมีเครื่องดนตรีเพียงพอสำหรับการเรียนการสอน ไม่ต้องแบ่งเวลากันเรียน ถึงแม้จุดประสงค์หลักของการสร้างเครื่องดนตรีไม่ได้เพียงเพื่อตอบสนองการเรียนการสอนก็ตาม

เทคโนโลยีสมัยใหม่

เทคโนโลยีสมัยใหม่ นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่นักดนตรีไทยนำมาเป็นเครื่องช่วยสอน โดยมากนิยมใช้แถบบันทึกเสียง โดยมีจุดประสงค์ในการใช้ 2 ลักษณะคือ

1. ใช้เพื่อเป็นการเตือนความจำ ลักษณะในการใช้แถบบันทึกเสียงเป็นเครื่องช่วยเตือนความจำ เป็นที่นิยมมากในวงปี่พาทย์ของครูสำเริง เพราะการเปิดแถบบันทึกเสียงในแต่ละครั้ง มีประโยชน์หลายทางนอกจากเป็นการฟังเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดแล้ว ยังสามารถใช้การฟังนั้นเป็นการทบทวนความจำของเพลงต่างๆ บางครั้งครูสำเริง หรือ นักดนตรี ลืม หรือไม่แน่ใจว่าถูกต้องเพียงใด

2, ใช้เพื่อการต่อเพลงที่ไม่สามารถหาผู้ต่อเพลงให้ได้ ซึ่งภาษานักดนตรีไทยเรียกว่า "แกะเพลง" ซึ่งลักษณะการทำเช่นนี้ นักดนตรีบางคนถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย ถือว่าเป็นการเรียนที่ไม่ได้รับจากครูผู้สอนโดยตรง ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามรูปแบบของเนื้อหาของดนตรีที่แท้จริง เช่นการใช้มือฆ้องเป็นต้น แต่สำหรับนักดนตรีบางท่าน ก็ไม่มีความคิดเช่นนั้นโดยให้เหตุผลว่า การต่อเพลงจากแถบบันทึกเสียงนั้น สามารถใช้เป็นตัวแทนของครูได้อย่างดีในระดับหนึ่งด้วย

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ในการจัดการเรียนการสอนปี่พาทย์นั้น สิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องกำหนดคือ เนื้อหาในการสอนปี่พาทย์ซึ่งปัจจุบันพบว่ามีความแตกต่าง ตามแต่ว่าครูท่านนั้นจะมีจุดประสงค์ต้องการให้ลูกศิษย์แต่ละคน แต่ละรุ่นมีความรู้ ความก้าวหน้าทางดนตรีไทยไปในแนวทางใด ซึ่งครูผู้สอนจะกำหนดเนื้อหาของดนตรี และการสอนให้กับศิษย์เพื่อสนองความเจริญเติบโตทางดนตรีไทยตามแนวจุดประสงค์นั้นๆ เช่น

1. เพื่อปฏิบัติตามประเพณีการเรียนการสอนปี่พาทย์ตามแบบเก่า
2. เพื่อนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมในการประกอบอาชีพปัจจุบันเป็นแบบประยุกต์

การสอนปี่พาทย์แบบเก่า

การเรียนดนตรีไทยในอดีตนั้น ครูดนตรีจะกำหนดหลักสูตรเป็นขั้นตอนโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนนำความรู้ในแต่ละขั้นตอน พัฒนาไปสู่การเรียนในระดับต่อไปได้ตามลำดับ ครูจะไม่มุ่งเน้นที่ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้โดยเร็ว ศิษย์ทุกคนต้องผ่านขั้นตอนตามที่ครูกำหนด ฉะนั้นพื้นฐานทางดนตรีของศิษย์ จึงมีประสิทธิภาพที่สูงมากและส่งผลทำให้ศิษย์สามารถนำไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆได้ โดยลักษณะของดนตรีพิธีกรรม มักเป็นพิธีกรรมที่ใช้วงปี่พาทย์ เป็นดนตรีบรรเลงประกอบเป็นส่วนใหญ่ หากมองอย่างแท้จริง พบว่า นอกจากจุดประสงค์ดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการวางพื้นฐานที่ดีของดนตรีไทยแล้วนั้น ครูดนตรีไทยทุกคนยังหวังให้ศิษย์เป็นนักดนตรีไทยที่ดี มีฝีมือ และยังเพื่อประกอบอาชีพ อีกด้วย ส่วนเพลงแบบดั้งเดิมที่ครูสำเริง ใช้สอนศิษย์ ให้กำหนดเนื้อหาการเรียนเพลงต่างๆ ไว้เป็นขั้นๆ ดังนี้

เพลงโหมโรง ประกอบด้วยเพลงต่างๆ ดังนี้

1. เพลงสาธุการ
2. เพลงตระโหมโรง
3. เพลงรัวสามลา
4. เพลงเข้าม่าน
5. เพลงปฐม
6. เพลงลา
7. เพลงเสมอ
8. เพลงรัวลาเดียว
9. เพลงเชิด
10. เพลงกลม
11. เพลงชำนาญ
12. เพลงกราวใน

13. เพลงต้นชุบ

14. เพลงลา

เพลงโหมโรงเช้า ประกอบด้วยเพลงต่างๆ ดังนี้

1. เพลงสาธุการ

2. เพลงเหาะ

3. เพลงรัวลาเดียว

4. เพลงกลม

5. เพลงชำนาญ

เพลงมอญที่ใช้สำหรับรับงานบริการสังคม

1. เพลงประจำวัด

2. เพลงประจำบ้าน

3. เพลงนางหงส์

4. เพลงเชิญศพ

5. เพลงยกศพ

6. เพลงรับพระ – ส่งพระ

7. เพลงจุดธูป-เทียน

8. เพลงประชุมเพลิง

9. เพลงกราวรำมอญ

เพลงเรื่อง ประเภทเพลงช้ามีการเรียนเป็นส่วนน้อย เช่น

1. เพลงช้าเรื่อง สร้อยสนตัด

2. เพลงช้าเรื่อง เต่ากินผักบุ้ง

3. เพลงช้าเรื่อง สีนวล

4. เพลงช้าเรื่อง ตะนาว

การสอนปี่พาทย์แบบประยุกต์

ปัจจุบัน สภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของวงปี่พาทย์ไทย คือวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบพิธีกรรม และพิธีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตน้อยลง จะมีก็เพียงปี่พาทย์มอญ ที่ยังเป็นที่ต้องการของชุมชนอยู่ ดังนั้น ครูสำเริง ท่านจึงได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหา หลักสูตรและการสอน ให้เหมาะสมเพื่อรับใช้สังคมได้ทันเวลา

การเลือกเครื่องดนตรีให้แก่ศิษย์

การเลือกเครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับผู้เรียน นับเป็นสิ่งสำคัญมาก ถึงแม้ว่าในวงปี่พาทย์เครื่องดนตรีจะมีลักษณะเป็นเครื่องตีเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ละอย่างใช้อวัยวะคล้ายกัน แต่เครื่องดนตรี

บางชนิด ต่างจากเครื่องดนตรีส่วนใหญ่ในวงปี่พาทย์ที่ใช้ส่วนของข้อมือ เพราะบางชนิด ต้องใช้กำลังเปา ถ้าผู้เรียนเลือกเรียนเครื่องดนตรีไม่เหมาะสมกับร่างกาย นับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้ผู้เรียนปี่พาทย์ไม่ประสบความสำเร็จ

เมื่อครูผู้สอนเห็นว่า ศิษย์สามารถปฏิบัติฆ้องวงใหญ่ได้ดีแล้ว จึงจะให้ผู้เรียนเปลี่ยนเครื่องมือได้โดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. ความเหมาะสมของผู้เรียน โดยครูจะเป็นผู้พิจารณาเองว่า แวว หรือ ไหวพริบ ของศิษย์ผู้นั้น ควรจะปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดใด เช่น ศิษย์ผู้ใดมีความแม่นยำในการต่อเพลงให้มาเรียนฆ้องวงใหญ่ต่อไปเพื่อเป็นหลักของวง ผู้ที่มีไหวพริบดี เฉลียวฉลาด จะให้ฝึกระนาดเอก ผู้ที่ด้อยลงมาจะให้ฝึกระนาดทุ้ม หรือฆ้องวงเล็ก ผู้ที่มีความอดทน กำลังดี มีไหวพริบ ให้เรียนปี่ ส่วนผู้ที่ดูไม่ขยันซ้อม แต่จังหวะดี ให้เรียนเครื่องหนัง เป็นต้น

2. ความเหมาะสมในการผสมวง โดยปรกติศิษย์ที่สมัครเรียนปี่พาทย์มักจะฝึกประสบการณ์อยู่กับครู อยู่ประจำวงดนตรีของครู ฉะนั้น ครูจะพิจารณาว่าในวงปี่พาทย์ของครูนั้นขาดคนบรรเลงเครื่องดนตรีชิ้นใด จะให้ศิษย์ปฏิบัติเครื่องนั้น ส่วนผู้เรียนนั้นมักจะปฏิบัติตามคำแนะนำของครูผู้สอน เมื่อมีความสามารถปฏิบัติได้ดีแล้ว จึงเลือกเครื่องดนตรีชิ้นต่อไปที่ต้องการเรียนได้ นอกเสียจากการเรียนปี่พาทย์ที่ผู้เรียนมาของเรียนเป็นพิเศษ เช่น ต่อเพลงเดี่ยว เพลงสำคัญ การเลือกเครื่องดนตรีจึงขึ้นอยู่กับผู้เรียนว่าจะเรียนเครื่องดนตรีชิ้นใด

วิธีการถ่ายทอดของครูสำเริง ภาคบุญมี หลังจากที่ได้รวบรวมนักเรียนที่มีความสามารถทางดนตรีตามโรงเรียนต่าง ๆ ให้มาอยู่ร่วมวงเดียวกัน

มีลักษณะการถ่ายทอดโดยใช้วิธีการสอนหลายอย่าง ดังนี้

การถ่ายทอดโดยตรง

การบรรยายนับเป็นวิธีที่สำคัญที่ครูผู้สอนนิยมใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั่วไป การบรรยายของครูสำเริง ภาคบุญมี ใช้ขบวนการต่อไปนี้

1. บรรยายวิธีการต่างๆ เพื่อเป็นการแนะนำเครื่องดนตรี เช่น รูปร่างลักษณะทั่วไปในการใช้ การเก็บรักษาเครื่องดนตรีเป็นต้น วิธีการปฏิบัติ เช่น การจับไม้ การนั่ง เป็นต้น

2. บรรยายแบบอบรมกิริยามารยาท ศีลธรรม การทำตัวเป็นคนดีในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญนอกเหนือจากการเรียนดนตรีที่ครูดนตรีไทย ให้ความสำคัญมาก อย่างหนึ่ง

3. บรรยายโดยใช้วิธีเปล่งเสียงให้ศิษย์ปฏิบัติตาม ในการสอนปี่พาทย์ของครูดนตรีไทยพบว่ายังมีครูจำนวนมาก ที่ใช้วิธีการเปล่งเสียง บอกเพลงให้กับลูกศิษย์ โดยนิยมออกเสียงเพลงด้วยความเข้าใจของครูและลูกศิษย์ร่วมกัน เช่น ทิง โนง โทง โถ่ง เดง ดิง แนง เป็นต้น ลูกศิษย์ได้ฟังเสียงก็จะบรรเลงตามนับว่าเป็นวิธีการที่ยังใช้อยู่มาก

4. การสาธิต เป็นวิธีการสำคัญที่การเรียนปี่พาทย์โดยเฉพาะการปฏิบัติ เพราะเป็นการแสดงให้ผู้เรียนเห็นรูปธรรมมากกว่าการต่อเพลงด้วยการออกเสียง แล้วให้บรรเลงตาม การสาธิตที่ครูดนตรีไทยใช้ปฏิบัติมีดังนี้

4.1 สาธิตเป็นตัวอย่าง เป็นการปฏิบัติโดยครูเป็นผู้ปฏิบัตินำก่อน จากนั้นลูกศิษย์เป็นผู้ตาม เช่น ครูตีระนาดเอก เมื่อลูกศิษย์ได้ฟังเสียงเพลงจากครู ลูกศิษย์จะบรรเลงตาม นับว่าเป็นวิธีการที่ยังปฏิบัติกันอยู่มากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4.2 จับมือให้ดี เป็นการสาธิตที่ครูมักกระทำให้ลูกศิษย์ที่ต่อเพลงยาวมากๆ การสาธิตวิธีแบบนี้ ต้องใช้เวลานานมาก เพราะจะต้องสาธิตให้กับเด็กทุกคน หากมีลูกศิษย์มากๆ ครูต้องเหนื่อยมาก จึงมักเป็นวิธีสุดท้ายที่ครูปฏิบัติส่วนมากจะใช้กับเด็กที่เพิ่งเริ่มเรียน

การถ่ายทอดโดยอ้อม

การตามเพลง จัดเป็นวิธีการสอนปี่พาทย์ที่ครูดนตรีไทยยังนิยมใช้กันอยู่ การตามเพลงบ่อยๆ ทำให้เกิดความเคยชิน และเมื่อมีความเคยชินมากขึ้นจะสามารถจำเพลงได้ โดยที่ครูไม่ต้องต่อเพลงนั้นเลย ลักษณะที่ครูปี่พาทย์มักให้ลูกศิษย์ตาม จัดเป็นเพลงประเภทเพลงมอญเป็นส่วนใหญ่ และมักจะบรรเลงในงานที่แสดงจริงๆ การตามเพลงในปัจจุบัน มีปัจจัยหลายอย่าง เช่น เพื่อไม่ต้องเสียเวลาในการต่อเพลงบางครั้ง เกิดจากการที่มีการประสมวง โดยนำนักดนตรีจากต่างวง มาร่วมบรรเลงเพลงต่างๆ ที่ใช้ในการบรรเลงจึงหลากหลาย ผู้ที่ไม่ได้เพลงต้องตามเพลงเมื่อตามบ่อยครั้งขึ้นก็จะจำได้

ขนบธรรมเนียมปฏิบัติของผู้เรียน

การเรียนดนตรีไทยในอดีต จะให้เป็นและเก่ง จะต้องอาศัยอยู่บ้านครู การปฏิบัติด้วยตัวของศิษย์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องกระทำเพื่อให้เป็นที่รักและไว้วางใจของครู แต่เมื่อสังคมเจริญขึ้น ความเจริญทางด้านการสื่อสาร คมนาคมมีมากขึ้น การเดินทางมาเรียนดนตรีสะดวกขึ้น การที่ผู้เรียนจะต้องพักอาศัยอยู่บ้านครูเพื่อเรียนดนตรี จึงเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันพบว่าศิษย์ที่เรียนปี่พาทย์ส่วนมาก จะไม่พักอาศัยอยู่กับครู เพราะบ้านอยู่ใกล้บ้านครู ถึงเวลาเรียนลูกศิษย์ก็จะมาเรียน เมื่อเลิกเรียนแล้วก็จะกลับบ้าน

เวลาในการต่อเพลงและการฝึกซ้อม

การเรียนปี่พาทย์ไทยในอดีต เวลาที่จะใช้ในการต่อเพลงและฝึกซ้อมนั้น มักจะกระทำได้เต็มที่เพราะศิษย์ที่เริ่มเรียนดนตรี มีเวลามาก เรียนปี่พาทย์เพียงอย่างเดียว ไม่ต้องเรียนวิชาสามัญไปโรงเรียนดังเช่นปัจจุบัน การต่อเพลงและการฝึกซ้อมเพลงปี่พาทย์ จึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทั้งกลางวัน และกลางคืนตามแต่กำหนดเวลาของสำนักดนตรีแต่ละสำนัก

จากการวิจัยพบว่า ครูสำเริง ภาคบุญมี จะเลือกเครื่องดนตรีไทยให้กับศิษย์ โดยดูความเหมาะสมและความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งการผสมวงเพื่อไปแสดง ในด้านของลักษณะของการถ่ายทอดนั้นนอกจากครูสำเริง จะถ่ายทอดโดยตรงแล้ว ยังให้รุ่นพี่สอนรุ่นน้องแทนครูและศิษย์ด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้กันเอง การถ่ายทอดอาจจะใช้วิธีการสาธิตและการบรรเลงเป็นหลัก ปัจจุบันผู้เรียนมักไม่อาศัยอยู่ที่บ้านครู ศิษย์ส่วนมากจึงไม่ต้องดูแลและปรนนิบัติครูเหมือนในอดีต การต่อเพลงและการซ้อมเพลง มักจะทำกันในเวลากลางคืนมากกว่า เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่าง

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์

การเรียนการสอนดนตรีไทยนั้น นอกจากครูจะสอนความรู้ทางดนตรีแล้ว ครูยังทำหน้าที่ในการอบรมจิตใจ และความประพฤติของผู้เป็นศิษย์ด้วยศิษย์ทุกคนเปรียบเสมือนกับลูก เพราะมากินมานอนอยู่ด้วยกัน ดังนั้นครูดนตรีไทยทุกคน ย่อมมีจิตวิทยาในการสอนสูงมาก เพราะต้องดูแลและให้วิชาความรู้กับศิษย์ที่มาจากคนละทิศละทาง มาอยู่รวมกันในบ้านของครู

การเรียนดนตรีไทย ครูกับศิษย์จะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะต้องอยู่ร่วมกัน ดังนั้นครูจึงต้องใช้จิตวิทยาที่จะให้ลูกศิษย์เกิดความรักและความศรัทธานับถือครูเป็นเหมือนญาติผู้ใหญ่ เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน วิธีการหนึ่งก็คือการนับถือในฐานะญาติ เช่น อา ลุง น้า หรือพี่ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนไทย

การลงโทษ

การลงโทษหรือการทำโทษ ในการเรียนการสอนของไทยในสมัยก่อน หมายถึงวิธีการต่างๆที่ครูใช้เพื่อให้นักเรียนได้รับความเจ็บปวด ทรมานทางกาย หรือจิตใจในระดับหนึ่ง เพื่อบังคับบัญชาให้นักเรียนอยู่ในระเบียบแบบแผนที่กำหนด ควบคุมให้นักเรียนตั้งใจเรียนจนได้ดี ปกครองการเรียนให้นักเรียนอยู่ในระเบียบ เพื่อที่ครูจะสอนได้สะดวก อบรมจิตใจ และฝึกฝนให้นักเรียนมีนิสัย และความประพฤติดีขึ้น และเป็นการดัดสันดานของนักเรียนด้วย การลงโทษให้ถูกต้องและเหมาะสมและก่อให้เกิดผลดีนั้น เป็นสิ่งที่ยาก จากการศึกษาพบว่า ครูสำเริง ภาคบุญมี วิธีการลงโทษ 2 ทางคือ

การลงโทษทางใจ

การลงโทษทางใจ ได้แก่การลงโทษที่ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความละอายและเกรงกลัวต่อผลการกระทำผิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น ซึ่งพบว่ามีการลงโทษทางจิตใจ หลายวิธี

1. การสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนนับว่าเป็นการลงโทษที่เบาและกระทำง่ายที่สุด พบว่าบรรดาครูปี่พาทย์ทั้งหลายจะใช้มากที่สุดการลงโทษสั่งสอนและว่ากล่าวตักเตือนนี้ จะทำเพื่อไม่ให้ศิษย์หลงผิดกระทำถึงขั้นรุนแรงต่อไป

2. การดุด่า ขู่ให้กลัว เป็นการลงโทษที่หนักกว่าการว่ากล่าวตักเตือน และยังพบว่าครูผู้สอนยังใช้กันอยู่ไม่น้อย

3. การปรับให้ทำการเรียนมากขึ้น ครูผู้สอนปี่พาทย์ยังใช้อยู่บ้าง เช่น ให้ทำการบ้านมากๆ ซ้อมเพลงหลายๆ เที่ยว

การลงโทษทางกาย

การลงโทษทางกาย มักเป็นการลงโทษที่ทำให้ศิษย์เกิดความเจ็บปวดทางร่างกาย เช่น การตี ขว้างด้วยอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น ในอดีตการลงโทษด้วยการตี ครูผู้สอนจะใช้กับศิษย์มาก ศิษย์ต้องระวังตัวในการเรียน เพราะหากปฏิบัติเครื่องดนตรีไม่ถูกใจครู ครูมักจะหยิบฉวยอุปกรณ์ที่ใกล้มือตีได้ โดยมากจะเป็นไม้ตีระนาดที่ครูถือสาธิตอยู่นั้น ในภาพรวมของการสอนปี่พาทย์ ครูผู้สอนปัจจุบันไม่ใช้การตี แต่มักใช้วิธีดุ เสียงดังแทน เพราะมีศิษย์จำนวนไม่น้อย ที่เลิกเรียนปี่พาทย์เพราะถูกครูตี ครูหลายท่านได้ให้เหตุผลว่า สมัยนี้ตีไม่ได้แล้ว เพราะถ้าตีเด็กก็จะเลิกเรียนดนตรีไทย ทั้งที่ครูดนตรีปี่พาทย์ทุกคนต่างให้เหตุผลว่าการตีของครู เป็นการทำโทษเพื่อจุดประสงค์หลักคือต้องการให้ศิษย์หลาบจำ และต้องการที่จะให้ศิษย์ได้ดีตามที่ครูต้องการ โดยไม่ได้คิดที่จะทำให้ลูกศิษย์เจ็บตัวแต่อย่างใด วิธีการลงโทษของครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนไป โดยครูต้องปรับตัวเป็นผู้เอาอกเอาใจศิษย์มากกว่า ต่างจากในอดีตที่ศิษย์ต้องมาปรนนิบัติเอาใจครูผู้สอน

สมาชิกในวงดนตรีไทย - ปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี

ภาพประกอบ 6 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ นายเกียรติศักดิ์ นามสกุล มั่นดี

ชื่อเล่น น้ำ

เกิดวันที่ 28 เดือนสิงหาคม พ. ศ. 2538

บ้านเลขที่ 31/5 หมู่ 6 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230 กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน

ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: ที่โรงเรียนสนับสนุน ครูสอนเข้าใจง่าย

เครื่องมือที่ชอบบรรเลงมากที่สุด: เครื่องหนัง

มีความคิดเห็นอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: รู้สึกภูมิใจในการเป็นเยาวชนที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 7 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ นางสาววนาลีนามสกุล วรรณราช

ชื่อเล่น แป้ง

เกิดวันที่ 18 เดือนกุมภาพันธ์ พ. ศ. 2541

บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ 10 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230

กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน

ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: ดนตรีไทยเป็นดนตรีที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกอบอุ่น

เครื่องมือที่ชอบอะไรมากที่สุด: ฆ้องวงเล็ก

มีความคิดเห็นอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: รู้สึกปลาบปลื้มดีใจสุขล้น

ภาพประกอบ 8 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ นายปฏิภาณ นามสกุล รุ่งสุรีย์
ชื่อเล่น เก่ง
เกิดวันที่ 24 เดือนธันวาคม พ. ศ. 2541
บ้านเลขที่ 31/2 หมู่ 7 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230
กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน
ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: ดนตรีไทยเป็นดนตรีประจำชาติ
เครื่องมือที่ชอบบรรเลงมากที่สุด: ระนาดเอก
มีความคิดอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: รู้สึกดีใจคิดว่าควรรักษาดนตรีไทยไว้นานๆ

ภาพประกอบ 9 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ นายจิรวัฒน์ นามสกุล แก้วนิ่ม

ชื่อเล่น วัฒน์

เกิดวันที่ 4 เดือนกันยายน พ. ศ. 2541

บ้านเลขที่ 55 หมู่ 1 ตำบลโคกตูม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18250

กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนภาชีสุนทรวิทยานุกูล

ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: ให้ความสนุกเพลิดเพลินทำให้จิตใจสงบลงช่วยสืบสานมรดกของไทย

เครื่องดนตรีที่ชอบบรรเลงมากที่สุด: ตะโพนมอญ , ฆ้องมอญ

มีความคิดอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: มีความรู้สึกภูมิใจที่ได้มาอยู่วงนี้ และได้เผยแพร่ดนตรีไทย แถมได้ทุนการศึกษาอีกด้วย

ภาพประกอบ 10 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ นางสาวอรกช นามสกุล สุดประเสริฐ

ชื่อเล่นอ๋อมแอ๋ม

เกิดวันที่ 23 เดือนสิงหาคม พ. ศ. 2541

บ้านเลขที่ 15/2 หมู่ 10 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230

กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน

ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: เพราะดนตรีไทยมีเสน่ห์เวลาเล่นแล้วมีความสุข

เครื่องดนตรีที่ชอบบรรเลงมากที่สุด: ฆ้องวงใหญ่

มีความเห็นอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญ: มีรู้สึกภูมิใจและอบอุ่นมากค่ะ และยังมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมทางดนตรีไทย

ภาพประกอบ 11 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ เด็กชายวีระศักดิ์ นามสกุล มั่นดี
ชื่อเล่น น๊อต
เกิดวันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน พ. ศ. 2543
บ้านเลขที่ 31/5 หมู่ 6 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230
กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน
ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: เพราะสืบสานมรดกไทย
เครื่องมือที่ชอบอะไรมากที่สุด: ระนาดเอก
มีความคิดอย่างไรที่ได้มาอยู่ของปีพาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: มีความรู้สึกภูมิใจที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริงภาคบุญมี

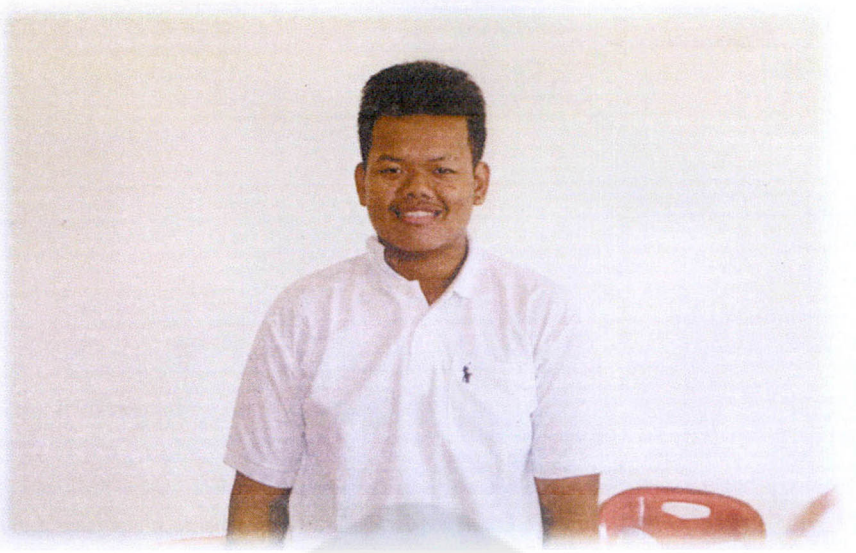

ภาพประกอบ 12 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559,

ชื่อ นายสาธิต นามสกุล บำรุงกิจ
ชื่อเล่น เอ็ม
เกิดวันที่ 15 เดือนตุลาคม พ. ศ. 2540
บ้านเลขที่ 5 หมู่ 5 ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18230
กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนประเทียบวิทยาทาน
ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: เสียงของดนตรีนั้นไพเราะฟังแล้วสบายใจทำให้อารมณ์ดีมีความสุข
เครื่องมือที่ชอบอะไรมากที่สุด: ระนาดทุ้ม กลอง ดนตรีสากล
มีความเห็นอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: ทำให้รู้อะไรหลายอย่างเกี่ยวกับทุกอย่าง

ภาพประกอบ 13 นักดนตรีในวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี คณะเอกดุริยศิลป์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ชื่อ เด็กชายจีรวัฒน์ นามสกุล แสงทอง
ชื่อเล่น จิ๋ว
เกิดวันที่ 8 เดือนตุลาคม พ. ศ. 2543
บ้านเลขที่ 19/4 หมู่ 6 ตำบลโคกตูม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี รหัสไปรษณีย์ 18250
กำลังศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ สระบุรี
ชอบดนตรีไทยเพราะอะไร: ชอบเพราะเล่นดนตรีไทยแล้วสนุกและช่วยสืบสานมรดกของไทย
เครื่องมือที่ชอบบรรเลงมากที่สุด: เปิงมาง
มีความคิดเห็นอย่างไรที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี: มีความรู้สึกภูมิใจที่ได้มาอยู่วงปี่พาทย์มอญครูสำเริง ภาคบุญมี

การรับงานแสดงดนตรีไทย – วงปี่พาทย์มอญ

ปี่พาทย์มอญวง “เอก ดุริยศิลป์” หรือวงบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี นั้น มีชื่อเสียงวงหนึ่ง ในแถบอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ปัจจุบันมี ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นผู้ควบคุมวงและรับงาน ในการรับงานโดยส่วนมากจะมีผู้ที่รู้จักกับครูสำเริง มาติดต่อ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยได้ยินชื่อเสียงของวงมาติดต่อเองบ้าง ซึ่งเวลาไปบรรเลงในงานต่างๆ ทางวงจะประชาสัมพันธ์วง ไม่ว่าจะไปบรรเลงที่ใด จะมีป้ายชื่อวง “เอก ดุริยศิลป์” พร้อมทั้งรายละเอียดในการติดต่อเพื่อรับงาน การติดต่อโดยส่วนมากจะเป็นการโทรศัพท์มาติดต่อกับครูสำเริง ภาคบุญมี โดยตรง หรือไม่ก็เดินทางมาพบปะพูดคุยที่บ้านครูสำเริง ด้วยตนเอง

การจัดคน

ในการรับงานปี่พาทย์ต่างๆ ของวง “เอก ดุริยศิลป์” หลายครั้งที่มีชนกันหลายงาน การจัดคนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ในบางครั้งมีงานในวันเดียวกัน ทำให้วง “เอก ดุริยศิลป์” ต้องจัดคนให้ครบเครื่อง การจัดคนถ้ามี 2 งาน โดยส่วนมาก ครูสำเริง จะให้ลูกชาย ไปช่วยควบคุมวงให้

การจัดรูปแบบวงและจำนวนเครื่องดนตรี

ในการจัดรูปแบบวงและจำนวนเครื่องดนตรีนั้น วง “เอก ดุริยศิลป์” จะจัดวงที่ทางเจ้าภาพกำหนดจำนวนเครื่องดนตรีมาก่อน เพราะในบางครั้งทางเจ้าภาพระบุจำนวนเครื่องดนตรีมาเลย เช่น งานศพ ต้องการฆ้องมอญ 9 โค้ง ทางวง “เอก ดุริยศิลป์” ก็ต้องจัดวงปี่พาทย์มอญไป 9 โค้งเช่นกัน สำหรับวงอื่นๆ ที่ต้องไปบรรเลงวันเดียวกัน ก็ต้องดูความเหมาะสมของงานนั้นๆ เช่น ต้องดูสถานที่ในการบรรเลง ดูงานว่าเป็นงานอะไร จัดขึ้นเพื่ออะไร ถ้าเป็นงานที่จัดในห้องเล็ก จำนวนเครื่องหรือรูปแบบวง ก็ต้องเล็กไปด้วย ในบางงานที่ทางเจ้าภาพไม่มีเวทีให้ ทางวง “เอก ดุริยศิลป์” จะจัดเวทีไปเองพร้อมทั้งเครื่องไฟตกแต่งเพื่อความสวยงาม มีการปรับเพลง ทางเพลงจีน เพลงแขก เพลงลาว จะมาเสริมทำนองให้เร็วขึ้น

สำหรับการเดินทางไปบรรเลงดนตรีไทย ของวง “เอก ดุริยศิลป์” เดินทางโดยรถ 6 ล้อ ซึ่งเป็นรถสำหรับขนเครื่องของวง “เอก ดุริยศิลป์” นักดนตรีท่านใด ที่ต้องการเดินทางพร้อมรถของเครื่อง ก็สามารถไปรอได้ที่บ้านครูสำเริง หรือ สามารถไปพบกันที่สถานที่บรรเลงดนตรีได้เลย

ภาพประกอบ 14 รถขนเครื่องดนตรีโดยมีครูสำเริง ภาคบุญมี คอยกำกับดูแล

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ายได้ของวง “เอก ดรุยศิลป์” วงบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ายได้ของวง “เอก ดุริยศิลป์”

งปี่พาทย์เครื่องคู่	เวลา 3 ช.ม.	าคา 6,500 บาท
ตรวงแห่	เวลา 3 ช.ม.	าคา 5,000 บาท
พาทย์มอญ (4 โค้ง)	1 เวลา	ราคา 8,000 บาท

พาทย์มอญ (10 โค้ง)	1 เวลา	ราคา 12,000 บาท
พาทย์มอญ (4 โค้ง)	2 เวลา	ราคา 16,000 บาท
ปี่พาทย์มอญ (10 โค้ง)	2 เวลา	ราคา 24,000 บาท

รายได้ของนักดนตรี วง “เอก ดุริยศิลป์”

ระนาดเอก	350 บาท
ระนาดทุ้ม	350 บาท
ฆ้องมอญ/ฆ้องไทย	350 บาท
ปี่มอญ/ปี่ไทย	350 บาท
เปิงมางคอก/กลองแขก	350 บาท
ตะโพนมอญ/ตะโพนไทย	350 บาท
นักร้อง	350 บาท
เครื่องประกอบจังหวะ	200 บาท

หมายเหตุ ค่าใช้จ่ายที่เหลือจากค่าตัวนักดนตรี จะเป็นค่าพาหนะและค่าบำรุงเครื่องดนตรี

ภาพประกอบ 15 การรับงานบรรเลงวงปี่พาทย์มอญของครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

ภาพประกอบ 16 ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์ครูสำเริง ภาคบุญมี ณ วัดไทยงาม อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

1.7 ศึกษาประเพณีไหว้ครูดนตรีไทยของวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี

คนไทยเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ยึดมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ โดยเฉพาะข้อที่ว่า "กตัญญูกตเวทิตา" คนไทยจึงนับถือและยกย่องว่าชาวภารตะเป็นครู นอกจากนั้นยังสาวลึกไปอีกว่าบรมครูที่แท้จริงของชาวภารตะคือ "เทพเจ้าทั้งหลาย" คนไทยที่มีอาชีพทางด้านการฟ้อนรำ ดนตรี จึงนับถือและยกย่องเทพเจ้าเหล่านั้นเป็นครูของตนด้วย และเมื่อมีโอกาสก็มีการเซ่นสรวงสังเวยบูชาครูอาจารย์ของตน เป็นเหตุให้เกิดประเพณีการไหว้ครูขึ้นสืบต่อจนมาถึงทุกนี้ การไหว้ครูนั้นนอกจากจะมีพิธีทางสงฆ์แล้ว ยังประกอบไปด้วยคาถาโองการ ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องสังเวย กระยาบวช โภชนาหารสุกและดิบ ผลาหารต่างๆ เพื่อเป็นการอุทิศไปถวายแด่บรมครูที่ล่วงลับดับสูญไปแล้ว

ลักษณะและชนิดของการไหว้ครู ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ยึดถือและปฏิบัติ

พิธีไหว้ครูดนตรีไทย นั้นแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ มีดังนี้

1. พิธีไหว้ครู หรือ คำนับครู พิธีนี้นิยมกระทำในตอนแรกสำหรับศิษย์ใหม่ เริ่มเข้าสู่วงการแสดงเป็นการมอบตัวเข้ามาเป็นสานุศิษย์ แต่แขนงวิชานี้มีทั้งครูที่เป็นเทพ และเป็นมนุษย์ธรรมดา จึงมีขั้นตอนผิดแผกแตกต่างไปจากพิธีไหว้ครูของศาสตร์แขนงอื่นๆ

2. พิธีครอบครู พิธีนี้เป็นขั้นที่สอง ต่อจากพิธีไหว้ครู นิยมกระทำต่อเนื่องกันไปเลย เพราะศิษย์ที่มาร่วมในพิธีนั้นมีหลายชั้น หลายรุ่น ศิษย์ที่มีอาวุโสกว่า มีความสามารถมากกว่า ก็จะถือโอกาสขอต่อท่ารำเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง หรือครูผู้กระทำพิธีนัดหมายไว้ก่อนก็ได้ เพราะเชื่อกันว่าการต่อท่ารำในพิธีจะทำให้จดจำได้แม่นยำกว่าปกติ และหากเกิดการผิดพลาดก็ไม่เกิดเสนียดจัญไร

แก่ตัวผู้รำ และเพื่อป้องกันการเกิดการผิดพลาดในครั้งต่อไปอีก จึงขอให้ครู "ครอบครู" ให้เสียก่อน คล้ายกับการสร้างภูมิคุ้มกันไว้ก่อนนั้นเอง

3. พิธีประสิทธิ์ประสาท มีอยู่ 2 ชนิด คือ ประสิทธิ์ประสาทให้เป็นครูคนอื่นได้ เมื่อมีความสามารถถึงขั้น ประสิทธิ์ประสาทให้เป็นครูผู้อื่นและทำหน้าที่แทนครูผู้กระทำพิธีสืบต่อไป

การสืบทอดและคุณสมบัติของผู้ที่จะกระทำพิธี

การที่จะเป็นครูผู้กระทำพิธีได้นั้น บรรดาครูอาจารย์และนาฏศิลป์ทั้งหลาย ยึดถือกฎเกณฑ์คัดเลือกดังนี้

1. ต้องเป็นบุรุษเพศ
2. ต้องฝึกหัดเป็นตัวพระ (ผู้ชาย) หรือยักษ์เท่านั้น
3. มีความรู้ความสามารถทางนาฏศิลป์ ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติมากพอสมควร
4. เคยบรรพชาเป็นพระภิกษุ ในพุทธศาสนามาแล้ว
5. มีความประพฤติเรียบร้อย ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ไม่เสพเครื่องดองของเมาเป็นนิจ
6. ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้กระทำพิธีมาก่อนจริงๆ การสถาปนาตัวเอง ถือว่าเป็นการบังอาจอย่างร้ายแรง

การไหว้ครูนั้น ไทยเรามักจะปฏิบัติการทุกอย่าง ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมกันอย่างไหน คนไทยเรามั่นในความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการีเป็นนิสัย โดยเฉพาะครูบาอาจารย์ไม่ว่าวิชาใด เรามักจะเคารพบูชาระลึกถึงคุณานุคุณ ถ้ามีโอกาสที่จะตอบแทนบุญคุณ ก็มักจะกระทำเสมอ การกระทำที่เป็นการสนองพระคุณนั้น อาจกระทำได้ต่างๆ ตามฐานะและโอกาส อาจช่วยเหลือด้วยเงินทอง ช่วยเหลือการทำงานหรือปฏิบัติ หากครูได้สิ้นชีพไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไป หรือเชิดชูเกียรติคุณในสิ่งที่ครูได้กระทำไว้ให้แพร่หลายเป็นต้น ที่กล่าวมานี้ เป็นกตเวทิคุณที่ศิษย์กระทำด้วยความกตัญญูในวิชาทั่วไป แต่ โดยเฉพาะวิชาที่เป็นศิลปะ การกระทำกตเวทิคุณ ยังแผ่ออกไปถึงเทพเจ้าบูชา นับถือว่าเป็นครูบาอาจารย์ด้วย เพราะฉะนั้นศิษย์เรียนวิชาศิลปะจึงมีกตเวทิคุณอีกอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า "ไหว้ครู" พิธีไหว้ครูนี้ศิลปะประเภทหนึ่งก็มีวิธีการไปอย่างหนึ่ง แตกต่างกันไปตามลักษณะศิลปะวิทยาการทั้งนั้นๆ แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการไหว้ครูของวิชาดนตรีไทยเท่านั้น

การไหว้ครูของดนตรีไทยนั้นก็มีหลายอย่าง เวลาก่อนนอนเราสวดมนต์ไหว้พระแล้วก็ไหว้ครูบาอาจารย์ด้วย นี่ก็เป็นการไหว้ครูโดยปกติวิสัยเราไหว้ทุกวัน จะเป็นวันไหนก็ได้ แต่ถ้าเป็นการประกอบพิธีไหว้ครูที่เป็นพิธีรีตอง มีเครื่องสังเวย มีครูเป็นหัวหน้าอ่านโองการตามแบบแผนอย่างนี้จะต้องทำในวันพฤหัสบดีเท่านั้น เพราะถือว่าพระพฤหัสบดีเป็นครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องปี่พาทย์มีผู้บรรเลงเป็นหมู่คณะ มักจะประกอบพิธีไหว้ครูเป็นประจำปี ส่วนมหาวิทยาลัย หรือธนาคาร หรือสถาบันใดๆก็ตาม มักจะเลือกทำตามโอกาสที่เอื้ออำนวย

เนื่องจากไทยเราเป็นพุทธมามะกะ พิธีไหว้ครูจึงมักจะเริ่มด้วยพิธีสงฆ์ก่อนคือในวันพุธตอนเย็นมักจะมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ รุ่งเช้าวันพฤหัสบดี ถวายอาหารบิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์เสร็จภัตตะกิจแล้ว จึงจะเริ่มพิธีไหว้ครู แต่พิธีสงฆ์นี้ ไม่ได้อยู่ในระเบียบว่าจะต้องมี บ้านใดหรือคณะใดไม่สะดวกจะไม่มีก็ได้ คือเริ่มด้วยการไหว้ครูในวันพฤหัสบดีทีเดียว ซึ่งจะต้องทำในตอนเช้า สถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูควรมีให้กว้างพอที่จะรับศิษย์ยานุศิษย์และผู้ร่วมพิธีจะนั่ง สิ่งที่จะตั้งสำหรับไหว้จะต้องมีที่ตั้งพระพุทธรูปและเครื่องบูชาพร้อมไว้ ทางหนึ่ง ส่วนอีกทางหนึ่งจัดตั้งเครื่องดนตรีไทยต่างๆให้เป็นระเบียบและสวยงามโดยไม่ต้องจัดเป็นวง และจะต้องมีตะโพนลูกหนึ่ง ตั้งอยู่ด้วย เพราะในทางดนตรีไทยถือว่าตะโพนสมมุติ แทนองค์พระประคนธรรพ แต่ถ้าจะมีหน้าโขนตั้งด้วยก็ได้

หน้าโขนที่ควรจะตั้งคือ หน้าฤาษี พระประคนธรรพ พระวิษณุกรรม พระปัญจสีขร พระพิราพ แต่ถ้าจะเพิ่มหน้าพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระคเณศอีกด้วยก็ยิ่งดี

ส่วนเครื่องบูชากระยาบวชก็มี ดอกไม้ ธูปเทียน หัวหมู ไก่ เป็ด กุ้ง ปลา บายศรีปากชาม ขนมต้มแดง ต้มขาว ผลไม้ต่างๆ หากว่าในพิธีนั้นไหว้พระพิราพด้วย ก็จะต้องมีเครื่องดิบ อีกชุดหนึ่งเหมือนกับเครื่องสุก ดั่งที่ได้กล่าวแล้ว เครื่องสังเวยเหล่านี้จะมีอยู่เป็นคู่หรือเพิ่มเติมอย่างไรก็ได้อีกอย่างหนึ่งก็คือขันกำนัล ซึ่งมีขันล้างหน้าใส่ดอกไม้ธูปเทียนผ้าขาวหรือผ้าเช็ดหน้า และเงินกำนล ซึ่งโบราณใช้ 6 บาท ถ้าจะมีปี่พาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบด้วยก็ได้ แต่จะต้องมีขันกำนลเช่นเดียวกันให้ผู้บรรเลงปี่พาทย์ครบทุกๆคน ทั้งวง ครูผู้กระทำพิธีจะต้องนุ่งขาวห่มขาว เมื่อได้จุดธูปเทียนบูชาเสร็จแล้วครูก็จะทำน้ำมนต์ ในขณะนั้นศิษย์และผู้ร่วมพิธีจุดธูปเทียนบูชา อธิษฐานตามแต่จะประสงค์แล้วครูผู้กระทำพิธีจะเริ่มกล่าวโองการนำให้ผู้เข้าร่วมพิธีว่าตาม ซึ่งเริ่มด้วยบูชาพระรัตนตรัย และพิธีไหว้ครูบาอาจารย์ บิดามารดา ขอพรต่างๆ ตามแบบแผน ซึ่งแต่ละครู แต่ละอาจารย์อาจผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง แล้วปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ตามที่ครูผู้กระทำพิธีนั้นจะเรียก ต่อจากนั้น ก็กล่าวถวายเครื่องสังเวย แล้วเว้นระยะสักครู่หนึ่ง จึงได้กล่าวลาเครื่องสังเวย ต่อจากนั้นครูผู้เป็นประธานจะประพรมน้ำมนต์และจะเจิมเครื่องดนตรีและหน้าโขนต่างๆ จนครบถ้วน หลังจากนั้นจึงจะประพรมน้ำมนต์และเจิมให้แก่ศิษย์และผู้ร่วมพิธี เป็นอันเสร็จพิธีไหว้ครู หลังจากพิธีไหว้ครูแล้ว จึงจะถึงพิธี “ครอบ” ซึ่งจะทำติดต่อกันไป

การไหว้ครูตามแบบแผนของไทย ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ยึดถือและปฏิบัติ นั้น มีอยู่ 3 ภาค คือ

ภาคที่ 1 เป็นการไหว้ครูอย่างง่าย ไม่ต้องมีพิธีรีตอง ใช้สำหรับผู้เริ่มหัดดนตรี ผู้ที่จะฝากตัวเป็นศิษย์หาดอกไม้ ธูปเทียน มาเป็นเครื่องคำนับครู ครูก็จะนำธูปเทียนนั้นจุดบูชาครูที่สมมติว่าเป็นเทวดา โดยว่าคาถาให้ศิษย์ว่าตาม แล้วก็จับมือศิษย์ให้ตีเครื่องดนตรีตามที่ประสงค์จะหัดกัน การหัดเรียนเริ่มต้นด้วยวันพฤหัสบดีหรือวันอาทิตย์ ซึ่งถือว่าเป็นวันครู การที่ได้จุดธูปเทียนบูชาครูเทวดา ก็เพื่อขอให้มีความเฉลียวฉลาดในวิชาที่เรียน และเป็นการปฏิญาณตนว่าจะเป็นศิษย์ที่ดีมีความเคารพครูผู้ฝึกสอนทุกเมื่อ เมื่อศิษย์หัดเพลงต่างๆตามที่ได้กำหนดไว้แล้ว จนครูเห็นว่ามีฝีมือที่จะออกงานได้ดีแล้ว ก็จะต้องทำพิธีไหว้ครูภาคที่ 2 ต่อไป

ภาคที่ 2 ภาคนี้ใช้เฉพาะผู้ที่เป็นดนตรีแล้ว ศิษย์จะต้องหาเครื่องกระยาบวชสังเวย เพื่อเซ่นสรวงครูเทวดาด้วย เครื่องสังเวยที่จะต้องมีคือศีรษะสุกร 1 ศีรษะ เป็ดสุกทั้งตัว ไก่สุกทั้งตัว บายศรีปากชาม 1 คู่ขนมต้มแดง ต้มขาว คันหลาว หูช้าง กล้วยสุก มะพร้าวอ่อน และผลไม้ต่างๆ สำรับคาวหวาน เหล้าข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน กระแจะ ผ้าขาว ขันล้างหน้าและขันทำน้ำมนต์ครู ผ้าสีชมพูสำหรับเป็นผ้าหน้าโขนและเงินกำนล 6 บาท หลังจากนั้นก็จะทำพิธีไหว้ครูตามขั้นตอนที่ 2 ภาคที่ 3 เป็นพิธีขั้นสุดท้าย คือการครอบ พิธีนี้ทำเฉพาะผู้เรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง และผู้ที่ต้องการจะเป็นครูฝึกสอนศิษย์ต่อไปเป็นพิธีขอกรรมสิทธิ์ต่อครู ผู้ที่ขอครอบต้องหาเครื่องสังเวยเหมือนภาคที่ 2 ทำพิธีเหมือนกัน แต่ตอนท้ายครูจะเรียกศิษย์มาทำพิธีครอบ คือ ให้ศิษย์ถือเครื่องบูชาทุกชนิดที่ทำไว้เข้ามาหาครู ศิษย์กราบลง 3 ครั้ง ครูว่าคาถาบูชาครูเทวดาให้ศิษย์ว่าตาม ครูส่งเครื่องดนตรีเหล่านั้นให้แก่ศิษย์และให้พรให้ศิษย์นั้นเจริญรุ่งเรืองเป็นครูผู้อื่นได้ต่อไป ผู้ที่จะเข้าพิธีครอบนี้จะต้องมีอายุอันสมควร (ไม่ต่ำกว่า 25 ปี) พอที่จะสั่งสอนผู้อื่นได้แล้ว ครูจึงจะครอบได้ ถ้าผู้นั้นต้องการจะเป็นหัวหน้าในการประกอบพิธีไหว้ครูก็ต้องท่องตำราไหว้ครูจนขึ้นใจและขอกรรมสิทธิ์ต่อครู ครูก็จะประสิทธิ์ประสาทให้ แต่ศิษย์นั้นจะถือมั่นไว้ว่า ตราบใดที่ครูของตนยังมีชีวิตอยู่สามารถจะไปทำการไหว้ครูตามที่ต่างๆได้ ศิษย์นั้นจะไม่ยอมทำพิธีไหว้ครูให้แก่ผู้อื่นต้องให้ครูของตนเป็นผู้ประกอบพิธีนั้น เว้นแต่ครูอนุญาตให้ตนทำแทนจึงจะประกอบพิธีนั้นได้

ในเรื่องการรับมอบฉันทะให้เป็นผู้กระทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยและครอบประสิทธิ์ประสาทนี้ แรกเริ่มเดิมทีอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ศึกษาวิชาดนตรีหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาตั้งแต่ พ. ศ. 2469 และหลวงประดิษฐ์ไพเราะ ก็เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทให้แก่ท่านเป็นผู้กระทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และประสิทธิ์ประสาทให้แก่ศิษย์ได้เป็นคนแรกในสมัยที่หลวงประดิษฐ์ไพเราะยังมีชีวิตอยู่ เคยมีผู้ไปขอให้อาจารย์มนตรีไปเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อาจารย์มนตรีจึงไปขออนุญาตจากหลวงประดิษฐ์ไพเราะ ซึ่งหลวงประดิษฐ์ไพเราะก็ยินดีอนุญาตให้ทำพิธีได้ และยังอนุญาตให้อาจารย์มนตรี เป็นผู้กระทำพิธีไหว้ครูได้ในครั้งต่อๆไปโดยไม่ต้องขออนุญาตจากท่านอีก

การเป็นศิษย์มีครูทางดนตรีไทยนั้น จะต้องมีการไหว้ครูและครอบครู วิธีการเข้าฝากตัวเป็นศิษย์ตั้งสำนักสามัญชนและราชสำนัก มีวิธีการฝากตัวเข้าเป็นศิษย์วิธีเดียวคือ ผู้ใดจะเข้าศึกษาดนตรีไทยกับครูคนใด จะต้องฝากตัวเข้าเป็นศิษย์ ในการเรียกอย่างหนึ่งว่า"ไหว้ครู"หรือ"ครอบครู" ตามขนบประเพณีอย่างเก่าที่ได้ปฏิบัติการต่อมา คำว่าครูในทางดนตรีไทยนั้นมีความหมาย 3 ประการคือ

1. ครูหมายถึงบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้วิชาดนตรีไทยให้แก่ศิษย์

2. ครูหมายถึงเทพพรหมฤาษี และอสูรเช่นพระนารายณ์ พระอิศวร พระคเณศ พระปัญจสิงขร พระประคนธรรพ พระวิษณุกรรม พระครูพิราพ และฤาษีทั้ง 7 องค์นั้นเป็นครูทางดนตรีไทยทั้งสิ้น

3. ครูพักลักจำ หมายถึงครูที่เราไปแอบตามเอาเพลงของท่านมา ไม่ว่าจะจำทางหรือวิธีปฏิบัติเป็นพิเศษ หรือจำลูกเด็ดต่างๆของท่านมาก็ตามถือว่าเป็นครูพักลักจำซึ่งในการไหว้ครูจะต้องนึกถึงครูเหล่านี้ด้วย

คุณค่าของการไหว้ครู

1. เป็นการรักษาประเพณีมันเป็นวัฒนธรรมอันดีของไทยไว้ให้ยืนยงต่อไป

2. เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีอันเป็นเครื่องหมายของดนตรีเป็นแบบอย่างส่งเสริมให้ศิษย์รุ่นต่อไปได้ปฏิบัติเป็นเยี่ยงอย่าง

3. เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างดุริยางคศิลปินด้วยกัน

4. เป็นการบำรุงขวัญของผู้ที่ได้ในพิธีไหว้ครูและครอบ

5. เป็นการร่วมทำบุญแผ่กุศลไปให้บรรพบุรุษและครูอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว

6. เป็นการอบรมจรรยาให้ศิษย์มีความเคารพมั่นอยู่ในครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้

7 เป็นการปลุกให้ศิษย์มีความเชื่อมั่นในวิชาความรู้ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทให้

8. เป็นการให้อภัยโทษให้กันในระหว่างครูกับศิษย์

การเตรียมการไหว้ครูดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ขั้นตอนที่ 1 พิธีสงฆ์

เมื่อบ้านครูสำเริง ภาคบุญมีจะมีการไหว้ครูดนตรีไทย ส่วนมาก ครูสำเริง ภาคบุญมี จะยึดถือและกำหนดในวันที่มีข้างขึ้นด้วยตัวเลขที่สูงที่สุด จะมีพิธีไหว้ครูดนตรีและมีพิธีสงฆ์ ก็ต้องจัดหาบุคคลที่จะไปนิมนต์พระสงฆ์แต่เนิ่นๆ เพื่อท่านจะได้ไม่ติดภารกิจรับนิมนต์ นัดวันเวลาที่จะไปนิมนต์ให้เรียบร้อยการนิมนต์พระสงฆ์ ส่วนมาก ครูสำเริงจะนิมนต์มา 9 รูป เมื่อใกล้วันที่จะประกอบพิธี ก็จะไปทบทวนกับท่านอีกครั้งหนึ่ง ณ สถานที่สำหรับประกอบพิธีจะมีบริเวณกว้างขวางพอที่จะให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้นั่งพอจัดตั้งโต๊ะหมู่ พร้อมเครื่องบูชา ตั้งพระพุทธรูปและอาสน์สงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ไว้ด้านหนึ่ง โต๊ะหมู่บูชาที่ตั้งพระพุทธรูปจะอยู่ด้านขวามือของพระสงฆ์วนด้ายสายสิญจน์จากพระสงฆ์เวียนรอบบริเวณที่ประกอบพิธีไหว้ครูกลับมาจบลงที่พระพุทธรูป และนำกลุ่มสายสิญจน์ที่เหลือใส่พานไว้ตรงอาสน์สงฆ์รูปแรก เพื่อจะใช้เวลาเจริญพระพุทธมนต์ หน้าอาสนะสงฆ์รูปแรก ตั้งบาตรน้ำมนต์ เครื่องบรรจุน้ำสำหรับทำน้ำมนต์พร้อมเทียนท้ำนามนต์ มีกำหญ้าคาหรือกิ่งมะยมมัดเป็นกำ ไว้สำหรับทำน้ำมนต์ เครื่องถวายพระ เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งจัดถวายในตอนเย็นวันพุธที่พระมาเจริญพระพุทธมนต์ หรือบางครั้งจะถวายในตอนเช้าวันพฤหัสบดีหลังจากเสร็จภัตตกิจแล้ว เครื่องถวายพระ ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน ปัจจัยหรือจะมีสิ่งของอื่นๆร่วมอีกก็ได้ตามแต่สิ่งที่ได้เตรียมไว้

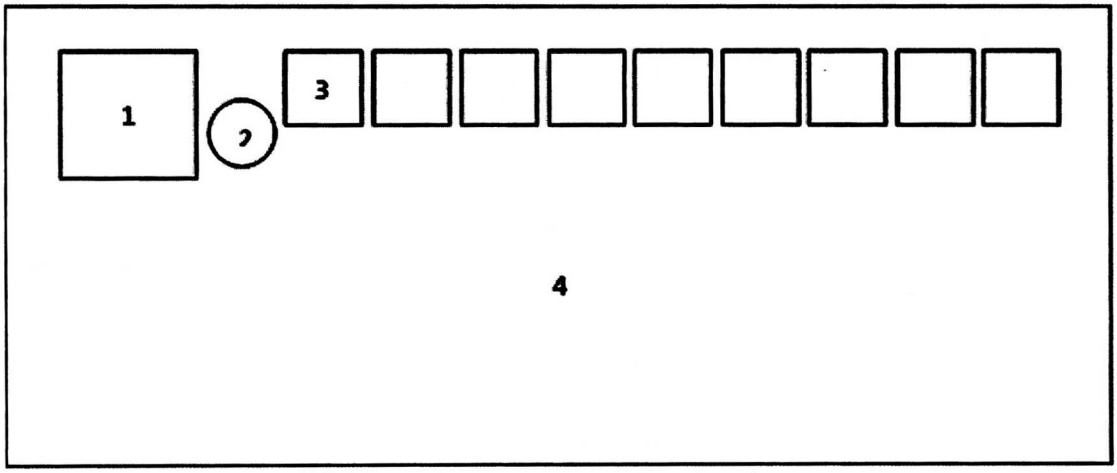

ภาพประกอบ 17 แผนผังพิธีสงฆ์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

1. โต๊ะหมู่บูชา
2. สายสิญจน์และบาตรน้ำมนต์
3. อาสน์สงฆ์
4. ที่นั่งผู้ร่วมพิธี

ขั้นตอนที่ 2 สถานที่ประกอบพิธี

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้จัดสถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งมีบริเวณกว้างขวางมากๆ เพื่อให้พอที่บรรดาศิษยานุศิษย์และผู้ที่จะร่วมพิธีได้นั่งพอสบาย เนื่องจากพิธีไหว้ครูดนตรีไทยใช้เวลาในการประกอบพิธีนานพอสมควร และจัดสถานที่สำหรับตั้งศรีษะครู โดยมีการจัดยกขึ้นสูงทำลดหลั่นให้ถูกต้อง ระดับชั้นสูงต่ำของศีรษะเทพเจ้าที่เราอัญเชิญมาตั้ง และตั้งเป็นหมวดหมู่ศรีษะเทพเจ้าที่เชิญมาตั้งในการประกอบพิธีไหว้ครู อาจจะไม่ครบถ้วนตามที่อยู่ในคำอ่านโองการไหว้ครู สำหรับการไหว้ครูดนตรีไทยมีการเชิญมาตั้งได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระวิสสุกรรม พระปัญจสิขร พระประคนธรรพ พระครูฤาษี พระคเณศ พระพิราพ หรือ ผู้ที่มาร่วมอาจจะนำมาร่วมตั้งบนชั้นวางศรีษะครูในวันงานก็ได้ โดยจะจัดสถานที่ตั้งเผื่อเอาไว้ดังนี้

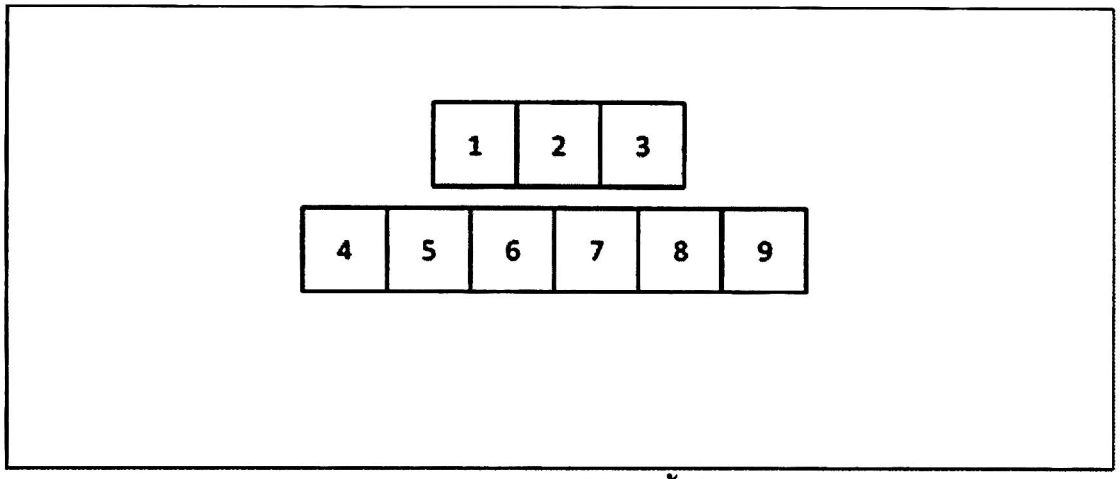

ภาพประกอบ 18 ผังการตั้งศีรษะ

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

1. พระนารายณ์
2. พระอิศวร
3. พระพรหม
4. พระปัญจสิขร
5. พระวิสสุกรรม
6. พระปรคนธรรพ
7. พระครูฤาษี
8. พระคเณศ
9. พระพิราพ

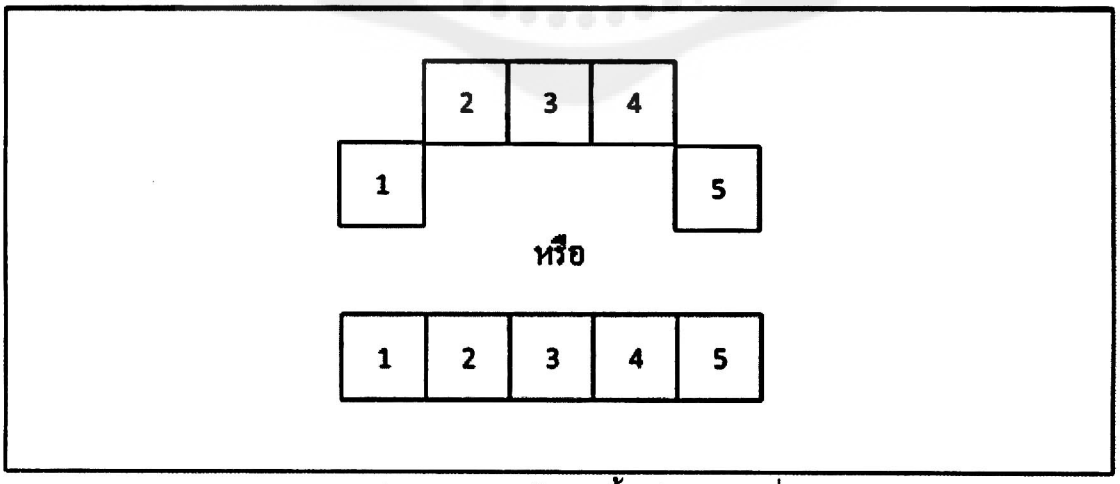

ภาพประกอบ 19 ผังการตั้งศรีษะ แบบที่ 2

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

1. พระครูฤาษี
2. พระปรคนธรรพ
3. พระวิสสุกรรม
4. พระปัญจสิขร
5. พระพิราพ

เบื้องต่ำลงมาจากการสร้างศีรษะครู จะเป็นรูปภาพครูบาอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเครื่องดนตรีต่างๆ ที่มีอยู่ ให้ดูสวยงามไม่ต้องเป็นวงที่ใช้บรรเลง ตั้งเครื่องเว้นช่องสำหรับให้ประธานประกอบพิธี เดินได้ เมื่อเวลาเจิมแป้งกระแจะ

พื้นต่ำลงมาจากเครื่องดนตรีเล็กน้อย เป็นบริเวณกว้างพอให้ตั้งเครื่องสังเวยได้ครบถ้วน และต่อลงมาเป็นที่นั่งประธานประกอบพิธีไหว้ครู

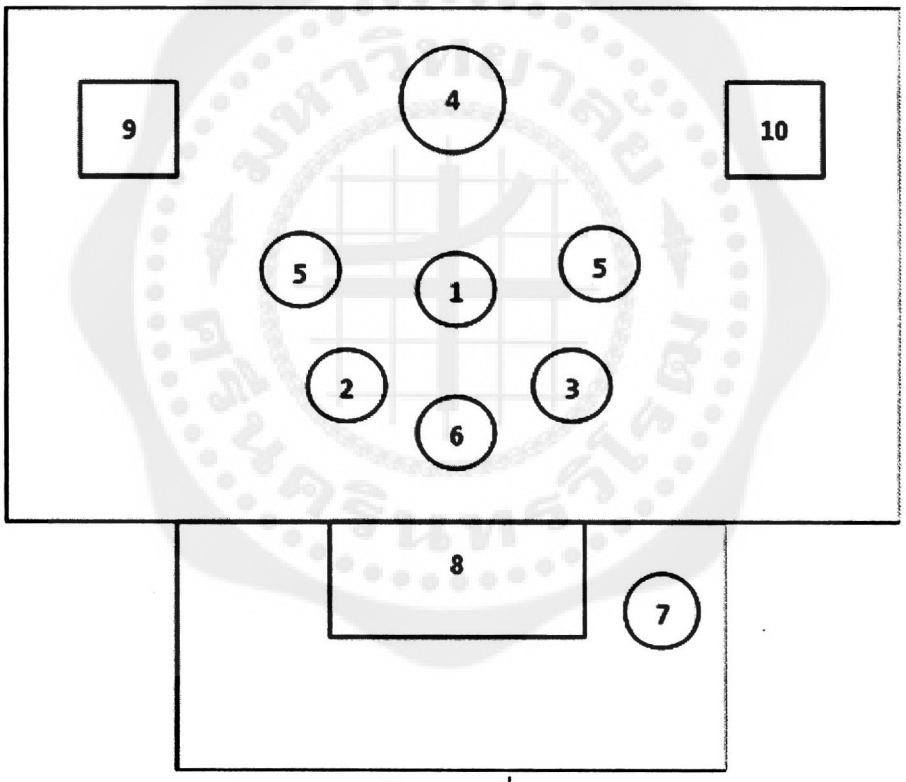

ภาพประกอบ 20 ผังแสดงเครื่องบูชาของประธาน

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

1. เทียนชัย
2. เทียนทอง
3. เทียนเงิน

4. ขันกำนล
5. แจกันดอกไม้
6. กระถางธูป
7. บาตรน้ำมนต์
8. หมอนกราบ
9. เครื่องสังเวยสุก
10. เครื่องสังเวยดิบ

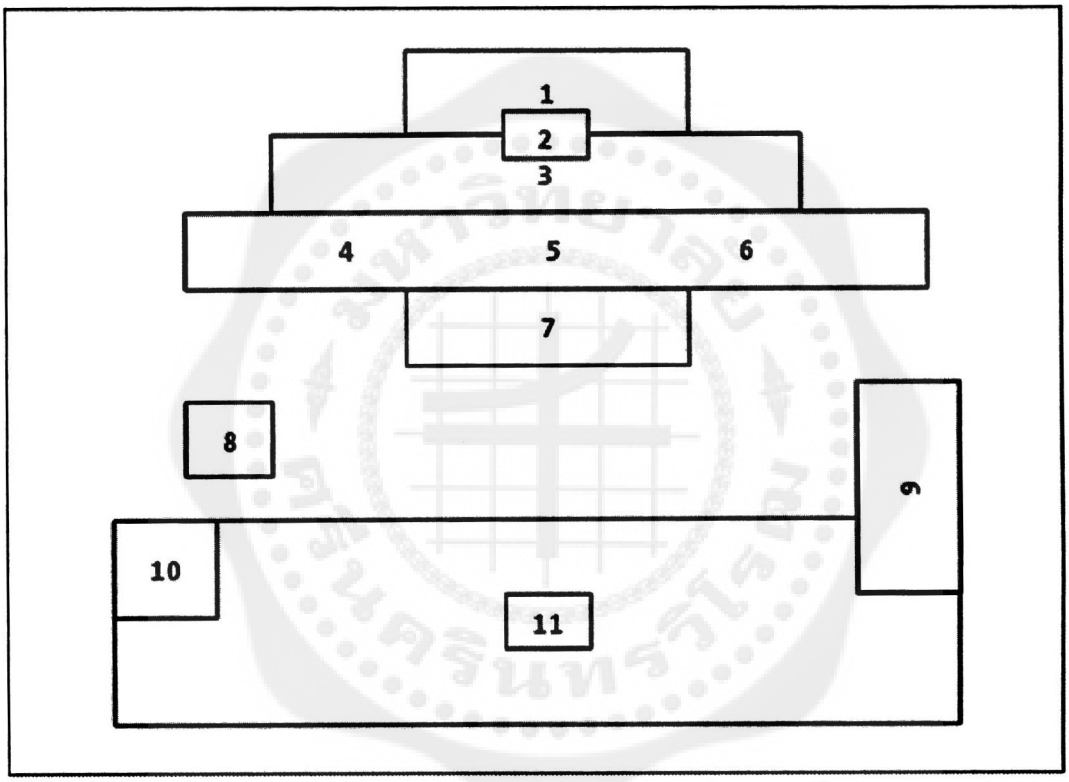

ภาพประกอบ 21 ผังบริเวณประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2560.

1. ศีรษะครู
2. ตะโพน
3. รูปครูและเครื่องดนตรี
4. เครื่องสังเวยสุก
5. เครื่องบูชาประธาน
6. เครื่องสังเวยดิบ
7. ที่นั่งประธาน

8. โต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป

9. วงปี่พาทย์บรรเลงในพิธีไหว้ครู

10. สถานที่สำหรับประธานของงาน

11. ผู้ร่วมพิธีและผู้รับเชิญ

ขั้นตอนที่ 3 อุปกรณ์

อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะต้องเตรียมจัดหาเพื่อใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ประกอบด้วย

1. พระพุทธรูป

2. ศีรษะครู

3. ภาพครู

4. โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

5. แท่นบูชา

6. เครื่องดนตรี

7. เครื่องสังเวย

8. บาตรน้ำมนต์

9. เครื่องทำน้ำมนต์ ประกอบด้วย เทียนขี้ผึ้งแท้ทำน้ำมนต์หนัก 1 บาท ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม ลูกมะกรูด หญ้าคา (สำหรับพรมน้ำมนต์)

10. โถแป้งกระแจะประกอบด้วย แป้งกระแจะ น้ำอบไทย น้ำอบปรุง (ให้พอกับผู้เข้าพิธี)

11. ผ้าขาวสำหรับปูแท่นบูชา ปูนั่ง (สำหรับประธาน) 1 เมตร ปูกราบ (สำหรับประธาน) 1 เมตร ปูรองตะโพน 1 เมตร รัดอกตะโพน 2 เมตร 2 ผืน (ที่ตั้งแท่นบูชาและที่วงปี่พาทย์) สำหรับประธานนุ่ง 7 เมตร (หรือให้ยาวพอสำหรับประธานนุ่งห่ม)

12. เครื่องดนตรีสำหรับใช้บรรเลงประกอบพิธี

13. บาตรน้ำมนต์

14. เชิงเทียนชัย เชิงเทียนทอง เชิงเทียนเงิน

15. กระถางรูป

16. หมอนกราบ

17. พวงมาลัยคล้องศีรษะครู และเครื่องดนตรี

18. ขันกำนลสำหรับประธานประกอบพิธีประกอบด้วยขันล้างหน้า (เส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 6 นิ้ว) ผ้าเช็ดหน้าสีขาว ดอกไม้ ธูป เทียน เงินกำนล

17. ขันใส่ข้าวตอกดอกไม้

18. ด้ายสายสิญจน์

19. ขันกำนลเท่าจำนวนนักดนตรี

20. เทียนชัยหนัก 9 บาท เทียนเงินหนัก 6 บาท เทียนทองหนัก 6 บาท

21. ผ้าหน้าโขนเท่ากับจำนวนเครื่องดนตรีที่นำมาเข้าพิธีไหว้ครู

ขั้นตอนที่ 4 ข้อกำหนดในการเชิญบุคคลสำคัญมาในพิธี

บุคคลสำคัญที่จะต้องเชิญในการประกอบพิธีไหว้ครูทุกครั้งคือ

1. ประธานของงานคือผู้เป็นใหญ่ในการจัดงาน

2. ประธานประกอบพิธีไหว้ครู คือผู้ที่จะอ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครู ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะประกอบพิธีได้ถูกต้อง และเป็นผู้ที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์และผู้เข้าร่วมพิธี

3. ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู คือผู้ที่เคยเรียนร่ำเรียนเพลงหน้าพาทย์จมีความรู้ความสามารถในการบรรเลงเพลง ซึ่งประธานประกอบพิธีไหว้ครูจะเรียกให้บรรเลงในเวลาไหว้ครูได้ถูกต้อง

4. ผู้มีความศรัทธาและศิลปินนักดนตรีเพื่อเข้าร่วมพิธี

ขั้นตอนที่ 5 การจัดเตรียมเครื่องสังเวย

เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาเครื่องสังเวยในการบูชาครูต้องจัดให้ครบถ้วนถูกต้องตามแบบแผนที่โบราณในการได้กำหนดไว้ประกอบด้วย

1. หัวหมู ดิบ – สุก
2. เป็ด ดิบ – สุก
3. ไก่ ดิบ – สุก
4. แป๊ะซะ ดิบ – สุก
5. กุ้ง ดิบ – สุก
6. ปู ดิบ – สุก
7. น้ำจิ้ม
8. บายศรีปากชาม
9. กล้วยน้ำ
10. มะพร้าวอ่อน
11. ขนมต้มแดง
12. ขนมต้มขาว
13. ขนมคันหลาว
14. ขนมหูช้าง
15. บุหรี่หมากพลู
16. เหล้าโรง

17. น้ำ
18. ขนมชั้น
19. ขนมถ้วยฟู
20. ผลไม้ 9 อย่าง (มังคุด ละมุด พุทรา มะไฟ ห้ามใช้)
21. ทุเรียน
22. ขนุน

ขั้นตอนที่ 6 การจัดเตรียมผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูและครอบครู

การเตรียมตัวผู้รับการครอบ เมื่อศิษยานุศิษย์แห่งการดนตรีไทยมีความประสงค์จะขอรับการครอบเพื่อเริ่มการเรียนวิชาดนตรี การต่อเพลงหน้าพาทย์ก็ตาม สิ่งที่จะต้องเตรียมพร้อมเมื่อเข้าไปขอรับการครอบต่อประธานประกอบพิธีไหว้ครูก็คือ

1. ขันล้างหน้าขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 นิ้ว
2. ผ้าเช็ดหน้าสีขาว
3. ดอกไม้ ธูป เทียน
4. เงินกำนล โดยนำรายการที่ 2-3 และ 4 ใส่ไว้ในขันล้างหน้า

ภาพประกอบ 22 การจัดตั้งเครื่องดนตรีพิธีไหว้ครูดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

กำหนดการในวันประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

07.00 น.	พิธีสงฆ์ในภาคเช้า
07.00 - 08.30 น.	บุคคลสำคัญ แขกผู้มีเกียรติ และบรรดาศิษยานุศิษย์ มาเข้าร่วมพิธีไหว้ครู
07.30 – 08.50 น.	บรรเลงวงดนตรีไทยและอังกะลุง จากนักเรียนโรงเรียนต่างๆ เพื่อรอเวลาประกอบพิธีไหว้ครู
08.50 น.	ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ นั่งประจำวงดนตรีไทยประกอบพิธี

09.00 น. เริ่มพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
10.30 น. พิธีเจิมหน้า ให้กับบุคคลสำคัญและศิษยานุศิษย์
11.30 น. พิธีครอบครู และ พิธีจับมือฆ้องเพลงสาธุการ, ตระโหมโรง, โหมโรงกลางวัน ตามลำดับ
12.00 น. รับประทานอาการกลางวัน และ ชมการบรรเลงดนตรีไทยจากโรงเรียนต่างๆ
13.00 น. การรับมอบของที่ระลึกจากผู้ใหญ่ในหน่วยงานใกล้เคียง
14.00 น. พิธีลาครู
14.15 น. เสร็จพิธี

ภาพประกอบ 23 การรับมอบของที่ระลึก จากบุคคลสำคัญในพิธีไหว้ครู

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2559.

1.8 ศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปเผยแพร่ต่อชุมชน

ในการศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อชุมชน ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาบทบาทของดนตรีไทยที่มีต่อชุมชน วัด โรงเรียน อาชีพและเศรษฐกิจ ซึ่งได้มีส่วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงในการใช้ชีวิตประจำวัน ดังบทบาทต่อไปนี้

บทบาทของวงดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ที่มีต่อชุมชน

วิถีชีวิตของชาวอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ปัจจุบันยังคงเหมือนเดิมคือ อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม รวมทั้งการให้ดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน กล่าวคือ การใช้ดนตรีไทยเป็นส่วนหนึ่งในพิธีการต่างๆ แต่ด้วยในปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ในส่วนด้านพิธีกรรมต่างๆ ได้ถูกปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่างๆ ให้สอดคล้องกับประเพณีและวัฒนธรรมเช่นเดียวกับชุมชนบ้านหนองจอกใหญ่ วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมียังคงรักษาวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม มาจนถึงปัจจุบันนี้ และยังคงมี

บทบาทในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและการแสดงต่างๆ เช่นการบรรเลงดนตรีไทยในงานทำบุญตามวัดวาอารามต่างๆ ทั้งพิธีทอดกฐิน พิธีเทศน์มหาชาติ งานบวช งานแต่งงาน งานพิธีบูชาครู งานฉลองต่างๆ จนกระทั่งงานศพ

บทบาทของวงดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ที่มีต่อโรงเรียน

ด้วยในสมัยนี้ โรงเรียนมีความเปิดกว้างในด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะมีทางด้านเทคโนโลยีที่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน จนกระทั่ง ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทั้งการฟ้อนรำและการเล่นดนตรีไทยในโรงเรียน วงดนตรีไทยบ้าน ครูสำเริง ภาคบุญมี ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนด้านดนตรีไทย กล่าวคือ ผู้ควบคุมวงดนตรีไทย ครูสำราญ ภาคบุญมี ได้มีบทบาทในการเป็นอาจารย์สอนดนตรีไทย ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดหนองผักชี โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ สอนนักเรียนจนนักเรียนสามารถบรรเลงดนตรีไทยในบทเพลงต่างๆได้อย่างมากมาย ทำให้โรงเรียนมีวงดนตรีไทยสามารถบรรเลงได้ทุกครั้งที่มีพิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานไหว้ครู งานวันพ่อ งานวันแม่ งานวันจบการศึกษาและงานต่างๆ อีกมากมาย

บทบาทของวงดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ที่มีต่ออาชีพ

เรื่องความสำคัญของประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ยังคงมีความเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งอาจจะไม่รุ่งเรืองอย่างเมื่อ 10 ปีที่แล้ว แต่ก็นับว่าวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่นักดนตรีได้เป็นอย่างดี นักดนตรีสามารถนำรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว และยังเป็นอาชีพที่ได้รักษาด้านวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ราคาจ้างในการบรรเลงดนตรีไทย มีรายได้ต่อวงตั้งแต่ 5000 บาทขึ้นไป หรือมากกว่านั้น ซึ่งทั้งนี้จะถูกหักค่ารถและค่าใช้จ่ายบางส่วนและหารกับจำนวนนักดนตรี โดยในแต่ละวันอาจมีงานที่เข้ามา 3-4 งานซ้อนกัน ทำให้นักดนตรีแต่ละคน มีรายได้ที่ดี ถึงแม้ว่ารายได้ของนักดนตรีจะไม่มั่นคงนัก นักดนตรีไทยในวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ก็ยังรักอาชีพนี้และคงสืบทอดดนตรีไทยวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี จนกว่าจะไม่มีงานให้ไปเล่นอีก

ศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม ศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้นำพานักเรียนที่มาร่วมในวงดนตรีไทย ออกงานการแสดงด้านดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา ต่างๆ อีกทั้งผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปเผยแพร่ต่อชุมชนอีกด้วย โดยได้ศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ พิธีกรรมเทศน์มหาชาติ ณ วัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการทำบุญจึงทำกันอย่างรวดเร็ว มักทำกันโดยมีการสวดมนต์เลี้ยงพระในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นระยะเวลา

สั้นๆ ดังนั้น ปี่พาทย์ จึงหมดบทบาท สำหรับดนตรีประกอบพิธีกรรมส่วนนี้ เว้นแต่ในกรณีที่เจ้าภาพที่มีฐานะทางการเงินสูง จึงมักจัดให้มีปี่พาทย์เป็นวงดนตรีประกอบพิธีกรรมด้วย งานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนามักจะใช้วงปี่พาทย์เป็นวงดนตรีประกอบ เช่นประเพณีการเทศน์มหาชาติ และการเทศน์มหาชาติ อีกแบบหนึ่งที่เรียกว่ามหาชาติทรงเครื่อง หรือ มหาชาติออกตัว โดยจัดขึ้นเพื่อที่จะเชิญชวนพุทธศาสนิกชน ได้มีโอกาสสร้างกุศล และเพื่อให้เป็นการสมจึงเกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จึงนิยมจัดผู้แสดงประกอบตามเนื้อหาของเรื่องที่ใช้ในการแสดงธรรม คือเรื่องพระเวสสันดร มักใช้ผู้แสดงประกอบในกัณฑ์ชูชก จุลพนมหาพน กุมาร และมัทรี ดนตรีจะทำหน้าที่บรรเลงประกอบการเทศน์จบในแต่ละกัณฑ์ อีกทั้งยังต้องบรรเลงประกอบการแสดงของตัวแสดงจากเรื่องดังกล่าว การบรรเลงประกอบในแต่ละกัณฑ์ปีพาทย์ยังคงใช้เพลงประกอบกัณฑ์ดังนี้

กัณฑ์ทศพล	เพลงสาธุการ
กัณฑ์หิมพานต์	เพลงตวงพระธาตุ
กัณฑ์ทานกัณฑ์	เพลงพญาโศก
กัณฑ์วนปเวส	เพลงพญาเดิน
กัณฑ์ชูชก	เพลงเช่นเหล้า
กัณฑ์จุลพน	เพลงรัวสามลา
กัณฑ์มหาพน	เพลงเชิดกลอง
กัณฑ์กุมาร	เพลงเฉิดฉิ่ง เพลงโอด
กัณฑ์มัทรี	เพลงทยอย เพลงโอด
กัณฑ์สักบรรพ	เพลงเหาะ
กัณฑ์มหาราช	เพลงกราวนอก
กัณฑ์ฉกษัตริย์	เพลงตระนอน
กัณฑ์นครกัณฑ์	เพลงกลองโยน เพลงเชิด

การบรรเลงประกอบการเทศน์มหาชาตินั้น ในส่วนที่เป็นเพลงที่นักดนตรีบางวง ไม่สามารถเล่นและบรรเลงได้ จะเปลี่ยนเพลงเองตามความเหมาะสมที่นักดนตรีไทยสามารถบรรเลงได้ การบรรเลงประกอบเทศน์มหาชาติออกตัวหรือมหาชาติทรงเครื่อง ส่วนมากปี่พาทย์มักทำหน้าที่บรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงของตัวละครในเรื่องพระเวสสันดร เพลงที่ใช้เป็นเพลงหน้าพาทย์ง่ายๆ เช่น โอด เชิด รัว และการบรรเลงประกอบการร้องกลอนสดแบบอย่างลิเก

ประเพณีบวชนาค นอกจากจะมีพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังมีพิธีกรรมย่อยอีก เช่น แห่นาค อาบน้ำนาค ทำขวัญนาค งานเลี้ยงรื่นเริง ในแต่ละพิธีย่อยนั้น นิยมใช้ดนตรีประกอบพิธี ตามความเหมาะสมโดยตลอด ปัจจุบันยังได้พบเห็นอยู่บ้าง ถึงแม้ว่าจะไม่มีมากนัก สำหรับการใช้วงปี่พาทย์ประกอบในพิธีดังกล่าว แต่เนื่องจากสังคมของคนบ้านหนองจอกใหญ่ ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี อยู่ในลักษณะที่เป็นสังคมดนตรีไทย คนทั่วไปมักพบเห็นดนตรีไทย ฟังดนตรีไทยบ้างพอสมควร จึงมีผู้นิยมใช้วงปี่พาทย์สำหรับประกอบพิธีกรรมในประเพณีบวชนาคอยู่บ้าง

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย เมื่อสภาพสังคมเศรษฐกิจและการเมืองตลอดจนความนิยมในการใช้ดนตรีไทยในการประกอบพิธีกรรม ในการดำเนินชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนบ้านหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ก็ปรับเปลี่ยนไป พิธีกรรมต่างๆ มักถูกดนตรีตะวันตกคุกคาม ทำให้วัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไป เหลือแต่เพียงพิธีกรรมการตายเท่านั้น ที่ยังนิยมใช้กันอยู่ เพื่อเป็นการประโคม และมักจะใช้วงปี่พาทย์มอญมากกว่าการใช้วงปี่พาทย์นางหงส์เหมือนอย่างแต่ก่อน

ภาพประกอบ 24 ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล ครูสำเริง ภาคบุญมี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ภาพประกอบ 25 วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี บรรเลงประกอบพิธีกรรมตักบาตรข้าวต้มลูกโยน ณ วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2. ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลายตามโรงเรียนในท้องถิ่น ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี

ตารางเวลาการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยตามโรงเรียนในท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี

วัน	เวลา 9.00 - 12.00 น.	เวลา 12.30 – 13.30 น.	เวลา 14.00 – 17.00 น.	หมายเหตุ
วันจันทร์			โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง ตำบล หนองยาว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี	
วันพุธ			โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี	
วันศุกร์	โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี		โรงเรียนวัดหนองจิก ตำบลหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี	

สำหรับการสอนแบบโบราณ หรือเรียกการถ่ายทอดดนตรีไทยแต่ครั้งอดีตการถ่ายทอดแบบ ท่องจำ จึงถือเป็น เอกลักษณ์ในวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทย ซึ่งไม่มีการใช้ตัว โน้ตในการจดจำทำนองเพลงต่าง ๆ และจะเป็นการถ่ายทอดในลักษณะที่ ครูผู้ทำการ ถ่ายทอดได้ทำการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวกับผู้รับการถ่ายทอด วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทยจึงเป็นวัฒนธรรมการถ่ายทอดที่ให้ความ สำคัญในเรื่องของความตั้งใจใน การศึกษาเล่าเรียนและความอดทนในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดทักษะในการบรรเลง ที่ เชี่ยวชาญมากขึ้นรวมไปถึงเป็นกระบวนการที่มีการถ่ายทอดเรื่องคติความเชื่อ วิถีชีวิตและการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมในฐานะนักดนตรีและความเป็นคนไทยแก่ ศิษย์ผู้รับการ ถ่ายทอดได้รับการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

การถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยของครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานราชการ ประจำหมู่บ้าน ตำบล อำเภอจังหวัดจึงทำให้ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทยและผู้ใกล้ชิด จนได้รับสมญานามว่า “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น” ดังนั้น โรงเรียนในแถบอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จึงเล็งเห็นคุณค่าของดนตรีไทย และมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝนปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตในอนาคต เพื่อสืบสานความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยต่อไป จึงได้มีการติดต่อประสานงานให้ครูสำเริง ภาคบุญมี ไปถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านดนตรีไทย ให้กับนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านนี้ ซึ่งจะพบปะพูดคุยกับครูสำเริง ในการวางแนวทางของการเรียน – การสอน ดนตรีไทยในโรงเรียน การจัดเวลาเรียน การคัดเลือกนักเรียนมาเรียน รวมทั้งเพลงที่จะสอนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นหรือระดับอายุความรู้ ควรมีวิถีทางเป็นแบบใด

โดยที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ให้แนวทางไว้ว่า ในการมาสอน ขอให้ครูผู้ดูแล หรือ ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ จัดเวลาเรียนให้กับนักเรียนที่มีความสนใจตามความเหมาะสม และไม่ให้มีผลกระทบต่อเรียนวิชาอื่นๆ ในโรงเรียน สำหรับ วัน และเวลาที่จะให้ครูสำเริง มาสอน ก็ควรดูวันและเวลาที่ครูสำเระงไม่มีชั่วโมงในการสอนตามวันนั้นๆ ซึ่งครูสำเริง ภาคบุญมี มีชั่วโมงในการสอนหลายโรงเรียน ใน 1 สัปดาห์ จึงต้องจัดเวลาสำหรับการสอน และเวลาสำหรับการเดินทางมาสอน ให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้มีการขาดตกบกพร่องใดๆ ส่วนเพลงที่จะให้นักเรียนฝึกปฏิบัตินั้น ครูสำเริง ภาคบุญมี ชี้แนะว่าจะขอดูอายุของผู้เรียนที่ทางโรงเรียนได้คัดเลือกมา เพราะวัยวุฒิของผู้เรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน จึงจะต้องดูความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญก่อน และจึงจะวางแผนในการสอน กับ การคัดเลือกเพลงมาสอนให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติในลำดับต่อไป

ในการไปถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย ตามโรงเรียนต่างๆนั้น ครูสำเริง ภาคบุญมี จึงมีแค่หน้าที่เป็นครูสอนรายชั่วโมงเท่านั้น ไม่ได้สอนอยู่ประจำตามโรงเรียนอย่างเต็มเวลาราชการ ครูสำเริง ภาคบุญมี จึงขอการสนับสนุนจากโรงเรียน ให้มีบุคลากรประจำโรงเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียน-การสอนดนตรีไทยนี้ มาคอยกำกับ ควบคุมดูแลนักเรียนในชั่วโมงสอนของครูสำเริงด้วย

สำหรับโรงเรียนต่างๆที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปทำการถ่ายทอด ผู้วิจัยได้ลงพื้นเพื่อศึกษา การเรียน-การสอน การถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านดนตรีไทย จากครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ดังนี้

2.1 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภทเครื่องตีและการบรรเลงรวมวง วงปี่พาทย์ไม้นวม โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง

ภาพประกอบ 26 โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง ตำบลหนองยาว อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ข้อมูลโรงเรียนโดยสังเขป

โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.๒๔๖๔ ในขณะนั้นตำบทหนองยาวไม่มีสถานศึกษาจึงขออนุญาตใช้ศาลาการเปรียญวัดหนองเขื่อนช้างตั้งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาโดยมีพระอธิการอินทร์ เจ้าอาวาสวัดหนองเขื่อนช้าง

ต่อมาในปี 2520 นายเกษม เปรมปราโมทย์ เป็นครูใหญ่โดยได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ 017 เนื้อที่ดินประมาณ 1 ไร่ 3 งานเศษ ปัจจุบันโรงเรียนมีผู้บริหารได้แก่นางสาววาสนา แป้งสี ครู 4 ท่าน ช่างทาสี 1 คน ครูธุรการ 1 คน เปิดทำการสอนตั้งแต่อนุบาล1 ถึง ป.6

โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง มุ่งพัฒนาเตรียมความพร้อมให้เด็ก และมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

การถ่ายทอดดนตรีไทย โดยครูสำเริง ภาคบุญมี

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ให้คำสอนกับนักเรียนก่อนเริ่มการเรียนการสอนไว้ว่า “ เครื่องดนตรีบางชนิดเล่นง่ายเหมาะกับเด็ก เช่น กลอง ระนาด ฆ้อง เครื่องเป่า เช่น ขลุ่ย เป็นต้น บางชนิดต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนนานมาก กว่าจะเล่นได้ดี ผู้ที่อายุน้อย จึงควรหัดดนตรีที่เหมาะสมกับอายุและความสามารถส่วนตัว ที่สำคัญคือ ต้องมีครูที่รู้จริง เป็นผู้เริ่มต้น วางหลักการ ให้เป็นรากฐานที่ดีไว้ จึงจะเรียนรู้ได้ง่าย และถูกต้องตามแบบแผน สามารถเล่นได้ดีจริงต่อไปในภายหน้า”

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้เริ่มปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย จากการเข้าพบพูดคุยกับนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านดนตรีไทยว่า ใครสนใจเครื่องดนตรีประเภทใดโดยมีเครื่องดนตรีที่ทางโรงเรียนได้จัดเตรียมไว้ให้ ดังนี้

1. ระนาดเอก 1 ราง
2. ระนาดทุ้ม 1 ราง
3. ฆ้องวงใหญ่ 1 วง
4. ฆ้องวงเล็ก 1 วง
5. กลองแขก 1 คู่
6. ฉิ่ง 1 คู่

โดยนักเรียนกลุ่มนี้ใช้เวลาเรียนชั่วโมงสุดท้ายของวันจันทร์ตั้งแต่ 14.00-17.00 น. ครูสำเริง ภาคบุญมี ฝึกให้นักเรียนเริ่มจากการจับไม้ระนาดเอก ไม้ระนาดทุ้ม ไม้ฆ้องวงใหญ่ ไม้ฆ้องวงเล็ก การบรรเลงดนตรีไทยจึงเริ่มสอนด้วยภาคปฏิบัติเป็นอันดับแรก โดยวิธีการถ่ายทอดของครูสำเริง ภาคบุญมี

การเริ่มเรียนอันดับแรก ผู้ที่จะเรียนดนตรีจะต้องหาดอกไม้ธูปเทียนมาเคารพครูเป็นการฝากตัวเข้าศึกษา การที่จะเลือกเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดก็เป็นความสำคัญอยู่ไม่น้อย ถ้าหากนักเรียนผู้ที่จะเลือกเรียนเครื่องดนตรี เลือกสิ่งที่ไม่เหมาะกับร่างกายของตน ผลก็จะไม่เป็นไปตามที่ประสงค์ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะเลือกเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดขอจงได้พิจารณาว่าเหมาะกับเครื่องดนตรีชนิดใด แล้วจึงค่อยเลือกเรียนเครื่องดนตรีชนิดนั้น เมื่อได้เลือกเครื่องดนตรีเหมาะสมกับร่างกายของตัวแล้วจึงเริ่มเรียนต่อไป

หน้าที่ของครูสำเริง ภาคบุญมี ที่จะต้องสอนภาคปฏิบัติมีดังนี้

1. สอนให้ผู้เรียนนั่งให้ถูกแบบแผนแห่งการใช้เครื่องดนตรีชนิดนั้นๆ ควรจะนั่งขัดสมาธิหรือนั่งพับเพียบ แต่จะนั่งอย่างไรก็ตาม จะต้องให้มีท่าทางสง่างาม

2. สอนให้จับเครื่องดนตรีให้ถูกลักษณะ เช่น กลองแขก สำหรับตัวผู้ ต้องนั่งในท่าชันเข่าวางกลองแขกบนหัวเข่าในแนวทะแยงขึ้น โดยหน้าใหญ่ให้อยู่ด้านบน เป็นต้น

3. เริ่มสอนให้กระทำสิ่งเหล่านี้ให้เป็นเสียงโดยยังไม่ต้องเป็นเพลง เช่น สอนให้ตีฆ้อง เริ่มจากการตีให้ตรงลูกปุ่มฆ้อง ฝึกแยกมือซ้ายขวาโดยตีมือซ้ายสลับมือขวาไล่ขึ้นมาอย่างละ 4 ลูก ตั้งแต่ลูกแรกจนลูกสุดท้าย

4. ขึ้นลงจนคล่องมือเป็นต้น

5. สอนให้รู้ว่าทำนองเป็นอย่างไร จังหวะช้า-เร็วอย่างไร ใช้หน้าทับกลองแขกอย่างไร จังหวะฉิ่งตีอย่างไร เป็นต้น

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้อธิบายประวัติและลักษณะของวงปี่พาทย์ไม้นวมให้กับนักเรียนฟัง พร้อมกับแจกใบงานความรู้ให้นักเรียนได้ดูประกอบการเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษานอกเวลาหรือเวลาว่างจากการเรียน เพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นโยชน์อย่างเสรี

โน้ตเพลงที่ครูสำเริง ภาคบุญมีได้นำมาสอนให้กับนักเรียน โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง โดยใช้เพลงที่ใช้ในประเพณีไทยที่อยู่ในเดือนต่างๆใกล้เวลาปัจจุบัน มีดังนี้

เพลงค่าน้ำนม

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ล - ร	- ด - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
- - - -	- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ล - ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ร
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด	- - - -	- - - ร	- ม - ร	- ด - ฟ
- - - -	- - - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	- - - ท	- ล - ซ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ล - ร	- ด - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
- - - -	- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ล - ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ร
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด	- - - -	- - - ร	- ม - ร	- ด - ฟ
- - - -	- - - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	- ล - ซ	- ร - ฟ
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ร	- - - -	- - - ม	- ซ - ม	- ร - ด
- - - -	- - - ล	- ร - ด	- ล - ซ	- - - -	- ฟ - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
- - - -	- - - -	- ล - ท	- ด - ม	- - - -	- ด - ร	- ด - ล	- ด - ซ
- - - -	- - - ร	- ฟ - ด	- ร - ล	- ซ - ล	- ด - ล	- ฟ - ร	- ด - ล
- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- ล - ร	- ด - ซ	- ฟ - ร	- ด - ล
- - - -	- - - -	- - - ด	- ร - ม	- ล - ด	- ร - ม	- ล - ท	- ด - ร
- - - -	- - - -	- - - -	- - - ด	- - - -	- - - ร	- ม - ร	- ด - ฟ
- - - -	- - - ร	- ฟ - ร	- ด - ล	- ด - ซ	- ล - ด	- ล - ซ	- ร - ฟ

เพลงลอยกระทง							
- - - -	- ซ - ซ	- ม - ซ	- ล - ด	- - - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - - ม
- - - ซ	- ล - ด	- - - ล	- ด - -	- ซ - ล	- ด - ร	- ด - ล	- ซ - ซ
- - - -	- - - ด	- - - ด	- - ด ด	- - - -	- - - ซ	- - - ซ	- - ซ ซ
- - - ด	- - ด ด	- - - ร	- ม - -	- ม - ร	- ด - ล	- ซ - ล	- ด - ร
- - - -	- - - ม	- - - ม	- - ม ม	- - - -	- - - ด	- - - ด	- - ด ด
- - - ด	- ล - ซ	- ล - ด	- ล - ด	- - - ด	- ล - ซ	- ล - ด	- ล - ด

เพลงชาติ							
- - ซ ด	- - ม ซ	- - - ซ	- - - ล	- - ท ด	- - ร ม	- - - -	- - - -
- - ร ด	- - ล ซ	- - ล ท	- - ด ม	- - ด ร	- - ด ด	- - - -	- - - -
- - ซ ด	- - ม ซ	- - - ซ	- - ซ ล	- - ซ ฟ	- - ล ซ	- - - -	- - - ม
- - - ม	- - ฟ ม	- - ร ร	- - - -	- - ร ร	- - ม ร	- - ด ด	- - - -
- - - ด	- - ม ซ	- - - ซ	- - - ล	- - ซ ฟ	- - ล ซ	- - - -	- - - -
- - - ซ	- - ล ท	- - ซ ร	- - - -	- - ร ล	- - ท ล	- - - -	- - - ซ
- - - ซ	- ล - ซ	- ฟ - ร	- - - -	- - - ฟ	- - ล ซ	- ม - ด	- - - -
- - - ด	- ม - ร	- - - ร	- - ร ล	- - - ท	- - ล ซ	- - - -	- - - -
- - ซ ด	- - ม ซ	- - - ซ	- - - ล	- - ท ด	- - ร ม	- - - -	- - - -
- - ร ด	- - ล ซ	- - ล ท	- - ด ม	- - ด ร	- - ด ด	- - - -	- - - -

เต้ยโขง							
- - - -	- - - ล	- - - ซ	- ม - ล	- - - ซ	- ด - ล	- - - ซ	- ม - ล
- - - -	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ม	- - - ร	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ล
- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ซ - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ซ - ล

ลาวครวญ							
- - - -	- - - -	- ซ - ม	ร ด ร ม	- - - -	ซ ล ด ร	- ด – ม	ร ร ร ร
- - - ซ	- ซ ซ ซ	ล ซ ม ซ	- ล - ด	- - - -	- - - -	ร ม ซ ม	ร ด - ร

ลาวเสี่ยงเทียน							
ท่อน 1							
- ล ล ล	ซ ล ด ซ	- - - ฟ	- ม - -	- ร - ซ	- ซ - ซ	- - - ล	- ซ ซ ซ
- ล ล ล	ซ ล ด ซ	- - - ฟ	- ม - -	- ร - ซ	- ซ - ซ	- ล ซ ม	ซ ร ม ซ
- ด - ร	ม ร ด ล	- ด - ล	ซ ม ซ ล	- ด ร ม	- ร - ด	- - - ร	- ด ด ด
ท่อน 2							
ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ	(ซ ล ซ ม)	(ซ ร ม ซ)	ซ ล ซ ม	ร ด - ร	(ซ ล ซ ม)	(ร ด - ร)
ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ	(ซ ล ซ ม)	(ซ ร ม ซ)	ซ ล ซ ม	ร ด - ร	(ซ ล ซ ม)	(ร ด - ร)
- ม - ร	- ด ร ม	- ด - ร	ม ร ด ล	- ด - ล	ซ ม ซ ล	- ด ร ม	- ร - ด

ภาพกิจกรรมการเรียน-การสอน
โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง

ภาพประกอบ 27 ครูสำเริง ภาคบุญมี อธิบายเรื่องจังหวะเพลงไทย

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.2 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภท เครื่อง ดีด สี ตี เป่า โรงเรียนอนุบาลเสาไห้

ข้อมูลโรงเรียนโดยสังเขป

ภาพประกอบ 28 โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

โรงเรียนอนุบาลเสาไห้เดิมชื่อว่า **โรงเรียนวัดสูง(สูงสง่าวิทยาคาร)** เปิดทำการสอนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2470 โดยขออนุญาตตั้งโรงเรียนที่วัดเสาไห้ หมู่ที่ 5 ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ใช้ศาลาการเปรียญวัดเสาไห้เป็นสถานที่เรียน เริ่มต้นมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 48 คน และนายประสงค์ บำรุงพงษ์ เป็นครูใหญ่คนแรก ในปี 2473 ได้ย้ายไปทำการสอนที่ศาลาวัดสูง ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เนื่องจากวัดเสาไห้อยู่ติด

แม่น้ำป่าสัก เกรงอันตรายจะเกิดกับนักเรียน ต่อมาท่านพระครูวิมลสมณวัตร (ทองคำ มาคโช) เจ้าคณะอำเภอเสาไห้ และเจ้าอาวาสวัดสูงร่วมกับประชาชน และผู้ปกครองนักเรียนหาเงินก่อสร้างอาคารเรียน ร่วมกับทางราชการอนุมัติเงินศึกษาพลีจำนวน 4,000 บาท (สี่พันบาทถ้วน) สมทบด้วยสร้างเป็นอาคารแบบ ป.2 อาคารไม้ 2 ชั้น ขนาด 9 x 23 เมตร จำนวน 1 หลัง

ปี 2484 จัดสร้างอาคารเรียนแบบ ป.2 อาคารไม่ 2 ชั้น ขนาด 9 x 23 เมตร และมีนักเรียนจำนวน 256 คน

ปี 2504 เปิดทำการสอบระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้น ป.5-7) โดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 7 ไปอาศัยกับอาคารเรียนโรงเรียนเสาไห้"วิมลวิทยานุกูล" ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ

ปี 2508 จัดสร้างอาคารเรียนต่อเติมเสร็จ แล้วย้ายนักเรียนมาเรียนรวมกัน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 โรงเรียนได้รับแต่งตั้งเป็นโรงเรียนชุมชน

ปี 2529 โรงเรียนได้เปิดทำงานสอนชั้นอนุบาลชนบทเป็นต้นมา และได้ขออนุญาตจำหน่ายอาคารเรียนหลังที่ 1 และ 3 เพื่อใช้สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ และสร้างสนามวอลเล่ย์บอล

ปี 2538 ได้รับงบประมาณจากทางการ ประจำปี 2538 จำนวน 5,415,000 บาท (ห้าล้านสี่แสนหนึ่งหมื่นห้าพันบาทถ้วน) จัดสร้างอาคารเรียนแบบ สปช./28 จำนวน 3 ชั้น 15 ห้องเรียน ขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 49 เมตร แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2538

ปี 2539 โรงเรียนได้รีบคัดเลือกเข้าโครงการปฏิรูปการศึกษา และได้ดำเนินการตามนโยบาย มีการจัดสร้างห้องปฏิบัติการ 3 ห้องได้แก่ ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ และห้องปฏิบัติการทางภาษา และได้จัดสร้างห้องปฏิบัติการทางภาษาเพิ่มอีก 1 ห้อง

ปี 2540 โรงเรียนได้เปิดทำงานสอนชั้นอนุบาล 3 ขวบ จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียน 59 คน

ปี 2541 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 (4 ขวบ) ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 16 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 533 คน และในปี 2541 นี้โรงเรียนวัดสูง (สูงสง่าวิทยาคาร) มีครูปฏิบัติงานการสอน 23 คน และมีนักการภารโรง 2 คน โรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนอนุบาลประจำอำเภอและได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น"โรงเรียนอนุบาลเสาไห้"เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุ ครบ 6 รอบ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2541

ปี 2542 โรงเรียนได้ขยายห้องเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 เป็น 3 ห้องเรียน ปีนี้ทางโรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่มีห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราช โดยรับงบประมาณ 80,000 บาท (แปดหมื่นบาทถ้วน)

ปี 2543 ได้ขยายห้องเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 เป็น 3 ห้องเรียน

โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ปรับปรุง พ.ศ. 2533) และได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนในเครือข่ายสหวิทยาเขตมงคล (อนุบาลประจำอำเภอเสาไห้) ผู้บริหารโรงเรียนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน มี

จำนวน 22 คน ปัจจุบันมี นายอิทธิรงค์ ปานะถึก เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม 2556

- สถานที่ตั้งหมู่ที่ 6 ตำบลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี 18160
- โทรศัพท์ 036-391-196 , 0869025512 โทรสาร 036-391-196
- อีเมล์ absaohai@gmail.com , anubansaohai@gmail.com สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต.1 (สพป.สบ.1)

การถ่ายทอดดนตรีไทย โดยครูสำเริง ภาคบุญมี

ครูสำเริง ภาคบุญมี ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย ณ โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ในทุกๆวันพุธ ตั้งแต่เวลา 14.00 – 17.00 น. จำนวน 3 ชั่วโมงเต็ม ในการเริ่มต้นในชั่วโมงเรียน ชั่วโมงแรก ครูสำเริง ได้มีการพูดคุยอธิบายสิ่งต่างๆที่เกี่ยวกับดนตรีไทย ให้นักเรียนได้เรียนรู้ดังนี้

เราเป็นคนไทยจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะเรียนรู้เพลงไทยและดนตรีไทยถึงแม้ว่าจะไม่ลึกซึ้งแต่อย่างน้อยเพื่อประดับความรู้ ก่อนเริ่มเรียนดนตรีไทยจะต้องมีพิธีไหว้ครูก่อน งานไหว้ครูมีอยู่ 2 อย่าง ระหว่างไหว้ครูธรรมดากับไหว้ครูใหญ่ การไหว้ครูคือการสร้างความเชื่อมั่นและเคารพครูอาจารย์ ขณะเดียวกันเป็นการสร้างสมาธิให้กับเรา และรักษาวัฒนธรรมอันดีของไทย ในการเรียนดนตรีไทย ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ใน 3 เรื่องคือ

สิ่งแรก ต้องรู้บทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละเครื่อง เช่น จะเข้เป็นตัวประสานเดิน ทำนองให้สนุกสนานระนาดช่วยเสริมให้หนักแน่นเป็นผู้นำ

สอง รู้จังหวะ ช้า-เร็ว หรือปานกลาง คนเราเมื่อเกิดมาพอโตขึ้นรู้จักการปรบมือถือว่าเขามีจังหวะในตัวเองแล้ว พอมาเรียนก็มาฝึกเพิ่มเติม

สาม รู้ว่าตนเองชอบ หรือไม่ชอบอะไร บางคนฝืน เช่นเห็นว่าขิมน่าสนใจ อยากจะเรียนบ้าง แต่ตนเองไม่ชอบและเรียนไปแล้วไม่รู้เอาไปทำอะไรไม่มีเป้าหมายเรียนไปแล้วก็จะทำให้เบื่อ

เครื่องดนตรีไทยมีหลายประเภท การที่จะเลือกเรียนดนตรีไทยให้เหมาะสมกับตัวผู้เรียนต้องมีเทคนิคหรือมีวิธีการเช่น ถ้าผู้เรียนเป็นคนร่าเริงสนุกสนานชอบเคาะๆ นิสัยค่อนข้างหนัก ก็ไปตีฆ้อง ตีระนาด จะรู้สึกสนุกสนาน คนไหนเรียบร้อยมีสมาธิและเป็นคนขยัน ก็ไปสีซอ ดีดจะเข้ เป็นคนสุขุมจะเล่นเครื่องดนตรีประเภทนั้น

สำหรับเทคนิคในการเรียนดนตรีไทยให้ประสบความสำเร็จ คือความขยัน ทำมากๆและทำสม่ำเสมอ ต้องเป็นคนที่ฟังมากๆ บ่อยๆ ไม่จำเป็นต้องฟังเพลงไทย เพลงสากล ฟังทุกอย่างที่เป็นดนตรี เพื่อที่จะซึมซับ สร้างสมาธิ และรู้จังหวะ ทำเรื่อยๆ ฝึกประจำทุกๆวัน

หลังจากที่ครูสำเริง ได้อธิบายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้นักเรียนแต่ละคนได้เลือกเครื่องดนตรีที่ตนเองชอบโดยมี ระนาดเอก , ระนาดทุ้ม , ฆ้องวงใหญ่, จะเข้, ซอด้วง, ซออู้ , ขลุ่ยเพียงออ และกลองแขก เป็นต้น

ขั้นตอนแรกในการเริ่มฝึกหัดดนตรีไทย ในเทคนิคการสอนของครูสำเริง ภาคบุญมี มีขั้นตอนดังนี้

ประเภทเครื่องตี

การอ่านโน้ตดนตรีไทย ก่อนที่จะมีฝึกอ่านโน้ตดนตรีไทยนั้น ครูสำเริง จะให้ผู้เรียนมีความรู้ในด้านของ จังหวะ และ ทำนอง เสียก่อน

ทำนอง หมายถึง เสียงสูง กลาง ต่ำ นำมาเรียบเรียงกันจนทำให้เกิดเป็นทำนองที่ไพเราะ

จังหวะ หมายถึง อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมออย่างมีระบบ โดยจังหวะในที่นี้ยกตัวอย่างให้เป็นจังหวะของการปรบมือจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 จังหวะคือ

จังหวะตก หมายถึง จังหวะหนักหรือจังหวะที่ปรบมือแล้วทำให้เกิดเสียง

จังหวะยก หมายถึง จังหวะที่เรายกมือออกจากันหรือจังหวะที่ไม่เกิดเสียงใดๆ

สัญลักษณ์และองค์ประกอบที่ใช้ในการอ่านโน้ตดนตรีไทย

การบันทึกโน้ตดนตรีไทย ดนตรีไทยในหนึ่งบรรทัด มีห้องทั้งหมด 8 ห้อง ในแต่ละห้องสามารถบรรจุโน้ตได้ 4 ตัว

ในหนึ่งห้อง แบ่งออกได้เป็น 4 จังหวะ คือ /_ _ _ _/ เรียงลำดับ จากจังหวะที่ 1 2 3 และ 4 โดยกำหนดให้

- ด - -	ในจังหวะที่ 2 นี้ เป็นจังหวะยก
- - - ด	ในจังหวะที่ 4 นี้ เป็นจังหวะตก

ในการอ่านโน้ตดนตรีไทยนั้น ก่อนอื่นจะต้องฝึกนับจังหวะ 1 ถึง 4 วนกันไปเรื่อยๆ เสียก่อน แล้วให้ทำการปรบมือโดยที่ให้จังหวะยกไปอยู่ที่จังหวะตัวที่ 2 และจังหวะตกไปอยู่ที่จังหวะที่ 4 นั่นก็แสดงว่าจังหวะที่ 1 และ 3 จะเป็นจังหวะที่ไม่ได้ปรบมือนั่นเอง

ครูสำเริง ทดสอบให้นักเรียนได้ปรบมือตามจังหวะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง /_ _ _ ด/_ _ _ ร/_ _ _ ม/_ _ _ ฟ/_ _ _ ซ/_ _ _ ล/_ _ _ ท/_ _ _ ด/

และอธิบายต่อว่า เมื่อเราสังเกตจะเห็นได้ว่าในแต่ละห้องนั้นจะมีโน้ตอยู่ตำแหน่งของตัวที่ 4 ของทุกห้อง ส่วน ตำแหน่งที่ 1 2 และ 3 ไม่มีโน้ตอยู่เมื่อเรานับหรือปรบมือในตำแหน่งเหล่านั้น เราจึงไม่ต้องออกเสียงโน้ตตัวใด แต่เมื่อเรานับหรือปรบมือไปถึงจังหวะที่ 4 เราจะต้องออกเสียงตัวโน้ต เพราะโน้ตทุกตัวอยู่ในจังหวะที่ 4 ของทุกห้อง เพราะฉะนั้นให้เราทำการปรบมือตามปกติพอถึงจังหวะที่มีโน้ตจึงค่อยเปล่งเสียงโน้ตนั้นออกมา

การอ่านโน้ตดนตรีไทยจึงไม่ค่อยยากมีหลักการง่ายๆ คือ ปรบมือตามปกติ โดยให้คำนึงถึงจังหวะยก และ จังหวะตก แล้วก็ดูโน้ต ถ้ามีโน้ตอยู่จังหวะไหนก็ทำการเปล่งเสียงในจังหวะนั้น

การจับไม้ระนาด

ครูสำเริงอธิบายให้นักเรียนฟังว่า การฝึกหัดตีระนาดเอกในยุคปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างจากวิธีการฝึกในสมัยโบราณมากนัก อาจจะมีความแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละ สำนักดนตรี แต่โดยรวมแล้วจะมีความคล้ายคลึงกัน สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ จะมีระเบียบขั้นตอนวิธีการฝึกที่เป็นแบบแผนทางวิชาการสมัยใหม่มากขึ้น เพื่อสื่อความหมายให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงขั้นตอนการฝึกตีระนาดเอกอย่างชัดเจน ขั้นตอนและวิธีการฝึกตี

ระนาดเอกในปัจจุบันซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

การนั่ง

การตีระนาดให้ไพเราะน่าฟังนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ประการแรกที่ผู้ฝึกควรเรียนรู้ก่อนคือ “ท่านั่ง” และ “วิธีการจับไม้ระนาด” ซึ่งจะมีผลต่อการบรรเลงระนาดเอกให้ไพเราะประทับใจผู้ฟังมากทีเดียว

ภาพประกอบ 29 ท่านั่งตีระนาด

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ผู้ฝึกตีระนาดเอกสามารถนั่งตีระนาดได้สองวิธีคือ “การนั่งพับเพียบ” และ “การนั่งขัดสมาธิ” เวลาต่อเพลงกับครู ผู้เรียนควรจะต้องนั่งพับเพียบเพื่อเป็นการแสดงความเคารพที่มีต่อครู ส่วนเวลาฝึกซ้อมเพลงหรือบรรเลงให้ผู้ชมฟัง ควรนั่งขัดสมาธิเพื่อให้เกิดความสะดวกในการบรรเลง เนื่องจากการนั่งขัดสมาธิทำให้การทรงตัวของผู้บรรเลงมีความมั่นคง และเคลื่อนไหวช่วงแขนได้ถนัดมากขึ้น ช่วยให้การบรรเลงเป็นไปอย่างเต็มประสิทธิภาพ

วิธีการนั่งขัดสมาธิในการตีระนาดเอกคือการนั่งให้ อกผาย ไหล่ผึ่ง หน้าตั้ง ตัวตรง และควรนั่งอยู่ตรงกึ่งกลางของรางระนาดโดยนั่งให้ตรงกับฐานหรือเท้าของระนาด ลักษณะการนั่ง ให้ใช้

ปลายเท้าซ้ายสอดไว้ใต้เท้าขวาส่วนปลายเท้าขวายื่นเข้าไปใต้รางระนาดเอกและสามารถเปลี่ยนสลับเท้าในลักษณะเดียวกันได้

ประโยชน์ของการนั่งขัดสมาธิ

1. เป็นท่านั่งที่สบายเพราะเป็นท่านั่งที่เป็นธรรมชาติ
2. การนั่งขัดสมาธิทำให้ฐานการทรงตัวแน่นส่งเสริมพลังในการตีระนาด
3. เมื่อเกิดปัญหาในการบรรเลงเช่น รางระนาดเคลื่อนหรือผืนกระเพื่อม ผู้ตีระนาดเอกสามารถใช้ปลาย เท้าที่อยู่ใต้รางระนาดปรับรางให้นิ่ง เพราะขณะนั้นจะไม่สามารถใช้มือปรับรางระนาดในขณะที่กำลังบรรเลงได้

วิธีจับไม้ระนาดเอก

การจับไม้ระนาดเอกที่ถูกวิธีมีส่วนช่วยทำให้การบรรเลงมีคุณภาพและเกิดความไพเราะ หลักการจับไม้ระนาดเอกที่ถูกต้องคือนิ้วทุกนิ้วจะต้องจับไม้ระนาดให้แน่นโดยมีความยาวประมาณ 1 ในสามของก้านไม้ เมื่อเริ่มจับให้หงายฝ่ามือขึ้นให้ก้านไม้ระนาดวางพาดกระชับกับร่องกลางตรงข้อมือและเลยเข้าไปใต้แขนเล็กน้อยนิ้วชี้เหยียดหงายรองรับก้านไม้ระนาดไว้ นิ้วหัวแม่มือบีบกระชับด้านข้างของก้านไม้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และ นิ้วก้อยรวบจับก้านไม้ระนาดไว้ให้แน่น

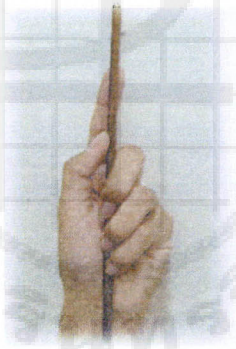

ภาพประกอบ 30 การจับไม้ระนาด

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

เมื่อจับก้านไม้ระนาดแน่นแล้ว ให้พลิกฝ่ามือและแขนคว่ำลงโดยไม่ต้องเกร็งกล้ามเนื้อ โดให้ก้านไม้ระนาดยังคงอยู่ระหว่างตรงกลางร่องมือพอดี ข้อศอกและไหล่แนบกับลำตัวโดยให้แนวไม้ระนาดกับแขนของผู้บรรเลงเป็นแนวเส้นตรงเดียวกัน

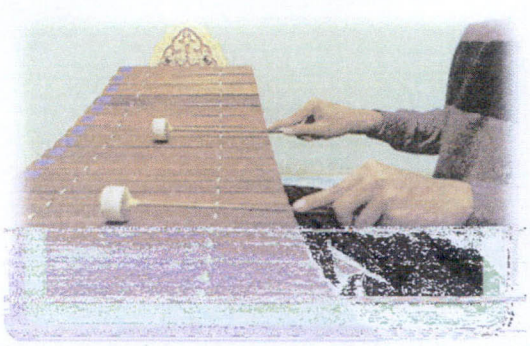

ภาพประกอบ 31 การจับไม้ระนาดให้แนวไม้กับแขนเป็นแนวเส้นตรงเดียวกัน

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

การจับไม้ฆ้องวง

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้แนะนำ วิธีการและหลักการตีฆ้องวงใหญ่ให้กับนักเรียน ดังนี้

- ต้องตีให้หน้าไม้ตั้งฉากกับลูกฆ้อง
- ตีตรงกลางให้เป็นปี้นไม้ตี
- ใช้ข้อมือและกล้ามเนื้อแขนเป็นหลัก
- ยกไม้ตีสูงพอสมควร
- ขณะบรรเลงสามารถหมุนไม้ตีไปรอบๆ เพื่อไม้ตีไม่เสียรูปทรงจากหลักการตีดังกล่าว

หลักการตีฆ้อง

1. ตีมือละลูกเป็นคู่แปด คือ การตีด้วยมือซ้าย และมือขวาพร้อมกันเป็นคู่แปดและคู่สี่

2. ตีมือละหลายๆลูก คือการตีแบ่งมือซ้ายขวา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ท่วงทำนองเพลงเป็นหลัก โดยปรกติจะตีลงด้วยมือซ้ายหนึ่งครั้ง มือขวาสองครั้ง ถือเป็นมือเอกลักษณ์ของฆ้องวงใหญ่ ตีสะบัด คือการตีพยางค์มากกว่าเก็บ ซึ่งขึ้นอยู่ในหัวข้อการตีมือละ หลายๆลูก แต่วิธีสะบัดของฆ้องวงนั้น โดยมากจะเป็นการสะบัดขึ้นลง 3 พยางค์ 3 เสียง ถือขึ้นจะใช้ซ้ายหนึ่ง ขวาสอง ถ้าลงจะใช้ขวาหนึ่ง ซ้ายสอง และมือแรกห้ามเสียงเล็กน้อย ดังที่เรียกว่า ซ้ายปิด ขวาเปิด เป็นต้น

3. ตีกวาด คือการตีที่ลากหัวไม้ผ่านปุ่มฆ้องทุกลูก จากซ้ายไปขวา หรือ จากขวาไปซ้าย ซึ่งโดยปรกติจะลากไม้ฆ้องให้หัวไม้กระทบบริเวณด้านข้างของปุ่มลูกฆ้อง ถ้าลากตรงกลางปุ่มจะทำให้สะดุดเสียงไม่เรียบ

4. ตีกรอ คือ การตีสองมือสลับกันด้วยพยางค์ถี่ๆและเร็ว ปรกติจะเอามือซ้ายลงก่อน และตีสลับให้สองมือมีอัตราและเสียงที่เท่ากัน

5. ตีไขว้ คือ การตีที่มือข้างหนึ่งไขว้ข้ามมืออีกข้างหนึ่ง โดยมือทั้งสองมีลักษณะไขว้กัน อาจเอามือซ้าย ไขว้มือขวา หรือ อาจเอามือขวาไขว้มือซ้ายก็ได้ โดยปรกติจะใช้ตีในเพลงเดี่ยว ซึ่งจัดเป็นความสามารถของผู้ตี

6. ตีหนึบ หนับ หนอด โหน่ง เป็นตีที่ประคบมือทั้งสอง คือการตีที่ใช้กล้ามเนื้อ กำลังตลอดจนน้ำหนักพอดี บางครั้งตีลงแล้วเปิดหัวไม้ทันที บางครั้งปิดหัวไม้เล็กน้อย โดยเฉพาะในเพลเดี่ยวจะใช้วิธีการแบบนี้มาก

ประเภทเครื่องสาย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ และขลุ่ย

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้แบ่งกลุ่มนักเรียนตามเครื่องมือและอธิบายทีละเครื่องว่าแต่ละเครื่องมือนั้นมีรูปแบบเสียง ตำแหน่งเสียง การบรรเลง และท่าทางในการบรรเลง ไม่เหมือนกัน โดยครูสำเริง เริ่มอธิบายระบบเสียงและหลักในการบรรเลงตามเครื่องดนตรีดังนี้

หลักการบรรเลงเครื่องดนตรี ซอด้วง

การเทียบเสียง ซอด้วง

สายทุ้ม	สายเปล่าเทียบเสียง	ซอล
สายเอก	สายเปล่าเทียบเสียง	เร

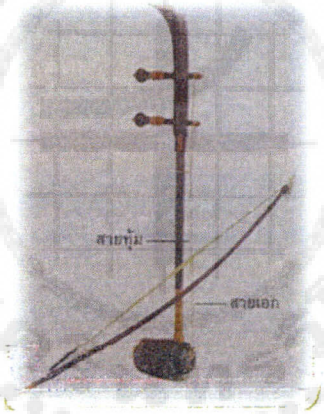

ภาพประกอบ 32 ระบบเสียงของซอด้วง

ที่มา: กิตติวัฒน์ พิชิตยศวัฒน์. พื้นฐานดนตรี. 25.

สายทุ้มของซอด้วง

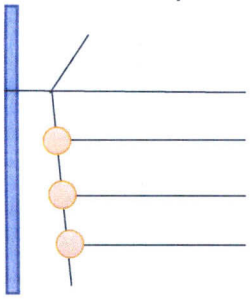

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	ซอล	อักษรย่อ	ซ
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	ลา	อักษรย่อ	ล
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ที	อักษรย่อ	ท
กดนิ้วนาง	เท่ากับเสียง	โด	อักษรย่อ	ด

สายเอกของซอด้วง

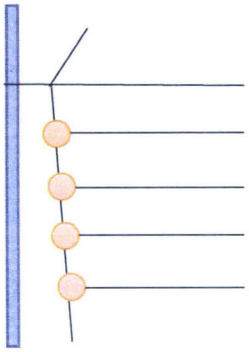

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	เร	อักษรย่อ	ร
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	มี	อักษรย่อ	ม
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ฟา	อักษรย่อ	ฟ
กดนิ้วนาง	เท่ากับเสียง	ซอล(สูง)	อักษรย่อ	ซ๋
กดนิ้วก้อย	เท่ากับเสียง	ลา(สูง)	อักษรย่อ	ล๋

หลักการบรรเลงเครื่องดนตรี ซออู้

การเทียบเสียง ซออู้

สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง โด

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง ซอล

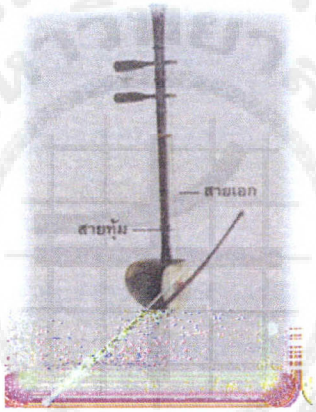

ภาพประกอบ 33 ระบบเสียงของซออู้

ที่มา: กิตติวัฒน์ พิชิตยศวัฒน์ , พื้นฐานดนตรี. 27.

สายทุ้มของซออู้

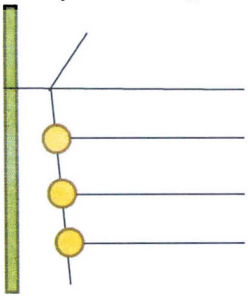

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	โด	อักษรย่อ	ด
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	เร	อักษรย่อ	ร
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	มี	อักษรย่อ	ม
กดนิ้วนาง	เท่ากับเสียง	ฟา	อักษรย่อ	ฟ

สายเอกของซออู้

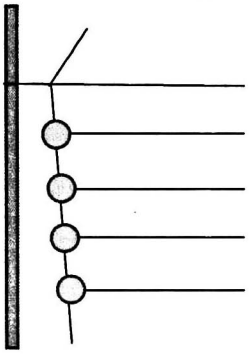

สายเปล่า (ไม่กดนิ้ว)	เท่ากับเสียง	ซอล	อักษรย่อ	ซ
กดนิ้วชี้	เท่ากับเสียง	ลา	อักษรย่อ	ล
กดนิ้วกลาง	เท่ากับเสียง	ที	อักษรย่อ	ท
กดนิ้วนาง	เท่ากับเสียง	โด(สูง)	อักษรย่อ	ด̖
กดนิ้วก้อย	เท่ากับเสียง	เร(สูง)	อักษรย่อ	ร̖

หลักการบรรเลงเครื่องดนตรี จะเข้

ระบบเสียงของจะเข้

การเทียบเสียง จะเข้

สายเอก สายเปล่าเทียบเสียง โด

สายทุ้ม สายเปล่าเทียบเสียง ซอลต่ำ

สายลวด สายเปล่าเทียบเสียง โดต่ำ

	สายเปล่า	นมที่ 1	นมที่ 2	นมที่ 3	นมที่ 4	นมที่ 5	นมที่ 6	นมที่ 7	นมที่ 8	นมที่ 9	นมที่ 10	นมที่ 11
สายเอก	โด ด	เร ร	มี ม	ฟา ฟ	ซอล ซ	ลา ล	ที ท	โดสูง ด̖	เรสูง ร̖	มีสูง ม̖	ฟาสูง ฟ̖	ซอลสูง ซ̖
สายทุ้ม	ซอลต่ำ ซ	ลาต่ำ ล	ทีต่ำ ท	โด ด	เร ร	มี ม	ฟา ฟ	ซอล ซ	ลา ล	ที ท	โด ด̖	เร ร̖
สายลวด	โดต่ำ ด✚	เรต่ำ ร✚	มีต่ำ ม✚	ฟาต่ำ ฟ✚	ซอลต่ำ ซ✚	ลาต่ำ ล✚	ที ท✚	โด ด✚	เร ร✚	มี ม✚	ฟา ฟ✚	ซอล ซ✚

สายที่ 1 ⟹ ด ร ม ฟ ซ ล ท ด̖ ร̖ ม̖ ฟ̖ ซ̖

สายที่ 2 ⟹ ซ ล ท ด ร ม ฟ ซ ล ท ด̖ ร̖

สายที่ 3 ⟹ ด ร ม ฟ ซ ล ท ด ร ม ฟ ซ

หมายเหตุ

สายที่ 2 จะมี - อยู่ใต้ตัวโน้ต

สายที่ 3 จะมี ✚ อยู่ใต้ตัวโน้ต

ระบบเสียงของขลุ่ยเพียงออ

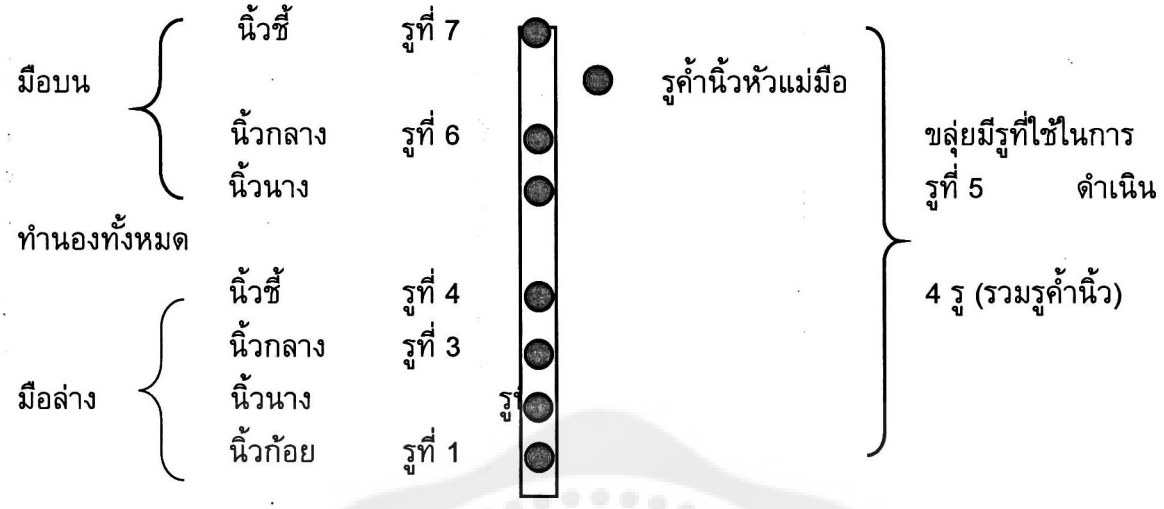

การเป่าขลุ่ยเพียงออ ใช้มือซ้ายหรือมือขวาจับข้างบนก็ได้ ในสมัยโบราณจะใช้มือขวาอยู่บนมือซ้ายอยู่ล่าง แต่ปัจจุบันอนุโลมใช้มือซ้ายอยู่บน มือขวาอยู่ล่าง เนื่องจากเครื่องดนตรีสากลออกแบบให้มือซ้ายอยู่บน มือขวาอยู่ล่าง

ระบบเสียง

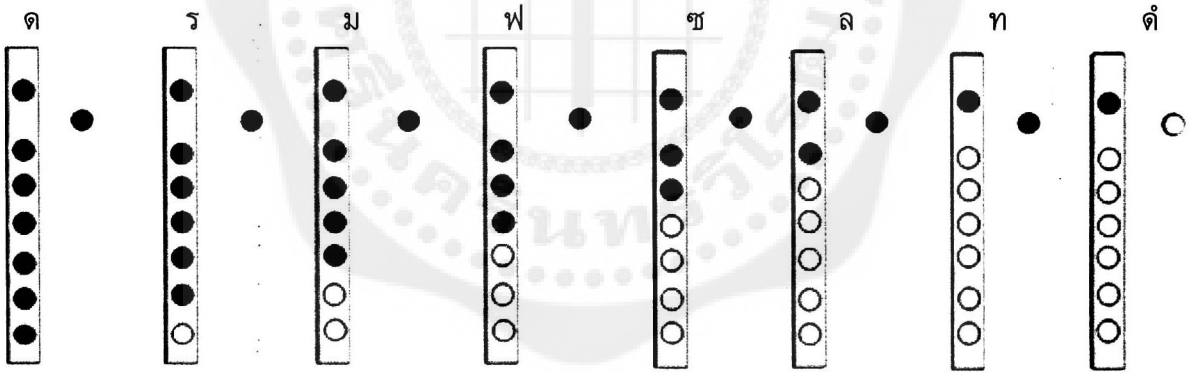

หมายเหตุ

● สีดำ หมายถึง นิ้วปิด

○ สีขาว หมายถึง นิ้วเปิด

วิธีเป่าขลุ่ยเพียงออ

1. มือบนปิด 4 นิ้ว นิ้วหัวแม่มือปิดรูนิ้วค้ำอยู่ที่ด้านล่างขลุ่ย ด้านหน้าเปิดรูยกเว้นนิ้วก้อย
2. มือล่างปิดตั้งแต่นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย ปิด ๔ รู ยกเว้นนิ้วหัวแม่มือ
3. การใช้ลมเมื่อต้องการเสียงต่ำให้ใช้ลมเป่าปกติ ถ้าต้องการเสียงสูงขึ้นให้เป่าแรงขึ้น

หลังจากที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ทำการสอน เรื่องระบบเสียง ของเครื่องดนตรี แต่ละชิ้น แล้วจึงอธิบายท่าทาง ท่านั่งบรรเลงของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น คือ

ซอด้วง

ให้นั่งพับเพียบบนพื้น จับคันซอด้วยมือซ้าย ให้ได้กึ่งกลางต่ำกว่ารัดอกลงมาเล็กน้อย ให้ซโอนออกกจากตัวนิดหน่อย คันซออยู่ใน อุ้งมือซ้าย ตัวกระบอกซอวางไว้บนขา ให้ตัวกระบอกซออยู่ในตำแหน่งข้อพับติดกับลำตัวมือขวาจับคันสีด้วยการแบ่งคันสีให้ได้ 5 ส่วน แล้วจึงจับส่วนที่ 3 ข้างท้าย ให้คันสีพาดไปบนมือนิ้วชี้ นิ้วกลางเป็นส่วนรับคันสี ใช้นิ้วหัวแม่มือกดกระชับไว้ นิ้วนางกับนิ้วก้อยงอไว้ส่วนใน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดันคันสีออกมาหาสายเอก และ ดึงเข้าเมื่อต้องการสีสายทุ้ม แล้วสีเข้า สีออก ให้เกิดเสียงสลับไปมาระหว่าง สายทุ้ม กับสายเอก

ภาพประกอบ 34 ลักษณะการนั่งบรรเลง ซอด้วง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ซออู้

นั่งขัดสมาธิบนพื้น หากเป็นนักเรียนหญิงให้นั่งพับเพียบขาขวาทับขาซ้าย จับคันซอด้วยมือซ้าย ให้ได้กึ่งกลางต่ำกว่ารัดอกลงมาเล็กน้อย ให้ซอโอนออกกจากตัวนิดหน่อย คันซออยู่ใน อุ้งมือซ้าย ตัวกระบอกซอวางไว้บนขา ให้ตัวกระบอกซออยู่ในตำแหน่งข้อพับติดกับลำตัวมือขวาจับคันสีด้วยการแบ่งคันสีให้ได้ 5 ส่วน แล้วจึงจับส่วนที่ 3 ข้างท้าย ให้คันสีพาดไปบนมือนิ้วชี้ นิ้วกลางเป็นส่วนรับคันสี ใช้นิ้วหัวแม่มือกดกระชับไว้ นิ้วนางกับนิ้วก้อยงอไว้ส่วนใน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดันคันสีออกมาหาสายเอก และ ดึงเข้าเมื่อต้องการสีสายทุ้ม แล้วสีเข้า สีออก ให้เกิดเสียงสลับไปมาระหว่าง สายทุ้ม กับสายเอก

ภาพประกอบ 35 ลักษณะการนั่งบรรเลง ซออู้

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

จะเข้

ท่านั่งในการดีดจะเข้ นั่งพับเพียบ ควรนั่งลักษณะขาซ้ายทับขาขวา หรือจะขาขวาทับขาซ้ายก็ได้ แต่หัวเข่าจะต้องนั่งให้ชิดมุมจะเข้ นั่งตัวและหลังตั้งตรง มือขวาพันไม้ดีดวางบนตัวจะเข้ระหว่างกึ่งกลางโต๊ะกับนมที่ ๑๑ ข้อศอกกางเล็กน้อย มือซ้ายวางนิ้วลงบนนมที่จะดีดโดยให้นิ้วงอคุ่มเล็กน้อย นิ้วหัวแม่มือแตะขอบข้างลำตัวจะเข้

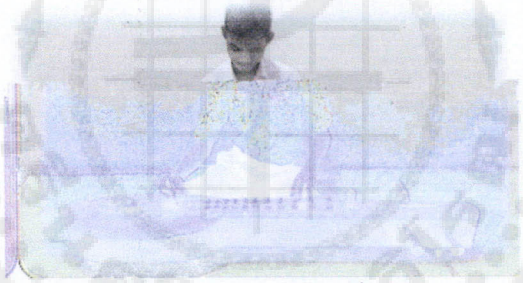

ภาพประกอบ 36 ลักษณะการนั่งบรรเลง จะเข้

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ครูสำเริง จึงเริ่มให้นักเรียนหัดดีดสายเปล่าโดยการปัดข้อมือออกนอกตัวและเข้าหาลำตัว (ดีด ออก-ดีด เข้า) สลับกันไปมา โดยเริ่มจากสายเอกก่อนจึงไปสายทุ้มและสายลวด และเริ่มดีดสลับสาย โดยดีด สายเอก - สายทุ้ม สายเอก – สายลวด สลับกัน แล้วจึงเริ่มต้นไล่เสียงไล่นิ้วไปตามลำดับ และให้นักเรียนวางนิ้วบนนมจะเข้ การใช้นิ้วในการกดตำแหน่งเสียงของจะเข้ ให้นักเรียนใช้นิ้วมือข้างซ้าย ทั้ง ๔ นิ้วคือ นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางและ นิ้วก้อย วางคุ่มลงบนนมด้านข้างใกล้ตำแหน่งเสียง (ไม่ได้วางลงตรงกลางบนนม) และนิ้วหัวแม่มือจะวางชิดกับขอบของตัวจะเข้ เมื่อบรรเลงทำนองจะใช้ นิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางในการดำเนินทำนอง และใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วก้อยในการดี ทิง - นอย เท่านั้น (การดีดลูกทิง - นอย คือการดีดคู่แปด สายเอกและสายลวด)

ขลุ่ย

ครูสำเริง แนะวิธีการนั่งเป่าขลุ่ย คือ ต้องนั่งตัวตรงเพื่อให้ลมเดินสะดวกไม่นั่งก้มหน้า ถ้านั่งกับพื้นควรนั่งพับเพียบ และให้นักเรียนลองใช้ลมเป่าออกมาโดยให้เผยอริมฝีปากด้านบนและล่างจรดลงบนรูปากเป่า จัดเลาขลุ่ยให้ตั้งได้มุมประมาณ ๔๕ องศา กับลำตัวโดยทอดแขนไว้ข้างลำตัวพองาม(ไม่กางศอกมากจนเกินไป)เป่าลมให้เหมาะสมไม่เบาและแรงจนเกินไป ให้นักเรียนหัดวางนิ้วตามตำแหน่งเสียงและลองใช้ลมเป่า สลับกับการไล่โน้ต ขึ้น – ลง

ภาพประกอบ 37 ลักษณะการนั่งบรรเลง ขลุ่ยเพียงออ

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ครูสำเริง ยังสอดแทรกเทคนิคในการเป่าขลุ่ยให้กับนักเรียน โดยอธิบายเป็นข้อๆ ดังนี้

1. การเป่าเสียงสั้น ต้องบังคับลมให้ออกมาเป็นช่วงๆ ให้ลมทยอยออกมาถี่ๆ หรือห่างๆ ตามต้องการที่จะทำให้เกิดเสียงคล้ายคลื่นตามอารมณ์ของเพลง

2. การเป่าเสียงรัว หรือการพรมนิ้วทำได้โดยใช้นิ้วเปิดปิดสลับกันถี่ๆ

3. การเป่าเสียงเอื้อน คือการใช้นิ้วค่อยๆเปิดบังคับลมให้เสียงขลุ่ยโรยจากหนักไปเบาหรือจากเบาไปหนักที่เสียงใดเสียงหนึ่ง

4. เสียงโหยหวน หวน ใช้ลมและนิ้วบังคับเพื่อให้เสียงต่อเนื่องระหว่างสองเสียง เช่นเสียงคู่สาม คู่ห้า ซึ่งเป็นเสียงที่มีความกลมกลืนกันมากเท่ากับเสียงโดกับเสียงซอลเป็นต้น

5. การหยุด หรือ การชะงักลม การเป่าขลุ่ยบางจังหวะควรมีการหยุด การเบา การเน้นเสียงบ้าง เพื่อให้เพลงเกิดความไพเราะมากขึ้น

6. เสียงเลียน คือการทำเสียงโดยใช้นิ้วต่างกันแต่ได้เสียงเดียวกัน ใช้เมื่อทำนองเพลงช่วงนั้นยาว ทำได้โดยการเป่าเสียงตรงก่อน แล้วจึงเป่าเสียงเลียนและกลับมาเป่าเสียงตรงเมื่อหมดจังหวะ

การเป่าโดยใช้เสียงตรงและเสียงเลียนนี้จะทำให้เพลงเกิดความไพเราะได้อีกแบบหนึ่ง

หลังจากที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้อธิบายลักษณะ ตำแหน่งเสียง และการฝึกบรรเลงเบื้องต้นของแต่ละเครื่องมือแล้ว จึงได้อธิบายที่มาของเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่อง ดีด สี ตี เป่า พร้อมกับแจกใบงานความรู้ให้นักเรียนได้ศึกษาตามไปด้วย

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้อธิบายความเทคนิค และรูปแบบต่างๆของดนตรีไทยแล้ว จึงได้เริ่มเพลงที่จะใช้สอนนักเรียนโดยมีเพลงที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. เพลงโหมโรงชวา ออกเพลงยะวา
2. เพลงลาวครวญ
3. เพลงลาวจ้อย
4. เพลงสร้อยเวียงพิง
5. เพลงล่องแม่ปิง

โดยมีโน้ตเพลงที่ใช้ในการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

เพลงโหมโรงชวา ออกเพลงยะวา

ท่อน 1

- - - ล	- ด - ล	- ด - ล	- ล - ล	- - - ซ	- ล - ซ	- ล - ซ	- ซ - ซ
- - - ฟ	- ซ - ฟ	- ซ - ฟ	- ฟ - ฟ	- - - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ร - ร

กลับต้น

ท่อน 2

- - - ล	ด ร - ล	ด ร - ล	- ล - ล	- - - ซ	ล ด - ซ	ล ด - ซ	- ซ - ซ
- - - ฟ	ซ ล - ฟ	ซ ล - ฟ	- ฟ - ฟ	- - - ร	ฟ ซ - ร	ฟ ซ - ร	- ร - ร

กลับต้น

ท่อน 3

- - - ล	ซ ฟ ซ ล	ซ ฟ ซ ล	- ล ล ล	- - - ซ	ฟ ร ฟ ซ	ฟ ร ฟ ซ	- ซ ซ ซ
- - - ฟ	ร ด ร ฟ	ร ด ร ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- - - ร	ด ล ด ร	ด ล ด ร	- ร ร ร

กลับต้น

ท่อน 4

- - - ล	ด ร ฟ ล	ด ร ฟ ล	- ล ล ล	- - - ซ	ล ด ร ซ	ล ด ร ซ	- ซ ซ ซ
- - - ฟ	ซ ล ด ฟ	ซ ล ด ฟ	- ฟ ฟ ฟ	- - - ร	ฟ ซ ล ร	ฟ ซ ล ร	- ร ร ร

กลับต้น

เพลงยะวา

ท่อน 1

- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ
- - - ร	- ร - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ	- - - ร	- ร - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ
- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ล - ซ	- ล - ล
- - - -	- ด - ล	- - - -	- ด - ล	- - - -	- ด – ล	- ด – ร	- ด – ด
- - - ร	- ด – ด	- ฟ – ร	- ด – ด	- ซ – ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ด	- ฟ - ร	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ล	- ด - ร	- ด - ด	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ

กลับต้น

ท่อน 2

- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ
- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ฟ - ร	- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ล - ล
- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ล - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ
- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ฟ - ร	- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ล - ล
- - - ซ	- ฟ - ร	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ล - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ
- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ด - ร	- ฟ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ด	- ฟ - ร	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ด	- ฟ - ร	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ล	- ด - ร	- ด - ด	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ

กลับต้น

ท่อน 3

- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - ด ฟ	ซ ล - ล
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ล	- - ด ล	ซ ฟ - ฟ
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - ด ฟ	ซ ล - ล
- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ล	- - ด ล	ซ ฟ - ฟ
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ฟ
- - - ซ	- ฟ - ฟ	- - - ซ	- ฟ - ฟ	- - - ซ	- ฟ - ฟ	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ด	- ฟ - ร	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ด	- ฟ - ร	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด	- ซ - ล	- ด - ด
- - - ร	- ด - ล	- ด - ร	- ด - ด	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ฟ - ซ	- ฟ - ฟ

ลาวครวญ							
- - - -	- - - -	- ซ - ม	ร ด ร ม	- - - -	ซ ล ด ร	- ด - ม	ร ร ร ร
- - - ซ	- ซ ซ ซ	ล ซ ม ซ	- ล - ด	- - - -	- - - -	ร ม ซ ม	ร ด - ร

เพลงลาวจ้อย

- - - ด	ร ม ซ ร	- - - -	- ม - ร	- - - ด	ร ม ซ ร	ม ร ด ร	- ม - ซ
- - ม	ซ ล ด ำ ซ	- - - ม	ร ด ร ม	- - ซ ล	- ด - ร	ม ร ด ล	ซ ล ด ำ ซ
- - - ล	ซ ซ ซ ซ	- ซ - ล	ด ร ม ล	- ซ - ด ำ	- ซ - ล	- ซ - ล	ด ร ม ซ
- - - ล	ซ ซ ซ ซ	- ซ - ม	ร ด ร ม	ซ ล ด ร	ม ร ด ร	- ม - ด	- - - -

เพลงสร้อยเวียงพิง

- - - -	ซ ล ซ ด ำ	ซ ล ซ ด ำ	ม ร ซ ม	- - - -	ซ ล ซ ด ำ	ซ ล ซ ด ำ	ม ร ซ ม
- - - -	ซ ล ซ ร	ม ร ด ร	- ม - ซ	- - - -	- ม - ซ	ล ซ ม ซ	ล ซ ด ำ ล
- ด - ร	ม ร ด ล	ซ - ซ ซ	ด ำ ล ซ ม	- - - -	ด ร ม ซ	ล ซ ด ำ ล	ซ ม - ร
ม ร ด ล	ซ ล ด ร	ม ร ซ ม	- ร - ด	(กลับต้น)			

เพลงล่องแม่ปิง

- - - ซ	- ซ - ซ	ล ซ ม ซ	- ล - ด ำ	- - - -	ซ ล ซ ด ำ	ซ ล ซ ด ำ	ม ร ซ ม
- - - -	ซ ด ร ม	ร ม ซ ม	ร ด ม ร	- - - -	ซ ด ร ม	ร ม ซ ม	ร ด ม ร
- ซ - ล	- ด - ร	ม ร ซ ร	ม ร ด ล	- ด ร ม	- ซ - ล	ซ ล ด ำ ล	ซ ม - ซ

ภาพกิจกรรมการเรียน-การสอน

ภาพประกอบ 38 ครูสำเริง ภาคบุญมี สอนนักเรียน เป่าขลุ่ยเพียงออ

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.3 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงวงกลองยาว โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

ข้อมูลโรงเรียนโดยสังเขป

ภาพประกอบ 39 โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ ตำบล โคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสรบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ต. โคกแย้ อ. หนองแค จ. สระบุรี 18230 เป็นที่ธรณีสงฆ์ จำนวน 6 ไร่ 200 ตารางวา เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 20 เม.ย. 2498 ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมปีที่ 6 จากโรงเรียนที่กำลังจะถูกยุบ มีนักเรียนเพียง 27 คน มีครู 2 คน ภายในเวลา 3 ปี ได้บริหารจัดการตามแนวคิด เทคนิคดังกล่าวทำให้โรงเรียนพัฒนาขึ้นทั้งระบบ การเรียนการสอนมีการพัฒนาคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งด้านความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองส่งเด็กมาเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 118 คน มีครู 12 คน ก่อสร้าง

อาคารใหม่ 8 ห้องเรียนมูลค่า 5 ล้านบาท โดยได้รับความร่วมมือจากทางราชการ ชุมชน โรงงาน วัด ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า อบต. และคณะกรรมการโรงเรียน ปัจจุบันสร้างอาคารอนุบาล 1 หลัง 2 ห้อง ที่ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ โดยได้รับสนับสนุนจาก บริษัท P.A. ดีซายน์ มูลค่า 3,480,000 ได้รับงบประมาณก่อสร้างโรงกรองน้ำบาดาลจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง แวดล้อมมูลค่า 1,200,000 บาท อาคารอำนวยการ 1 หลัง จากมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเชีย มูลค่า 240,000 บาทและเป็นสถานศึกษาพอเพียง ของกระทรวงศึกษาธิการ

การถ่ายทอดดนตรีไทย โดยครูสำเริง ภาคบุญมี

มีการเรียนการสอนในทุกๆวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 9.00-12.00 น. โดยมีนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านเครื่องตีกลองยาวเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6

ในการสอนเบื้องต้นของครูสำเริง ภาคบุญมี อันดับแรกให้นักเรียนได้รู้จักจังหวะ การปรบมือการเคาะไม้ และอธิบายว่ากลองยาวนั้นเป็นเครื่องตีชนิดขึงด้วยหนังใช้มือตีเป็นจังหวะให้เกิดความสนุกสนาน หลังจากนั้น ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้อธิบายประวัติความเป็นมาของกลองยาวโดยมีใบงานแจกนักเรียนและให้นักเรียนไปศึกษาด้วยตนเอง นอกเวลาเรียน

หลังจากที่ครูสำเริงภาคบุญมี ได้อธิบายประวัติพร้อมไปพร้อมๆกับใบงานความรู้ให้นักเรียนเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มอธิบายลักษณะเสียงของกลองยาว ดังนี้

เสียงหลักที่ใช้ในการตีกลองยาว ประกอบด้วยเสียง ดังนี้

ป๊ะ คือ เสียงกลองยาวที่ใช้ตีสอดแทรกกับเสียงอื่นวิธีการตี คือใช้ฝ่ามือ จนถึงปลายนิ้วตีลงไปบนหน้ากลองมุมใดมุมหนึ่ง ตีโดยกดมือขวาลงไปที่หน้ากลองและเมื่อตีแล้วต้องให้มือแนบติดหน้ากลองตลอดเวลา

เพิ่ง คือ เสียงที่เกิดจากการตีเปิดมือโดยใช้มือขวา บริเวณโคนนิ้วถึงปลายนิ้ว โดยให้นิ้วทั้งสี่เรียงชิดติดกันตีลงที่บนหน้ากลองยาวบริเวณระหว่างขอบกลองกับใจกลางหน้ากลอง

บ่อม คือ เสียงที่มีใช้มากสำหรับการตีกลองยาวจะใช้ในตอนแรกหลังจากโห่สามลา แล้วโหม่งขึ้นตั้งจังหวะ ต่อจากนั้นจึงตีเป็นเสียงบ่อม สำหรับการบังคับมือ คือ ให้กำมือขวาแล้วตีลงบนหน้ากลองบริเวณที่ติดข้าวสุก เมื่อตีแล้วให้ผู้ตียกมือขึ้นเล็กน้อยจากหน้ากลองทันที เพื่อช่วยให้เสียงที่ตีแล้วนั้นดังกังวานและเกิดเป็นเสียงบ่อมตามที่ต้องการ

ติ๊ก การตีกลองที่ใช้นิ้วตีลงบริเวณขอบหน้ากลองโดยใช้น้ำหนักของนิ้วตี ส่วนมือนิ้วซ้าแนบหน้ากลอง การตีต้องใช้นิ้วชี้ของมือขวาตีลงไปที่ขอบกลองจะเกิดเสียง "ติ๊ก ติ๊ก ติ๊ก" ติ๊ก นี้เป็นเสียงที่ใช้สอดแทรกอยู่ในขั้นตอนการโหมโรง นับเป็นการนำเอา "เทคนิค" เข้ามาใช้ทั้งยังเป็นการเล่นที่ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง

วิธีการบรรเลงกลองยาวนิยมตีกันอยู่ ๓ เสียง คือ "ป๊ะ" "เพิ่ง" บ่อม" การละเล่นกลองยาวนั้น จะเริ่มด้วยการโห่ที่เรียกว่า "โห่สามลา" ก่อนทุกครั้ง แล้วให้โหม่งตีนำเพื่อตั้งความเร็วของจังหวะ แล้วกลองยาวจะเริ่มตีจังหวะตามลักษณะของเพลง

โดยภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี ดังนี้

โห่สามลา (ขึ้นต้น)

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มง
- มง - มง	- มง - มง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- มง - มง	- มง - มง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง
- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- บ่อม-บ่อม	-บ่อม-บ่อม	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่งเพิ่ง-ป๊ะ

แบบที่ 1

- บ่อม เพิ่ง บ่อม	เพิ่ง บ่อม เพิ่ง เพิ่ง	- บ่อม เพิ่ง บ่อม	เพิ่ง บ่อม เพิ่ง เพิ่ง

แบบที่ 2

- - เพิ่ง ป๊ะ	- เพิ่ง - เพิ่ง	- - เพิ่ง ป๊ะ	- เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง

แบบที่ 3

- บ่อม - เพิ่ง	- บ่อม - เพิ่ง	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่ง เพิ่ง - เพิ่ง

แบบที่ 4

- บ่อม - เพิ่ง	- บ่อม - เพิ่ง	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่ง เพิ่ง - เพิ่ง

แบบที่ 5

- - - ป๊ะ	- ป๊ะ - ป๊ะ	- ป๊ะ - ป๊ะ	เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง

ภาพกิจกรรมการเรียน-การสอน

ภาพประกอบ 40 ครูสำเริง ภาคบุญมี ปรบมือให้เป็นจังหวะ ให้นักเรียนเข้าใจจังหวะในกลองยาว

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.4 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงรวมวงอังกะลุง โรงเรียนวัดหนองจิก

ข้อมูลโรงเรียนโดยสังเขป

ภาพประกอบ 41 โรงเรียนวัดหนองจิก(บุญมีประชานุกูล) ตำบลหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

ประวัติโรงเรียนโดยย่อ โรงเรียนวัดหนองจิก(บุญมีประชานุกูกล) ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2475 อาศัยศาลาวัดเป็นสถานศึกษาเล่าเรียน พระภิกษุเครื่อง เจ้าอาวาสวัดหนองจิกได้จัดตั้งขึ้น ต่อมา

ดำเนินการสอนชนิดโรงเรียนวัดไม่สะดวก ทางอำเภอหนองแคจึงได้จัดตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนประชาบาล ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาเมื่อปีพ.ศ. 2484 ได้ตั้งชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลหนองจิก (วัดหนองจิก) โดยอาศัยศาลาวัดหนองจิกเป็นสถานที่เล่าเรียน โรงเรียนนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากงบประมาณเงินช่วยเหลือการศึกษาประชาบาลเป็นเงินเดือนครู และค่าใช้สอย มี นายเทศ คล้ายมณีหาญ เป็นครูใหญ่

ปี พ.ศ. 2503 พระครูมุจลินทอาสวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดหนองจิกได้ริเริ่มการก่อสร้างโรงเรียน โดยได้รับเงินบริจาคจากนางมี ศรีมงคล จำนวน 30,000 บาท ได้ก่อสร้างอาคารเรียน กว้าง 10 เมตร ยาว 45 เมตร 2 ชั้น 10 ห้องเรียน

ปี พ.ศ. 2508 ได้รับเงินบริจาคจากผู้ทอดกฐินวัดหนองจิกเป็นจำนวนเงิน 140,000 บาท

ปี พ.ศ. 2511 ได้รับเงินงบประมาณ 100,000 บาท พร้อมทั้งผู้ปกครองนักเรียน บริจาคสมทบอีก 5,000 บาท

ปี พ.ศ. 2512 ได้รับเงินงบประมาณ 100,000 บาท

ปี พ.ศ. 2515 ได้รับเงินงบประมาณ 30,000 บาท

ปี พ.ศ. 2517 ได้รับเงินจากการทอดกฐินวัดหนองจิก 35,000 บาทอาคารหลังนี้ สิ้นค่าก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน 480,000 บาท และได้ตั้งชื่อว่า " โรงเรียนวัดหนองจิก (บุญมีประชานุกูล)"

ปี พ.ศ. 2544 ได้รับเงินงบประมาณ 1,600,200 บาท สร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 จำนวน 1 หลัง 4 ห้องเรียน

ปี พ.ศ. 2551 จัดทอดผ้าป่าปรับปรุงโรงอาหารจนมีสภาพใช้งานได้ดี

ปัจจุบันปีการศึกษา 2558 มีครูประจำการทั้งหมด 6 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน ครูพี่เลี้ยง - คน พนักงานบริการ 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน นักเรียน 92 คน เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การถ่ายทอดดนตรีไทย โดยครูสำเริง ภาคบุญมี

มีการเรียนการสอนในทุกๆวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 14.00-17.00 น. โดยทางโรงเรียนวัดหนองจิกได้มีการรวบรวมนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านอังกะลุง และสามารถรวมเป็นวงได้ โดยมีนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง ปีที่ 6 เป็นจำนวน 20 คน

การเริ่มต้นในการสอนครั้งแรกของครูสำเริง ภาคบุญมี นั้น ครูสำเริง จะเตรียมใบงานความรู้ ที่อธิบายเกี่ยวกับประวัติอังกะลุง มาให้นักเรียนเพื่อได้ศึกษาค้นคว้าประกอบคำอธิบายของครูสำเริง ภาคบุญมี

วิธีการสอนวงอังกะลุงโดยภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี คือ

1. จะต้องมีการแบ่งผู้เล่นเข้าประจำอังกะลุงในเสียงต่างๆ ทั้ง 7 เสียง หากแต่ว่าครูได้พิจารณาว่าจะใช้เสียงเพียง 5 เสียง อันได้แก่ ด ร ม ซ ล (Pentatonic) โดยการละเสียง อันได้แก่ ฟ และ ล ออกไป ขึ้นอยู่กับความต้องการและบทเพลงนั้นๆที่จะบรรเลง

2. ทำการแบ่งผู้เล่นและจัดวงให้เป็นไปในรูปแบบของครึ่งวงกลม หรือเป็นวงแถวตอนลึก 7 แถว หรือ 5 แถว โดยการจัดวงในแต่ละแถวนั้นจะมีกี่คน เช่น แถวละ 5 คน เป็นต้น ตัวอย่างดังนี้

2.1 การจัดรูปแบบวงครึ่งวงกลม โดยใช้ครบทั้ง 7 เสียง

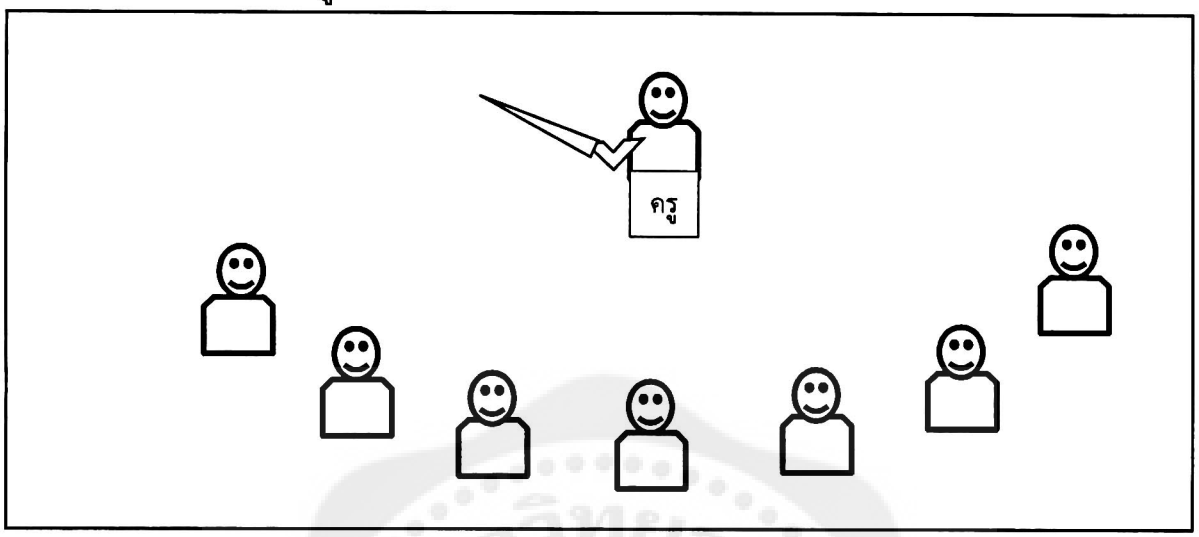

ภาพประกอบ 42 ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบวงครึ่งวงกลม ครบ 7 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.2 การจัดรูปแบบวงครึ่งวงกลม โดยใช้เพียง 5 เสียง

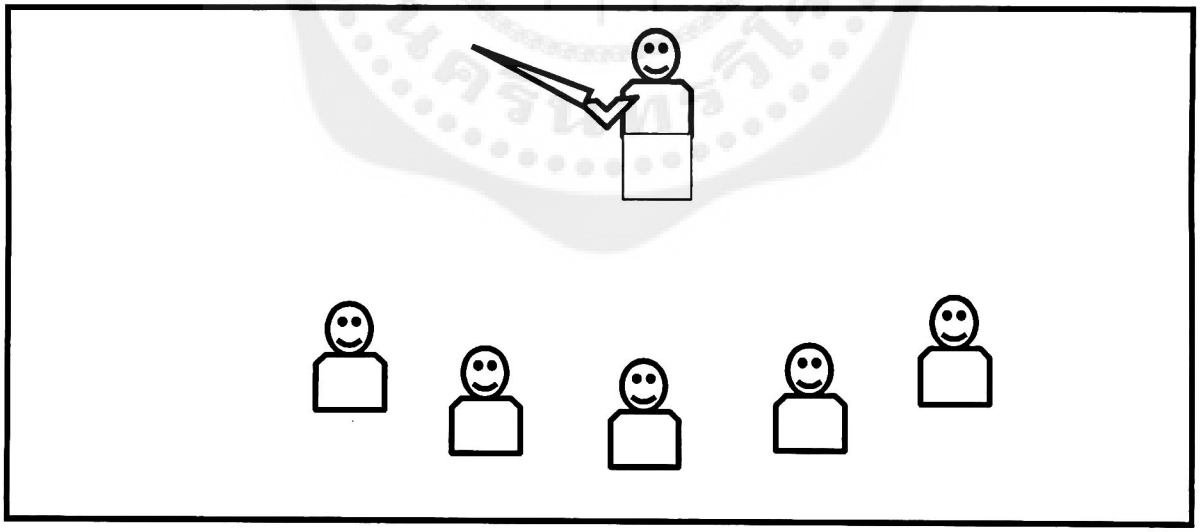

ภาพประกอบ 43 ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบวงครึ่งวงกลม 5 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.3) การจัดรูปแบบวงเป็นแถวตอนลึก โดยใช้ครบทั้ง 7 เสียง

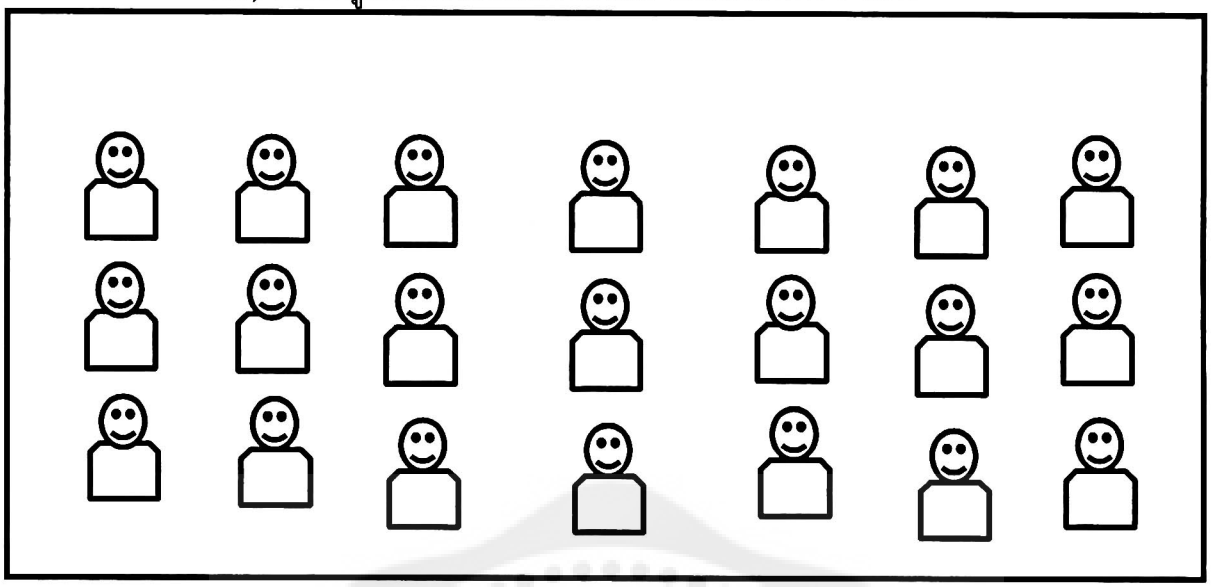

ภาพประกอบ 44 ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบแถวตอนลึก 7 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

2.4 การจัดรูปแบบวงเป็นแถวตอนลึก โดยใช้เพียง 5 เสียง

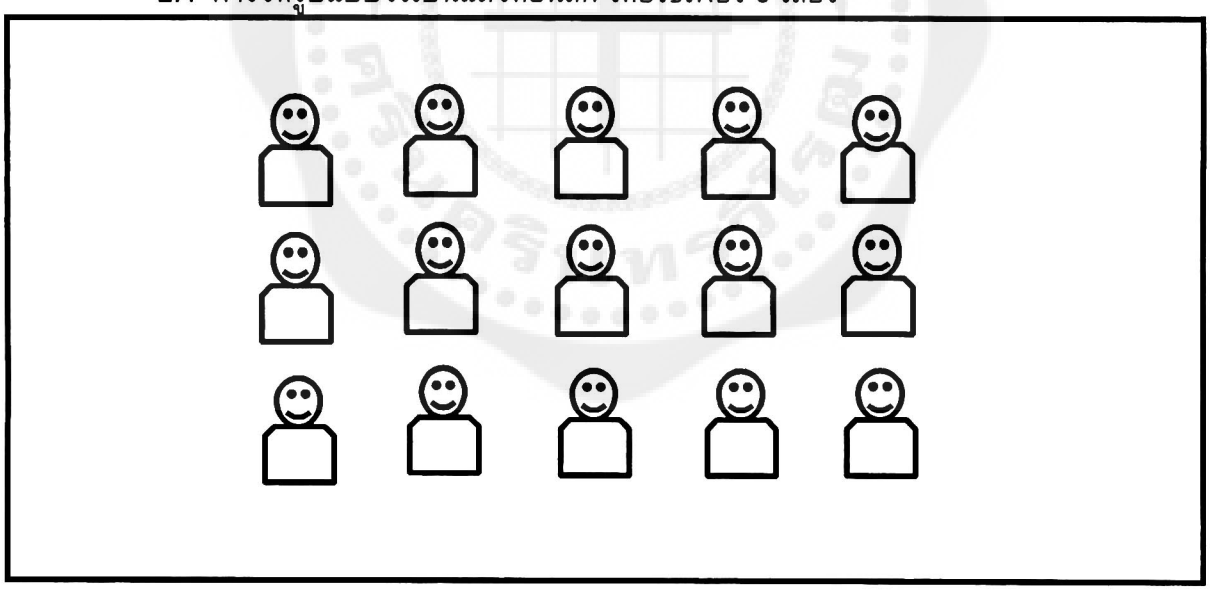

ภาพประกอบ 45 ผังแสดงตำแหน่งการจัดรูปแบบแถวตอนลึก 5 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

3. เมื่อทำการจัดวงเป็นรูปแบบครึ่งวงกลมหรือแบบแถวตอนลึกแล้วนั้น จะต้องมีการวางตัวตัวโน้ต คือ ด ร ม ฟ ซ ล ท หรือ ด ร ม ซ ล โดยผู้เล่นจะต้องถืออังกะลุงคนละ 2 ตัว การวางตำแหน่งตัวโน๊ตตัวอย่างดังนี้

3.1 การวางตำแหน่งตัวโน้ตในรูปแบบวงครึ่งวงกลม โดยใช้ครบทั้ง 7 เสียง

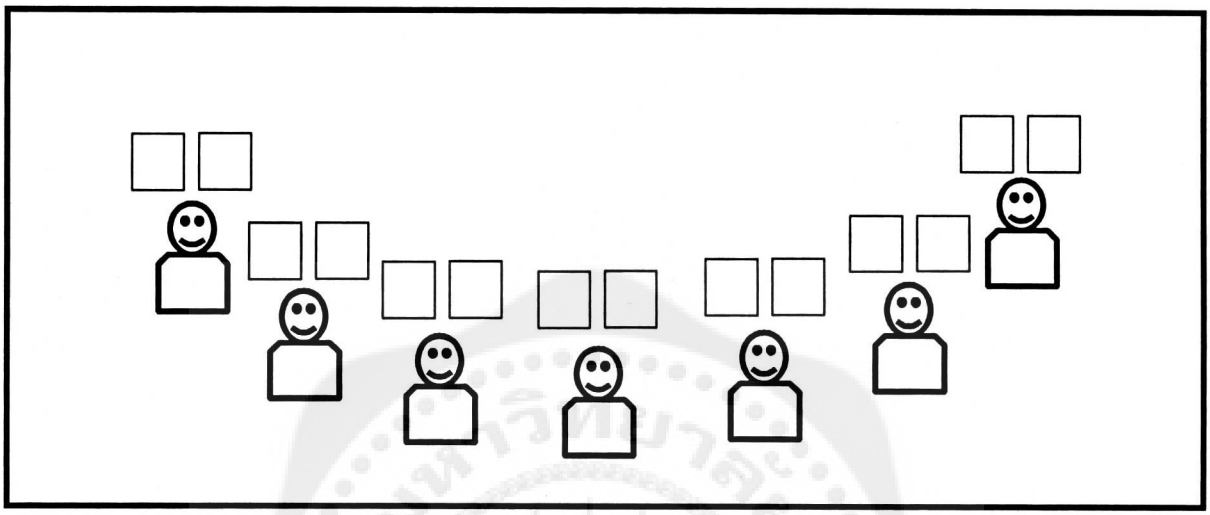

ภาพประกอบ 46 ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบครึ่งวงกลม 7 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

3.2 การวางตำแหน่งตัวโน้ตในรูปแบบวงครึ่งวงกลม โดยใช้เพียง 5 เสียง

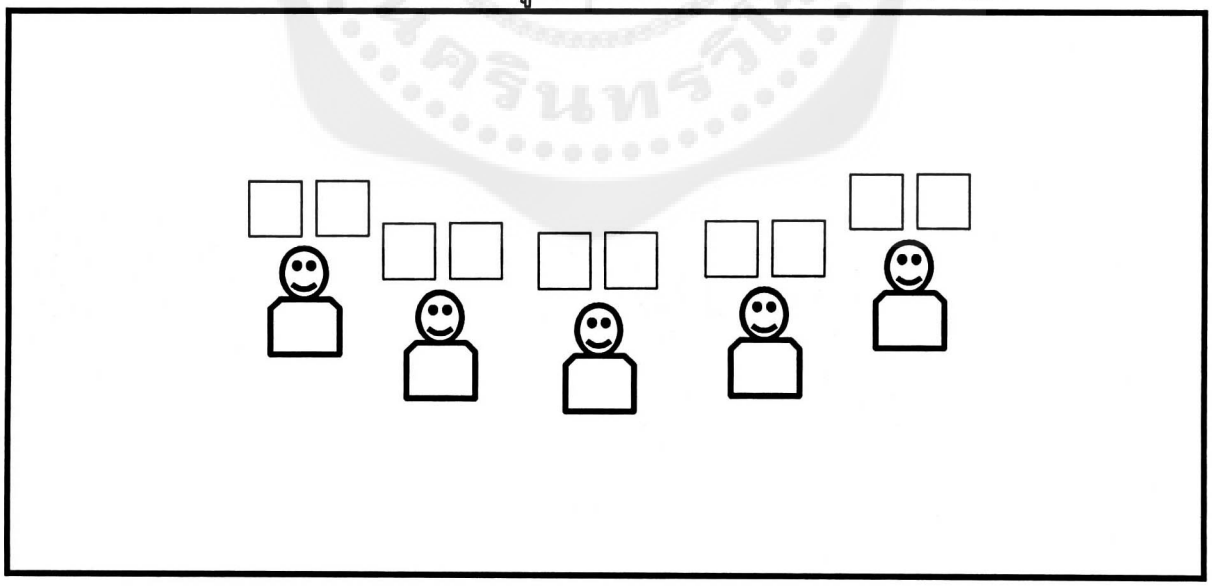

ภาพประกอบ 47 ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบครึ่งวงกลม 5 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

3.3 การวางตำแหน่งตัวโน้ตในรูปแบบแถวตอนลึก โดยใช้ครบทั้ง 7 เสียง

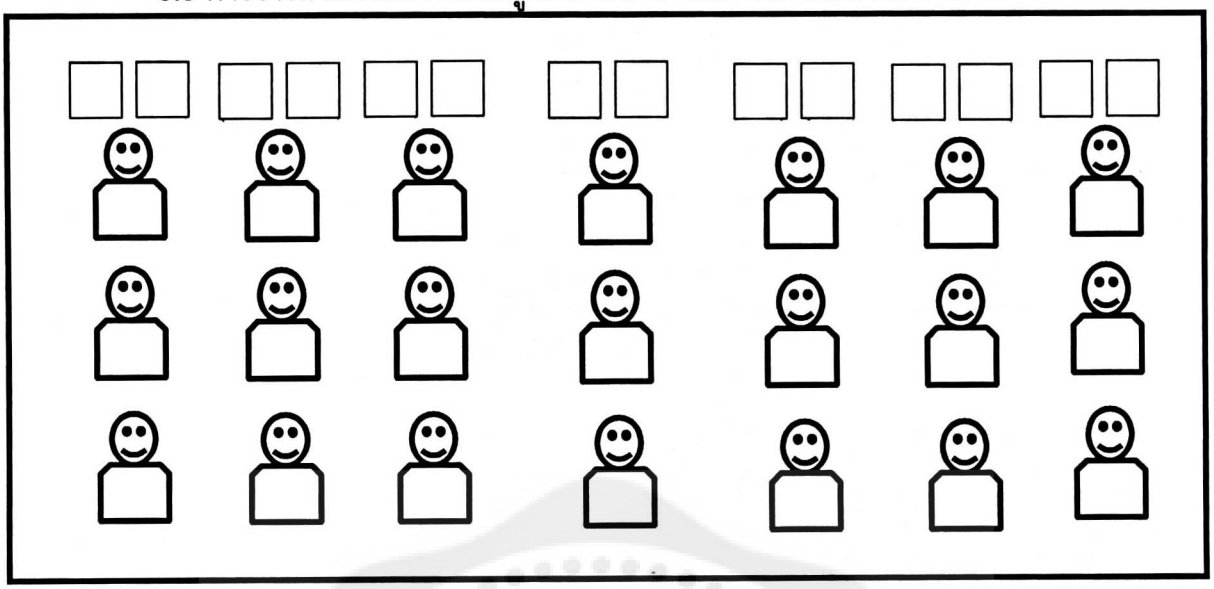

ภาพประกอบ 48 ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบแถวตอนลึก 7 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

3.4 การวางตำแหน่งตัวโน้ตในรูปแบบแถวตอนลึก โดยใช้เพียง 5 เสียง

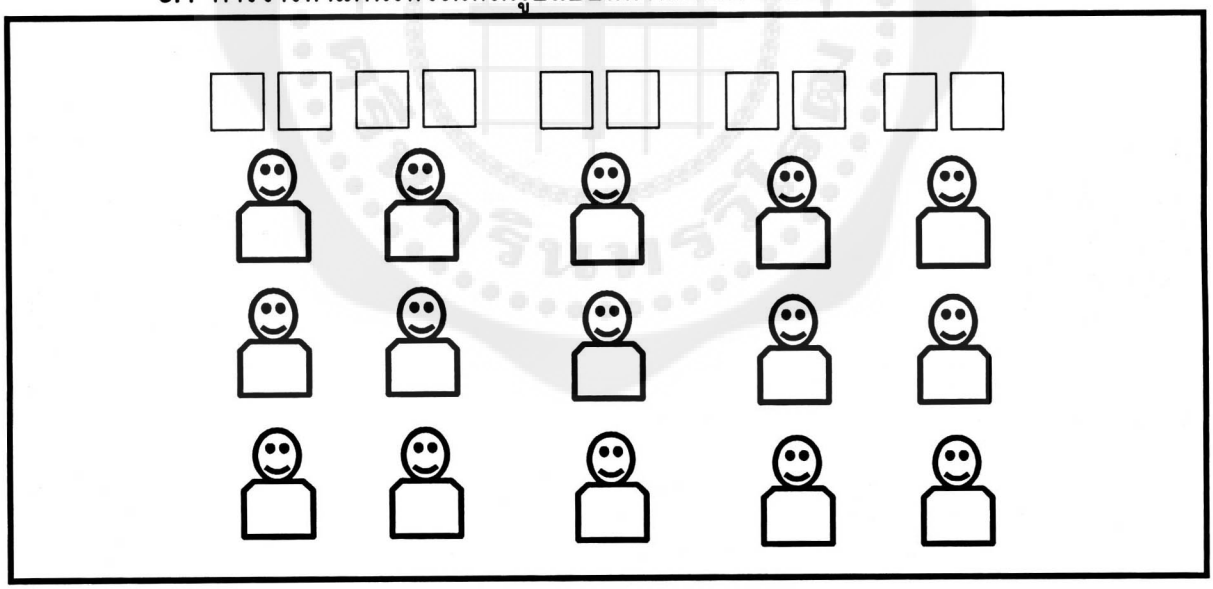

ภาพประกอบ 49 ผังแสดงการวางตำแหน่งตัวโน้ตแบบแถวตอนลึก 5 เสียง

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

4. เมื่อมีการจัดวางวางตำแหน่งตัวโน๊ตแล้ว จะต้องบอกวิธีการเขย่าอังกะลุงให้ถูกหลัก คือ การใช้มือถือไว้ ใช้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย รัดจับไว้ให้มั่นคง ส่วนของนิ้วโป้งนั้นจะใช้ในการดันด้ามจับไว้ในเวลาเขย่าโดยเวลาเขย่าอังกะลุงนั้นพยายามไม่ให้หลังมือไปกระทบกับไม้ไผ่ข้างใน

5. ท่านั่งของผู้เล่น จะต้องนั่งในท่าตรง สง่า และต้องมีความแข็งแรงในด้านร่างกาย การเขย่านั้นจะใช่ส่วนแขนเป็นตัวส่งกำลัง โดยผู้บรรเลงจะต้องรู้ถึงโน้ตสั้น ยาว ด้วย

แบบฝึกทักษะการเขย่าอังกะลุงที่ 1

<u>คำชี้แจง</u>

แบบฝึกทักษะที่ 1 มีวัตถุประสงค์ให้ฝึกเขย่าเสียงยาว

- - - -	- - - ด	- - - -	- - - ร	- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ฟ
- - - -	- - - ซ	- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - -	- - - ด๋
- - - -	- - - ด๋	- - - -	- - - ท	- - - -	- - - ล	- - - -	- - - ซ
- - - -	- - - ฟ	- - - -	- - - ม	- - - -	- - - ร	- - - -	- - - ด

แบบฝึกทักษะการเขย่าอังกะลุงที่ 2

<u>คำชี้แจง</u>

แบบฝึกทักษะที่ 2 มีวัตถุประสงค์ให้ฝึกเขย่าเสียงยาวเป็นครึ่งหนึ่งของแบบฝึกทักษะที่ 1

- - - ด	- - - ร	- - - ม	- - - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - -	- - - ด๋
- - - ด๋	- - - ท	- - - ล	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - -	- - - ด๋

แบบฝึกทักษะการเขย่าอังกะลุงที่ 3

<u>คำชี้แจง</u>

แบบฝึกทักษะที่ 3 มีวัตถุประสงค์ให้ฝึกเขย่าเสียงสั้น ไล่เสียงขึ้น จากเสียงต่ำไปเสียงสูง แล้วไล่ เสียลงจากเสียงสูงลงเสียงต่ำ เสียงละ 2 ตัวโน้ต

- ด - ด	- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท – ท	- ด๋ - ด๋
- ด๋ - ด๋	- ท – ท	- ล - ล	- ซ - ซ	- ฟ - ฟ	- ม - ม	- ร - ร	- ด - ด

แบบฝึกทักษะการเขย่าอังกะลุงที่ 4

คำชี้แจง

แบบฝึกทักษะที่ 4 มีวัตถุประสงค์ให้ฝึกเขย่าเสียงสั้น จากเสียงต่ำไปเสียงสูง แล้วไล่ เสียงสูงลงเสียงต่ำ

- ด ร ม	- ร ม ฟ	- ม ฟ ซ	- ฟ ซ ล	- ซ ล ท	- ล ท ด	- ด ท ล	- ท ล ซ
- ล ซ ฟ	- ซ ฟ ม	- ฟ ม ร	- ม ร ด				

โน้ตเพลง

โน้ตเพลงกุหลาบเวียงพิง

- - - -	ร ม ซ ล	- ล ด ร	ด ล ซ ล	- - ซ ม	ร ม ซ ล	- ล ด ร	ด ล ซ ล
- - - -	ซ ด ร ม	- ร ซ ม	ร ด ร ล	- ด ร ม	ร ด ซ ล	ซ ล ด ม	- ซ - ล

โน้ตเพลงตำนานดนตรี

- - - -	ร ม ฟ ซ	- ซ - ล	ซ ล ด ซ	- - - -	- ด ร ม	- - ม ร	ม ร ด ล
- - - -	ล ท - ด	- - ร ด	ท ล - ซ	- - - -	ร ม ฟ ซ	- - ซ ม	ร ร - ด

โน้ตเพลงศิลปินประถม

- - - ม	- - ซ ด	- - ซ ล	ซ ม - -	- - - ม	- - ซ ด	- - ซ ล	- - ซ ร
- - - ด	- - ด ร	- - ด ล	ด ร - -	- - - ท	- - ล ซ	- - ซ ล	ซ ล ท ด

โน้ตเพลงโศกพม่า

- - - -	- - - ด	- - - ร	ม ร ด ล	- - - -	- - - ซ	- ฟ - ล	ด ล ซ ฟ
- - - -	- - - ฟ	- ซ - ฟ	ม ร ด ร	- - - ม	ร ร ร ร	- ด - ด	- - - ร
- ฟ - ซ	- ด - ร	- ซ - ฟ	ร ฟ - ซ	- - - ล	ซ ซ ซ ซ	- ฟ - ฟ	- - - ซ
- ล - ซ	- ฟ - ซ	- ล - ท	ด ร - ล				

เพลงที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ใช้ในการสอนวงอังกะลุง โรงเรียนวัดหนองจิก คือ

1. เพลงโหมโรงมหาฤกษ์
2. เพลงลาวคำหอม 2 ชั้น
3. เพลงลาวเจริญศรี

โดยมีโน้ตเพลง ดังนี้

โหมโรงมหาฤกษ์

ขึ้นต้น

- - - ล	- - - ท	- - - ร	- - - ม	- ล ซ ม	- ร - ด	- - - ท	- - - ล

ท่อน1

- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ม	ซ ม ร ท	- ร - ม	- - ล ซ	ม ซ - ล
- - - -	- - - -	- - - ร	- - - ท	- - - -	ล ซ ล ท	ร ท ร ล	- ท - ร
- - - -	ล ท ร ม	ซ ล ซ ม	ซ ม ร ท	- ท ร ท	ร ล – ท	ล ท ร ม	ซ ร - ม
- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ท	- - - -	ร ท ล ซ	ท ล ซ ม	- - - -
- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ซ	- - - ล	ท ล ซ ม	ซ ม ร ท	- - - -
ล ซ ล ท	ล ท ร ม	ซ ล ซ ม	ซ ม ร ท	ล ท ร ม	ร ซ ล ท	ร ม ร ท	ร ท ล ซ
ร ร ร ร	- ซ - ซ	ล ล ล ล	- ท - ท	ล ท ด ร	ม ร ด ท	ล ซ ล ท	ด ร - ร
- - - -	- - - ร	- ร ร ร	- ร – ร	ด ด ร ด	ท ล ซ ร	ซ ซ ร ซ	ล ท ด ร

ท่อน 2

- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ม	ซ ม ร ท	- ร – ม	- - ล ซ	ม ซ – ล
ร ล ท ร	- - - -	ซ ม ร ท	- - - -	- - ล ซ	- - ท ล	ร ท ม ร	- - - -
- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ซ	- - - -	ร ม ซ ล	ร ล ท ร	- - - -
ท ท ร ท	- - - -	ล ล ท ล	- - - -	ซ ซ ล ซ	- - - -	ม ม ซ ม	- - - -
ซ ล ซ -	ล ท ล -	ท ร ท -	ร ม ร -	ท ร ท -	ร ม ร -	ม ซ ม -	ซ ล ซ -
- - - ร	- ร ร ร	- - ท ร	ล ท ร ม	- - - ซ	- ซ ซ ซ	- - ม ซ	ร ม ซ ล
- ซ – ซ	- - - ล	- - - ท	- - - ด	- - ร ม	ร ด ท ร	ด ท ล ด	ท ล ซ ล
- - - -	- - - ล	- ล ล ล	- ล - ล	ร ม ฟ ซ	ฟ ซ ล ท	ร ม ร ท	ร ท ล ซ

ใช้บรรทัดนี้แทนบรรทัดสุดท้ายในเที่ยวเปลี่ยน

- ม ร ท	- ล - ร	- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ร

ลาวคำหอม 2 ชั้น

ท่อน 1

- - - ม	- ซซซ	- ม - ล	- ซซซ	- ล - ซ	- ม - ซ	- - - ล	ซล - ดำ
- - -	- - - ดำ	- ดำดำ	- ดำ - ดำ	- - - -	- - - ซ	- - ดำ ล	ซม - ซ
- - - -	- - - ด	- - - -	- ร - ม	- - - ซ	- - - ร	- ม - ร	- ดดด
- - - ร	มรดล	ซมซล	- ดำ - รำ	- - - -	- - - ม	- - - ซ	- ล - ดำ
- - - -	- - - ดำ	- ดำดำ	- ดำ - ดำ	- - - -	- - - ซ	- - ดำ ล	ซม - ซ
- - - -	- - - ซ	- ซซซ	- ซ - ซ	- - - -	- - - ด	- - - -	- ร - ม
- - ซ	- - - ร	- ม - ร	- ด - ซ	- - - -	- - - ซ	- ซซซ	- ซ - ซ
- - - -	- - - ด	- - - -	- ร - ม	- - - ซ	- - - ร	- ม - ร	- ดดด

ท่อน 2

- - - -	- - - ดำ	- ดำดำ	- ดำ - ดำ	- มำ - รำ	- ดำ - ล	ซมซล	- ดำ - รำ
- - - -	- - - -	ดำลซดำ	- รำ - มำ	- ซำ - -	- ดำ - รำ	- มำ - รำ	- ดำ - ล
- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ล	- - - รำ	- - - ดำ	- - - ล	- - - ซ
ดำลซม	- ร - ด	- - ม ร	ดร - ม	รด - ร	- ม - ซ	ลซดำล	ซม - ร
- - - -	- - - -	รมซล	ซม - ซ	- - - -	- ดำ - ล	- ซ - ม	รด - ร
- - - มำ	- - - รำ	- - - ดำ	- - - ล	- ซ - ดำ	- - รำ มำ	- ซำ - มำ	- รำ - ดำ

ท่อน 3

- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- ล - ดำ	- - - ล	- ซ - ดำ	- - - ล	- ซ - ม
- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ล	- - - รำ	- มำรำดำ	- ท - ล	ซมซล
- - - -	- - - -	ซลซดำ	- รำ - มำ	- ซำ - -	- ดำ - รำ	- มำ - รำ	- ดำ - ล
- - - -	รมซล	ดำรำดำล	- ซ - ม	- มซม	ซร - ม	รมซล	ดำซ - ล
(- - - -	- - - -	รมซล	ซม - ซ	- - - -	- ดำ - ล	- ซ - ม	รด - ร
- - - มำ	- - - รำ	- - - ดำ	- - - ล	- ซ - ดำ	- - รำ มำ	- ซำ - มำ	- รำ - ดำ)

เพลงลาวเจริญศรี

ท่อน 1

- - - -	- - - -	- มˑซˑรˑ	มˑรˑดˑล	---ดˑ	- ลลล	- มˑซˑรˑ	มˑรˑดˑล
- -ดˑ ล	ซมซล	- ด- ร	-ม- ซ	--- ล	-ซซซ	ดˑลซม	ซรมซ
--- ดˑ	--- ล	-ซ- ม	- ร- ด	- ลลล	ซมซล	- ดˑรˑมˑ	- รˑ- ดˑ

ท่อน 2

- - - -	- - - -	- มˑซˑรˑ	มˑรˑดˑล	---ดˑ	- ลลล	ซลซม	ซรมซ
- - - -	---ดˑ	- - - รˑ	ดˑลซดˑ	- - - รˑ	- ดˑดˑดˑ	-ซ- ม	-ซ- ล
ดˑลซม	ซรมซ	--- ล	-ซซซ	ดˑรˑดˑล	-ซ- ม	- ซˑดˑรˑ	มˑรˑดˑล
--ดˑ	-ล- ซ	-ม- ซ	- ล- ดˑ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ภาพกิจกรรม การเรียน – การสอน

ภาพประกอบ 50 กิจกรรมการการถ่ายทอดการบรรเลงรวมวงอังกะลุง เพลง โหมโรงมหาฤกษ์

ที่มา: ธนาพงษ์ พรหมทัศน์ ปี 2558.

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในหัวข้อเรื่อง การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และได้จัดเรียงข้อมูลเป็นหมวดหมู่เพื่อการลำดับขั้นตอนที่สมบูรณ์ ตามกระบวนการวิจัยในรูปแบบมานุษยดุริยางควิทยา ซึ่งเนื้อหาและรายละเอียดทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของ ครูสำเริง ภาคบุญมี
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลาย ตามโรงเรียนในท้องถิ่นโดย ภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาประวัติและผลงานของ ครูสำเริง ภาคบุญมี มีประเด็นสำคัญดังนี้

1.1 ประวัติส่วนตัว

ครูสำเริง ภาคบุญมี เกิดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2499 ที่บ้านใน ตำบลพยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อ นายสนิท ภาคบุญมี มารดาชื่อ นางจีด ภาคบุญมี เป็นบุตรคนที่ 4 จากจำนวนพี่น้องทั้งหมด 4 คน มีภรรยา และลูกชายสองคน ภรรยาชื่อ นางเพี้ยน พุกแก้ว ลูกชายสองคนคือนายอรรณพ ภาคบุญมี และ นายวรภัทร ภาคบุญมี

1.2 ประวัติการทำงาน

ครูสำเริง ภาคบุญมี มีอาชีพเลี้ยงไก่เนื้อเป็นหลัก และเริ่มตั้งวงดนตรีเป็นของตัวเองเมื่ออายุได้ 25 ปี ตั้งเป็นวงแตรวงขึ้นมาก่อน โดยหาพรรคพวกญาติพี่น้องหรือคนในหมู่บ้านมาฝึกวงแตรวงพอได้เพลงบ้างแล้วก็รับงานเล็กๆน้อยๆไปเรื่อยๆ รวมไปถึงงานแห่นาค แห่ขันหมากหรืองานอวมงคลเป็นต้น ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้สร้างศาลาเล็กๆ ภายในบริเวณบ้านเพื่อรับสอนดนตรีไทยให้กับเด็กๆในชุมชนหมู่บ้านหรือละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆชุมชนหนึ่ง โดยจะทำการบอกต่อจากเพื่อนบ้านว่าใครมีลูกมีหลานที่มีใจรักดนตรีไทยก็มารวมตัวเพื่อเล่นดนตรีไทยกันได้ และได้ฝึกฝนเด็กๆในหมู่บ้านไปเรื่อยๆ

ในปีการศึกษา 2544 ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอกสอนดนตรีไทย ในงบการจัดจ้างวิทยากรภายนอก(ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น) และในปีการศึกษา 2558 จนถึงปัจจุบัน ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับเชิญเป็นวิทยากรภายนอกสอนดนตรีไทย ตามโรงเรียนดังนี้

1.2.1 โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย วันจันทร์ เวลา 14.00-17.00 น.

1.2.2 โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทยวันพุธ เวลา 14.00-17.00 น.
1.2.3 โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทยวันศุกร์ เวลา 09.00-12.00 น.
1.2.4 โรงเรียนวัดหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
ปฏิบัติการสอนดนตรีไทยวันศุกร์ เวลา 14.00-17.00 น.

1.3 ประวัติทางด้านดนตรี

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้สั่งสมความรู้ทางด้านดนตรีจากบิดา ตั้งแต่ ป.1 และยังมีรุ่นพี่ในวง ช่วยแนะ ช่วยฝึกฝน อีกทั้งมีความพยายามหาความรู้จากบุคคลรอบตัว ทั้งด้านการบรรเลงเครื่องตี เครื่องเป่า และมีความรู้ทั้งทางด้านเครื่องสายและปี่พาทย์ หลังจากนั้นจึงได้ศึกษาเพลงสาธุการ โหมโรงเช้า โหมโรงเย็นตามแผนประเพณี และจึงได้ศึกษาเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี เช่น ฆ้องวงใหญ่ ระนาดทุ้ม ระนาดเอก หลังจากนั้นก็เริ่มศึกษาเครื่องเป่า เช่น ขลุ่ยเพียงออ และ ปี่มอญ ต่อมา เมื่อจบชั้น ป.4 ก็ได้เดินทางเข้ากรุงเทพในช่วงวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ กับบิดา เพื่อร่วมบรรเลงแตรวงกับวง ประจวบ จำปาทอง โดยเริ่มแรกได้ร่วมบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะไปก่อน หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาแตรวงกับบิดา โดยเริ่มจากการเป่าทรัมเป็ต ต่อมา ก็เริ่มเป่าแซ็กโซโฟน และคาลิเน็ท ได้อยู่ร่วมวงกับวงประจวบ จำปาทอง และกลับมาตั้งวงที่บ้านอยุธยา รับงาน ดนตรีไทย งานแตรวง ต่างๆ จนช่วงระยะหนึ่ง ครูสำเริง ภาคบุญมี อยากจะศึกษาการเป่าปี่ให้เป็นอย่างจริงจัง ก็ได้เริ่มศึกษาการเป่าปี่กับบิดาอีกครั้งอย่างจริงจัง โดยการเป่าปี่มอญ ต่อจากนั้น ก็ได้เริ่มฝึกเป่าปี่ใน และ ปี่ชวา เรื่อยมาจนมีความชำนาญ ออกงานต่างๆได้ โดยรับงานทุกประเภท อาทิ งานแต่งงาน งานบวชนาค งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบุญต่างๆ ตลอดจนกระทั่งงานศพ เมื่อครูสำเริง ภาคบุญมี มีความชำนาญ สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีได้หลากหลายชนิดแล้ว จึงได้ศึกษาเครื่องกำกับจังหวะจากบิดาต่อ คือ กลองแขก ตะโพน ตะโพนมอญ และเปิงมางคอก เป็นต้น หลังจากที่ครูสำเริง ภาคบุญมี มีความชำนาญในเครื่องดนตรีแต่ละชนิดแล้ว จึงได้รับงาน ออกงานกับบิดาเรื่อยมา ทั้งในเขตพื้นที่ใกล้เคียงอำเภอวังน้อย และจังหวัดต่างๆ ก็เดินสายรับงานทุกประเภท

1.4 ผลงานด้านดนตรี

พ.ศ. 2530 บรรเลงดนตรีแตรวงงานบวชนาค วัดหนองจอกใหญ่

พ.ศ. 2531 ควบคมวงดนตรีบรรเลงงานประจำปี วัดหนองตาเดี้ยง

พ.ศ. 2532 บรรเลงดนตรีไทยงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย-นาฏศิลปไทย จังหวัดปทุมธานี

พ.ศ. 2533 ร่วมบรรเลงดนตรีไทย งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่ว่าการอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2535 ร่วมบรรเลงวงกลองยาวประเพณีตักบาตรดอกไม้ อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2537 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข วัดร่องแซง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2538 ควบคุมวงดนตรีไทยโรงเรียนวัดหนองตะเฆ่ บรรเลงงานประจำปี วัดหนองตะเฆ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2539 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

พ.ศ. 2541 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

พ.ศ. 2543 บรรเลงวงปี่พาทย์มอญร่วมกับคณะทองสุข อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี

พ.ศ. 2546 เป็นครูผู้สอนการบรรเลงเดี่ยวขิมนักเรียนโรงเรียนหนองผักชี ได้รับรางวัลเหรียญทองระดับภาคกลางและภาคตะวันออก ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน

พ.ศ. 2547 เป็นวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม โครงการค่ายศิลปะสร้างสรรค์ อุทยานแห่งชาติพระพุทธฉาย

พ.ศ. 2548 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2549 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีลอยกระทง โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2550 ร่วมบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ไหว้ครู และเป็นผู้ช่วยพิธีกรไหว้ครู ในงานไหว้ครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2551 ควบคุมนักเรียนโรงเรียนประเทียบวิทยาทานร่วมบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทย ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2552 เป็นผู้กำกับจังหวะการบรรเลงวงมหาดุริยางค์ไทยในงานร้อยดวงใจถวายองค์ราชินี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2 อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2553 บรรเลงดนตรีไทยประกอบพิธีเทศน์มหาชาติ วัดหนองผักชี อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2554 บรรเลงไทยงานทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2555 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีตักบาตรข้ามต้มลูกโยน วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2556 บรรเลงดนตรีไทยพิธีไหว้ครูโรงเรียนบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2557 บรรเลงดนตรีไทยประเพณีตักบาตรข้ามต้มลูกโยน วัดพระพุทธฉาย อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. 2558 บรรเลงดนตรีไทยวัดคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.5 รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

วิทยากรท้องถิ่นดีเด่นสาขาดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2

วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น จากโรงเรียนชุมชนวัดไทยงาม

ผู้ร่วมสนับสนุนดนตรีไทยในงานประเพณีลอยกระทง จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

ผู้ควบคุมฝึกซ้อมการแสดงอังกะลุง จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก

เข้าร่วมพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2

เป็นวิทยากรบุคคลภายนอกสอนดนตรีไทย จากสำนักงานประถมศึกษาอำเภอหนองแค

เป็นวิทยากรท้องถิ่นดีเด่นสาขาดนตรีไทย-สากล จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2

สกู๊ปพิเศษ ดนดี..ศรีสังคม จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

วิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม โครงการค่ายศิลปะสร้างสรรค์ จากโรงเรียนวัดหนองสมัคร(มูลนิธิสุขาวดีอุปถัมภ์)

ศิลปินดีเด่น สาขาศิลปะการแสดงด้านดนตรีไทย จากผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี

ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ส่งเสริมการศึกษาเป็นอย่างดี จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

สนับสนุนการบรรเลงดนตรีไทย ในงานทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา จากโรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

วิทยากรภายนอกสอนดนตรีไทย จากโรงเรียนวัดหนองตะเข่

ได้รับคัดเลือกเป็น คนดี ศรีสระบุรี จากผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี

ครูผู้สอนนักเรียนกิจกรรมวงดนตรีไทย รางวัลเหรียญเงิน จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาดนตรีไทย จากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกแย้

กรรมการตัดสินเดี่ยวฆ้องวงใหญ่ จากกระทรวงศึกษาธิการ

ผู้ฝึกซ้อมการแสดงดนตรีไทย งานมหกรรมดนตรีไทยร้อยดวงใจเทิดไท้มหาราชินี จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2

เข้าร่วมกิจกรรมดนตรีไทยในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2

ประกาศยกย่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านดนตรีไทย จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

ครูผู้สอนนักเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันดนตรีไทยประเภทเครื่องเดี่ยว ขิม จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี

ที่ระลึกพิธีไหว้ครู-ครอบครู ดนตรีไทย จากโรงเรียนบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ได้รับคัดเลือกให้เปิดเป็นศูนย์ชมรมดนตรีไทยโรงเรียนวัดหนองผักชี จากองค์การบริหารส่วนตำบลโคกแย้

1.6 การรวบรวมนักเรียนที่มีความสามารถจากโรงเรียนที่ได้ไปทำการถ่ายทอดมาสู่วงปี่พาทย์มอญของครู สำเริง ภาคบุญมี เพื่ออนุรักษ์เผยแพร่และการรับงานการแสดงดนตรีไทยในโอกาสต่าง ๆ

เมื่อครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปทำการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยให้กับโรงเรียนต่างๆแล้ว ครูสำเริง ภาคบุญมี จึงคอยสังเกตการณ์ความสามารถของนักเรียนอยู่เสมอว่า นักเรียนคนใดมีความขยัน มีความจำดี บรรเลงเพลงได้แม่นยำบ้าง จึงได้ชักชวนเข้ามาเล่นดนตรีไทยในวงปี่พาทย์ของครูสำเริง โดยต้องมีผู้ปกครองรับทราบและนำมาฝากตัวเป็นศิษย์ซึ่งในวงนั้นจะมีทั้งวงปี่พาทย์ไทยและวงปี่พาทย์มอญ สำหรับฝึกฝนนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านการบรรเลงดนตรีไทย และผู้ที่มีใจรักดนตรีไทยอย่างจริงจัง และยังมีเด็กนักเรียนที่มีถิ่นอาศัยอยู่ใกล้บ้านครูสำเริง มีความตั้งใจที่อยากจะเข้ามาเรียนรู้ดนตรีไทยกับครูสำเริง อีกด้วย ปี่พาทย์มอญวง “เอก ดุริยศิลป์” หรือวงบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี นั้น มีชื่อเสียงวงหนึ่ง ในแถบอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ปัจจุบันมี ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นผู้ควบคุมวงและรับงาน ในการรับงานโดยส่วนมากจะมีผู้ที่รู้จักกับครูสำเริง มาติดต่อ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยได้ยินชื่อเสียงของวงมาติดต่อเองบ้าง ซึ่งเวลาไปบรรเลงในงานต่างๆ ทางวงจะประชาสัมพันธ์วง ไม่ว่าจะไปบรรเลงที่ใด จะมีป้ายชื่อวง “เอก ดุริยศิลป์” พร้อมทั้งรายละเอียดในการติดต่อเพื่อรับงาน การติดต่อโดยส่วนมากจะเป็นการโทรศัพท์มาติดต่อกับครูสำเริง ภาคบุญมี โดยตรง หรือไม่ก็เดินทางมาพบปะพูดคุยที่บ้านครูสำเริง ด้วยตนเอง

1.7 ศึกษาประเพณีไหว้ครูดนตรีไทยของวงปี่พาทย์มอญ ครูสำเริง ภาคบุญมี

ลักษณะและชนิดของการไหว้ครู ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ยึดถือและปฏิบัติ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย นั้นแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ มีดังนี้

1) พิธีไหว้ครู หรือ คำนับครู พิธีนี้นิยมกระทำในตอนแรกสำหรับศิษย์ใหม่ เริ่มเข้าสู่วงการแสดงเป็นการมอบตัวเข้ามาเป็นสานุศิษย์ แต่แขนงวิชานี้มีทั้งครูที่เป็นเทพ และเป็นมนุษย์ธรรมดา จึงมีขั้นตอนผิดแผกแตกต่างไปจากพิธีไหว้ครูของศาสตร์แขนงอื่นๆ

2) พิธีครอบครู พิธีนี้เป็นขั้นที่สอง ต่อจากพิธีไหว้ครู นิยมกระทำต่อเนื่องกันไปเลย เพราะศิษย์ที่มาร่วมในพิธีนั้นมีหลายชั้น หลายรุ่น ศิษย์ที่มีอาวุโสกว่า มีความสามารถมากกว่า ก็จะถือโอกาสขอต่อท่ารำเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง หรือครูผู้กระทำพิธีนัดหมายไว้ก่อนก็ได้ เพราะเชื่อกันว่าการต่อท่ารำในพิธีจะทำให้จดจำได้แม่นยำกว่าปกติ และหากเกิดการผิดพลาดก็ไม่เกิดเสนียดจัญไร

แก่ตัวผู้รำ และเพื่อป้องกันการเกิดการผิดพลาดในครั้งต่อไปอีก จึงขอให้ครู “ครอบครู” ให้เสียก่อน คล้ายกับการสร้างภูมิคุ้มกันไว้ก่อนนั้นเอง

3) พิธีประสิทธิ์ประสาท มีอยู่ 2 ชนิด คือ ประสิทธิ์ประสาทให้เป็นครูคนอื่นได้ เมื่อมีความสามารถถึงขั้น ประสิทธิ์ประสาทให้เป็นครูผู้อื่นและทำหน้าที่แทนครูผู้กระทำพิธีสืบต่อไป

การเตรียมการไหว้ครูดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ขั้นตอนที่ 1 พิธีสงฆ์ นิมนต์พระมาสวดพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลกับพิธี

ขั้นตอนที่ 2 สถานที่ประกอบพิธี ต้องมีบริเวณกว้างขวางมากๆ เพื่อให้ผู้ที่จะร่วมพิธีได้นั่งพอสบาย

ขั้นตอนที่ 3 อุปกรณ์ ต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ให้ครบถ้วนตามจารีตในพิธีไหว้ครู

ขั้นตอนที่ 4 บุคคลสำคัญที่จะต้องเชิญในการประกอบพิธีไหว้ครู เช่น ประธานผู้ประกอบพิธี ผู้บรรเลง

ขั้นตอนที่ 5 การจัดเตรียมเครื่องสังเวย

ขั้นตอนที่ 6 การจัดเตรียมผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครูและครอบครู

1.8 ศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปเผยแพร่ต่อชุมชน

ในการศึกษากิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อชุมชน และยังมีกิจกรรมทางด้านดนตรีไทย ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้นำพานักเรียนที่มาร่วมในวงดนตรีไทย ออกงานการแสดงด้านดนตรีในประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา ต่างๆ อีก ทั้งผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ ไปเผยแพร่ต่อชุมชนอีกด้วย วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ยังคงมีความเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งอาจจะไม่รุ่งเรืองอย่างเมื่อ 10 ปีที่แล้ว แต่ก็นับว่าวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่นักดนตรีได้เป็นอย่างดี นักดนตรีสามารถนำรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว และยังเป็นอาชีพที่ได้รักษาด้านวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ราคาจ้างในการบรรเลงดนตรีไทย มีรายได้ต่อวงตั้งแต่ 5000 บาทขึ้นไป หรือมากกว่านั้น ซึ่งทั้งนี้จะถูกหักค่ารถและค่าใช้จ่ายบางส่วนและหารกับจำนวนนักดนตรี โดยในแต่ละวันอาจมีงานที่เข้ามา 3-4 งานซ้อนกัน ทำให้นักดนตรีแต่ละคน มีรายได้ที่ดี ถึงแม้ว่ารายได้ของนักดนตรีจะไม่มั่นคงนัก นักดนตรีไทยในวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี ก็ยังรักอาชีพนี้และคงสืบทอดดนตรีไทยวงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี จนกว่าจะไม่มีงานให้ไปเล่นอีก

2. ศึกษาแนวปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทยที่หลากหลายตามโรงเรียนในท้องถิ่น ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูสำเริง ภาคบุญมี

2.1 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภทเครื่องตีและการบรรเลงรวมวง วงปี่พาทย์ไม้นวม โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง

ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้เริ่มปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย จากการเข้าพบพูดคุยกับนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านดนตรีไทยว่า ใครสนใจเครื่องดนตรีประเภทใด โดยนักเรียนกลุ่มนี้ใช้เวลาเรียนชั่วโมงสุดท้ายของวันจันทร์ตั้งแต่ 14.00-17.00 น. ครูสำเริง ภาคบุญมี ฝึกให้นักเรียนเริ่มจากการจับไม้ระนาดเอก ไม้ระนาดทุ้ม ไม้ฆ้องวงใหญ่ ไม้ฆ้องวงเล็ก

หน้าที่ของครูสำเริง ภาคบุญมี ที่จะต้องสอนภาคปฏิบัติมีดังนี้

1) สอนให้ผู้เรียนนั่งให้ถูกแบบแผน

2) สอนให้จับเครื่องดนตรีให้ถูกลักษณะ

3) เริ่มสอนให้กระทำสิ่งเหล่านี้ให้เป็นเสียงโดยยังไม่ต้องเป็นเพลง

4) สอนให้รู้ว่าทำนองเป็นอย่างไร จังหวะช้า - เร็วอย่างไร

จากนั้นจึงเริ่มฝึกปฏิบัติให้นักเรียนได้บรรเลงเพลงโดยใช้เพลงสั้นๆ เพลงในประเพณีที่นักเรียนคุ้นหู คือ เพลงลอยกระทง

2.2 การถ่ายทอดดนตรีไทยประเภท เครื่อง ดีด สี ตี เป่า โรงเรียนอนุบาลเสาไห้

ครูสำเริง ภาคบุญมี ปฏิบัติการสอนดนตรีไทย ณ โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ในทุกๆวันพุธ ตั้งแต่เวลา 14.00 – 17.00 น. จำนวน 3 ชั่วโมงเต็ม ในการเริ่มต้นในชั่วโมงเรียน ชั่วโมงแรก ครูสำเริง ได้มีการพูดคุยอธิบายสิ่งต่างๆที่เกี่ยวกับดนตรีไทย ให้นักเรียนได้เรียนรู้เริ่มด้วยการจับไม้ในประเภทเครื่องดี การจับคันชัก ในประเภทเครื่องสี การวางมือ ในประเภทเครื่องดีด การนั่งและการบรรเลง ในประเภทเครื่องเป่า ขั้นตอนแรกในการเริ่มฝึกหัดดนตรีไทย ในเทคนิคการสอนของครูสำเริง ภาคบุญมี

1) การอ่านโน้ตดนตรีไทย

2) การจับอุปกรณ์และการวางท่าทางการบรรเลงในเครื่องมือต่างๆ ทั้ง ดีด สี ตี เป่า

3) การบรรเลง

การอธิบายตำแหน่งเสียง วิธีการนั่งบรรเลง และวิธีบรรเลงเบื้องต้นของเครื่องดนตรีไทยประเภท เครื่องสาย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ และขลุ่ย

เริ่มเรียนเพลงแรกคือ เพลงโหมโรงชวา

2.3 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงวงกลองยาว โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่

มีการเรียนการสอนในทุกๆวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 9.00-12.00 น. โดยมีนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านเครื่องตีกลองยาวเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 ในการสอนเบื้องต้นของครูสำเริง ภาคบุญมี อันดับแรกให้นักเรียนได้รู้จักจังหวะ การปรบมือ การเคาะไม้ และอธิบายว่ากลองยาวนั้น เป็นเครื่องตีชนิดขึงด้วยหนังใช้มือตีเป็นจังหวะให้เกิดความสนุกสนาน

วิธีการบรรเลงกลองยาวนิยมตีกันอยู่ ๓ เสียง คือ “ป๊ะ” “เพิ่ง” บ่อม” การละเล่นกลองยาวนั้น จะเริ่มด้วยการโห่ที่เรียกว่า “โห่สามลา” ก่อนทุกครั้ง แล้วให้โหม่งตีนำเพื่อตั้งความเร็ว

ของจังหวะ แล้วกลองยาวจะเริ่มตีจังหวะตามลักษณะของเพลง โดยภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี ดังนี้

โห่สามลา

ขึ้นต้น

- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - มง
- มง - มง	- มง - มง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- มง - มง	- มง - มง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง
- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- มง - มง	- ป๊ะ - เพิ่ง	- บ่อม-บ่อม	-บ่อม-บ่อม	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่งเพิ่ง- ป๊ะ

แบบที่ 1

- บ่อม เพิ่ง บ่อม	เพิ่ง บ่อม เพิ่ง เพิ่ง	- บ่อม เพิ่ง บ่อม	เพิ่ง บ่อม เพิ่ง เพิ่ง

แบบที่ 2

- - เพิ่ง ป๊ะ	- เพิ่ง - เพิ่ง	- - เพิ่ง ป๊ะ	- เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง

แบบที่ 3

- บ่อม - เพิ่ง	- บ่อม - เพิ่ง	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่ง เพิ่ง - เพิ่ง

แบบที่ 4

- บ่อม - เพิ่ง	- บ่อม - เพิ่ง	เพิ่ง เพิ่ง - -	เพิ่ง เพิ่ง - เพิ่ง

แบบที่ 5

- - - ป๊ะ	- ป๊ะ - ป๊ะ	- ป๊ะ - ป๊ะ	เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง เพิ่ง

2.4 การถ่ายทอดดนตรีไทย การบรรเลงรวมวงอังกะลุง โรงเรียนวัดหนองจิก

มีการเรียนการสอนในทุกๆวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 14.00-17.00 น. โดยทางโรงเรียนวัดหนองจิกได้มีการรวบรวมนักเรียนที่มีความสนใจทางด้านอังกะลุง และสามารถรวมเป็นวงได้ โดยมีนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง ปีที่ 6 เป็นจำนวน 20 คน

วิธีการสอนวงอังกะลุงโดยภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี คือ

1. จะต้องมีการแบ่งผู้เล่นเข้าประจำอังกะลุงในเสียงต่างๆ ทั้ง 7 เสียง หากแต่ว่าครูได้พิจารณาว่าจะใช้เสียงเพียง 5 เสียง อันได้แก่ ด ร ม ซ ล (Pentatonic) โดยการละเสียง อันได้แก่ ฟ และ ล ออกไป ขึ้นอยู่กับความต้องการและบทเพลงนั้นๆที่จะบรรเลง

2. ทำการแบ่งผู้เล่นและจัดวงให้เป็นไปในรูปแบบของครึ่งวงกลม หรือเป็นวงแถวตอนลึก 7 แถว หรือ 5 แถว โดยการจัดวงในแต่ละแถวนั้นจะมีกี่คน เช่น แถวละ 5 คน เป็นต้น

ครูสำเริง ภาคบุญมี ยังมีแบบฝึกการเขย่าอังกะลุง ทั้งหมด 4 แบบ พร้อมทั้งทำเป็นใบความรู้สำหรับนักเรียนเพื่อฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และมีโน้ตเพลงสั้นๆสำหรับฝึกเขย่าอังกะลุงเบื้องต้น และเริ่มบรรเลงเพลง โหมโรงมหาฤกษ์ เป็นเพลงแรก

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นต่างๆ ในการอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. การศึกษาประวัติครูสำเริง ภาคบุญมี พบว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ทางดนตรีไทย ความเชี่ยวชาญ เป็นอย่างยิ่ง ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้เริ่มเรียนดนตรีไทยกับนายสนิท ภาคบุญมี ซึ่งเป็นบิดา และได้ต่อยอดความรู้ต่างๆ จากรุ่นพี่ในวงอีกหลายคน ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้เริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เพลงพื้นฐาน ประกอบกับขั้นตอนในการบรรเลงเครื่องดนตรี การปรับวง และยังได้ซึมซับความเป็นครู จนสามารถนำความรู้ที่ได้ มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจต่อไป อีกทั้งยังได้สืบทอดและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางดนตรีไทย ตลอดจนการนำองค์ความรู้เดิมรวมกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเป็นภูมิปัญญาของตนเอง

2. การศึกษาแนวปฏิบัติในการใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ทางดนตรีไทย ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีไทยประเภท ดีด สี ตี เป่า กลองยาว อังกะลุง รวมไปถึงเครื่องดนตรีสากล ก็สามารถถ่ายทอดให้กับเยาวชนได้ตามความคิดแบบแผน หรือ เรียกกันว่า ภูมิปัญญา จึงเป็นที่ยอมรับในหน่วยงานราชการต่างๆ และได้มอบรางวัล เกียรติคุณ ให้เพื่อแสดงว่า ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย ประจำ ตำบล อำเภอ และจังหวัดได้อย่างดียิ่ง ในการถ่ายทอดดนตรีไทยตามภูมิปัญญาของครูสำเริง ภาคบุญมี มุ่งเน้นความสมัครใจเป็นสำคัญ บุคคลที่จะได้รับการถ่ายทอดดนตรีไทยนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีใจรักทางดนตรี เมื่อครูอยู่ในสถานะของครูผู้ถ่ายทอดดนตรีไทย ครูจึงพิจารณาการรับศิษย์ด้วยวิธีการไม่บังคับ ไม่เชิญชวน เป็นสำคัญ

3. ครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นบุคคลที่สืบทอดความเป็นดนตรีไทยตามแบบแผน และภูมิปัญญาของตนเอง ทั้งด้านการปฏิบัติและทฤษฎี ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียน การสอนของครูสำเริง ภาคบุญมี เป็นไปได้อย่างลงตัวและกลมกลืนกับสังคม เห็นได้จากครูสามารถจัดการเรียน การสอนดนตรีให้กับ

เด็กตั้งแต่ประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษา โดยใช้เทคนิค กระบวนการ วิธีการ และผลิตสื่อ กับผู้เรียนแต่ละวัย อีกทั้งมีวิธีการสอนและการใช้ภาษา บุคลิก ที่สามารถเข้ากับผู้เรียนทุกวัย

4. นักเรียนที่มาเรียน ส่วนใหญ่ ล้วนแต่เป็นนักเรียนที่มีความพร้อมสูง เรียนดี ชอบทำกิจกรรมของ โรงเรียนและเรียนพิเศษที่พัฒนาความสามารถของตนเองในหลายด้าน ซึ่งผู้ปกครองสนับสนุนและส่งเสริมใน การเรียนดนตรีเป็นอย่างมาก ทำให้ครูสำเริง ภาคบุญมี สามารถจัดการเรียนการสอนดนตรีให้เป็นส่วนเสริม ศักยภาพและพัฒนาความสามารถของนักเรียนให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยนักเรียนทุกคนจะใช้เวลา ในการเรียนอย่างอิสระ บางคนมาอยู่ทั้งวัน เรียนรู้ดนตรีอย่างมีความสุข ซึ่งนักเรียนหลายคนบอกว่า รู้สึกอยาก ที่จะมาเรียนเสมอ รู้สึกสนุก อบอุ่น มีการเรียนสลับกับกิจกรรม ซึ่งทำให้ไม่เครียด จะเห็นว่าครูเป็นผู้สร้าง บรรยากาศในการเรียนการสอนดนตรีไทย กิจกรรมที่ทำให้นักเรียนชื่นชอบ และเรียนรู้ดนตรีไทยด้วยใจรัก อีกทั้ง ยังช่วยกันร่วมอนุรักษ์ เผยแพร่ มรดกทางวัฒนธรรมไทย ไม่ให้สูญหายไปจากชาติไทย พร้อมทั้งยังฝึกประสบการณ์ให้เยาวชนของชาติ มีความรู้ ความสามารถ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การหารายได้ด้วยตนเอง สามารถแบ่งเบาภาระให้ผู้ปกครอง และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำ

ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยในครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยการศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี ผู้วิจัยพบว่ามีแนวทางที่จะศึกษาค้นคว้าประเด็นอื่นๆอีก คือ

1. ศึกษาการเรียบเรียงเพลงไทยเดิมหรือเพลงพื้นบ้าน ประจำตำบล หรือ ท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษา อนุรักษ์ และสืบสานสืบทอดต่อไป
2. ศึกษาการเทียบเสียงเครื่องดนตรีไทยตามภูมิปัญญาของ ครูสำเริง ภาคบุญมี
3. ศึกษาการเรียบเรียงเพลงสากลที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีไทย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กนก คล้ายมุข. (2541). *การสืบทอดปี่พาทย์ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ดนตรีศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

กรมศิลปากร. (2526). *วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

กองบรรณาธิการ. (2538). *เพลงดนตรี.* ปีที่ 1. ฉบับที่ 5. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2526). *พื้นฐานมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2555). *สารานุกรมดนตรีและเพลงไทย.* กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

กิตติวัฒน์ พิชิตยศวัฒน์, และสราวุธ สระมูล. (2558). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานดนตรี. กรุงเทพฯ: เอมพันธ์.

กฤษฎางค์ ไวยนันท์. (2548). *การสืบทอดวงปี่พาทย์ในลุ่มแม่น้ำลพบุรี.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ไขแสง ศุขะวัฒนะ. (2541). *สังคีตนิยมว่าด้วย: ดนตรีตะวันตก.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

คมสันต์ วงศ์วรรณ์. (2551). *ดนตรีตะวันตก.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลทิตย์ เอี่ยมสำอาง,และวิศนี ศิลตระกูล. (2533). *ภูมิปัญญาชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชน.* เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ชูชาติ พิณพาทย์. (2546). *ศึกษาวัฒนธรรมปี่พาทย์มอญอำเภอเมืองปทุมธานี.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ณรงค์ เขียนทองกุล. (2541). *บ้านบางลำพู ชุมชนดนตรีชาวบ้านที่ยิ่งใหญ่และเก่าแก่ของกรุงเทพมหานคร.* กรุงเทพฯ: มติชน.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2523). *เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยดนตรีไทย.* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2530). หนังสือเครื่องดนตรีไทย. *กรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเนื่องในโอกาสฉลองอายุ 80 ปี ของนายธนิต อยู่โพธิ์.* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. (2540). *มนุษย์วิทยาสังคมและวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญตา เขียนทองสกุล. (2537). ดนตรีไทยประกอบการแก้สินบน. *วารสารเพลงดนตรี.*

บุญโชค ชัยชาติ. (2551). *การสืบทอดวงปี่พาทย์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. *วารสารชุมชนพัฒนา.*

----------. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.* กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

----------. (2537). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ปรานี วงษ์เทศ. (2525). *พื้นบ้านพื้นเมือง.* กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

----------. (2530). การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). *ประวัติการดนตรีไทย.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์. (2550). *ปฐมบทดนตรีไทย.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พลวัฒ ประพัฒน์ทอง. (2540, กรกฎาคม-ธันวาคม). รายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา. *วารสาร มฉก. วิชาการ.* 1(1): 9-14.

พิมพร ชัยจิตร์สกุล. (2545). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย: กรณีศึกษาชุมชนอัมพวาจังหวัดสมุทรสงคราม.* วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ศิลปกรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.

พูนพิศ อมาตยกุล. (2528). *เพลงไทยกับพระพุทธศาสนา.* พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. (2548). *ประวัติและวิวัฒนาการของดนตรีไทยภาคกลางและภาคอีสานใต้.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

มนตรี ตราโมท. (2545). *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย.* กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

มานพ วิสุทธิแพทย์. (2545). *ดนตรีไทยวิเคราะห์.* กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

มานะ ธานี. (2546). *การศึกษาความเข้มแข็งวัฒนธรรมการบรรเลงปี่พาทย์จังหวัดสิงห์บุรี.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รสสุคนธ์ อินคง. (2546). *การสืบทอดวงปี่พาทย์ในจังหวัดอ่างทอง.* ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). *สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

วิมาลา ศิริพงษ์. (2538). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในปัจจุบัน: กรณีศึกษาสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปะบรรเลง.* วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ศรัญญา บุญลาโภ, ว่าที่ร้อยตรีหญิง. (2548). *การศึกษาเพลงมอญรำ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ศิลปี ตราโมท.(2538). *การสืบทอดทางดนตรีนิยมในเพลงหน้าพาทย์: มรดกทางวัฒนธรรมและการสืบทอด.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน). (2548). *เพลง ดนตรี ปริศนา ผ้าทอ: ภูมิปัญญาด้านการละเล่นและการช่าง / ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน).* กรุงเทพฯ: ศูนย์สงบศึกธรรมวิหาร.

----------. (2534). *ดุริยางค์ไทย.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สงัด ภูเขาทอง. (2532). *การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย.* กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

สมหมาย โมกขศักดิ์. (2550). *ศึกษาภูมิปัญญาครูดนตรีไทย: กรณีศึกษาครูอุ่น บัวเอี่ยม.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทยภาคประวัตินักดนตรีและนักร้องฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.

สุกิจ พลประถม. (2538). *ดนตรีพื้นบ้านอีสาน.* อุดรธานี: สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

สุพัชตรา สุภาพ. (2528). *สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี.* กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุภลักษณ์ สุขเกษม. (2548). *การสืบทอดปี่พาทย์ในจังหวัดสมุทรสงคราม.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุรพล สุวรรณ. (2549). *ดนตรีไทยในวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *ศิลปินแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

เสาวนีย์ ซื่อตรง. (2540). *การวิเคราะห์ทางร้องเพลงแขกมอญ เถา.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เสาวนีย์ สังฆโสภณ. (2541). ดนตรีบำบัด. *วารสารพยาบาล.* 43: 4.

อนงค์นาฏ เจริญรวย. (2547). *การสืบทอดวงปี่พาทย์ในจังหวัดฉะเชิงเทรา.* ปริญญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อนุมานราชธน, พระยา. (2515). *ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: บรรณาการ.

อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ นางอิง พุกกะพันธ์. (2553). *ตำนานเรื่องมโหรีปี่พาทย์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิชาติ ภู่ระหงษ์. (2551). *ครูศิริ วิชเวชกับการไหว้ครูศิลปะแบบโบราณ: ในศิษย์พบครูเชิดชู ศิริวิชเวช.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถพร ทัศนะ. (2546). *ความคิดเห็นของครูดนตรีไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานครต่อเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

อานันท์ นาคคง; อัษฎาวุธ สาคลิก; และสุจิตต์ วงษ์เทศ. (2544). หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง). *มหาดุริยกวีลุ่มเจ้าพระยาแห่งอุษาคเนย์.* กรุงเทพฯ: มติชน.

อานันท์ นาคคง. (2550). *ดนตรีไทยเดิม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2536). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ใบความรู้

วงปี่พาทย์ไม้นวม

วงปี่พาทย์ไม้นวมเกิดขึ้นจากความต้องการวงดนตรีที่มีเสียงหวานนุ่มหู และไม่ดังจนเกินไป กำเนิดของวงปี่พาทย์ไม้นวมนี้ ได้มาจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบของเครื่องดนตรีและการประสมวงปี่พาทย์ไม้แข็งเสียใหม่ กล่าวคือ เปลี่ยนไม้ที่ใช้สำหรับบรรเลงระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่และฆ้องวงเล็กที่แต่เดิมเคยใช้ไม้แข็งมาใช้ไม้นวมแทน ทำให้ลดความดังและเกรี้ยวกราดของเสียงลง เครื่องเป่าแต่เดิมที่ใช้ปี่ซึ่งมีเสียงดังมากจึงเปลี่ยนมาใช้ขลุ่ยเพียงออซึ่งมีเสียงที่เบากว่า และยังเพิ่มซออู้เข้าไปอีก ๑ คัน ทำให้วงมีเสียงนุ่มนวลและกลมกล่อมมากขึ้นกว่าเดิม

วงปี่พาทย์ไม้นวมสามารถแบ่งตามขนาดของวง ได้เป็น ๓ ขนาด คือ

วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องห้า

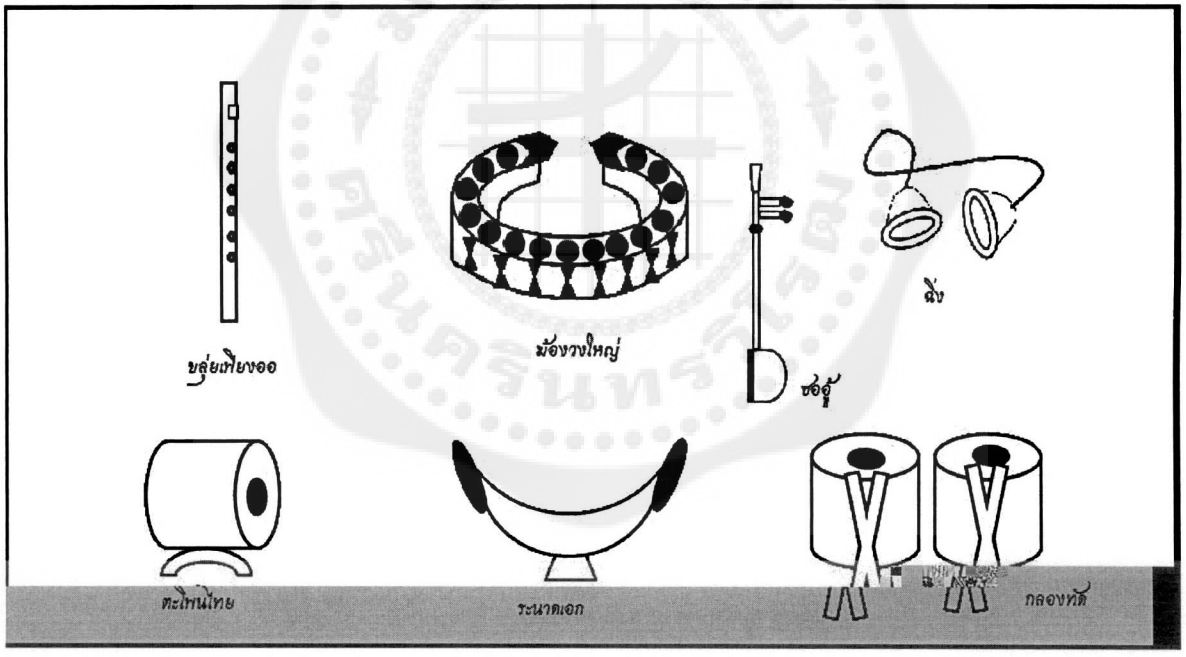

วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องคู่

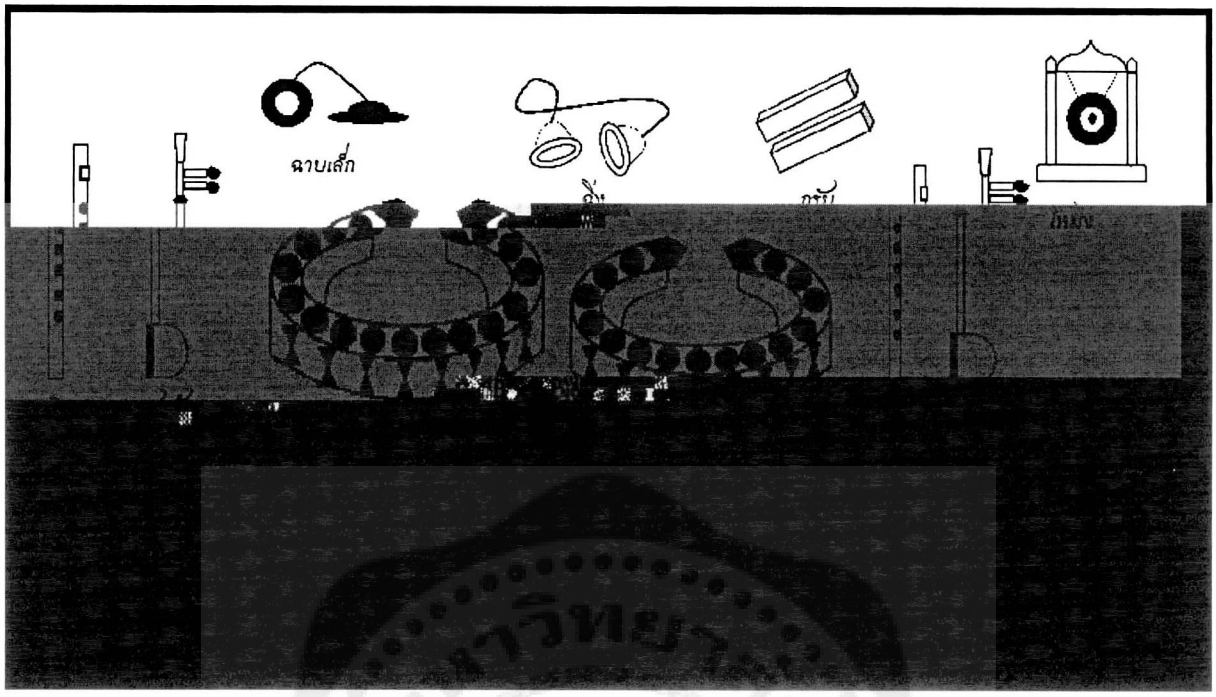

วงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องใหญ่

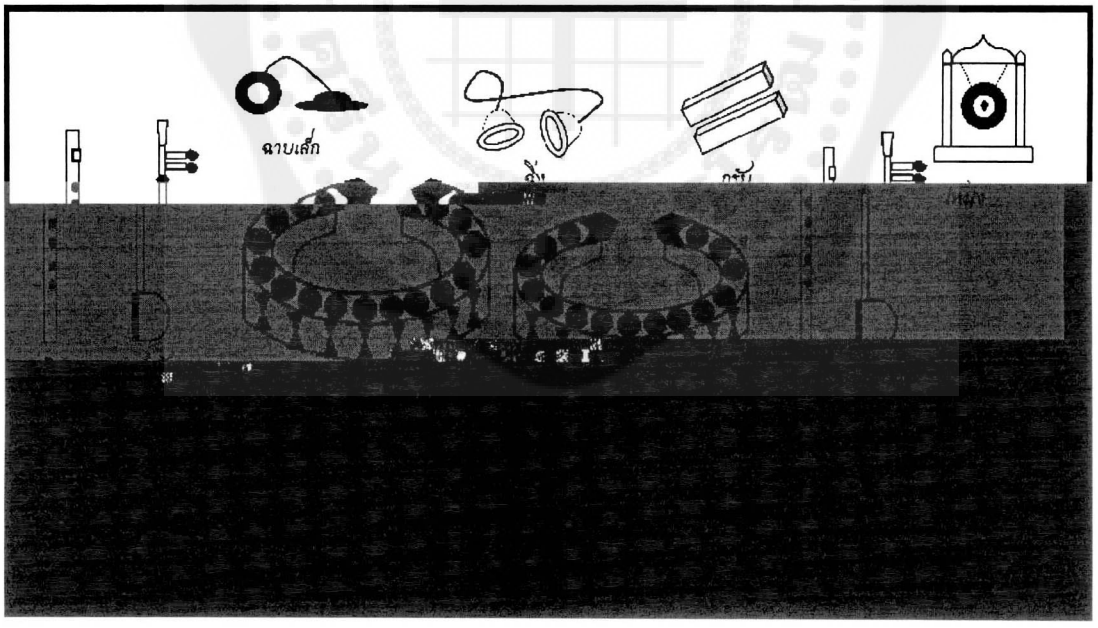

<u>เครื่องดนตรี</u>ไทยแบ่งตามลักษณะการทำให้เกิดเสียงได้เป็น 4 ประเภท คือ

- ดีด
- สี
- ตี
- เป่า

<u>ประเภทดีด</u>

กระจับปี่ เป็นพิณชนิดหนึ่ง มี ๔ สาย กระพุ้งพิณมีลักษณะ เป็นกล่องแบนรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมูมุมมนด้านหน้าทำเป็นช่อง ให้เสียงกังวาน ทวนทำเป็นก้านเรียวยาวและกลมกลึงปลายแบนและงอนโค้งไปด้านหลัง ตรงปลายทวนมีลิ่มสลักเป็นลูกบิดไม้ สำหรับขึ้นสาย ๔ ลูก สายส่วนมากทำด้วยสายเอ็น หรือลวดทองเหลือง ตลอดแนวทวนด้านหน้าทำเป็น "สะพาน"หรือ นม ปักทำด้วยไม้เขาสัตว์หรือกระดูกสัตว์ สำหรับหมุนสายมี ๑๑ นมกระจับปี่พัฒนามาจากเครื่องดนตรีประเภทหนึ่งของอินเดีย มีต้นกำเนิดจากการดีดสายธนูตามหลักฐานพบว่า กระจับปี่มีมาตั้งแต่ สมัยสุโขทัย

พิณน้ำเต้า สันนิษฐานว่า พิณมีกำเนิดในประเทศ ทางตะวันออก พิณโบราณเรียนพิณน้ำเต้า ซึ่งมีลักษณะเป็น พิณสายเดี่ยว สันนิษฐานว่าชาวอินเดียนำมาแพร่หลาย ในดินแดนสุวรรภูมิ การที่เรียกว่าพิณน้ำเต้า เพราะใช้ เปลือกผลน้ำเต้ามาทำ คันพิณที่เรียกว่า ทวน ทาด้วยไม้เหลให้ปลายข้างหนึ่ง เรียวงอนโค้งขึ้นสำหรับผูกสาย ที่โคนทวน เจาะรูแล้วเอาไม้มาเหลาทำลูกบิดสำหรับบิดให้สายตึงหรือหย่อน เพื่อให้เสียงสูงต่ำ สายพิณมีสายเดียวเดิมทำด้วยเส้นหวาย ต่อมาใช้เส้นไหม และใช้ลวดทองเหลืองในปัจจุบัน

จะเข้ เป็นเครื่องดนตรีที่วางดีดตามแนวนอน ทำด้วยไม้ท่อนขุดเป็นโพรงอยู่ภายใน นิยมใช้ไม้แก่นขนุน เพราะให้เสียงกังวาลดี ด้านล่างเป็นพื้นไม้ ซึ่งมักใช้ไม้ฉำฉา เจาะรูไว้ให้เสียงออกดีขึ้น มีขาอยู่ตอนหัว ๔ ขา ตอนท้าย ๑ ขา มีสาย ๓ สาย คือ สายเอก(เสียงสูง) สายกลาง(เสียงทุ้ม) ทั้งสองสายนี้ทำด้วยเอ็นหรือไหมฟั่นเป็นเกลียว สายที่สามเรียก สายลวด(เสียงต่ำ) ทำด้วยลวดทองเหลือง ทั้งสามสายนี้ขึงจากหลักตอนหัวผ่าน โต๊ะ (กล่องทองเหลืองกลวง) ไปพาดกับ "หย่อง" แล้วสอดลงไปพันกันด้านลูกบิด(ปักทำด้วยไม้หรืองา) สายละลูก โต๊ะนี้ทำหน้าที่ขยายเสียงของจะเข้ให้คมชัดขึ้น ระหว่างราง ด้านบนกับสายจะเข้ จะมีชิ้นไม้เล็ก ๆ ทำเป็นสันหนาเรียกว่า "นม" ๑๑ นมวางเรียงไปตามแนวยาว เพื่อรองรับการกด จากนิ้วมือขณะบรรเลง นมเหล่านี้มีขนาดสูงต่ำลดหลั่นกันไป ทำให้เกิดเสียงสูง-ต่ำ เวลาดีดจะใช้ไม้ดีดที่ทำด้วยงาหรือเขาสัตว์ กลึงเป็นท่อนกลม ปลายเรียแหลมมน ดีดปัดสายไปมา ไม้ดีดนี้จะพันติดกับนิ้วชี้มือขวา ส่วนมือซ้ายใช้กดนิ้วบนสายถัดจากนมไปทางซ้ายเล็กน้อย เพื่อให้เกิดเสียงสูงต่ำตามที่ต้องการ

ประเภทสี

ซอด้วง เป็นซอชนิดหนึ่งของไทย ให้เสียงสูงแหลม การที่ได้ชื่อนี้เพราะส่วนที่เป็นเครื่องอุ้มเสียง มีรูปร่างคล้ายเครื่องดักสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า ด้วง มีส่วนประกอบ ดังนี้ - กระบอก เป็นส่วนที่อุ้มเสียงให้เกิดกังวาน รูปร่างเหมือนกระบอกไม้ไผ่ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งบางทีทำด้วยงาช้าง ไม้ที่ใช้ทำต่างชนิดกันจะให้คุณภาพเสียงต่างกัน เช่น เสียงนุ่ม เสียงกลม เสียงแหลม เป็นต้น ด้านหน้าของกระบอกมีวัสดุบาง ๆ ขึงปิด นิยมใช้หนังงูเหลือม นอกนั้นอาจเป็นหนังลูกวัว หนังแพะ หรือใช้กระดาษว่าวปิดซ้อนกันหลาย ๆ ชั้นก็ได้ คันซอ ทำด้วยไม้หรืองาช้าง ลักษณะกลมยาว สอดปักที่กระบอกตั้งตรงขึ้นไป แบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ช่วงบนตั้งแต่ใต้ลูกบิดขึ้นไปจนถึงปลายคัน รูปร่างคล้ายโขนเรือ เรียกว่า "โขน" ปลายโอนโค้งงอนไปทางด้านเปิดของกระบอก ช่วงล่างนับตั้งแต่ลูกบิดลงไปเรียกว่า "ทวนล่าง" - ลูกบิด มีอยู่สองลูก เสียบอยู่ที่ช่วงล่างของโขน ปลายลูกบิดเจาะรูไว้สำหรับร้อยสายซอ เพื่อขึงให้ตึงตามที่ต้องการ ลูกบิดลูกบน สำหรับสายเสียงต่ำ เรียกว่า ลูกบิดสายทุ้ม ลูกบิดลูล่าง สำหรับสายที่มีเสียงสูง เรียกว่า ลูกบิดสายเอก - รัดอก เป็นบ่วงเชือกสำหรับรั้งสายซอ นิยมใช้ขนาดเดียวกับสายเอก ใช้ผูกรั้งสายซอทั้งสองเข้ากับทวนล่าง - หย่อง เป็นไม้ชิ้นเล็กใช้หมุนสายซอให้พันขอบกระบอก และเป็นตัวรับความสั่นสะเทือนจากสายซอไปสู่หน้าซอ - คันชัก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรืองาช้าง รูปโค้ง ด้ามมือจับมีหมุดสำหรับให้เส้นหางม้าคล้อง อีกด้านหนึ่งเจาะรูไว้ร้อยเส้นหางม้า ซึ่งมีประมาณ ๒๕๐ เส้น สอดเส้นหางม้าให้อยู่ภายในระหว่างสายเอกกับสายทุ้ม สำหรับสี การเทียบเสียง เทียบเสียงให้ตรงกับเสียงขลุ่ยเพียงออ ทั้งสายเอกและสายทุ้ม โดยใช้สายเอกเป็นหลัก

ซอสามสาย เป็นซอชนิดหนึ่งของไทย มีมาแต่โบราณ มีเสียงไพเราะ นุ่มนวล รูปร่างวิจิตรสวยงามกว่าซอชนิดอื่น ถือเป็นเครื่องดนตรีชั้นสูง ใช้ในราชสำนัก มีส่วนประกอบ ดังนี้ - กะโหลก ทำด้วยกะลามะพร้าว ตัดตามด้านขวาง ด้านหน้าต่อติดกับกรอบไม้เนื้อแข็ง เดิมนิยมใช้ไม้สักเรียกว่า "ขนงไม้สัก" มีรูปร่างคล้ายกรอบหน้านาง ใช้หนังลูกวัวหรือหนังแพะขึงปิดทับขอบขนงไม้สักและขอบกะลาให้ตึงพอดี คันซอ แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ทวนบน ทวนกลาง และทวนล่าง ทวนบน คือ ส่วนที่นับจากกรอบต่อเหนือรัดอกขึ้นไป ทวนกลาง คือ ส่วนต่อจากทวนบนลงมาถึงกะโหลก ทวนล่างหรือแข้งไก่ คือ ส่วนที่ต่อจากกะโหลก ลงไปรวมทั้งเข็มที่ทำด้วยโลหะ ซึ่งอยู่ปลายล่างสุด - ลูกบิด มีสามลูก ลูกล่างสำหรับสายเอก ลูกบนสำหรับสายกลาง สองลูกนี้อยู่ทางขวา ทางซ้ายมีลูกเดียว สำหรับสายทุ้ม หรือสายสาม - รัดอก มักใช้สายไหมฟั่นเกลียวแบบสายซอ พันรอบทวนกลาง ใช้รัดสายทั้งสาม ให้แนบเข้ากับทวนกลาง เพื่อให้เสียงของสายเปล่าได้ระดับและมีความกังวาน - หย่อง ทำด้วยไม้หรืองา เหลาเป็นรูปคันธนูให้ได้ขนาดพอรับสายซอทั้งสามสาย บนหย่องบากร่องไว้ สามตำแหน่ง เพื่อรองรับสายซอ - ถ่วงหน้า ทำด้วยแก้วหรือโลหะ ขึ้นรูปเป็นตลับกลมเล็ก ๆ ข้างบนประดับพลอยสีต่าง ๆ หรือถม หรือลงยา ภายในบรรจุสีผึ้งผสมตะกั่ว เพื่อให้ได้น้ำหนัก ใช้ชันปิดหน้า ใช้ปรับเสียงให้สายเอกเข้ากับสายทุ้ม - หนวดพราหมณ์ ใช้สายไหมฟั่นเกลียวอย่างสายซอ ผูกเป็นสายบ่วง ร้อยเข้าไปในรูที่ณวนล่าง เพื่อรั้งปมปลายสายซอทั้งสาม - คันชัก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งและเหนียว กลึงให้ได้รูป ขึงด้วยขนหางม้าสีขาวประมาณ ๒๕๐-๓๐๐ เส้น

ซออู้ เป็นซอที่มีเสียงทุ้มกังวาน ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายซอด้วง มีส่วนประกอบ ดังนี้ - กะโหลก ทำด้วยกะลามะพร้าว ตัดส่วนที่กว้างใกล้กับขั้ว ให้พูทั้งสามอยู่ด้านบน ใช้หนังลูกวัวหรือหนังแพะ ขึงเป็นหน้าตรงที่ตัด - คันซอ ทำด้วยไม้หรืองาช้างกลึง แบ่งเป็นสองส่วน คือ ทวนบน นับตั้งแต่ลูกบิด ไปถึงปลายคัน ทวนล่างนับตั้งแต่ลูกบิดลงมาที่ตัวคันมีลวดหรือลูกแก้วคั่นเป็นระยะ ปลายทวนล่างสอดทะลุ กะโหลกลงไป เพื่อคล้องสายซอทั้งสองเส้น -ลูกบิด มีสองลูก เสียบอยู่ที่ทวนบน ใช้ขึงสายซอ ซึ่งทำให้ด้วยไหมฟั่นเป็นเกลียว หรือทำด้วยเอ็นผูกคล้องปลายทวนล่างสุด ลูกบนสำหรับสายทุ้ม ลูกล่างสำหรับสายเอก - รัดอก เป็นบ่วงเชือกใช้ลูกล่างสำหรับสายเอกรั้งสายซอ เพื่อให้ได้คู่เสียงสายเปล่าชัดเจน - หมอน เป็นวัสดุที่วางหมุนระหว่างหน้าซอกับสายซอเพื่อให้ได้เสียงกับวาน บางทีเรียกว่า หย่อง - คันชัก ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง กลึงให้ได้รูป ขึงเส้นหางม้า ประมาณ ๒๕๐ เส้น เส้นหางม้านี้จะสอดเข้าระหว่าง สายเอกกับสายทุ้ม การเทียบเสียง สายเอกมีระดับเสียงตรงกับสายทุ้มของซอด้วง สายทุ้มมีเสียงต่ำกว่าสายเอก ๕ เสียง

ประเภทตี

กรับพวง ทำด้วยไม้หรือโลหะ ลักษณะเป็นแผ่นบาง หลายแผ่นร้อยเข้าด้วยกัน ใช้ไม้หนาสองชิ้นประกับไว้วิธีตี ใช้มือหนึ่งถือกรับ แล้วตีกรับลงไปบนอีกมือหนึ่งที่รองรับ ทำให้เกิดเสียงกระทบจากแผ่นไม้ หรือแผ่นโลหะดังกล่าว ใช้ตีในการบรรเลงมโหรีโบราณ เล่นเพลงเรือ และโขนละคร

วิธีตี การตีใช้ขยับมือที่ละคู่ การขับเสภาใช้กรับสองคู่ ถือมือละคู่ ผู้ขับเสภาจะขยับกรับสองคู่นี้ตามท่วงทำนองที่เรียกเป็นไม้ต่าง ๆ เช่น ไม้กรอ ไม้หนึ่ง ไม้รบ หรือไม้สี่

ระนาดเอก ที่ให้เสียงนุ่มนวล นิยมทำด้วยไม้ไผ่บง ถ้าต้องการ ให้ได้เสียงเกรียวกราว นิยมทำด้วยไม้แก่น ลูกระนาดมี ๒๑ ลูก ลูกที่ ๒๑ หรือลูกยอด จะมีขนาดสั้นที่สุด ลูกระนาด จะร้อยไว้ด้วยเชือกติดกันเป็นผืนแขวนไว้บนราง ซึ่งทำด้วย ไม้เนื้อแข็งรูปร่างคล้ายเรือ ด้ามหัวและท้ายโค้งขึ้นเพื่อให้อุ้มเสียง มีแผ่นไม้ปิดหัวและท้ายรางเรียกว่า "โขน" ฐานรูปสี่เหลี่ยมเรียกว่า "ปี่พาทย์ไม้แข็ง" ไม้ตีอีกชนิดหนึ่งทำด้วยวัสดุที่นุ่มกว่า ใช้ผ้าพัน แล้วถักด้ายสลับ เวลาตีจะให้เสียงนุ่มนวล เมื่อผสมเข้าวงเรียกว่า "ปีพาทย์ไม้นวม"

วิธีตี เมื่อตีตามจังหวะของลูกระนาดแล้วจะเกิดเสียงกังวาล ลดหลั่นกันไปตามลูกระนาด ระนาดที่ให้เสียงแกร่งกร้าว อันเป็นระนาดดั้งเดิมเรียกว่า ระนาดเอก

ระนาดทุ้ม เลียนแบบระนาดเอก สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกระนาดมีจำนวน ๑๗-๑๘ ลูก ตัวลูกมีขนาดกว้างและยาวกว่าของระนาดเอก ตัวรางก็แตกต่าง จากระนาดเอก คือเป็นรูปคล้ายหีบไม้แต่เว้ากลาง มีโขนปิดหัวท้าย มีเท้าอยู่สี่มุมราง ไม้ตีตอนปลายใช้ผ้าพันพอกให้โต และนุ่ม เวลาตีจะได้เสียงทุ้ม

วิธีตี ตีตามจังหวะของลูกระนาดใช้บรรเลงในวงปีพาทย์ทั่วไป มีวิธีการบรรเลง แตกต่างไปจากระนาดเอก คือไม่ได้ยึดการบรรเลงคู่ ๘ เป็นหลัก

ฆ้องเหม่ง ลักษณะทำจากโลหะจะหล่อหนามากประมาณ 1 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 19 เซนติเมตร ฉัตรสูงประมาณ 6 เซนติเมตร ขนาดจะมีความหนามากกว่าฆ้องกระแต จะเจาะรูที่ขอบฉัตรห้อยเชือกหรือหนังเรียดที่ถือเป็นไม้ เพื่อถือได้สะดวก ไม้ตีก็ทำจากไม้เป็นท่อนยาวประมาณ 15 เซนติเมตร บางทีก็ใช้แผ่นยางหุ้ม เพื่อให้เสียงดังนุ่มหู

ฆ้องมโหรี เป็นฆ้องวงที่ใช้บรรเลงในวงมโหรีโดยเฉพาะ มีอยู่สองขนาด คือฆ้องวงใหญ่มโหรีและฆ้องวงเล็กมโหรี ฆ้องวงใหญ่มโหรีเดิมมีลูกฆ้อง 17 ลูก ต่อมานิยมใช้ 18 ลูก

ฆ้องมอญ เป็นฆ้องวงที่ตั้งโค้งขึ้นไปทั้งสองข้าง ไม่วางราบเหมือนฆ้องไทย มีลูกฆ้อง ๑๕ ลูก ใช้บรรเลงใน วงปีพาทย์มอญ ตัวรางประดิษฐ์ตกแต่งงดงาม

ฆ้องหุ่ย ลักษณะทำจากโลหะขนาดใหญ่เท่ากับฆ้องชัย บางทีเรียกว่าวงฆ้องชัย ลดหลั่นกัน มีเสียง 7 เสียงสามารถบรรเลงเป็นเพลงได้ แต่นิยมตีเฉพาะลูกตกของเพลง เพราะเสียงฆ้องจะดังกังวานกระหึ่มมาก ถ้าตีต่อเนื่องจะฟังไม่รู้เรื่อง กระจังของฆ้องหุ่ยจะทำแต่ละใบแต่สามารถนำมาติดกันเป็นวงทั้ง 7 ใบได้มีขาตั้งข้างล่างไม้ตีเช่นเดียวกับฆ้องชัย

ฆ้องวงใหญ่ มีลูกฆ้อง ๑๖ ลูก ลูกเสียงต่ำสุดเรียกว่า ลูกทวน ลูกเสียงสูงสุดเรียกว่าลูกยอด ไม้ที่ใช้ตีมีสองอัน ผู้ตีถึงไม้ตีมือละอัน

ฆ้องวงเล็ก มีลูกฆ้อง ๑๘ ลูก สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ใช้บรรเลงร่วมในวงปีพาทย์ มีหน้าที่เก็บ สอด แทรก ฯลฯ

ฆ้องชัย บางทีเรียกว่า ฆ้องหมุ่ย หรือ ฆ้องหุ่ย ซึ่งมี 7 ใบ ใหญ่เล็กเรียงล้อมเป็นวง ใบใหญ่ที่สุดเรียกว่า ฆ้องชัย ใช้เป็นเครื่องส่งสัญญาณในกองทัพ และ ในพิธีมงคลต่างๆ เช่น การบวชนาค การแต่งงาน ปัจจุบันนิยมนำมาให้ประธานในพิธีตีเพื่อเปิดงาน

ฆ้องราว มี 3 ใบ ใช้กระจังโหม่งอันใหญ่สำหรับตั้ง นำลูกฆ้องทั้ง 3 ใบ แขวนเพื่อตีได้สะดวก สวยงาม สมัยโบราณใช้ตีประกอบการละเล่นละครหลวงคือ “ระเบง” บางครั้งนิยมเรียกฆ้องนี้ว่า ฆ้องระเบง ปัจจุบันใช้ในวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ มโหรีวงใหญ่ ฯลฯ

ฉาบ เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะ ทำด้วยโลหะ รูปร่างคล้ายฉิ่ง แต่ มีขนาดใหญ่กว่าและหล่อบางกว่า มีสองขนาด ขนาดใหญ่กว่าเรียกว่า ฉาบใหญ่ ขนาดเล็กกว่า เรียกว่า ฉาบเล็ก การตีจะตีแบบประกบ และตีแบบเปิดให้เสียงต่างกัน

ฉิ่ง เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะ ทำด้วยโลหะ หล่อหนา รูปร่างกลม เว้ากลาง ปากผาย คล้ายฝาขนมครกไม่มีจุก สำรับหนึ่งมีสองฝาเจาะรูตรงกลางที่เว้า สำหรับร้อยเชือกโยงฝาทั้งสอง เพื่อสะดวกในการถือตี ฉิ่งมีสองขนาด ขนาดใหญ่ใช้ประกอบวงปีพาทย์ ขนาดเล็กใช้กับวงเครื่องสายและมโหรี

<u>ประเภทเป่า</u>

มีหลายขนาด แต่ละขนาดมีเสียงต่างกันใช้บรรเลงร่วมในวงมโหรี วง เครื่องสาย และวงบรรเลงเดี่ยว

ลักษณะขลุ่ยมี 3 ขนาด วัสดุนิยมใช้ไม้ไผ่ และไม่จริง

1. **ขลุ่ยหลีบ** มีขนาดเล็กสุด ยาวประมาณ 36 เซนติเมตร กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร มีเสียง แหลมเล็ก

2. **ขลุ่ยเพียงออ** มีความยาวประมาณ 45-56 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร มีสียงกลาง นิยมใช้บรรเลงร่วมในวงดนตรีต่างๆมากกว่าขลุ่ยชนิดอื่น

3. **ขลุ่ยอู้** ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4.5 เซนติเมตร มีเสียงทุ้มต่ำ นิยมบรรเลงในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

ปี่ใน ตัวเลาปี่ ทำจากไม้กลึงให้สวยงามมีขนาดใหญ่กว่าปี่อื่น ยาวประมาณ 41-42 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4.5 เซนติเมตร กำพวดเหมือนกับปี่นอกและปี่กลางนิยมใช้ในวงปี่พาทย์จนถึงปัจจุบัน

ปี่กลาง ตัวเลาปี่ทำจากไม้ กลึงให้สวยงาม ขนาดใหญ่กว่าปี่นอก ยาวประมาณ 37 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร นิยมใช้ประกอบในวงปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงหนังใหญ่ กำพวดเหมือนกับปี่นอก

ปี่นอก มีขนาดเล็กที่สุดยาวประมาณ 31 เซนติเมตร กว้างประมาณ 3.5 เซนติเมตร ตัวเลาปี่ใช้ไม้จริง กลึงให้สวยงาม ตรงกลางปองทำเป็นข้อๆ มีลิ้นอยู่ภายนอก ลิ้นปี่ประกอบด้วยท่อทองเหลืองเล็ก บางและใบตาลที่จะต้องตัดเจียนให้ได้ขนาดพอเหมาะมาผูกติดตรงปลายท่อทองเหลือง รวมเรียกว่า “กำพวด”บางทีไม่ใช้ท่อทองเหลืองอาจใช้โลหะแทน

ปี่ชวา มีลักษณะเหมือนปี่ไฉนทำจากไม้หรืองาช้างแบ่งเป็น 2 ส่วน คือเลาปี่และลำโพงปี่ ความยาว 38-39 เซนติเมตร ปี่ชวาจะมีขนาดใหญ่กว่าปี่ไฉน และตรงที่ใส่ลิ้นปี่จะมีปากบานออกเล็กน้อย ลักษณะลิ้นปี่มีท่อลมโลหะปลายผูกด้วยใบตาลด้านล่างมีกระบังลมรองปาก

ประวัติกลองยาว

กลองยาวได้แบบอย่างมากจากพม่า ในสมัยกรุงธนบุรี หรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยที่ไทยกับ พม่ากำลังทำสงครามกัน เมื่อถึงเวลาพักรบพวกทหารพม่าก็เล่น "กลองยาว" กันสนุกสนาน ทหารไทยได้ เห็นว่าเป็นการเล่นที่สนุกก็จำแบบอย่างมาเล่นบ้าง แต่บางสำนวนก็เล่าว่า กลองยาวของพม่าแบบนี้ได้มีชาว พม่ากลุ่มหนึ่งนำเข้ามาเล่นในงานที่มีกระบวนแห่ เช่น กระบวนแห่บวชนาค ทอดกฐิน เป็นต้น และนิยม เล่นกันเป็นที่รื่นเริง สนุกสนานในเทศกาลสงกรานต์ จนการเล่นได้แพร่หลายไปในแทบทุกชุมชนตามภาค ต่าง ๆ ในปัจจุบัน กลองยาววงหนึ่ง ๆ จะใช้กลองยาวหลายลูกก็ได้ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงร่วมในการเล่น มี ฉิ่ง, ฉาบเล็ก, กรับ, โหม่ง ในภาคกลางของประเทศไทยเรียกการเล่นชนิดนี้ว่า "เถิดเทิง" หรือ "เทิงกลอง ยาว" ที่เรียกเช่นนี้ เข้าใจว่าเรียกตามเสียงกลองที่ตีและตามรูปลักษณะกลองยาว ส่วนในภาคอื่น ๆ ที่ชื่อ เรียกว่า "กลองยาว" นั้น เป็นการเรียกตามรูปลักษณะของกลองที่มีความยาวมากกว่ากลองซึ่งมี หรือพบ เห็นอยู่ในท้องถิ่น

โดยทั่วไป กลองยาวในต่างประเทศ กลองยาวตามแบบที่มีในประเทศไทยพม่าเรียกว่า "โอสิ" (OZI) ส่วนกลองยาวของชาวไทยอาหม ในแคว้นอัสสัมก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่กลองยาวของชาวไทยอาหมรูปร่างคล้ายตะโพน คือ ส่วนหัว และส่วนท้ายเล็กป่องตรงกลาง มีขนาดเล็กกว่าตะโพน ขึ้นหนังทั้งสองข้างผูกสายตีได้ ส่วนวิธีเล่น ทั้ง กลองยาวของพม่า และกลองของชาวไทยอาหมมีวิธีการเล่นเป็นแบบเดียวกัน อาจเป็นการเอาแบบอย่าง หรือถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมซึ่งกันและกันก็ได้ กลองยาวในประเทศไทย กลองยาวในประเทศไทยตามที่พม่าเรียกว่า "โอสิ" (OZI) เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีทำด้วย วิธีขุดเจาะท่อนไม้ให้มีลักษณะกลมกลวง ขึ้นหนังหน้าเดียวมีหลายชนิด มีรูปร่างยาวมากมีสายสะพายใน ยืนหรือเดินตี เรียกตามรูปร่างลักษณะว่า "กลองยาว" หรือเรียกตามลักษณะของเสียงที่ดังว่า "เถิดเทิง" ถ้า หากขึ้นหนังหน้าเดียว มีรูปกลมแบนและตื้น เรียกว่า กลองรำมะนา หรือแบบขึ้นหนัง 2 หน้า ร้อยโยงด้วย สายหนัง เรียกว่ากลองมาลายู ถ้าหากร้อยโยงด้วยหวาย เรียกว่า กลองแขก หรือกลองชนะ

วัสดุที่ใช้ทำกลองยาว

1. ท่อนไม้ตามขนาดกลองยาวที่ต้องการใช้ทำตัวกลอง ตอนหน้าของกลองใหญ่ ส่วนตอนท้ายลักษณะ เรียวแล้วบาน ตอนปลายเป็นรูปดอกลำโพง มีหลายขนาด

2. ข้าวสุก ใช้เป็นกาวโดยบดผสมกับขี้เถ้าติดตรงกลางของหน้ากลองเพื่อถ่วงเสียง

3. ผ้าสีต่าง ๆ ใช้เย็บหุ้มตกแต่งรอบหน้ากลองให้สวยงาม

4. หนังสัตว์ ใช้ทำหนังขึ้นกลอง 5. สายสะพาย เป็นผ้าขาวม้า หรือเชือกถักแบบแบนใช้ผูกกลองไว้คล้องสะพายบ่า

อุปกรณ์และวิธีเล่น

ยาวเป็นกลองหน้าเดียว รูปร่างทรงยาว ด้านล่างกลึงเป็นรูปคล้ายปากแตร ส่วนบนป่องเล็กน้อยปิด ด้วยหนังวัว ขึงด้วยเชือกให้ตึง กลองยาวมีหลายขนาดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้เล่น ตกแต่งด้วยผ้าสี สวยงาม มีสายสะพายคล้องบ่าเพื่อสะดวกในการเดินตีผู้เล่นกลองยาวจะใช้มือตีทั้งสองมือ บางครั้งตีแบบ โลดโผนเพื่อความสนุกสนาน ใช้กำปั้น ศอก เข่า ศีรษะ หรือต่อตัวในการตีกลอง ซึ่งต้องใช้ทักษะและความ ชำนาญในการตี ก่อนเล่นมีการบูชาไหว้ครูโดยจุดธูปเทียนดอกไม้ สุรา และเงิน 12 บาท การเล่นใช้คนเล่นทั้งหมด 18 คน ประกอบด้วย 1. คนตีกลอง 9 คน 2. คนรำ 6 คน 3. คนตีฆ้อง, โหม่ง, ฉาบ 3 คน 4. นั่งล้อมวงติดถ่วงเทียบเสียงกลอง (ถ่วงด้วยข้าวสุก ตำกับขี้เถ้าให้ละเอียดหรือ เหนียว)

การเริ่มต้นเล่นกลองยาว

กลองยาวจะเริ่มเล่นจากการใช้เสียงโหม่งตีเป็นตัวนำ โดยผู้ตีจะต้องตีจังหวะสม่ำเสมอตลอการ เล่นกลองยาว ส่วนเครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ จะเล่นล้อตาม ขัด หรือสอดรับกับจังหวะโหม่ง การเล่นกลอง ยาวจะสนุกสนานครื้นเครงขึ้นอยู่กับเสียงของดนตรีแต่ละชิ้นที่เล่นส่งเสียงและจังหวะประชันกัน ประกอบ กับการแสดงท่าทางของผู้เล่นดนตรี และกระบวนรำแสดงออกท่าทางโยกย้ายตามจังหวะลีลาของเครื่อง ดนตรีและจังหวะเพลงนั้น ๆ

หลักการสำคัญในการปฏิบัติวงกลองยาว

กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่มีการสืบทอดกันมาแล้วหลายชั่วอายุคน หลักการสำคัญในการปฏิบัติ วงกลองยาว กลองยาวเป็นดนตรีที่มีครู และมีแบบแผนในการเล่น สรุปได้ดังนี้

1. ผู้เล่นต้องรำลึกถึงครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชากลองยาว โดยก่อนเล่นมีการไหว้ครู
2. ผู้เล่นต้องมีสติ มีสมาธิ จึงจะเกิดปัญญาสามารถจำแนกจังหวะ ทำนองและการเคาะการตีหรือ เล่นกลองยาวให้เกิดการผสมผสานในการผสมวงได้อย่างลงตัวเหมาะสม จนเกิดความไพเราะทางดนตรี
3. ผู้เล่นต้องมีความตั้งใจ ขยัน อดทน ในการฝึกซ้อมจึงจะเกิดทักษะในการเล่นกลองยาวทั้ง ประเภทวงกลองยาวขนาดเล็ก และวงกลองยาวขนาดใหญ่
4. ผู้เล่นต้องมีใจรักในการส่งเสริม อนุรักษ์การเล่นกลองยาว หาโอกาสจังหวะให้การเล่นกลองยาว ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เอกชน และหน่วยงานราชการ ตามโอกาสวาระ เพื่อสร้างแรงจูงใจ เจตคติที่ดีต่อการเล่นกลองยาว

เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นกลองยาว

1. โหม่ง เป็นเครื่องตีประเภทโลหะ โหม่งเป็นเครื่อง ดนตรีที่กำหนดจังหวะอย่างแน่นอนเป็นหลักทางจังหวะ ให้เครื่องดนตรีชิ้นอื่น ๆ เล่นตาม
2. กรับ เป็นเครื่องตีประเภทไม้ มีจำนวน 1 คู่ จัดให้ อยู่ต่อจากโหม่ง เป็นเครื่องดนตรีที่กำหนดจังหวะ โดย ให้เล่นล้อไปกับโหม่ง
3. ฉิ่ง เป็นเครื่องตีประเภทโลหะ มีจำนวน 1-2 คู่ จัด ให้อยู่ต่อจากกรับ เป็นเครื่องดนตรีที่กำหนดจังหวะ โดย ให้เล่นล้อไปกับโหม่ง
4. ฉาบเล็ก เป็นเครื่องตีประเภทโลหะ มีจำนวน 1-2 คู่ จัดให้อยู่ต่อจากฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีที่กำหนดจังหวะ โดยให้เล่นล้อไปกับโหม่ง
5. ฉาบใหญ่ เป็นเครื่องตีประเภทโลหะ มีจำนวน 1 คู่ จัดให้อยู่ต่อจากฉายเล็ก เป็นเครื่องดนตรีที่กำหนด จังหวะ โดยให้เล่นล้อไปกับโหม่ง
6. กลองยาว เป็นเครื่องตีประเภทหนัง เป็นเครื่องดนตรี หลัก โดยให้เล่นล้อไปกับโหม่ง

วิธีการตี เพลง จังหวะ และท่ารำประกอบเพลงในการเล่นกลองยาว

วิธีการตี หรือเล่นกลองยาว ก่อนเล่นมีการบูชาไหว้ครูโดยจุดธูปเทียนดอกไม้ สุรา และเงิน 12 บาท

1. การเล่นใช้คนเล่นทั้งหมด 18 คน
   1.1 คนตีกลอง 9 คน
   1.2 คนรำ 6 คน
   1.3 คนตีฆ้อง, โหม่ง, ฉาย 3 คน
2. นั่งล้อมวงติดถ่วงเทียบเสียงกลอง (ถ่วงด้วยข้าวสุก ตำกับขี้เถ้าให้ละเอียดหรือเหนียว)
3. การเริ่มเล่น จะเริ่มจากโหม่ง โดยตีโหม่งเป็นจังหวะเป็นการให้สัญญาณขึ้นเพลง เดิมเพลงที่จะเล่น กลองยาวมีประมาณ 5 เพลง แต่ปัจจุบันมีการประเพลงและท่ารำเพิ่มขึ้นมากมาย
   3.1 เพลงม้าย่อง
   3.2 เพลงหรั่งย่ำเท้า
   3.3 เพลงแขก
   3.4 เพลงเซิ้งกระติ๊บ
   3.5 เพลงเซิ้งสวิง
4. ในระหว่างขึ้นเพลง นักรำจะทำการร่ายรำไปตามเพลงแต่ละชนิด
5. เวลาจบหัวหน้าที่อยู่ในหมู่กลองเร่งเตือนว่าจะลงกลองเพื่อจบหรือหยุดเล่น

การแต่งกาย คุณค่า โอกาส และประโยชน์ของการเล่นกลองยาว

การแต่งกาย

การแต่งกาย ในการเล่นกลองยาวโดยทั่วไปไม่มีการข้อจำกัด มักประยุกต์ไปตามยุคสมัย และ ท้องถิ่น หรือความเหมาะสม จำแนกได้ ดังนี้

1. ประเภทกลองยาวมืออาชีพ มีรูปแบบในการแต่งกายของผู้เล่นเครื่องดนตรี ผู้รำ ที่งดงาม กระฉับกระเฉง และมีการตกแต่งเครื่องดนตรีอย่างงดงาม มีสีสันฉูดฉาด สวยงามเข้าชุดตามรูปแบบ ท้องถิ่น เป็นมาตรฐานของวงกลองยาว
2. ประเภทกลองยาวสมัครเล่น โดยทั่วไปผู้เล่นเครื่องดนตรี และผู้รำมักเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้าง ความสนุกสนานให้กับกิจกรรมในหมู่บ้านเป็นครั้งคราว การแต่งกายทั้งผู้เล่นและผู้รำมักเป็นเครื่องแต่งกาย โดยทั่ว ๆ ไป หรืออาจมีการแต่งกายให้งดงามเป็นทีมบ้าง ลักษณะการเล่นและการรำไม่สมบูรณ์เหมือนกับ วงกลองยาวมืออาชีพ มีคุณภาพด้อยกว่า แต่สามารถสร้างสีสันความสนุกสนาน เรียกร้องความสนใจได้ มากเมื่อเสียงกลองยาว และกระบวนผู้รำ เริ่มเล่น

โอกาสที่เล่น

การเล่นกลองยาวเป็นการเล่นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในจังหวัดนนทบุรีมีการเล่น กลองยาวตามอำเภอต่าง ๆ โดยจะเล่นในขบวนแห่นาค ขบวนทอดผ้าป่า งานรื่นเริง ปัจจุบันมีการประกวด แข่งขันการเล่นกลองยาวของแต่ละอำเภอในงานต่าง ๆ เช่น ในวันสงกรานต์เป็นต้น

ในจังหวัดสงขลา โดยเฉพาะอำเภอระโนด ปัจจุบันนิยมเล่นกลองยาวกันแถบทุกหมู่บ้าน นอกจาก มีการเล่นในขบวนแห่นาค ขบวนทอดผ้าป่า งานรื่นเริงแล้ว ยังมีการส่งเสริมจากสำนักงานเทศบาลอำเภอ

ระโนด โดยจัดให้มีการประกวดวงกลองยาวในงานเทศกาลชักพระ บริเวณสนามหน้าสำนักงานเทศบาล อำเภอระโนด การประกวดกลองยาวส่งผลให้งานเทศกาลชักพระอำเภอระโนด มีสีสัน เกิดการผสมผสาน ในทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้การเล่นกลองยาวเป็นอินเตอร์ เป็นที่รู้จักการเล่นกลองยาวที่สนุกสนานของชาวไทยในสังคมอาเซียน

คุณค่า

การเล่นกลองยาวเป็นการเล่นที่แสดงความพร้อมเพรียงสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องจากเป็นการเล่น เป็นกลุ่มต้องการเสียง หรือจังหวะที่พร้อมกัน ให้ความสนุกสนานรื่นเริงทั้งผู้เล่นและผู้ชม กลองยาวจึงมี คุณค่าต่อบุคคล ทีมผู้เล่น ชุมชน และสังคม

อังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีไทยชนิดหนึ่ง ทำจากไม้ เล่นด้วยการเขย่าให้เกิดเสียง นับเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี มีที่มาจากประเทศอินโดนีเซีย ใน ภาษาอินโดนีเซียเรียกว่า อังคะลุง หรือ อังกลุง (Angklung)

ประวัติอังกะลุง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทำให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ได้รับความสุขโดยทั่วกัน หากผู้ใดได้รับทุกข์หรือเดือดร้อนประการใดพระองค์ทรงหาหนทางช่วยเหลือเสมอ ครั้งนั้นปรากฏว่า สมเด็จเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระยาภานุพันธ์วงค์วรเดช ทรงกลัดกลุ้มพระทัย เมื่อพระองค์ทรงทราบ จึงมีรับสั่งให้เข้าเผ้าเพื่อทรงไต่ถามทุกข์สุข เนื่องจากเสด็จในกรมเป็นอนุชาที่แสนเสน่หา พระองค์ทรงเห็นความทุกข์นั้น จึงทรงแนะนำและอนุญาตให้หาที่เสด็จประพาสให้ทรงเกษมสำราญ กรมสมเด็จพระอนุชาพอพระทัยทรงรู้สึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น จึงทรงดำริว่าจะเสด็จประพาสประเทศชวา

ดังนั้นในวันจันทร์ที่ 24 สิงหาคม 2450 สมเด็จเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระยาภานุพันธ์วงค์วรเดช จึงเสด็จจากกรุงเทพมหานคร มุ่งไปยังเมืองได ของประเทศชวาเป็นแห่งแรก และทรงตั้งพระทัยว่าจะเสด็จไปยังตำบล มาโตเออ การเดินทางไปลำบากมาก เนื่องจากยังไม่มียานพาหนะ เมื่อเสด็จถึงตำบลมาโตเออ พวกประชาชนมีอยู่ประมาณ 10 หมู่บ้าน ต่างก็พากันมาต้อนรับพระองค์อย่างคับคั่งสมพระเกียรติในขณะที่ทรงประทับเยี่ยมเยียนราษฎรตำบลนั้น บรรดาชาวบ้านต่างนัดจัดดนตรี อย่างที่เรียกว่ากำมาลัง (มี ปีพาทย์ ฆ้อง กลอง) นำมาเสดงถวายให้ทอดพระเนตรประชันกันถึง 7 วงในหมู่ดนตรี มีแปลกอยู่ชนิดหนึ่ง ทำด้วยไม้ไผ่เป็นท่อน ๆ แขวนไว้เป็นตับ ตับละ 2 ท่อน ใช้ถือคนละ 1 ตับ ใช้เข่าเรียงเสียง และสลับเสียงไปตามทำนองของเพลงต่าง ๆ ได้ไพเราะน่าฟังมา ผิดกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ที่ใช้บรรเลงด้วย ดีด สี ตี เป่า แต่ดนตรีชนิดนี้ใช้บรรเลงด้วยเข่าให้ขาส่วนล่างของกระบอกทั้งสองขาที่แขวนอยู่ในรางกระทบหรือตัวรางข้างหนึ่ง และอีกข้างหนึ่งเช็คเสียงดังตามที่เทียบกระบอกเสียงไว้ เป็นเสียงสูงหรือต่ำกระบอกเสียง ใหญ่ กลาง เล็ก ผูกแขวนไว้รางเป็นตับ ๆ เมื่อเข่าไปตามเสียงทำนองของเพลงที่สับสน วนเวียน ตรงความเคลื่อนไหวของเสียงตามทำนองเพลงนั้น ๆ ได้น่าฟังมาก ดนตรีชนิดนี้แหละเรียกว่า "อังกะลุง" ในโอกาสนี้หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ติดตามเสด็จไปด้วย

เมื่อพระองค์เสด็จกลับเมืองไทย จึงมีรับสั่งให้กงศุลไทยในชวา ซื้อดนตรีชนิดนี้ส่งมา 1 ชุด แล้วทรงนำดนตรีชนิดนี้ฝึกสอนมหาดเล็กของพระองค์ในวังบูรพาก่อน จึงเกิดมีดนตรีชนิดนี้ขึ้นในเมืองไทย ต่อมาก็ได้แพร่หลาย ออกไปทั่วประเทศ ดังนั้นจึงถือว่าพระองค์เป็นเจ้านายคนแรกที่ให้กำเนิดดนตรีชนิดนี้ขึ้นในประเทศไทย ทั้งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า อังกะลุงนี้ เป็นดนตรีที่แปลกชนิดหนึ่งผู้บรรเลงทุก ๆ คนต้องมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันตลอดเวลาที่บรรเลงเพลงทุก ๆ เพลงได้ ทั้งผู้เขย่าก็มีความสนุกสนานมากบางคนถึงกับเขย่าไปตามทำนองเพลงและมีผู้ประดิษฐ์ขึ้นในเมืองไทยสามารถทำเสียงสูงและต่ำกระบอกเสียงใหญ่ กลาง เล็ก ด้วยไม้ไผ่สายธรรมชาติ ตลอดจนรูปของตับอังกะลุง ได้ดัดแปลงแก้ไข ให้สวยงามและเหมาะสมให้ผิดไปจากของเดิมมากมาย อังกะลุงชวาที่นำเข้ามาครั้งแรกเป็นอังกะลุงชนิดคู่ ไม้ไผ่ 2 กระบอก มีขนาดใหญ่และน้ำหนักมาก ยเขย่าไม่ได้ ต้องใช้วิธีการบรรเลงแบบชวา คือมือหนึ่งถือไว้ อีกมือหนึ่งไกวให้เกิดเสียงอังกะลุงที่

นำเข้ามาสมัยนั้น มี 5 เสียง ตามระบบเสียงดนตรีของชวา ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหมด ทั้งตัวอังกะลุงและราง ภายหลังได้มีการพัฒนาโดยขยายจำนวนไม้ไผ่เป็น 3 กระบอก และลดขนาดให้เล็กและเบาลง เพิ่มเสียงจนครบ 7 เสียง ในสมัยรัชกาลที่ 6 เชื่อกันว่า มีการพัฒนาการบรรเลง จากการไกว เป็นการเขย่าแทน

แบบของการบรรเลงอังกะลุงในปัจจุบัน

หลวงประดิษฐ์ไพเราะได้นำวงอังกะลุงจากวังบูรพาภิรมย์ไปแสดงครั้งแรกในงานทอดกฐินหลวง ที่วัดราชาธิวาส ในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยทั่วไปเครื่องหนึ่งจะมีเสียงเดียว การเล่นอังกะลุงให้เป็นเพลงจึงต้องใช้อังกะลุงหลายเครื่อง โดยมักจะให้นักดนตรีถืออังกะลุงคนละ 1 - 2 เครื่อง เมื่อต้องการโน้ต เสียงใด นักดนตรีประจำเสียงนั้นก็จะเขย่าอังกะลุง การเล่นอังกะลุงจึงต้องอาศัยความพร้อมเพรียงเป็นอย่างมาก นอกจากอังกะลุงเครื่องละหนึ่งเสียงแล้ว ยังมีการผลิตอังกะลุงที่มีเครื่องหนึ่งมากกว่า 1 เสียงด้วย เรียกว่า อังกะลุงราว

ส่วนประกอบอังกะลุง

1. ไม้ไผ่ลาย ต้องเป็นไม้ที่มีความแกร่ง คือมีเนื้อไม้แข็งได้ที่ จึงจะมีเสียงไพเราะ และจะต้องมีลายที่สวยงาม ตัดไม้ให้เป็นท่อนตามขนาดที่ต้องการ แล้วนำมาตากแห้งย่างไม้กับไฟอ่อน ๆ นำมาอาบน้ำยากันมอด บ่มไม้โดยใช้ผ้าคลุมจะช่วยป้องกันมอดได้ หลังจากนั้นจึงนำมาเหลาตาเสียงที่ต้องการไม้ไผ่ลายเป็นไม้ไผ่ประเภทหนึ่ง ที่ปล่องไม้จะมีลายด่างเหมือนตกกระ เป็นโดยธรรมชาติทั่วทุกปล้อง จะเห็นลายเด่นชัดเมื่อมันแก่ เนื้อไม้ค่อนข้างบางเบาแต่แข็งแกร่ง ยิ่งแก่ก็ยิ่งแข็งแต่โบราณช่างทำดอกไม้ไฟจะนำมาประกอบการทำดอกไม้ไฟที่มีชื่อว่า " ช้างร้อง "เพราะทำให้เกิดเสียง ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จะหาไม้ไผ่ชนิดนี้ได้ง่ายแถบชานเมืองกรุงเทพส่วนมากจะขึ้นตามป่าช้าตามวัด (ที่ฝังศพ หรือเก็บศพก่อนเผา) ต่อมาก็มีคนนำมาปลูกตามสวนแต่ในปัจจุบันมักจะหาดูได้ในบางท้องที่ เช่นนนทบุรี ปราจีนบุรี เป็นต้น

2. รางไม้ เดิมจะใช้ไม้สักทองขุดเป็นราง เพื่อให้วางขาที่ฐานกระบอกลงในร่องที่ขุด ร่องที่เจาะจะมี 3 ร่อง และรูกลมอีก 5 รู สำหรับตั้งเสายึดตัวกระบอกอังกะลุง

3. เสาอังกะลุง มักทำด้วยไม้ไผ่เหลาเกลาหรือกลึงจนกลมเรียบ มีความยาวตามความสูงของกระบอกอังกะลุง ขนาดโตกว่ารูที่รางเล็กน้อย

4. ไม้ขวาง ทำจากไม้ไผ่เหลาแบบ ส่วนกลางปาดเนื้อไม้เป็นร่องลึกพอประมาณใช้สำหรับสอดผ่านช่องกระบอกอังกะลุงเพื่อยึดตัวกระบอกกับเสา

5. เชือก, กาวใช้เป็นตัวยึดระหว่างหมายขวางกับเสา

6. สี, น้ำมันชักเงา ใช้ตกแต่งตัวอังกะลุงให้มีความสวยงาม เป็นเงางาม

ส่วนประกอบต่าง ๆ ของอังกะลุงจะนำมาประกอบขึ้นเป็นอังกะลุง 1 ตับ โดยการนำเอากระบอกไม้ไผ่ลายที่เหลาและเทียบเสียงอย่างถูกต้องแล้ว (เทียบกับขลุ่ยเพียงออ ระนาด หรือกับเครื่องดนตรีสากล เช่น ปี่คลาริเนต เมโลดิก้า ออร์แกน) จำนวน 3 กระบอก 3 ขนาด (แต่ละกระบอกจะมีเสียงสูง กลาง ต่ำ แต่อยู่ในระดับเสียงเดียวกัน) มาเจาะรูปพระจันทร์ครึ่งซีก นำมาประกอบกับรางไม้ ยึดกับเสา และไม้ขวางด้วยเชือกและกาว แล้วนำมาตกแต่งด้วยสีหรือน้ำมันเคลือเงา

อังกะลุง เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยวัสดุธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่จึงมักจะชำรุดง่าย โดยเฉพาะอันตรายจากตัวมอดซึ่งเป็นตัวทำลายเนื้อไม้ให้ผุ เมื่อมอดกินเนื้อไม้ จะทำให้น้ำหนักขออังกะลุงจะเบาขึ้น เสียงก็จะเปลี่ยนไป การที่นำอังกะลุงมาบรรเลงบ่อย ๆอย่างสม่ำเสมอ จะมีผลดี คือทำให้มอดไม่กินหรือกินบ้างแต่ก็ช้าลง แต่ถ้าเก็บไว้เฉย ๆ จะทำให้เสียง่าย การวางอังกะลุง ก็ควรวางเบา ๆ และจะต้องพิงไว้ในลักษณะเอียงเอนเสมอ เพื่อป้องกันการตก หรือล้มกระแทกซึ่งอาจทำให้กระบอกอังกะลุงแตกได้ สภาพดินฟ้าอากาศก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เสียงเพี้ยนได้ โดยเฉพาะความชื้น การบรรเลงในห้องปรับอากาศก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้เสียงของอังกะลุง เปลี่ยนไปจากเดิมได้

วงอังกะลุง

อังกะลุงอาจเล่นเป็นวงดนตรีอังกะลุงโดยเฉพาะ หรือเล่นรวมกับเครื่องดนตรีอื่นๆ ก็ได้ มักพบในวงดนตรีของสถาบันการศึกษา มากกว่าวงดนตรีอาชีพ วงอังกะลุงวงหนึ่งจะมีอังกะลุงอย่างน้อย 7 คู่ และมีเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง, ฉาบเล็ก, กรับ, โหม่ง, กลองแขก นอกจากนี้มักมีเครื่องตกแต่งเพื่อเพิ่มความสวยงาม เช่น ธงชาติ, หางนกยูง เป็นต้น

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย
เรื่อง การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา ครูสำเริง ภาคบุญมี

ชื่อ.....

วัน/เดือน/ปีเกิด.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

รายชื่อนักดนตรีประจำวงปี่พาทย์

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	บรรเลงเครื่องดนตรี

ผลงานทางดนตรี

.....

.....

.....

รางวัลที่ได้รับ

.....

.....

.....

การสืบทอดปี่พาทย์

.....

การรับงาน

.....

.....

.....

พิธีกรรมทางศาสนา

.....

.....

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

.....

.....

.....

การจัดการเรียนการสอนปี่พาทย์

.....

.....

.....

การรับศิษย์

.....

.....

.....

กำนล

.....

.....

การจับมือ

.....

.....

สถานที่เรียน

.....

สื่อและอุปกรณ์

.....

เครื่องดนตรี

.....

เทคโนโลยีสมัยใหม่

.....

การจัดพิธีไหว้ครู

.....

.....

.....

.....

การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย

.....

.....

.....

.....

วิธีการถ่ายทอด

.....

.....

.....

การเลือกเครื่องดนตรี

.....

การเลือกเพลงให้เหมาะสมกับผู้เรียน

.....

.....

การซ้อมและการต่อเพลง

.....

.....

.....

การคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถทางดนตรีไทยไปเข้าร่วมวงดนตรีไทยที่บ้าน ครูสำเริง ภาคบุญมี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบสอบถามประวัติ นักดนตรี วงปี่พาทย์มอญ คณะ เอกดุริยศิลป์

ชื่อ – นามสกุล.....
ชื่อเล่น.....
วัน/เดือน/ปีเกิด.....
ที่อยู่.....
โรงเรียนที่ศึกษาอยู่.....
ระดับการศึกษา.....
เหตุผลที่ชอบดนตรีไทย.....
เครื่องดนตรีไทยที่ถนัด.....
ข้อคิดเห็นในการที่ได้เข้ามาอยู่ในวงดนตรีไทย.....
.....
.....

ภาคผนวก ค

ประมวลภาพการลงพื้นที่ภาคสนาม
การศึกษาครูภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาครูสำเริง ภาคบุญมี

ครูสำเริง ภาคบุญมี มีความเชี่ยวชาญในการเป่าปี่

ครูสำเริง ภาคบุญมี และ นางเพี้ยน พุกแก้ว (ภรรยา)

บริเวณบ้าน ครูสำเริง ภาคบุญมี ตำบล โคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ภาพบรรยากาศบริเวณบ้าน ครูสำเริง ภาคบุญมี

บริเวณเรือนสำหรับซ้อมดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

บริเวณศาลาริมน้ำสำหรับการแยกซ้อมเดี่ยว

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
สาขาดนตรีไทย จังหวัดสระบุรี

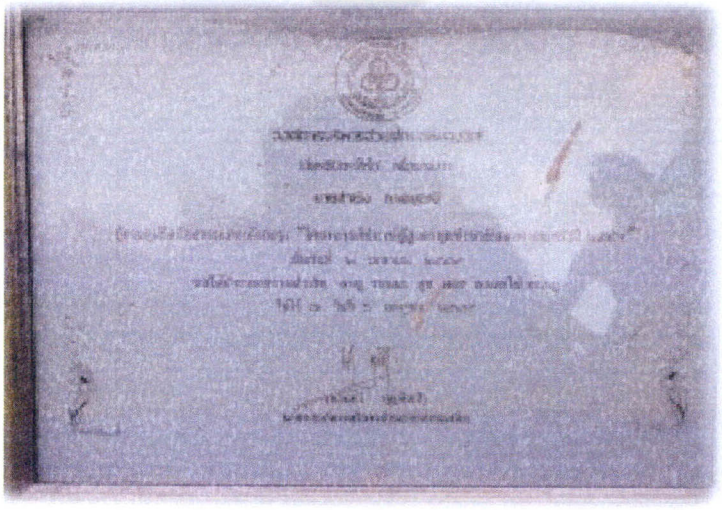

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับ

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับ

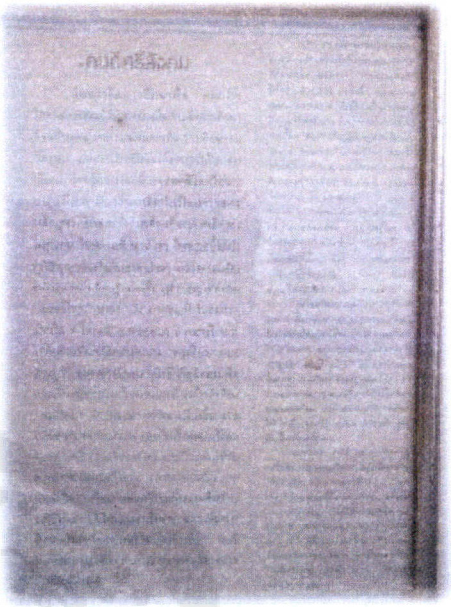

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับ

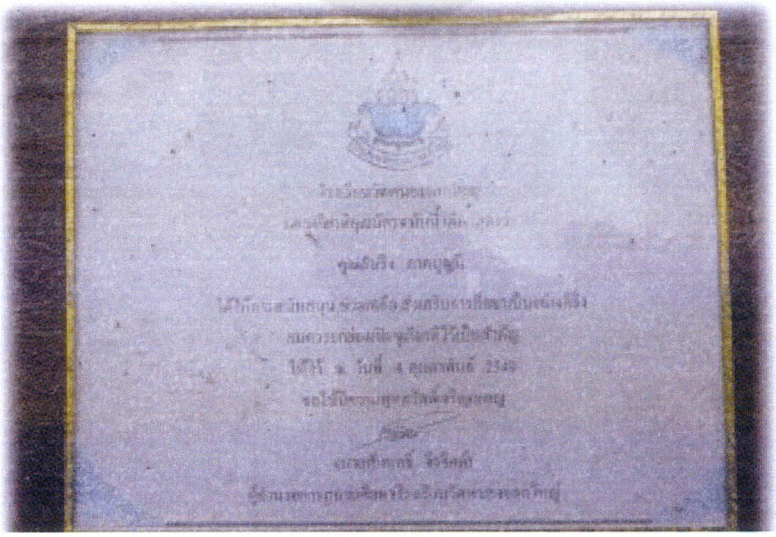

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับ

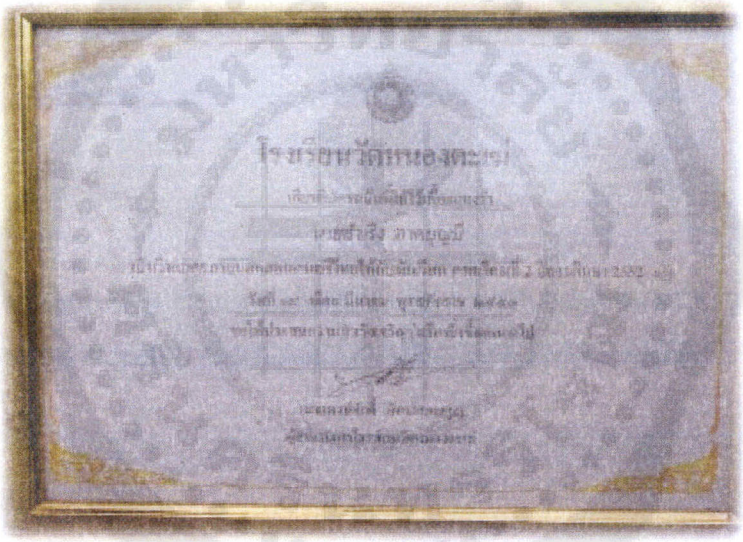

รางวัลเกียรติคุณ ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้รับ

พิธีการรับศิษย์ตามแบบจารีต ของครูสำเริง ภาคบุญมี

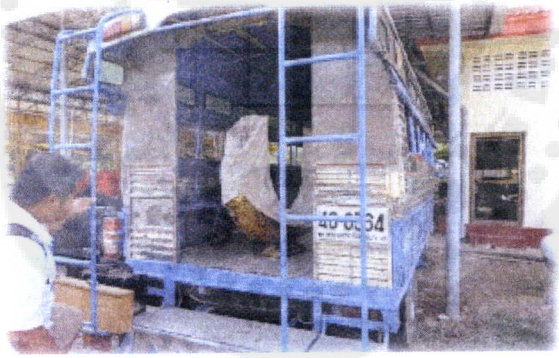

รถ 6 ล้อ สำหรับขนเครื่องดนตรี ประจำวง “เอก ดุริยศิลป์”

การแสดงดนตรีไทยประกอบพิธีไหว้ครู วงดนตรีไทยบ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ผู้วิจัย สัมภาษณ์ครูสำเริง ภาคบุญมี เกี่ยวกับการรับงานแสดงปี่พาทย์มอญ ณ วัดไทยงาม จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัย สัมภาษณ์ครูสำเริง ภาคบุญมี เกี่ยวกับการรับงานแสดงปี่พาทย์มอญ ณ วัดราษฎร์บำรุงวราราม จังหวัดสระบุรี

ภาพการบรรเลงดนตรีไทยของนักเรียน ที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปถ่ายทอด และได้นำมาเผยแพร่ต่อชุมชน

ภาพการแสดงวงปี่พาทย์มอญ บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ภาพการแสดงวงดนตรีไทย บ้านครูสำเริง ภาคบุญมี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม บันทึกภาพเก็บข้อมูลการรับงานบรรเลงวงปี่พาทย์มอญ
ของครูสำเริง ภาคบุญมี

ภาพนักเรียนที่ครูสำเริง ภาคบุญมี ได้ไปทำการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีไทย
แล้วสามารถนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่วัฒนธรรมต่อชุมชน

ภาพการถ่ายทอดดนตรีไทย โรงเรียนวัดหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

ภาพการถ่ายทอดดนตรีไทย โรงเรียนอนุบาลเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

ภาพการถ่ายทอดดนตรีไทย โรงเรียนวัดหนองจอกใหญ่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ภาพการถ่ายทอดดนตรีไทย โรงเรียนวัดหนองจิก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายธนาพงษ์ พรหมทัศน์
วัน เดือน ปีเกิด	15 เมษายน 2521
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลเมืองสระบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	90/12 ตำบล นาโฉง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สระบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนวัดประชาราษฎร์บำรุง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2535	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก วิทยาลัยนาฏศิลป อ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
พ.ศ. 2536	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก วิทยาลัยนาฏศิลป อ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
พ.ศ. 2540	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จาก วิทยาลัยนาฏศิลป อ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
พ.ศ. 2552	บธ.บ. บริหารการจัดการ จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2554	หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2560	ศป.ม. ศิลปกรรม (มานุษยดุริยางควิทยา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร